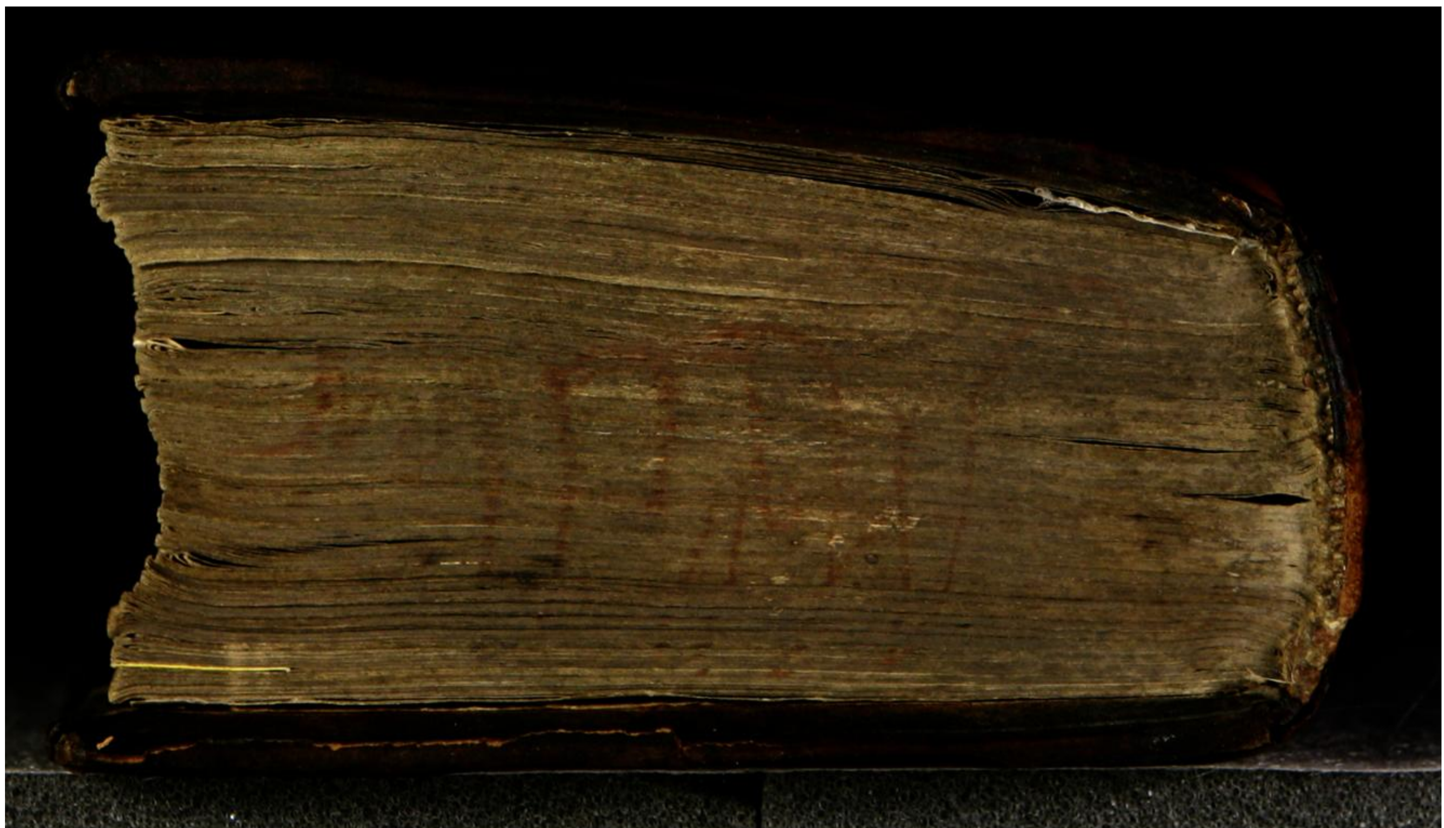
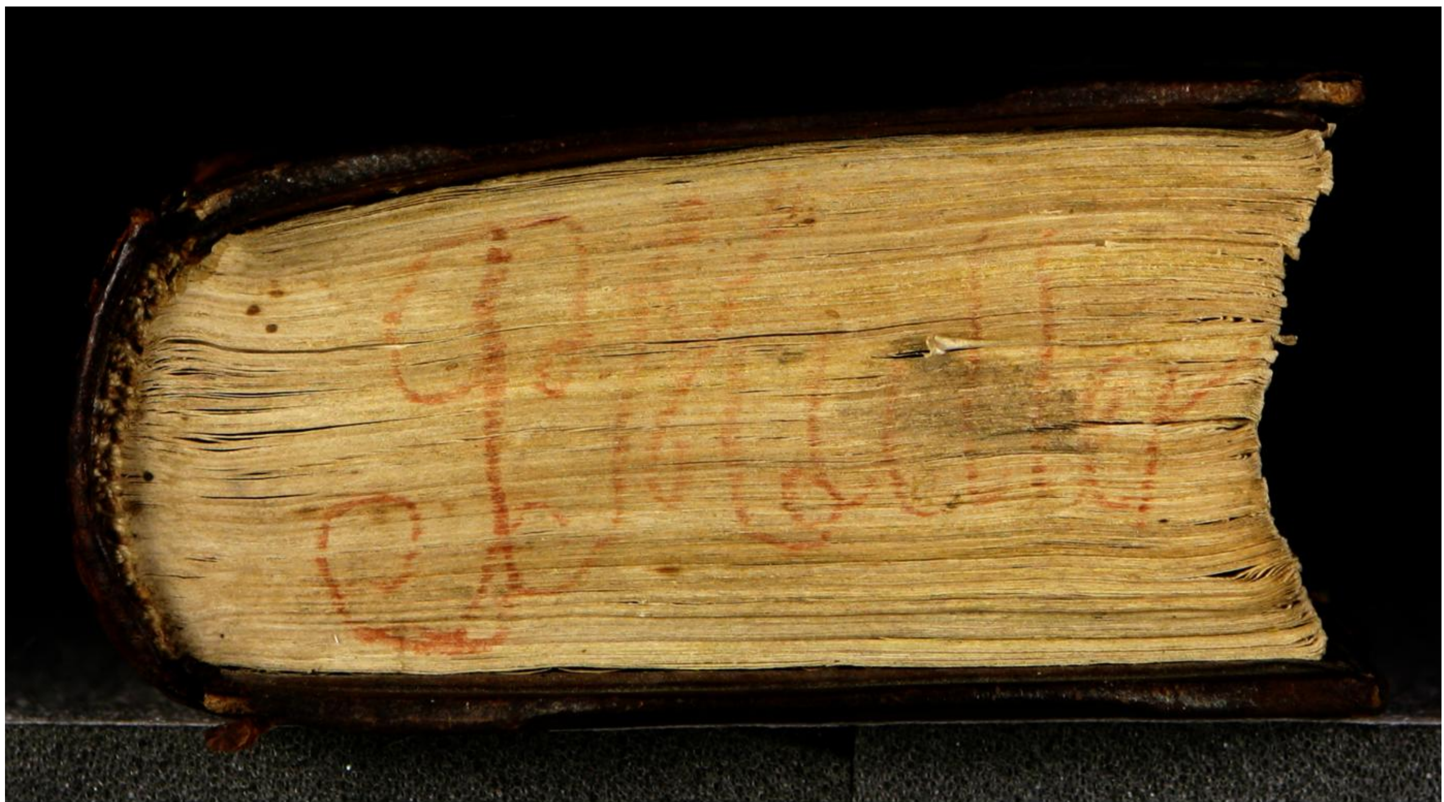
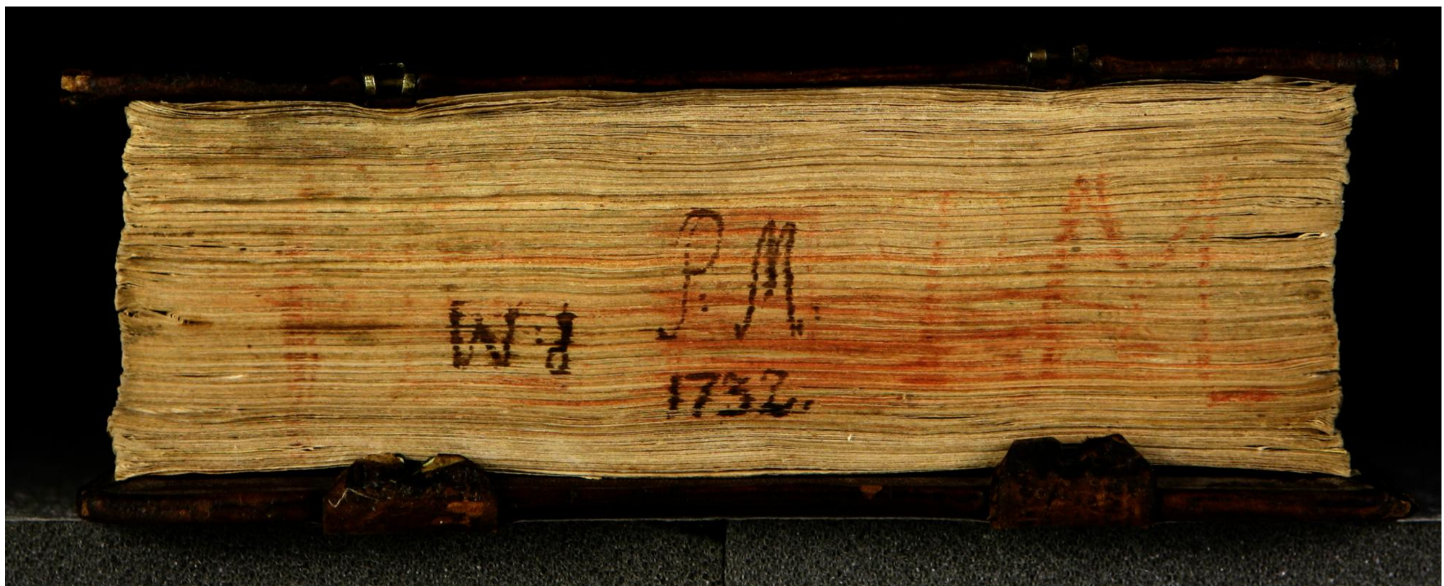

P.M.
1732.

64

DA BOKS

No. 89.

Reverendo viro
pietate doctrina Sapi
entia et virtute
praestanti M. An
dreae Laurentio
fratri amico et
collegae

Nicolaus
Hemmingius
d.d.

38 ex. 2

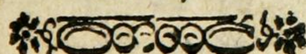
ENARRATIO.

PSALMI

OCTVAGESIMI QVAR-
TI; IN QVA INTER MVL-
TA EAQ; IMPRIMIS COG-
NITV NECESSARIA, TEX-
itur refutatio erroris Iudæorum, furo-
ris Mohometistarũ, uanitatis Epicure-
orum, idoli Papistarum: Exponitur
ratio Sacerdotij Christi, & sacrificiorum
Ecclesiæ: monstratur uia à sempi-
terna miseria, ad perpetuam bea-
titudinem & coniunctionem
hominis cum Deo, quæ
est finis & conditi
& redemti hu-
mani ge-
neris.

NICOLAVS HEMMINGIVS.

HAFFNIÆ.
1569.

GENERO-
SO AC MAGNIFICO VI-
RO SAPIENTIA, PIETA-
TE, ET VIRTVTE EXCEL-
LENTI D: PETRO OXE DO-
MINO DE GISSELFELDA,
Magiſtro palatij & Regis & regni Da-
niæ &c: digniſsimo, æquiſsimo atq;
prudētiſsimo, Domino ac Patrono ſuo
perpetua obſeruantia colendo pa-
cem ſalutem & ſanctum re-
rum ſucceſſum pre-
catur.

NICOLAVS HEMMIN-
GIVS.

QVantæ ſint tenebræ humanarum mentium de Deo, & prouidentia, generoſe ac magnifice uir, teſtantur non ſolum philoſophorum ſectæ ferè infinitæ, uerum etiam triſtiſsima ſecuritas in plerisq; hominibus, qui ui-

ta & moribus testantur se aut nullum numē agnoscere, aut existimare DEVM (ut Homerus) apud nescio quos æthiopes deliciari, ut non uacet illi rerum humanarum curam habere. Tanta est caligo, tanta uanitas hominum secuta lapsum primorum parentum, & postea confirmata, partim praua educatione, partim exemplis hominū, qui sapientia & uirtute uidentur cœteris antecellere. Hæc tristissima caligo non potest aliter dispelli quâm per facem uerbi DOMINI. Huc pertinet illa interrogatio & responsio Dauidis Psal: 119. In quo mundam faciet adolescentior uiam suam? In custodiendo sermones tuos. Iam cùm qualis est adolescentia, talis est senectus, ut Solomon ait, sequitur totam uitam hominis immundissimam esse sine uerbo Dei: Quod solum medetur uicijs nostris. Immundities autem illa quæ in toto humano genere hæret, donec diuinitus per uerbū Dei

abluatur, non est tam corporalis labes quàm spiritualis & interna: cuius partes plures sunt. Quarũ prima, (quæ est causa aliarum) est ignoratio ueri & boni: quæ densissimis confertur tenebris, & cœcitati persimilis est, qua tota anima hominis ueluti deforme monstrum in tenebris palpitat. Secunda, est habere erroneam de rebus diuinis opinionem, eamq; tanquám euidentissimam ueritatẽ amplecti & exosculari. Qualis fuit plerorũq; Philosophorum, & hæreticorum, qui cùm mordicus tuerentur conceptas de rebus diuinis opiniones, in præcipitium damnationis ruerunt. Qua re quid quæso tristius esse potest? Tertia est ἐμπαθὴς λογισμός, hoc est cogitatio prauis affectibus obnoxia. Vt enim mens malé est informata: Ita affectus mentis prauo iudicio excitatus, rapitur & fertur in pessima quæq;. Quarta est consentire peccato: quẽ cõsensum sequitur horrenda colluuies

omnium scelerum (de quibus Paulus disputat Rom: 1.) donec homo in sempiternam miseriam demergatur. Ab his tristissimis maculis emẽdatur anima hominis per limpidissimos fontes saluatoris, id est, per uerbum Dei. De cuius uerbi Dei efficatia loquitur Psal: 19 in hanc sententiã: Lex DOMINI est immaculata: recreat animas: Testimonium DOMINI est fidele: Sapientiam præstat paruulis: Mandata DOMINI sunt recta: Lætificant cor: Præceptum DOMINI est lucidum: illuminat oculos. Hoc encomium uerbi Dei, etsi breue, si uerba spectes, tamen copiosissimum est, si doctrinas & consolationes quæ in eo latent euoluis. Quod encomium iure opponendum est omnibus furiosis iudicijs Epicureorum, politicorum, hypocritarum, & sycophantarum. huius encomij octo sunt partes, quæ mirè discernunt inter uerbum Dei, & Philosophicas seu humanas doctrinas.

Prima, lex, inquit, DOMINI eſt immaculata. Hoc eſt uerbum Dei, & in ſe purum eſt, ut quod à puriſsimo fonte Deo manat, & puros efficit eos qui ei credunt. humana autẽ doctrina quantumuis nitida & ſplendida appa-ret, tamen non ex omni parte eſt mũ-da, nec mundos efficit. Socratica Phi-loſophia, quam Plato exornauit, pri-mum, iure ſuo locũ, inter philoſopho-rum doctrinas ſibi uendicare uidetur, quæ profecto etſi plurimas bonas & rectas ſententias de Deo, prouiden-tia, & fine hominis, continet: Attamẽ turpiſsimo cœno contaminatur, cum promiſcuas libidines legibus appro-bat Plato, Et exemplo ſuo turpiora quàm quæ à nobis ſunt dicenda com-probat. Quarè cùm Socrates & Pla-to animam hominis purgare conan-tur ab una parte, ab altera eam fœ-dant abominandis ſceleribus. Sed uer-bum Dei ſeu uox Euangelij ut eſt ex omni parte purum, ita ex omni par-

te animam hominis, qui Euangelium uiua fide recipit, immaculatam & perfectam reddit. liberat enim eã ab erroneis opinionibus, imbuit ueris sententijs; excitat per ſpiritum Chriſti affectus puros, Quibus cùm aſſentitur uoluntas actiones interiores & exteriores tanquâm riuuli puriſsimi ex fonte puriſsimo manant.

Secunda, recreat, inquit, animas. animæ hominum ſiti quadam grauiſsima arent, nec poſſunt recreari aut refici priuſquàm potantur ſalutaribus fontibus Iſrael, hoc eſt uerbo Euangelij. Nam ſubinde conſcientia ſcelerum ſitim hanc auget, quam ſolus Euangelij liquor mitigat & tollit, cum anima eo perfunditur. De hac aqua Zacharias Propheta loquitur cùm ait: Et erit in die illa, exibunt aquæ uiuæ de Ieruſalem: hoc eſt ſermo Euangelij qui eſt animæ hominis, quod ſitienti eſt aqua limpidiſsima: De hac DOMINVS Iohan: 4. ait: Qui biberit

berit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum. Sed aqua, quam ego dabo ei fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam.

Tertia, teſtimonium DOMINI eſt fidele. Hoc eſt, Verbum Dei eſt teſtimonium minimè fallax de uoluntate Dei erga homines: Vt enim uox legis teſtatur quôd Deus ſine diſcrimine & perſonarum ac nationum acceptione uelit omnes cõtumaces perſeuerantes in ſua contumacia, & non agentes pœnitentiam abijcere cũ diabolis hoſtibus Dei in æternas tenebras & pœnas: Ita uox Euangelij teſtatur, quod Deus uelit propter filiũ omnes homines quantumuis maximis & horrendis peccatis contaminatos recipere in gratiam, ut æternæ beatitudinis ſcribantur hæredes, modò Euanglio crediderint, & uiua fide in filium Dei, qui dedit ſeipſum ἀντίλυτρον pro peccatis mundi, recubuerint. Propter hanc immotam regulã

uoluntatis Dei, quæ nobis uerbo Dei commendatur, uerbum Dei dicitur fidele, & uerbum Euangelij, ueritas, ut cum dicitur: Veritas liberabit uos. Nam Euangelium quod est uerbum ueritatis, Christum liberatorem offert: De quo scriptum est: Si filius uos liberos reddiderit, uerè liberi estis.

Quarta, Sapientiam præstat paruulis: Sapientes huius mundi, nihil rectè intelligunt de Deo & eius uoluntate, nihil sciunt solidi de eius operibus, quæ sunt (ut præcipua referã) sapientia in conditione hominis, iusticia in lapsu hominis, misericordia in reparatione hominis, misericordissima bonitas in conuersione peccatoris: Ignorant discrimen familiæ Dei, & aliarum sectarum: ignorant uiam euadendæ æternæ miseriæ, & obtinendæ sempiternæ beatitudinis: ignorant modum colendi DEVM, qui in timore Dei, qui summa sapientia prædicatur, maxima ex parte situs est.

Ve-

Verum hanc ſapientiam uox Euangelij præſtat paruulis. Cûm interim maximi & potentiſsimi in mundo ſua ſe ſapientia euertunt miſerè. Nã immotum ſtabit DOMINI dictum apud Ieremiam: Verbum Dei proiecerunt, quid proderit eis ſapientia?

Quinta, Mandata DOMINI ſunt recta. Hoc dictum opponendum eſt tabulis Parcarum, quas arat Zenonis familia. Significat enim hoc dictum DEVM minimê eſſe προσωποληπτην, ſed æqualem omnibus iuxta decreti ſui regulam. Vult reuera omnium hominum ſalutem, ſed per agnitionem ueritatis. Iuxta illud. Deus uult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Vult etiam omnes non reſipiſcentes, ſine προσοπωληψια æternum perire.

Sexta. Lætificant cor. Hic effectus Euangelij ſummum bonum eſt in hac uita. Nulla doctrina humana mederi uulneribus conſcientiæ nouit.

Qui

Qui enim alicuius grauis sceleris sibi conscius est, nocte dieq; secum testẽ & accusatricem conscientiam circumfert: quam nulla Philosophia sanare potest. Verûm sola uox Euãgelij auxiliare pharmacum & præsentissimum remediũ conscientiæ sauciæ applicat, dũ Christum mortuũ pro peccatis nostris, & resuscitatum propter iustificationem nostri testatur: Dum Christũ finem legis pronunciat in iusticiam omni credenti: Dum Christum omnes laborantes inuitare testatur ut ad se tanquàm ad medicum ueniant, quibus omnibus pollicetur sanitatem eamq; gratis. Hic enim, ut Augustinus piè & rectè ait, nostra delicta sua delicta fecit, ut suam iusticiam nostrã iusticiam faceret. Cùm igitur conscientiæ nostæ asperguntur sanguine Christi, (quod fit cùm in ipsum credimus,) mundantur, unde mirabilis quædam in corde sequitur læticia. Vt cum Dauide dicamus, Cor meum
&

& caro mea exultant in Deo uiuo.

Septima, Præceptum DOMINI est lucidum seu purum. Hoc opponendum est papistis qui Sathanicis quibusdam strophis inuoluunt uerbum Dei, ut homines ab eius lectione absterreant: Dicunt literam, hoc est ut illi falsè interpretantur, literalẽ seu grammaticum sensum, cùm tamen sit uerissimus, occidere: & spiritum, hoc est allegoricam interpretationem approbatam à Papa uiuificare. Verũ hic spiritus sanctus in Dauide contrarium affirmat, dum uerbũ Dei esse lucidum, clarum, & purum pronunciat: quod quidem uerissimũ est quantum ad ea quæ ad fundamentum pertinent, & sunt omnino ad salutem necessaria.

Octaua illuminat oculos, hoc dictum indicat, naturam hominum sine uerbo Dei illuminante cœcam esse, ut quæ circumferat tenebras, uidelicet dubitationem de Deo, securitatẽ car-

nalem

nalem, diffidentiam, falſam inuocatio-
nē animi dubitantis & fugientis DE-
VM, & alios motus aberrantes à le-
ge Dei innumerabiles. Sed hanc cœ-
citatem non intelligit mundus, Imo ſe
miratur & magnificit propter exiguā
umbram externæ diſciplinæ. Eccleſia
uero uoce uerbi Dei commonefacta,
agnoſcit & deplorat ſua mala, & pe-
tit à Deo nouam lucem, iuſticiam &
uitam. In hac petitione & meditatio-
ne Euangelij magis magiſq; illuminā-
tur oculi mentis, & excutiuntur tene-
bræ, adeò ut ſol ipſe iuſticiæ Chriſtus,
oriatur clarè in cordibus noſtris: cu-
ius luce deducimur à ſempiterna miſe-
ria in æternam uitam & beatitudinē.
Ad hunc ſuauiſsimum fructum uerbi
diuini reſpiciens Dauid: haud imme-
rito exclamat in eodem pſalmo: De-
ſiderabilia ſuper aurum & ſuper ob-
rizum multum, & dulciora melle &
fauo. Et pſal: 119. In uia teſtimonio-
rum tuorum delectatus ſum, ſicut ſu-

per omnes diuitias. Huc accurrit ſen-
tiens peccatorũ ſuorum molẽ, ut exo-
neretur peccatorũ ſarcina, ut eſt in pſal:
De profundis clamaui ad te DOMI-
NE, quia apud te propitiatio eſt. Huc
afflictus & cruce preſſus ſe cõfert iux-
ta illud: Hæc eſt conſolatio mea in af-
flictione mea, quòd uerbum tuũ uiuifi-
cat me. Huc in lætis & proſperis ſe re-
cipit. Viã, inquit, mandatorũ cucurri
cum dilatares cor meũ. Huc dubius
& inops conſilij tanquàm ad conſilia-
rios currit iuxta illud. Teſtimonia tua
gaudium meum, & uiri conſiliarij mei.
Hinc acturus cũ regibus & potẽtibus
mũdi conſiliũ petit, iuxta dictũ: loquar
de teſtimonijs tuis in conſpectu regum,
& non confundar. Hinc ſe armat ad-
uerſus crucis ſcandalum, ne frangatur
animo, uidens impiorum proſperitatẽ.
Mei, inquit, penè moti ſunt pedes, pe-
nè effuſi ſunt greſſus mei. Quia Ze-
laui ſuper iniquos pacem illorum ui-
dens. &c: Cogitabam ut ſcirem hoc,
ſed

ſed difficile erat in oculis meis, donec
irem in ſanctuarium Dei & animad-
uerterem in nouiſsima eorum. Ve-
runtamen in lubrico poſuiſti eos, de-
ieciſti eos in interitum. Hinc in mor-
tis articulo uitam quæſiuit, iuxta illud.
In æternum non obliuiſcar ſtatutorum
tuorum, quia in ipſis uiuificas me, in
æternum uerbum tuum DOMINE
permanet in cœlo. Nam uita & fœli-
citas quæ uerbo promittitur æternum
durabit. Breuiter ex hoc uerbo Dauid
modum euadendæ ſempiternæ miſe-
riæ, & obtinendæ nunquam finiendæ
fœlicitatis & beatitudinis ad quam ho-
mo primum creatus eſt, & deinde per
Chriſtum redemtus nouit.

Cùm tanta ſit puritas diuini uer-
bi, tanta neceſsitas, tanta utilitas, tã-
ta gloria, tam ſuauis fructus, ut nos
Deo ſummo bono iungat, in quo æ-
ternum erimus beati, nacti finem con-
ditionis noſtræ, imprimis laudandi
ſunt qui partem ſuarum facultatum

&

& opum conferunt in conseruationem, & propagationem uerbi Dei in Ecclesia. Rectè enim perpendunt hunc scopum omnibus hominibus, & singulis pro sua conditione & statu propositũ esse, ut ornent gloriam Dei: Quod profecto illi præ cœteris faciunt preclarè, qui ministerium uerbi in scholis & in templis conseruare student. Quàm autem tu, Magnfice uir, in hac re fueris semper diligens norunt multi, & testantur, quos hodie, & in hac Danica Academia, & in exteris scholis liberaliter foues, & tuis facultatibus in studijs sustentas, ut semper sint in Eeclesijs his Danicis idonei ministri, qui puram Euangelij doctrinam sonent. Est autem hic uerus amor patriæ, non solum ipsam, dum nos in ea uiuimus, ornare: sed etiam dare operam ut ipsam meliorem relinquamus posteris nostris. Sapientes laudant iusiurandum atticum in quo inter alia sunt hæc uerba,

ἀμυνῶ δὲ καὶ ὑπὲρ ἱερῶν καὶ ὑπὲρ ὁσί-
ων καὶ μόνος, καὶ μετα πολλῶν. τὴν
πατρίδα δὲ οὐκ ἐλασσω παραδώσω,
πλειω δὲ καὶ ἀρειω. Hoc eſt pugnabo
autem & pro ſacris & prophanis & ſo-
lus & cum multis, & patriam non de-
teriorem poſteris tradam, ſed amplio-
rem & meliorem. Quanto magis nos
hoc decet qui cenſemur ciues Eccle-
ſiæ Chriſti laudatiſsimæ patriæ piorũ,
cuius decus multo clarius eſt quâm
fuit atticæ regionis, quam nunc bar-
baries Turcica occupat. Proinde mul-
to maior gloria eſt, hanc laudatiſsimã
patriam Eccleſiam Dei tradere poſte-
ris non deteriorem, ſed ampliorem &
meliorem: quod illi faciunt qui ſtudia
ueræ doctrinæ & bonarum artium
ſuis opibus adiuuant & promouent.
Talis conatus fuit in Dauide cùm
caneret ſe amare patriam propter Ec-
cleſiam quæ in ea fuit: Propter do-
mum, inquit, DOMINI Dei noſtri
quæram bona tibi: Hanc domum hoc

eſt Eccleſiam Dei prætulit palatijs ſplendidiſsimis principū mundi pſal: 84. Vbi ait: Melior eſt dies una in atrijs tuis quàm mille alibi. Elegi abiectus eſſe in domo Dei mei, magis quàm habitare in tabernaculis impiorum. Hunc pſalmum 84. Quia continet inſigne encomion Eccleſiæ Dei, inuitat ad amorem uerbi, proponit commoda, monſtrat gloriam Eccleſiæ, & oſtendit ſcopum ipſi propoſitum, uidelicet æternam beatitudinem, placuit hoc præterito anno in noſtra ſchola publicè enarrare, ut inuitarem iuuentutem ad amorem, lectionem, & meditationem uerbi cœleſtis, quod eſt ut facula ardens qua ducimur de hiſce tenebris in admirabilem lucem Dei, & æternam uitam. Vt autem hanc enarrationem, quàm hoc præterito anno in pſal: 84. conſcripſeram, tibi uir generoſe & magnifice nuncupare non dubitarem, non ſolum ſumma tua adeo & ſingularis in litteras & litte-

ratos uoluntas, (quam uoluntatem cupio omnibus fore notiſsimam) me adduxit: Verum etiam tua in me meoſq; beneficia, iure ſuo hoc poſtularũt, ut aliquod ſaltem pignus gratitudinis mea apud tuam magnificentiam reponerem. Quod ut æqui boniq; conſulas etiam atq; etiam rogo. Quòd ſi quis ſolam operis noſtri molem ſpectet, ſcio nihil eſſe quod tua uideat magnificentia dignum. Sin uerò & animum meum, & ipſius argumentum rei, neminem fore arbitror, qui meã hanc dedicationem ſit improbaturus. Hæc ergo mi domine ſpectato, & me, quo hactenus fauore es complexus, complectere. Ego profectò dabo operam, ut tuo fauore non indignus uidear. Vale integer animo, corpore & ſpiritu, unà cũ uxore tua D: Metta Roſenkrantz fœmina nobiliſsima & caſtiſsima. Filia Herois preſtantiſſimi D: Olai Roſenſkrantz Equitis Aurati D: de VVallø olim ſenatoris

Regni

Regni Daniæ ſapientiſsimi ob pietatẽ, iuſticiam, æquitatem, liberalitatem clementiam, humanitatem, comitatem aliaſq; uirtutes penè innummeras, perpetua memoria & laude digniſsimi. Ex muſæo noſtro 25. Martij. Anno 1569. Qui eſt annus à condito mundo 5539, ex quo manifeſtũ eſt, nos in poſtremam ætatis mundi partem, quę ſexto die creationis rerũ ſignificatur, incidiſſe. Nam cum ſex millia annorũ, quibus, mundi ætas iuxta traditionem domus Eliæ menſuratur, reſpondent ſex diebus creationis rerum, ſiquidem mille anni coram Deo ut dies unus 2. pet:3. & ex ſexto millenario elapſi ſunt anni 539. apparet nos in tempus pomeridianum ultimæ diei mundi incidiſſe. Quod profectò tempus iure nos admonere deberet maioris uigilantiæ, præſertim cum poſt clariſsimum ſolem lucentis Euangelij, (idq; in ipſo meridie extremi diei mundi, quo re-

purgata eſt doctrina Eccleſiæ per Lutherum, Philippum & alios pios, & doctos uiros, paulatim appropinquat ueſpera & tenebræ. Quare cum diſcipulis DOMINI ſerio corde precemur

Veſpera iam uenit, nobiſcum Chriſte maneto.
Extingui lucem ne patiare tuam.

Et obtemperemus prophetæ qui ait: Date DOMINO Deo ueſtro gloriã antequam tenebreſcat, & anteq̃ offendant pedes ueſtri ad montes caliginoſos. Deus nos in uera pietate conſeruet, quô tandem Sabathum illud exoptatiſsimum, quod expectamus, nobis in ſalutem, beatitudinem & requiem ſempiternam illuceſcat per Ieſum Chriſtum mediatorem noſtrum unicum, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit laus, honor, gloria in omnem æternitatem, AMEN.

Anti-

ANTITHESIS VANÆ gloriæ mundi, & ueræ gloriæ fidelium.

Capnion

Mortalium iucunditas
Volucris & pendula
Mouetur inſtar turbinis
Quem nix mouet ſedula
Quid ergo cōnfiditis in gloria?

HEMMINGIVS.

Fidelium iocunditas
Perennis, & gloria
Manebit inſtar libani
Quam uis tegit cœlica,
Quid ergo non fidimus in numi-
(ne?

PSALM

1. QVam dil
DOM
2. Concupis
mea in atria do
caro mea exulta
3. Etenim pa
& hirundo nidu
pullos suos, alta
Zebaoth, rex m
4. Beati qui
tua *perpetuò lau*
5. *Beatus* vir
es, & in corde ei
6. Qui transit
marum, & fonten
nedictionibus co
7. Pergunt de
riam, vt apparea
8. DOMINE
exaudi orationem
percipe Deus Ia
9. Protector

A

PSALMVS. LXXXIIII.

1. QVàm dilecta tabernacula tua DOMINE Zebaoth.

2. Concupiscit, & deficit anima mea in atria domini, cor meum, & caro mea exultauerunt in deo viuo.

3. Etenim passer inuenit domum, & hirundo nidum sibi, vbi ponat pullos suos. altaria tua DOMINE Zebaoth, rex meus, & Deus meus.

4. Beati qui habitant in domo tua perpetuó laudabunt te.

5. Beatus vir cui tu fortitudo es, & in corde eius semitæ tuæ.

6. Qui transit per vallem lachrymarum, & fontem fodit, certè benedictionibus coronabitur doctor.

7. Pergunt de victoria in victoriam, vt appareat in Zion Deus.

8. DOMINE Deus Zebaoth exaudi orationem meam, auribus percipe Deus Iacob.

9. Protector noster aspice deus

& respice in faciem Christi tui.
10 Quia melior est dies vna in atrijs
tuis super millia, Elegi abiectus esse
in domo Dei mei, magis quàm ha-
bitare in tabernaculis impiorum.
11. Quia sol & scutum DOMINVS
DEVS gratiam & gloriam dabit
DOMINVS. non priuabit bonis
eos qui ambulant in innocentia.
12. Domine Zebaoth. beatus homo
qui confidit in te.

ARGVMENTVM psalmi 84.

Hic psalmus insigne ecclesiæ dei præconium continet: quæ, ut est deo dilectissima, ita in solo deo acquiescit: hunc celebrat, confitetur, inuocat. hoc unum in uotis habet, ut deo perpetuò fruatur: in quo & summè fœlix & beatissima existit.

DISPOSITIO Psalmi 84.

Quatuor partes huius psalmi statui possunt quarum singulæ plures doctrinas continent. Sunt autem hæ

partes

partes. prima, descriptio ecclesiæ, quæ quatuor primis uersibus absoluitur. Secunda conditio doctorum ecclesiæ, quæ continetur tribus uersibus, uidelicet. 5. 6. 7. Tertia, precatio, qua petit Dauid defensionem & conseruationem ecclesiæ, additis pulcherrimis rationibus, quibus excellentia ecclesiæ, & dignitas ob oculos ponitur, idq; uersibus 9. 10. 11. Quarta, est clausula seu epiphonema per admiratione͂, in qua ueram causã beatitudinis ecclesiæ monstrat esse firmam in deum fiduciam, idq; uersu postremo.

Porro occasio huius psalmi uidetur fuisse exilium Dauidis, persequente ipsum filio Absolone: quod sanè exilium unum fuit ex decem illis plagis quibus punitum est adulterium, & homicidiũ Dauidis. Nã ut plurima peccata in uno illo facto Dauidis concurrebãt: Ita non una plaga sed multis castigatus est, videlicet 1. amissione spiritus sãcti 2. grauissimo conscientiæ uul-

nere. 3. Oppressione Thamar filiæ. 4. Aman filij sui. 5. Rebellione Absolonis filij. 6. Exilio, duplici videlicet à regno & ab ecclesia. 7. Contaminatione vxorum sanctarum matronarum. 8. Ciuium defectione. 9. Tristi interitu filij. 10. Infamia. Huiusmodi enim plagis iustissimè punita est dedefectio à deo, receptio ad diabolum hostem dei, proditio exercitus dei, homicidium insontis ciuis, raptus, contaminatio sui, abusus alieni corporis non sine conscientiæ uastatione, hypocrisis, scandalum & tyrannis in officio sibi diuinitus commisso. Cùm autem in exilio abesset dauid, & non liceret ipsi in summo festo conuenire ad tabernaculum in quo erat arca domini, illicq; orare & sacrificare, anxius & tristis cogitat discrimen inter ecclesiam in qua publicè colitur & inuocatur deus, & alios cœtus hominum quorumcunq; deum non timentium, simulq; spiritu

ſpiritu prophetico altius euectus eſt in contemplationem eccleſiæ Chriſti ſub nouo teſtamento: cuius vmbra quædam fuit tabernaculum vetus, ut epiſtola ad Hebræos teſtatur. In hoc exilio & in hac cogitatione ſpiritu prophetico illuſtrata magno animi impetu fertur, & in admirationem fœlicitatis veræ eccleſiæ (in qua liberè inuocatur & colitur deus) & in conſiderationem ſuæ miſeriæ, ut cui non Pateat aditus in eccleſiam dei, & in cœtum hominum deum colentium. perinde ac ſi quis noſtrū inter turcas uiueret aliaſue prophanas gentes haud dubiè altius cogitaret de fœlicitate ueræ eccleſiæ & iudicaret eos fœliciſſimos eſſe quibus integrum eſt certis & ſtatutis temporibus conuenire cum aliјs pijs, ad audiendum uerbum Dei, ad precãdum, ad utendum ſacramentis. Nos proinde admoniti Dauidis exulantis ob ſua peccata exemplo, diſcamus

cautiores esse alieno damno, caueamus ne nostris sceleribus excludamus nos à cœtu sanctorum: uera & seria pœnitentia anteuertamus vindictam Dei, quam imminere nostris ceruicibus tumultus bellici, dissentiones in religione, & grassantia infinita scelera manifestè ostendunt. Quoties igitur legimus hunc psalmum cogitemus vtrumque, hoc est fœlicitatem ecclesiæ, in qua doctrina cœlestis incorruptè traditur, & Deus colitur ueris cultibus: Et miseriam eorum quibus non liceat cum alijs pijs in ecclesia sanctorum deum celebrare.

Porro siue hic psalmus ab ipso Dauide scriptus sit, & traditus filijs Choræ decantandus, siue ab ipsis filijs Choræ sit scriptus nomine Dauidis & decantatus, ut incertum est ipsis hebræis: Ita nos in dubio relinquamus. satis est enim nobis spiritum Christi, verum psalmi huius

autorem

authorem agnoſcere, & ſcriptum eſſe ad inſtructionē & cōſolationē noſtri.

EXEGESIS PSALMI 84. cum obſeruatione doctrinarum. De prima parte.

Prima pars Pſalmi, quæ abſoluitur quatuor primis uerſibus, diſcernit ueram eccleſiam ab alijs cœtibus hominum; monſtrat unde ſit eccleſia: quàm chara ſit Deo: quo illa uiciſſim in affectu & animo ſit erga DEū: ubi quæratur: quæ eius notæ: quàm ſit fœlix: quo cultu potiſſimum Deum colat: & ꝙ ſit perpetuò manſura, id eſt immortalis. Iam uerſus huius partis ordine uideamus, & ſingula quæ ſignauimus copioſius excutiamus.

PRIMVS Verſus.

(Quàm dilecta tabernacula tua DOMINE Zebaoth.) Hic primùm indicat pſalmiſta & quæ ſit uera eccleſia, & unde ſit, &

Dñs Zabaoth:

quàm chara sit Deo. Vera ecclesia est cuius architectus est dominus Zebaoth, quam ipse intimè amat. verum ut apertius omnia excutiantur tria sunt nobis ordine explicanda. primũ quis sit Dominus ille Zebaoth, hoc est exercituum, cuius hic fit mentio. Deinde cum multi cœtus hominum, hicq; diuersissimi, sibi ecclesiæ titulum vsurpent, accuratè dispiciendum erit, quinam cœtus sibi falsò hunc titulum vendicent, & quænam sit vera ecclesia. Tertio Curnam ecclesia vera adeò amabilis sit & chara Deo, siue domino Zebaoth.

Quis est ergo ille dominus Zebaoth? Cur hunc titulum sibi vendicat?&quis est huius rei cognitæ vsus? Quis sit ille dominus Zebaoth, cuius hic meminit psalmista, ex nonnullis scripturæ locis colligemus. 2. reg. 5. Dauid crescendo creuit, fuitq; Dominus Deus Zebaoth cum eo.

& psalmo. 59 Et tu domine deus Zebaoth. Hæc duo testimonia docent, si modò hebraicum textum consulamus, quòd ille deus qui est unus in essentia, & trinus in personis sit ille dominus Zebaoth. Nam primo loco ponitur proprium nomen dei ab essentia eius sũptũ uidelicet Iehouah, posteriore nomen plurale Elohim quo significatur pluralitas personarum, quæ sunt pater, & filius, & spiritus sanctus. Verum ne plures personas cogitemus quàm tres Esaias nos docet Cap: 6. cum ait, Et Seraphim clamabant alter alteri dicẽtes, sãctus, sãctus, sãctus, Iehouah Zebaoth. Est proinde hic titulus proprius totius trinitatis, Verùm, quia altera persona in diuinitate, uidelicet æternus λόγος seu filius dei, missa est ad frangendas uires diaboli, & ad redimendum genus humanum, tribuitur hic augustus titulus illi in multis locis, ut in psalmo 4.

Quis est iste rex gloriæ? Iehouah Zebaoth est rex gloriæ. Hic absq; omni dubio rex gloriosus CHRISTVS cuius typus erat arca fœderis, significabatur, Et in Esaia dicitur DOMINVS Zebaoth habitare in Zion quod certè de Christo intelligendum est. Tribuit autem scriptura CHRISTO hunc augustum titulum, quia ille est summus imperator in ciuitate dei aduersus ciuitatem diaboli. id est in ecclesia aduersus diabolum & mũdum. siquidem ipse est solus cœlestium & terrestrium copiarum caput, & dux, ut potentissimus, ita & optimus. quare in psalmo DEVS fortis in prælio dicitur Non enim ociosus est, sed strenuè pugnat: non cadit, sed uincit: non fugit sed triumphat. idq; non sibi, sed toti ciuitati dei. atq; ideo ei in psalmo 72. summus honor tribuitur, Benedictum sit nomen gloriæ eius in seculum, & repleatur maiestate eius uniuersa terra.

Neq;

Neq; ideo sibi adiungit exercitus, quasi ipse sit imbellis aut imbecillus, sed quia suam gloriam quodammodo uult communicare exercitibus suis.

Sed qui nam sunt illi exercitus? Primo loco & ordine sunt spiritus illi cœlestes, qui ex ministerio quod regi suo præbent, Angeli nuncupantur. Omnes enim sunt administratores spiritus, inquit Paulus, propter eos qui hæreditatem accipiunt salutis. Quam diu enim durat cursus huius æui Angeli sunt, & famulantur in negocio regni Christi, id quod tamen non est naturæ illorum finis, sed functio temporaria: post iudiciũ autẽ cũ electis dei, plenissima parta uictoria æternum triumphabunt beati. Numerum illorum & munus nemo melius expresserit, quàm Daniel qui uidit. Millia, inquit, millium ministrabant ei, & decies centena

millia

millia á dexteris eius. De huius domini Zebaoth & angelorũ eius pugna & uictoria in Apocalypsi scribitur in hunc modum. Michael & angeli eius præliabantur cum dracone, & draco pugnabat, & angeli eius, & non valuerunt, neq; locus est inuentus illorum amplius in cœlo, & proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus qui vocatur Diabolus, & Sathanas, qui seducit vniuersum orbem, & proiectus est in terram, & angeli eius cum eo missi sunt. Et audiui vocẽ magnam in cœlo dicentem, Nunc facta est salus & virtus in regno Christi nostri, & potestas dei eius. quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte & ipsi vicerunt eum propter sanguinem agni & propter verbum testimonij sui. Est autem Michael, quem hic ducem belli facit, filius Dei dominus noster Iesus Christus, ut ex

Daniele

Daniele & nominis etymologia iu-
dicari poteſt, dicitur enim Michael,
quaſi quis ut Deus. Angeli igitur
ſequentes ductum & auſpicium
michaelis, id eſt domini Zebaoth,
ſunt ſpiritus cœleſtes. Deinde in or-
dine ſecundo horum exercituum ſunt
pij Doctores, belligerantes cum reg-
no draconis, hoc eſt diaboli & cum
Angelis ipſius, id eſt defenſoribus
idolorum & blaſphemiarum. Quales
fuerunt Moſes, Ioſeph, Daniel, Pro-
phetæ, apoſtoli & multi pij miniſtri
uerbi omnibus tēporibus in ecclesia.
horum arma non ſunt carnalia ſed
ſpiritualia. Ita enim paulus ait, 2.
Corinth 10. Secundum carnem bel-
lum non gerimus, Arma enim mili-
tiæ noſtræ non ſunt carnalia, ſed
dei poteſtate ualida, ad ſubuerſionem
munitionum, dum ratiocinationes e-
uertimus, omnemq; ſublimitatem,
quæ extollitur aduerſus cognitionem
dei, & captiuam ducimus omnem
cogita-

cogitationem ad obediendum Chriſto, hoc eſt Arma piorum doctorum ſunt in eccleſia, ipſum uerbum dei, Spiritus Sanctus in uerbo efficax, & ardens precatio.

3 In tertio ordine exercituum DOMINI ſunt pij auditores uerbi: qui pro gloria dei, & ipſorum propria ſalute bellum gerunt aduerſus carnem, peccatum, mundum, diabolum. horum pugna & armatura deſcribitur ad Epheſèos 6. hiſce uerbis. Quoniam non eſt nobis lucta aduerſus carnem & ſanguinem ſed aduerſus principatus, aduerſus poteſtates, aduerſus rectores mundi tenebrarum ſeculi huius, aduerſus ſpirituales nequitias in cœleſtibus. Propterea accipite totam armaturam dei, ut poſsitis reſiſtere in die malo, & omnibus peractis ſtare. ſtate igitur ſupercincti lumbos ueritate: induti thoracē iuſtitiæ: calceati pedes prepa-

ratione Euangelij pacis, ſuper omnia aſſummentes ſcutum fidei, quo poſsitis omnia maligni tela extinguere, & galeam ſalutis accipite, & gladium ſpiritus, qui eſt uerbũ dei, per omnem precationem & orationem omni tempore precantes in ſpiritu. Vel breuius, ut alibi paulus, Milita honeſtam militiam retinens fidem & bonam conſcientiam. quam qui repulerunt naufragium fidei fecerunt.

In quarto ordine ſunt ſinguli in ſua uocatione, Exod: 38. mulieres militabant ad oſtium tabernaculi, id eſt, fecerunt officia illis demandata. Militat proinde quilibet Chriſto, cùm ea quæ ſunt ſui officij, gnauiter in timore dei facit. docẽtes igitur & diſcẽtes in ſcolis cùm officium piè & ſedulò præſtant milites DOMINI Zebaoth ſunt. Atq; ita de alijs uocationibus quibuſuis quæ habent mandatũ dei iudicandũ.

Huc adde, ſi placet, quintum ordinẽ

uidelicet

uidelicet exercitum ſeu militiam cœle-
ſtem: hoc eſt ſolem lunã & ſtellas: quæ
ideo dicuntur exercitus Chriſti ducis,
quia ſuo quodam modo arguunt tene-
bras, enarrant gloriam Chriſti, & ſuo
ueluti exemplo angelos & homines
ad perpetuò glorificandum deum in-
uitant.

Porro eorũ quæ hactenus diximus
de DOMINO Zebaoth, eius pug-
na, exercitibus, & triũpho duplex u-
ſus eſt. ut enim pios militantes ſub
duce Chriſto confirmãt, conſolantur,
animant. Ita impios deijciunt, ter-
rent, confundunt. quare nos admo-
niti adiungamus nos fide & obedi-
entia duci Chriſto, ac uera animo-
rum puritate caſtiſsimis illis ſpiriti-
bus, certi quòd qui in ſancta hac
militia militauerit honeſtam militiam
in fide & bona conſcientia, ſit repor-
taturus coronam immarceſſibilem
quam nobis dux noſter & ἀγωνοθέτης
Chriſtus dominus promiſit. Nam ut

uictoria certa conſiſtit in ſanguine agni & uerbo teſtimonij: Ita qui hoc ſanguine aſperſi fuerint, quod fit cum in Chriſtum creditur iuxta uerbum teſtimonij, uerè uictoriam conſequentur.

Iam cùm multi cœtus hominum ſibi eccleſiæ titulum uſurpant, (hoc enim ſecundo loco à nobis porpoſitum eſt,) accuratè diſpiciendum erit, qui nam cœtus falſò ſibi hunc titulum attribuant, & quæ nam ſit uera eccleſia dei. ut alijs cœtibus relictis nos ueræ eccleſiæ dei adiungamus. Iudæi putantes Meſsiam, quem adhuc fruſtra expectant, ad ſe ſolos pertinere , ſuperbè omnes cœtus alios contemnunt, & ſe ueram Eccleſiam dei eſſe iactitant. Mahometiſtæ ſeu Turcæ Propter dominium quod amplißimum habent in orbe terrarum, ſibi eccleſiæ titulum uendicant. Moſcouitæ ſimiliter gloriantur ſe eccleſiam dei eſſe. Ro-

manus pontifex ſe cum ſuis eccleſiam dei catholicam eſſe ferro & igni defendit. Epicurei nullam planè religionem curant, niſi quæ ſeruiat illorum uoluptatibus & quieti.

CONTRA IVDÆOS.

Inter Iudæorum pleroſq; & nos controuerſia eſt de meſsia: à quo qui aberrat abſq; omni dubio extra eccleſiã eſt ſub regno Sathanæ. Nos autem edocti & conuicti uerbo dei & teſtimonijs diuinis IESVM Mariæ Virginis filium, natum Bethlehem in ciuitate Dauid iuxta uaticinia Prophetarum anno mundi 3962. regnante Cæſare Auguſto, & poſtea paſſum ſub Pontio Pilato uerum Meſsiam, DEVM uerum & hominem, uerum mediatorem dei & hominum, atq; adeò unicum Saluatorem agnoſcimus, confitemur, ueneramur, & colimus. Hunc multi ex

Iudæis agnouerunt tum, & colue-
runt, de quo Iosephus Lib: 18. Cap:
4. Eodem tempore fuit IESVS,
Vir Sapiens, si tamen uirum fas est
eum dicere, erat mirabilium operum
patrator & Doctor eorum qui liben-
ter uera suscipiunt, plurimosq; tam
de Iudæis quam de gentibus secta-
tores habuit. CHRISTVS hic erat,
quem accusatum á nostræ gentis
principibus Pilatus cùm addixisset
cruci nihilominus non destiterunt
eum diligere, qui ab initio cœperant.
Apparuit enim eis tertia die uiuus,
ita ut diuinitus de eo hoc & alia
multa miranda prædixerunt, & usq;
in hodiernum Christianorum genus
ab hoc denominatum non deficit.
Verùm plurimi Iudæorum ut tunc,
ita & hodie mera inuidia moti, hunc
IESVM uerum Messiam nobiscum
non agnoscunt. Quorum alij ne-
gant omnino Messiam adhuc ue-
nisse, alij scripturis & uaticinijs de

Historia Chri:

tempore aduentus Meſsiæ conuicti fatentur quidem Meſsiam ueniſſe, & natum eſſe ſub Herode, ſed occultari propter peccata populi, idq; ut alij dicunt in Zion cum Angelis. ut alij, ultra montes Caſpios. ut alij, per orbem mendicare, proditurum ſe cum Deo erit uiſum. Nam cùm tam multa Prophetarum uaticinia in tempus illud congruerẽt, perſuaſiſsimum fuit Doctioribus Iudæis ætatis illius Meſsiam tum eſſe uenturum. Vnde factum eſt quòd multi ex occaſione temporis Meſsiam ſe eſſe ſunt profeſsi, cùm ante illud tempus nemo hoc tentaſſet. Inter
„ illos fuit Iudas galilæus, Ioſeph
„ Benzara, qui ſub Meſsiæ nomine
„ auſus eſt, aduerſus Adrianum Cæſarem rebellare, eumq; iudæorum plæriq; ſunt ſecuti, ſed exitus uanitatem ipſius patefecit, Similiter Barcozibas Dux rei militaris peritus, qui propter uictorias crebras creditus eſt

eſt Meſsias. in qua opinione diu perſeueratum eſt, quouſq; & illum Adrianus propter ſcelera puniuit. Prætereo eos de quibus Fœlix Iudeæ præſes ſumpſit ſupplicium. Promptum enim erat eo tempore, quod ſignatum fuit à Prophetis ut naſceretur Meſsias ſub ſpecie Meſsiæ ſeducere populum, præſertim cùm non aliam ob cauſam uenturum Meſsiam Putaret, quàm ut armis ſubijceret ſibi reliquas nationes. quo facto, ipſi abundarent omni genere uoluptatum, & rerum omnium abundantia reductis in terram Patriam promiſſam Iſraëlitis qui ſupereſſent. Hanc craſſam cùm habeant opinionem Iudæi de fine aduentus Meſsiæ, planè non differunt à porcis & Leonibus: quorum illis ſumma uoluptas eſt in uolutabro libidinum fœdè ſe contaminare: His uerò potenter alias beſtias ſupprimere, ut ſoli Dominari uideantur.

Horum pestilentissimum errorem tota scriptura damnat. Nam uniuersa scriptura testatur Mesiam apparitu- rum, non ut gerat bella cùm hominibus, ut Hercules aliquis, aut Alexander magnus: sed ut iuxta pri- mam promissionem serpentem an- tiquum inuadat, peccatum & mor- tem aboleat, reparet imaginem Dei in homine, quæ per peccatum erat abolita, ac suos id est fideles, do- net æterna iustitia & immortalitate, ut ita perfecta charitate Deo iuncti sint beati & perfecti: in qua re ho- minis finis uerus & proprius con- sistit.

Cœterum ut nos magis munia- mur aduersus impostores Iudæos, CHRISTO DOMINO obtempe- remus, qui ait: Scrutamini scriptu- ras. illæ sunt quæ testimonium per- hibent de me. Et Petrus ait: habe- mus firmiorem propheticum sermo- nem, cui benefacitis attendentes quasi

quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco. Verùm quò ſolidius & firmius errorem Iudaicum refellamus in unius argumenti complexum totam rem includamus hoc modo.

Is ſolus abſq; omni dubio ac uerìſsimo uerius, atq; adeo omnium confeſsione eſt Meſsias uerus & unicus, in quem omnia Prophetarum uaticinia concurrunt, cuiq; ſoli conuenit quicquid de Meſsia prædictum eſt á Sanctis Dei Prophetis, Moſe & alijs.

In Ieſum Mariæ Virginis filium concurrunt omnium Prophetarum uaticinia, & huic ſoli Ieſu conuenit quicquid de Meſsia prædictum eſt à Sanctis Dei Prophetis Moſe & alijs.

Ergo ſolus Ieſus Mariæ Virginis filius eſt Meſsias uerus & unicus.

Maior ab omnibus recipitnr. de minore, quæ eſt κρινόμενον inter

nos & Iudæos contrauertitur. quàm si probauerimus error Iudæorum patefiet, & nostra fides confirmabitur..

Quoniam autem Augustinus dicit. Firmitas fidei in eo est, quia omnia quæ euenerunt in Christo prædicta sunt, breuitèr ostendemus quomodo oracula Prophetarum uni Iesu Christo ac soli conueniunt & non alij cuiq;: Deinde refutabimus ea qua cœci Iudæi nobis obijciunt.
Natus est IESVS Christus regnante Cæsare Augusto in Bethlehem ciuitatè Dauid, à castissima Virgine. Hic (ut Lucas Euangelista refert) tempus nati Mesiæ, locus, mater, & genus indicantur & respondent uaticinijs Prophetarum.

Tempus à Iacob Patriarcha signatum fuit. non auferetur sceptrum de Iuda & legislator de fæmore eius donec ueniat Silo & ipse erit expectatio gentium, Daniel. Cap: 9.

Septua-

Septuaginta hebdommades abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſupra urbem ſanctam tuam, ut finiatur præuaricatio, & obſignetur pactum, & fiat propitiatio pro iniquitate, & adducatur iuſticia ſempiterna, & impleatur uiſio & Prophetia, & ungatur ſanctus ſanctorum. ſcito igitur & conſiderato ab exitu ſermonis, ut iterum ædificetur Ieruſalem uſq; ad Chriſtum ducem hebdomades ſeptem. Et hebdomades ſexaginta duæ erunt, & rurſus ædificabuntur plateæ & muri in anguſtia temporum, & poſt hebdomades ſexaginta duas occidetur Chriſtus, & non erit eius populus qui eum negaturus eſt, & cōfirmabit teſtamētū multis hebdomada una, & in dimidio hebdomadis ceſſabit hoſtia & ſacrificium. Hæc Prophetia Danielis maximè illuſtris eſt, quæ tempus aduentus Meſsiæ clariſsimè ponit ob oculos. hebdomas una ſeptem

annos continet. ergo 69. faciunt annos 483. tot enim ſunt anni ab exitu ſermonis de reædificanda Ieruſalem uſque ad Baptiſmum Chriſti. Deinde in dimidio hebdomadis Chriſtus concionatus eſt et paſſus. Poſtea interiectis plus minus 40. annis, ſecuta eſt deletio politiæ moſaicæ iuxta Prophetæ uaticinium. Cōputationem eorum lege in commentarijs Philippi in Danielem, in Functio & Galatino.

Locus Locus Bethlehem, ubi natus eſt Chriſtus, longè antè monſtratus fuit à Michea Propheta dicente: Et tu Bethlehem Ephrata parum eſt ut ſis de millibus Iuda. Ex te enim mihi egredietur qui ſit dominator in Iſrael, & egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis.

Mater Quod à uirgine naſceretur prædictum fuit ab Eſaia, qui ait: Dominus ipſe dabit uobis ſignum, Ecce uirgo erit prægnans & parturiens

filium

filium & uocabitur nomen eius Emanuel. Ieremiæ 31. Nouum creabit DEVS ſuper terram. fœmina circumdabit uirum, id eſt, Virgo Maria Chriſtum perfectum ſapientia in utero uirgineo circumdabit. Quod Eſaias ſignum uocat, hoc Ieremias nouum, Nam inauditum fuit Virginem parere.

Genus ex quo naſceretur ſignificatur in eo, cùm irent Bethlehem, ut deſcriberentur & cenſerentur. nam quiſquis ibat in ſuam ciuitatem. Cùm igitur Ioſeph & Maria ibant in ciuitatem Dauid, teſtantur ſe ex proſapia Dauitica eſſe. Ita enim promiſſum erat Dauidi, ut Chriſtus naſceretur ex ſemine eius. De fructu, inquit, uentris tui ponam ſuper ſedem tuam.

Nato Chriſto, magi uenientes ex Perſia deferunt aurũ, thus, & myrrham iuxta uaticinium Eſaiæ. De Saba uenient, aurum, & thus defe-

rent,

rent, & laudes Iehouah annunciabũt. Ductu stellæ peruenerunt magi ad locum ubi erat mater Maria & Ioseph cùm puero Iesu de qua stella prædictum est ab Balaam numero: 24. Orietur stella ex Iacob, & consurget uirga de Israel. Hoc uaticinium magos sciuisse uerisimile est, & uisa stella cogitasse eum adesse quem figurabat. Puer octauo die circumscisus est, uoluit enim sub lege esse, ut eos qui sub lege erant redimeret, & appellatus est Iesus, quasi saluator: quo nomine officium Mesiæ indicatur, ut naturæ diuina & humana nomine Emánuelis. huius & nomen & typum uidemus præcessisse in Iesu filio Nũ Quemadmodum enim Iesus filius Nun populum Iudaicum in terram promissionis corporalem & temporalem introduxit: Ita Iesus Christus, uerus Iesus .i. saluator pios omnes in æternam illam & cælestem patriam introducet.

ducet ut umbræ reſpondeat ueritas. Poſt dies 40. oblatus eſt in templo ſicut Agæus promiſerat: Et ueniet deſiderium omnium gentium, & implebo domum hanc gloria (dixit DOMINVS Zebaoth) Maior erit gloria domus huius nouiſsimæ, quám primæ. huic prophetiæ intellexit Simeon reſpondere euentum, cum ita canit: Lumen ad reuellationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael.

Abductus eſt Puer â Parentibus in Ægyptum ad Herodis ſæuitiam deuitandam, ubi manſit ad mortem Herodis, ut quemadmodum pueritia corporalis Iſraelis, hoc eſt populi Iſraelitici naſcentis illic in Ægypto eſt tranſacta, ſic & ſpiritualis Iſraelis tranſigeretur. Et quæmadmodum ex Ægypto uocatus eſt Iſrael corporalis ad terram libertatis corporum, Ita uocaretur etiam Iſrael ſpiritualis ad libertatem animo

rum

rum. Oseæ 11 dicitur: puer Israel & eum dilexi, & ex Ægypto uocaui filium meum. Si hoc dictum est de uero Israele is est Christus: sin de carnali, figura est quæ habet uim Prophetiæ. Huc & illud Esaiæ Cap: 16. pertinet: Mitte agnum Dominatoris terræ, de petra deserti ad montem filiæ Zion.

Nazareth Reuersus Iesus cum parentibus, habitauit cum illis in Nazaret in Galilea. Vnde & Nazarenus appellatus est. in quo Samsonis imaginem expleuit: qui Samson uita & actibus suis Christum Iudaico populo repræsentabat. Hinc Angelus DOMINI ad eius parentes missus priusq; nasceretur iussit esse Nazarenum DOMINI. Et apud Esaiam Cap: 11. Et egredietur uirga de semine Iesse, & nazer de radicibus crescet. In Nazeret igitur habitare uoluit DOMINVS, ut sciremus hunc esse uerum nazer seu nazarenum sanctum

ſanctorum & iuſtitiæ florẽ germẽq;
Dauidis, quod ſanctificat fideles.
Annos duodecim natus, in feſto
Paſchæ aſcendit cum Matre & Io-
ſeph Ieruſolimam, ſedet in medio *Sedet in*
doctorum, quos & audit docentes, *teplo:*
& interrogat, quòd omnes qui illum
audiuerunt, admirati ſunt ſuper in-
telligentia et reſponſis eius. Hic uo-
luit Meſsias in pueritia adhuc radios
quoſdam ſuæ diuinitatis ſpargere, ut
reipſa iudicarẽt Iudæi pluſquam hu-
manum aliquid in eo latere, utq; co-
gitarent de Prophetico munere Me-
ſsiæ. De quo inter alios Eſaias in
huncmodũ de meſsia loquens. Ad
Euangelizandum miſit me. Et quia
paſcha fuit inſtitutum: non ſolum ut
reuocarent Iudæi in memoriam tran-
ſitum ſuorum maiorum per mare ru-
brũ duce Moſe, uerum etiam ut Do-
ctores admonerent populum de ſpi-
rituali paſcha i. tranſitu à regno diabo-
li in regnũ dei duce Meſsia non dubiũ
eſt

est quin hæc disputatio sit agitata inter Christum & Doctores illos, unde illa admiratio & stupor in illis exstitit. Voluit etiam Christus hoc suo facto adhuc in pueritia docere quid eos deceat qui Christum sequi decreuerunt. Vt enim ille sedet in tẽplo, ita uult suos in rebus sacris conquiescere, & ad discendum animum tranquillum curis adferre.

Deinde à 12. anno usq; ad 30. subiectus erat parentibus, proficiens sapientia, ætate, & gratia apud DEVM & Homines. Atq; ita tota eius uita inter pauperes & homines simplices & demisso corde transacta est, atq; hoc est quod dicit Esaias. Ad annunciandum mansuetis misit me. illi enim gratiores semper fuerunt DEO, hoc est legibus & monitis diuinis accipiendis aptiores, quàm de opibus & potentia turgidis, uel de literis aut ingenio:

Cùm iam ingressus esset annum

ætatis

ætatis 30, Iohannes Zachariæ filius mandato diuinitus accepto, de baptiſmo pœnitentiæ, ut præcurſor prodit & clamat: pœnitentiam agite, appropinquat enim Regnum cælorum, parate uiam. DOMINO. Atq; hoc eſt quod prædictum erat per Prophetam Malachiam cap: 3. Ecce ego mitto nuncium meum & præparabit uiam ante faicem meam, & ſtatim ueniet ad templum ſuum dominator, quem uos quæritis, & Angelus teſtamenti quem uos optatis, ecce uènit dicit Iehouah Zebaoth.

Annus xxx

Poſtea baptizatur â Iohanne, & Spiritus Sanctus deſcendit ſuper eum tanquam columba. Ita enim in typo præceſsit. Moſes refert emiſſam à naui columbam rediiſſe ad ueſperam, ac tuliſſe in roſtro ramū oliuæ pacis ſymbolum. Vnde Noe intellexit DOMINI iram eſſe ſedatam, terramq; exoneratam fluctibus

Baptizatus

Ad eundẽ modum teſtatur hîc colũba eũ adeſſe per quẽ patris ira placata eſt, iuxta uocẽ patris Hic eſt filius meus dilectus per quẽ placatus ſum.

Quòd autem tentatur à Diabolo reſpondet. prædictioni in genere ſaltem. Et tu inſidiaberis calcaneo eius, uidelicet ſeminis mulieris: ieiunat 40. dies & noctes, ſed figura præceſsit in Moſe & Elia.

Tribus ſequentibus annis regnum ſuum auſpicatur, docendo, & miracula edendo iuxta uaticinium Prophetæ Eſaiæ Cap: 61. Spiritus DOMINI Iehouah ſuper me, eò quod unxerit Iehouah me, ad annũciandum manſuetis miſit me ut alligarem contritos corde & prædicarem captiuis libertatem, & uinctis appertionem carceris, ut prædicarem annum beneplacitum Iehouah, & diem ultionis Deo noſtro, ut conſolarer omnes lugentes, ut ponerem lugentibus Zion, daremq; eis gloriam

riam pro cinere, Oleum gaudij pro luctu, pallium laudis pro Spiritu constricto & uocabuntur arbores iustitiæ, plantatio DOMINI, ut glorificer. Idem 35. Cap: Dicite stultis corde, confortamini ne timeatis, ecce DOMINVS uester cum ultione ueniet & uidebitis retributionem Dei, ipse ueniet & saluos faciet nos, tunc scilicet cũ uenerit aperientur oculi cœcorum, & aures surdorum patebunt, tunc saliet sicut ceruus claudus, & laudabit lingua muti. Quid potuit manifestius dici de doctrina & miraculis Mesiæ? Propheta quasi digito monsttrat personam Mesiæ certissimis signis. at miseri Iudœi affectuum suorum tempestatibus abrepti ueritatem non agnoscunt. Ad hæc signa monstrantia Mesiam, mittit duos discipulos Iohannes qui quærebant ab eo, tu es qui uenturus es an aliũ expectamus? Euntes, inquit, renunciate Io-

hanni quæ auditis, & uidetis, cœci uident, claudi ambulant, leprosi mũdantur. surdi audiunt. mortui resurgunt, pauperes Euangelizantur. Hinc illa admiratio in cœco, Ioh: 9. mirabile est uos nescire unde sit & apperuit oculos

Appropinquante supplicij tempore, quod à Patre erat illi decretum Ierusolymas est ingressus, asello uectus cui obuiam processit magna hominum multitudo & regia illum Pompa excepit, de quo est illud Zachariæ Cap, 9. Exulta filia Zion ecce rex tuus uenit tibi mansuetus, sedens super asinam. Venienti acclamant pueri hebræorum, stratis in uia ramis palmarum in signum perpetuum duraturi regni, hosianna filio Dauid, benedictus qui uenit in Nomine DOMINI, Hosianna in altissimis. Hoc quoq; legimus prædictum esse in psalmo. 118. hósianna DOMINE da fœlicem successum

cessum, benedictus qui uenit in no- mine DOMINI, ornate festum frondibus usq; ad cornua altaris.

Pridiè quàm pateretur agno phasæ iuxta legem comesto, cœnam instituit corporis & sanguinis sui. cuius figura, Paulo teste, præcessit in manna & in petra ex qua aqua fluxit in deserto. Deinde post lon- gam concionem, coram discipulis, & precationem, ut Adam in horto de- fecit à Deo, ita Christus in horto proditur à proprio discipulo Iuda acceptis 30 argenteis: quod sanè non tacuerunt uaticinia. Nam ut Doech proditor Dauidis, fuit typus proditoris Iudæ: Ita Zacharias mer- cedis acceptæ meminit Cap: 11. Et appenderunt mercedem meam 30 argenteis, & dixit DOMINVS ad me, proijce illos ad thesaurarios ad magnificentiam gloriæ qua præcio- natus sum ab eis.

Mox captus deseritur ab om-

nibus suis. De quo Zacharias 13. O gladie suscitare super pastorem & super uirum socij mei dicit DOMINVS. percutiam pastorem & dispergentur greges.

Post captiuitatem secutæ sunt irrisiones, consputationes, allapæ, contumeliæ, & uexationes aliæ de quibus Esaias 50. Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas uellentibus, faciem meam non obscondi ab ignominijs & sputo.

Passio

Actus est deinde in lignum seu crucem. A ligno enim sæpè extitit apud patres salus. imago & uaticinium ligni huius fuit in arca Noe, in ligno quod Moses iniecit in aquas amarissimas, quo iniecto factæ sunt aquæ dulcissimæ. Perpulchrè profecto pingitur hac figura uirtus crucis Christi. Vt enim amarissimæ aquæ, iniecto ligno factæ sunt dulcissimæ, sic nihil non fit nobis in hac uita suauissimũ, si lignum cru-

cis Chriſti, ideſt fides in Chriſtum crucifixum addatur tanquam condimentum. Sed multò illuſtrior figura eſt in ligno in quo ſuſpenſus fuit aeneus ſerpens. Quemadmodum enim Moſes ex mandato Dei aeneum ſerpentem in ligno ſuſpenſum, in deſerto poſuit ſublimen & conſpicuum uniuerſo Iſraeli, ad remedium eorum qui eſſent à ſerpentibus lethaliter ſauciati: Itá Chriſtus eleuatus eſt in ligno, & quaſi oſtenſus uniuerſis gentibus, ad ſalutem intuentium & confidentium, qui erant lethaliter ab antiquo ſerpente Diabolo uulnerati. Suſpenditur ergo in lignum Chriſtus, & fit maledictum ut nos à ſerpentis maledictione uindicet, quam is per peccatum in homines inuexit. Ideo ſcriptum eſt, maledictus omnis qui pependit in ligno. hoc modo Paulus typum ueritati accommodat ad Galat: 3. Hìc humanitas Chriſti abie-

ctissima uisa est, & hominibus in-
fimæ conditionis inferior, ita ut ab-
sterriti & pudefacti, fugerent pro-
pinqui, ac necessarij. de hoc prædi-
ctum est psal. 22. Ego autem sum
uermis & non homo, opprobrium
hominum & abiectio plebis, & in
psal: 88. Fugasti à me notos meos,
posuisti me abominationem illis,
procul auertisti á me amicum & no-
tos meos in tenebris. usq; adeò for-
mosissimus omnium uirorum tem-
pore illo, gratiam omnem pulchri-
tudinis amisit, ut difficillimum esset
illum cognoscere, quemadmodum
Esaias 52. prædixerat. Ecce intelliget
seruus meus exaltabitur & leuabitur,
& sublimis erit ualde. quemadmodum
abmirati sunt super illum multi
quód adeo curruptus esset præ uiro
aspectus eius, & forma eius præ
filijs hominum, sic asperget gen-
tes multas, super eum claudent re-
ges os suum, ij quibus non est nar-
ratum

ratum, uiderunt, & qui non audiuerunt intelexerunt. & cap: 55. Non est ei forma neq; decor, & uidimus eum, & non erat aspectus, despectus est, & abiectus inter uiros, uir dolorum & expertus infirmitatem, & quasi absconditus uultus eius, & despectus unde non reputauimus eum. Vide quàm perspicuè prædixit Propheta fore ut Iudæi contemnerent Messiam propter deformitatem supplicij, cuius ipsi autores erant. Pontifices & principes populi magna conuitia & subsannationes motis capitibus iecerunt in Iesum cruci affixum, sicut prædixit Oseas Cap: 7. Ego redemi eos, & ipsi locuti sunt contra me mendacia. Et psal: 22. Apperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens & rugiens. Item circumdederunt me canes, concilium malignantium obsedit me Et psal. 34. Subsannauerunt me subsannatione, fremuerunt

runt ſuper me dentibus ſuis.

De manibus autem DOMINI, & de latere lancea confixo Zacharias prædixit cap: 12. Aſpicient ad me quem confixerunt Et in pſal. 22. foderunt manus meas et pedes meos.

In acerbiſsimis cruciatibus clamat, Deus meus, Deus meus cur dereliquiſti me? id quod longè antea per Dauidem prædictum fuit pſal. 22. Qui pſalmus quaſi epitome quædam eſt hiſtoriæ paſsionis DOMINI:

Mors chri Exhalaturs animam uerbis Dauidis, qui eius typum geſsit, uſus eſt. In manus tuas DOMINE commendo ſpiritum meum, ut eſt in pſal: 31.

Quod ſuſpenſus ſit inter latrones, etiam ſignificatum fuit ab Eſaia dicente cap: 53. Et cum ſceleratis reputatus eſt.

De precatione Chriſti pro ſuis crucifixoribus præmonet quoq; e-

odem

eodem capite. Ipſe peccatum multorum tulit, & pro præuarica-toribus orauit

Moriente Ieſu obductum eſt cœlum tenebris circiter meridiem tanquam ſi ſol deficeret, cùm eſſet tamẽ luna quinta decima id eſt plena.

Tremuit ingenti motu terra iuxta uaticinium Iohelis cap: 3. Sol & Luna obtenebrati ſunt, & ſtellæ ſplendorem ſuum retraxerunt, & DOMINVS de Zion rugiet, & ab Ieruſolymis mittet uocem ſuam, & contremiſcent cœli & terra. Et Amos 8. Et erit in die illa dicit DOMINVS Deus, occumbere faciam ſolem in meridie, & tene-breſcere faciam terram in die lu-minis.

Crucifixus eſt DOMINVS extra portam, quemadmodum ho-ſtia illa quæ ad purgationem & ſanctificationem populi extra caſtra deducebatur à multitudine filio-

rum

rum Israelis, ut est Numero. 16. Vacca enim rufa in conspectu omnium mactabatur, ex cuius sanguine, cineribus & aqua fiebant emundationes.

Ad celeritatem. suplicij DOMINI, (qui captus de nocte, & ad pontifices ductus, postridie manè raptus ad tribunal præsidis, Sub meridiem est cruci affixus) pertinet figura agni phasæ. Vnde & Christus sæpè agnus dicitur. Verum quò magis appareat quomodò umbræ corpus, & figuræ ueritas respondeat, singula singulis conferamus: siquidem agnus ille pascahlis plurimum habet similitudinis cum seruatore nostto Iesu, sed ut umbra cum corpore, & figura cum ueritate.

1. Vt ergo agnus ille Iudaicus erat masculus unius anni, sine macula: ita Christus adultus uir et integer, erat sine peccato.

2 Vt ſanguine agni phaſæ intin-
ctæ fores habitatorem à plaga tue-
bantur: ita omnes quorum conſci-
entiæ aſperguntur ſanguine Chriſti
agni immaculati, à plaga peccati
quæ eſt damnatio, erunt immunes.
3 Vt nihil erat ex agno phaſæ
edendum crudum, nec aqua coctum
ſed igne aſſatum: Ita nulla Domi-
nici corporis pars non eſt ingenti-
bus doloris facibus aſſa et exuſta.
4 Vt filij Iſrael uorauerunt ag-
num Paſchalem celeritèr cum lactu-
cis agreſtibus ſeu herbis amaris:
Ita animo amariſsimo Chriſtum ne-
ci dederunt Iudæi, idq; cum ſum-
ma feſtinatione.
5 Vt agnus Phaſæ immolatus
eſt á cuncta multitudine filiorum
Iſraelis: Ita quod factum eſt Chri-
ſto Ieruſolymis, conſilio & uolunta-
te pontificum & procerum ſine du-
bio factum uidetur ab uniuerſo Iſra-
ele, paucíſsimis quibuſdam exceptis.

6 Vt

6 Vt mandato Dei cautum erat ne os frangerent in agno phaſæ: Ita tametſi clauis confixæ ſunt manus & pedes Chriſti, & latus haſta perforatum, os tamen in eo confractum non eſt.

7 Vt nemo ueſcebatur ex agno phaſæ immundus & incircumciſus, ſed circumciſus tantum: ita animo purgatus, & receptus per fidem in familiam dei, ſolus ſpiritualiter in ſalutem ueſcitur carne Chriſti agni puriſsimi.

8 Vt is die menſis primi immolatus eſt agnus ille phaſæ ex mandato Dei: Ita Chriſtus uerus ille Dei agnus, eodē die mēſis eiuſdem, patre ita ordinante immolatus eſt.

9 Vt ſemel in anno mactabatur agnus phaſæ: Sic ſemel & non ſepius immolari debuit filius Dei, quod etiam figuratum erat per ingreſſum ſummi ſacerdotis in adytum propiciatorij ſemel in anno.

10 Postremo quemadmodum agni phasæ sacrificium gratum fuit DOMINO, & post illud reductus est populus ex Ægypto: Ita per Christi sacrificium reconciliatum est Deo humanum genus, & ex Diabolica captiuitate assertum in libertatem. Huius magni sacrificij, huius sanctificationis, & pacificationis figuræ, seu uaticinia potius fuere sacrificia patrũ, ut Abel, Noe, Abrahæ: & postea omnia Aaronica: sed alia clarius, alia obscurius sacrificium hoc magnum propiciationis figurabant.

Depositus de cruce situs est in sepulchro, de quo est in psalmo 88. Obruta est malis anima mea, & uita mea ad sepulchrum peruenit, annumeratus sum ijs qui descendunt in lacum, fui sicut uir cui nulla est fortitudo, inter mortuos liber, quales sunt dormientes in sepulchris, & quorum non amplius est memoria, Sepul- tura

qui à manu tua abſciſi ſunt, & poſuiſti me in lacu inferiori, in tenebris profundis.

Manſit corpus Chriſti in ſepulchro ea parte diei ſexti qua iam incipiebat eſſe ſabbatum uacante ab operibus populo Iſraelitico: hinc ſabbatũ totum integrum, quo finito multum manè reſurrexit, ut manifeſtum faceret ſe iudaicum ſabbatum ſecum conſepeliuiſſe, & rediiſſe ad uitam nouam uicta morte, atq; uetere ſynagoga relictà in ſepulchro, nouaq; eccleſia excitata & conſtiuta. idcirco DOMINVS ante mortem ſuam non abrogauit legem Moſaicam, quod nondum ſabbatum detulerat ſecum in mortem & ſepulturam. Quòd autem non eſſet DOMINVS in monumento diu manſurus, Dauid cecinerat in pſal: 15. Caro mea fidentèr conquieſcet, quoniam non relinques animam meam in inferno, nec permittes ut ſan-

tus

tus tuus uideat corruptionem.

Illucente autem die primo ſepti- manæ, quem nos Dominicum ap- pellamus, reduxit ſemet ipſe in lu- cem, & uitam, quæ fuit lux noſtra, & reſurrectio à morte ſẽpiterna. Hu- ius & reſurrexionis Dominicæ figura præceſsit in Iona Propheta, & aper- tum uaticinium eſt in Oſea. Cap: 7. Vbi ex perſona Eccleſiæ Chriſtianæ dicitur. Venite & reuertamur ad Ie- houah, quia ipſe rapuit & ſanauit nos, percuſsit & alligauit nos, uiuificabit nos poſt duos dies, die tertia ſuſci- tabit nos, & uiuemus in conſpectu eius, efficiemur ſapientes ut ſequa- mur & agnoſcamus DOMINVM.

Resur- rectio

Confirmata diſcipulis ſua reſur- rectione multis uarijſq; modis man- dat Baptizari & doceri omnes gen- tes pœnitentiam, & remiſsionem peccatorum in ſuo nomine. Et ita completa eſt Prophetia Iacob de uocatione gentium. qui ait. Is erit

expectatio gentium. Hanc ob causam toties inuitantur gentes ad laudandum & prædicandum DEVM in psalmis & Prophetis. ut psalmo 117. Laudate DOMINVM omnes gentes, & prædicate eum omnes populi, quoniam præualuit erga nos misericordia Dei, & ueritas DOMINI manet in æternum.

Ascensio

Hoc mandato discipulis commendato 40. post resurrectionem die ascendit ad Cœlum, ad patrem suum, ad cuius dexteram sedet in omnes æternitates Vnde ad discipulos suos & in sequentem deinde ecclesiam misit Spiritum Sanctum magistrum & gubernatorem. De Hac ascensione canit Psalmus 68. hisce uerbis. Ascendisti in altum triumphasti de captiuitate, accepisti dona pro hominibus.

Sessio ad dexteram,

De sessione autem ad dexteram Patris idem psalmista psal. 110. sic

ſic ait. Dixit DOMINVS DOMINO meo, ſede à dextris meis. Dextera autem patris ſunt præcipua illius bona, beatitudo, clementia, bonitas, munificentia, in quibus Chriſtus ſedet diſpenſator, & diſtributor, & regnum illius & liberalitas tantorum bonorum, eſt ſuper ſanctas, & beatas mentes Angelicas & humanas, de quo in pſal. 16. DOMINVS pars hæreditatis meæ & calicis mei, tu es qui ſuſtentas hæreditatem meam, funes ceciderunt mihi in amœnis id eſt nactus ſum hæreditatem amœnam, etenim hæreditas præclara eſt mihi.

Porro quantum ad Spiritum Sanctum attinet, hoc tenendum eſt. Spiritus Sanctus perpetuò quidem apud eccleſiam manet, etſi inuiſibilis. Ad apoſtolos autem decimo die poſt aſcenſionem Domini, hoc eſt 50. à reſurrectione miſſus eſt conſpicuus in linguis igneis, ut

De spiritu sancto

toti mundo quaſi hoc maieſtatis ſuæ ſigillo DOMINVS Zebaoth. id eſt, Ieſus Chriſtus, ueritatem infallibilem ſui Euangelij obſignaret. id quod longe antea præuiſum fuit â Iohele Propheta: qui Cap: 2. ſic ait: Et erit poſt hoc. id eſt, poſtquàm acceperit Iſrael Doctorem iuſtitiæ, ut quæ ille docuerit & recordentur homines & intelligant, effundam Spiritum meum ſuper omnem carnem, & Prophetabunt filij ueſtri & filiæ ueſtræ, ſenes ueſtri ſomnia ſomniabunt, iuuenes ueſtri uiſiones uidebunt. Huic Prophetiæ clariſsimè euentus reſpondet 50. die à reſurrectione DOMINI. Super omnem enim carnem effuſus eſt Spiritus Domini. non ſingulatim ſed generatim ſuper Iudæos, gentiles, ſenes, iuuenes, uiros, fœminas, ſeruos, liberos, rudes, eruditos etc. Et Eſaias 54. Vniuerſi filij tui erunt Docti à Iehouah & mul-

tiplicabit pacem filiorum tuorum
Olim homo homini faciebat ſe auto-
rem, ducem, & magiſtrum pietatis
ut patet in Philoſophis, quorum
alij alium hominis finem eſſe ad
quem ſummo ſtudio deberent con-
tendere ſtatuerunt: Nunc uero, etſi
homo hominem docet cultum dei,
non ſuam tamen ſed diuinam eſſe
doctrinam profitetur.

Apoſtoli DOMINI accepto
Spiritu Sancto, doctrina cœleſti ex
mandato Chriſti collegerunt eccle-
ſiam, & doctrinam ſtupendis mira-
culis iuxta Chriſti promiſsionem
confirmauerunt. id quod 600. annis
antea ab Eſaia Propheta prædictum
fuit, qui ita ait Cap: 8. Ecce ego
& pueri quos dedit mihi DOMI-
NVS ut ſint ſigna & portenta in
Iſrael, á DOMINO Zebaoth qui
habitat in monte Zion. Quod quæ-
ſo portentum maius? quod ſignum
euidentius? quàm apoſtoli ipſi & eo-

rum opera, paucissimi numero, imbelles, imbecilli, atq; imperiti ediderunt miracula ſtupenda, & conuerterunt ad ſe & ſuam religionem ora atq; ingenia hominum. Hi ſunt filij qui eccleſiæ dati ſunt pro antiquis patribus ſicut pſalmiſta ait, pro patribus tuis erunt tibi filij, conſtitues eos principes in uniuerſa terra. Cùm principes nominat ratio regni ſpectanda eſt, Cùm igitur Chriſti regnum uerbo adminiſtratur, principes ſunt qui uerbo & cœleſti doctrina regnum Chriſti adminiſtrant. Et ſi autem eccleſia patres, primoſq; extructores & principes habuit ex Iudæis, ipſa tamen potiſsimum ex gentibus congregata eſt, ex grege illo ſterili prorſus & inutili. De quo Eſaias:54. Lauda ſterilis quæ non parturiebas, prorumpe in laudem & exulta quæ non parturiebas, quia plures ſunt filiæ deſolatæ quàm maritatæ dixit

Ieho-

Iehouah. dilata locum tabernaculi & cortinas tabernaculorum tuorum extende, ne prohibeas, pro longa funiculos tuos, & clauos tuos conſolida: ad dexteram enim & ſiniſtram dilataberis, ſemen quoq; tuum gentes hæreditate accipient & ciuitates deſolatas inhabitabit. Idem cap: 6. pro eo quòd fuiſti derelicta & exoſa, & non erat qui tranſiret per te, ponam te in gloriam perpetuam, & gaudium generationis, & generationis. Et infra. parua familia erit in mille, & parua familia erit in gentem fortem. Ego Iehouah tempore ſuo accellerare faciam illud.

Chriſtus prædixit fore ut auferretur â Iudæis regnum Dei, & daretur genti facienti fructus eo dignos, Hoc ut iam completum eſſe uidemus, ita olim prædictum ab Eſaia Propheta fuiſſe legimus, qui ſic ait cap: 65. Quæſitus ſum ab

ijs qui antea non me interrogabãt: inuentus ſum ab ijs qui non quæ-rebant me. dixi, Ecce ego, ecce e-go, ad gentem non uocatam no-mine meo, expandi manus tota die ad populum peruerſum qui gradi-untur per uiam non bonam, poſt cogitationes ſuas ad populum ne-quam, qui ad iracundiam prouo-cant me ante faciem meam ſemper. Idem adhuc clarius. Si fuerit nume-rus filiorum Iſrael ut arena maris, reliquiæ tantum ſaluæ fient. Vide Paulum Rom. 9. 10. 11.

Hactenus, ut opinor, ſatis con-firmauimus minorem propoſitæ de-monſtrationis, & oſtendimus bre-uiter & ſimpliciter quomodo om-nia completa ſunt in Ieſu, Mariæ filio qnæ à Moſe & Prophetis præ-dicta fuerunt de meſsia, atq; hoc eſt, quod in Iohãne dicitur Lex per moſẽ data eſt Gratia autẽ & ueritas per Ieſũ Chriſtum facta eſt, hoc eſt, quæ Mo-ſes figuris adumbrauit, & Prophe-

tæ

tæ uaticinijs prædixerunt, Chriſtus in ueritate compleuit: Summa omnium huc redit, quòd Ieſus Mariæ filius ſit Meſsias id eſt Propheta, rex & ſacerdos. Propheta, de quo Moſes deut: 18. Prophetam ê medio tui, è fratribus tuis ut ego ſum ſuſcitabit tibi Iehouah Deus tuus, illum audietis. Rex, de quo pſalmus ſecundus: Ego conſtitui regem meū ſuper Zion montem ſanctum meum. Sacerdos, de quo pſalmus 110. Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.

Beneficia huius Meſsiæ & eorum applicatio proponuntur pſal: 2. hoc uerſu: Beati omnes qui confidunt in eo.

Iam cùm tanta pertinacia & malicia ſit iudæorum plærorumq;, quòd uelint potius ad clariſsimam lucem cœcutire quàm admittere ueritatem Dei, de Meſsia exhibito DOMINO noſtro Ieſu Chriſto, uolo paucis diluere quæ iſti falſò, malicioſè

& furiosè obijciunt. Negant illi non sine magnis conuitijs minorem fundamenti nostri. & mandaciter dicunt contra propriam conscientiam multa Prophetarum uaticinia de Messia promisso non accepisse fidem in Iesu Mariæ filio. Obijciunt enim quatuor. Primum de tempore aduentus messiæ. Secundum de forma regni. Tertium de loco sceptri: Quartum de populo præter hæc ut detrahent Euangelij scriptoribus fidem, dicunt eos pugnantia scribere.

Vt autem persuadeant seductores isti miseris hominibus imprimis caput petunt, & negant DOMINVM nostrum Iesum Christum resurrexisse á mortuis, ubi ad hoc mendacium respondero, diluam ordine ista quatuor quæ obijciunt unà cũ criminibus quibusdã quæ mendacitèr DOMINO nostro impingunt: Clamitent isti hostes dei, ad rauim usq; Christum DOMINVM non resurrexisse

rexiſſe à mortuis. Sed quis quæſo a-
deo ſtultus eſt, ut citius credat hoſti-
bus quàm amicis? Quis adeò inep-
tus fidem potius habeat multis malis,
quam paucis bonis? Vtri Maiorem
fidem merentur, illi ne qui mera inui-
dia moti conuitia commulant, & mē-
dacia, omni ſcelerum genere conta-
minati? An illi qui ſanctitate, & in-
nocentia uitæ conſpicui ueritatem
Dei proprio ſanguine obſignauerūt?
uter dignior fide eſt, Spiritus ne ſa-
thanæ in obduratis Iudæis, An Spi-
ritus Chriſti qui uiſibili teſtimonio
50. die à reſurrectione DOMINI
teſtatus eſt de Chriſti reſurrexione
regno & potentia? Quæ eſt inſania.
maiorem fidem adhibere confictis
mendacijs Iudæorum, quàm operibus
diuinis Chriſti, quibus Apoſtoli con-
firmabant reſurrectionem DOMI-
NI? Quid multis? ſepulchrum, diſ-
cipuli, Angeli, ex hoſtibus multi,
Cælum, terra, Spiritus ſanctus, effi-
cacia

cacia Christi in cordibus iustorū con-
seruatio ecclæsiæ aduersus tot furores diabolorum & hominum, testantur DOMINVM nostrum Iesum Christum uerè à mortuis resurrexisse. Quare execremur impudentissimum Iudæorum mendacium, & expectemus de cœlo Saluatorem, quem nunc redemptorē ueneramur Iesum Christum.

Iam ad illa quatuor, quæ dicunt non completa esse in Iesu, quem nos Messiam agnoscimus & colimus, ueniamus: quæ quatuor fatemur de messia prædicta esse à sanctis Dei Prophetis, quos nephas est ullius mendacij arguere.

Primum ergo quod obijciunt est de tempore aduentus Messiæ.

Verus Messias, inquiunt, ueniet in nouissimis diebus.

Iesus ille, quem uos pro Messia agnoscitis, multū anteuertit nouissimos dies. Nam ante 1567. annos est natus. Pro-

Proinde Iesus ille uester, non est Messias.

Maiorem probant dicto Esaiæ Prophetæ qui ita de tempore Messiæ cap: 2 ait. Et erit in nouissimis diebus, præparatus erit mons Domus Iehouah. Vide hic quam turpiter cœci Iudæi impingunt contra regulam quam ipsi ponunt uerissimam, hanc uidelicet, Qui non aduertit quod suprà & infrá in libris scribitur, is peruertit uerba Dei uiuentis: Si hic contulissent Prophetiam Esaiæ cum Danielis prædictione, in qua ueluti digito clarissimis uerbis indicatur tempus aduentus Messiæ, longè aliter nouissimos dies definiuissent. Dies tri- pliciter accipi solet. primũ quidem pro tẽpore quo sol est super horizontem nostrum, quem astronomi diem artificialem uocant. Secundo, Capitur dies pro spacio 24. horarum ab ortu solis ad ortum, quem naturalem diem appellant. Tertio. pro aliquo or-

ordinato, & decreto tempore rei alicui certæ destinato, ut sæpissime apud Prophetas. Cùm igitur dicit Propheta in nouissimis diebus, notat extrema tempora, id est, ætatem mundi postremam, non tam certa quadam & descripta annorum supputatione, quàm separatione rerum in tempore gestarum à superioribus ætatibus distinctam. Sic Elias in tria tempora seu tres ætates mundum distinguit cum ait. Sex millia annorum mundus, & iterum destruetur, duo millia inanitatis: duo millia legis: duo millia dierum Mesiæ: proinde postremum tempus mundi Eliæ est duorum annorum millium spacium. uide Chronica Philippi. Deinde nouissimi dies non rarò apud Prophetas significant extremum tempus regni Iudaici & gentis in Palestina. Sensus itaq; Prophetæ hic est: Erit in nouissimis diebus, non mundani temporis, quibus enim gratia profuisset tam

diu

diu dilata? certè paucissimis. Sed in ultimis diebus Prophetiæ, regni, & Sacerdotij quæ tria cessauerunt peracto sacrificio Christi. Vanum proinde est commẽtum Iudæorum, & contra conscientiam eorum excogitatum de tempore Messiæ. Sed hoc tantummodo fingunt ad illudendum eos qui non norunt morem scripturæ in distinguendis tẽporibus. Secundũ quod obijciunt sumitur à forma regni Messiæ promissi, quam non conuenire Christo nostro impudenter contendũt. Sub Messia, aiunt, nulla erũt bella, nec inter homines, nec inter bestias terræ, sed ubiq; pax summa, montibus terræ passim depressis, & eleuatis uallibus ut omnia sint æqua & plana: Sed hoc nõ uidemus factũ adhuc, nondum igitur uenit Messias, in confirmatione maioris adducunt multa Prophetarum dicta, qualia sunt hæc: Esaiæ 2. conflabunt silicet sub messia, gladios suos in ligones, & lãceas suas

in fal-

in falces. Non leuabit gens contra gentem gladium, & amplius belligerare non nitentur. Idem cap: 11. Ambulabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit, & uitulus & catulus leonis, iumentum & bubalus ſimul, & puer paruulus ducet eos, & uacca & urſa paſcentur, ſimul accubabunt proles eorum, & leo ſicut bos comedet paleam, & delectabitur lactens ſuper foramen aſpidis & ſuper cauernam reguli ablactatus manum ſuam extendet, non nocebunt, & non peribment in uniuerſo monte ſancto eius, quia repleta eſt terra ſcientia DOMINI, ſicut aqua maris inundantis. In eandem ſententiam Micheas 4. cap. Addit etiam Eſaias, humiliabuntur montes, & ualles extollentur. Ex his & huiuſmodi alijs multis uaticinijs de forma regni meſsiæ concludunt Iudæi cœci & ſtulti quod Ieſus Mariæ Virginis filius non ſit uerus

uerus ille Meſsias á Prophetis promiſſus. Sed his primum opponamus immotum fundamentum, ex quo concludemus quód ea quæ corporaliter tribuuntur meſsiæ debeāt ſpiritualiter accipi per comparationem rerum terrenarum & ſpiritualium. Fundamentum autem hoc eſt, regnum Meſsiæ non eſt terrenum ſed cœleſte & ſpirituale: quod ex prima promiſsione facta de Meſsia uenturo intelligi poteſt. Nam Meſsias promittitur adfuturus qui deſtruat regnum Diaboli. Ita enim habet prima promiſsio. Semen mulieris conteret caput Serpētis ideſt Meſsias deſtruet opera diaboli, uidelicet peccatum & mortem, & reſtituet homini imaginem Dei, quam peccando amiſerat. Hoc eſt, ut Daniel interpretatur, adducet ſempiternam iuſticiam & benedictionem ijs qui ſe Regem agnouerint. Atq; ideo ſcriptum eſt in ſemine tuo denedicentur omnes cognationes terræ: Ex hoc funda-

mento firmissimè concluditur quòd quicquid à sanctis Dei Prophetis prædictum sit de regno Messiæ ad similitudinem mnndani regni, debeat accommodari per comparationem iuxta modum spiritualis regni, ad significandam æqualitatem, concordiam, & admirabilem sub Christo pacem, pacem inquam regno Christi congruentem, Hoc est spiritualem, eamque in ijs & inter eos qui Christum uera fide in se recipiunt. Hæc pax spiritualis significatur concordia bestiarum de qua Prophetæ loquuntur: Nam iudicare Messiæ esse mutare naturas rerum, ut Leo deponat ferociam, aspis & regulus uenenum, nimis insulsum est. Significant ergo Prophetæ sub his figuris homines qui leonina sunt ferocia, audacia, crudelitate, si iugum Christi lene & molle super ceruices suas recipiant, Hoc est Christi doctrinam admittant, & fide in illum recumbãt,

exuant

exuant naturam & mores Leoninos, habitent quietè & concorditèr cum ouibus, hoc est cum mansuetis & simplicibus, inductáq; per fidem Christi charitate mutua, Montes, hoc est proceres populi, deposita superbia, infimis patiantur se adæquari. Quod autem non sit futura mundana pax sub Messia qualem Iudæi somniant, testatur, Psalmus 110. de Messia scriptus ubi inter cœtera dicitur, Dominare in medio inimicorum tuorum, id quod uidemus in Christo impleri, qui inter sæuissimos hostes suos habet ecclesiam quam tuetur & defendit aduersus omnium hominum & diabolorum furores. Firmum enim stat hoc uaticinium, Semen Serpentis insidiabiturcalcaneo eius, id est: Messiæ & ecclesiæ.

Tertium quod obijciunt Iudæi est locus sceptri, hoc est regni, seu aulæ regiæ Messiæ.

Messias, inquiunt, habebit regi-

um ſuum Palatium in monte Zion.

Sed Ieſus quem uos Meſsiam agnoſcitis, ne tantillum quidem ibi poſsidet.

Igitur Ieſus ille non eſt promiſſus Meſsias.

Maiorem probant dicto Pſalmi ſecundi. Ego conſtitui regem meum ſuper Zion montem ſanctum meum. Et Micheæ cap. 4. Erit mons ſcilicet Zion domus Iehouah, confluentq; ad eum populi. Hic rurſus miſeri Iudæi corporaliter intelligunt, quod ratio regni Meſsiæ conuincit intelligendũ eſſe ſpiritualiter. Mons Zion Eccleſiam Chriſti ſignificat myſticè: quæ ideo mons Zion dicitur, quia ibi regnum Meſsiæ ſumit initium, iuxta dictum Eſaiæ cap. 2. Quia de Zion lex, & uerbum Iehouah de Ieruſalem. Eſt enim Phraſis ſcripturæ totum denominare ab origine, ut totus populus Iudaicus dicitur Iſraël propter originem, eo modo Zion dicitur

dicitur regia Meſsiæ, quia ibi auſpicatus eſt ſuum regnum Meſsias. Deinde ut Ieruſalem eſt duplex, terrena & ſpiritualis: Ita & Zion terrenus, quo adumbratur cœleſtis, qui eſt regia Meſsiæ DOMINI noſtri Ieſu Chriſti. Quod autem corporaliter intelligi non poſsit uaticinium Dauidis ſeu Micheæ de monte Zion & ciuitate Ieruſalem terrena, manifeſtè oſtendit prædictio Danielis cap. 9. qui ait: Ciuitatem uerò & ſanctuarium deſtruet populus ducis uenturi, id eſt exercitus Veſpaſiani imperatoris, & finis erit inundatio, & poſt finem belli definita ſeu decreta uaſtitas. Cùm hûic prædictioni de perpetua uaſtitate urbis Ieruſalem reſpondeat euentus, ſatis manifeſta eſt uanitas Iudæorum, qui regiam Meſsiæ in terreno monte Zion collocant.

Quartum, quod ueſani Iudæi obijciunt, eſt de populo Meſsiæ, quem dicunt iſti nullum alium eſſe poſſe,

 quàm

quàm Iſraelem carnalem. Hunc ſolum putant eſſe peculium Meſsiæ: Huic ſoli contendunt factas eſſe promiſsiones: Sed miſerè & fallunt & falluntur. Erat fateor, populus Iſraëliticus etiam carnalis præ alijs nationibus electus, & peculiaris populus Dei dictus. Sed cur nam quæſo? Nũ ob merita & dignitatem ipſius? nequaquàm. Sed ut eſſet certus populus cuſtos doctrinæ cœleſtis, in quo & ex quo naſceretur Meſsias, propter hanc dignitatem Dei dictum eſt à Dàuide, Pſal. 147. Non fecit taliter omni nationi & iudicia ſua non manifeſtauit eis. Quid? an Deus mutato conſilio, reiectis Iudæis, aſſumpſit gentes idolatras? Conſilium Dei ſtat immobile, eſt enim conſtanſtiſsimus in ſuis promiſsis: ſed habet annexam conditionem fidei & obedientiæ. Propter incredulitatem igitur abiecti ſunt Iudæi. Dei enim uerbũ ſpreuerunt, & contumaciter Meſsiam

ſsiam ſibi miſſum reiecerunt: quod ſanè uaticinia Prophetarum nõ ſiluerunt. Quid eſt quod Eſaias ait cap. 10? Si fuerit populus tuus Iſrael quaſi arena maris, reliquiæ conuertentur ex eo. Quid hoc uaticinio apertius? An non euentus prædictioni manifeſtè reſpondet? ſed qui fit quòd non conuertantur? Cuius hoc fit culpa? audiamus eundem Prophetam dicentem. Tota die expandi manus meas ad populum contumacem & contra dicentem. Sed unde illa contumacia? non aliunde quàm quòd impegerint offenſi perſona Meſsiæ, quod idem Propheta uidebat futurum. Sic enim ait: Ecce pono in Zion lapidem offenſionis, & petram ſcandali, & omnis qui credit in eum non pudefiet. Reſpondeo igitur ad obiectionem. Iſrael eſt populus Meſsiæ, quod uerißimum eſt de uero Iſraele, qui eſt nõ carnis, ſed promiſsionis. Promiſsionis autem Iſrael eſt omnis qui cre-

Israel promiss:

dit: quod scriptura uarijs typis indicat. Ismahel & Isaac nati sunt ex eodem patre Abrahamo. Esau & Iacob ex eodem patre Isaac. Sed ut Isaac & Iacob propter promissionem reputantur pro semine, nulla habita prærogatiuæ carnis ratione: Ita omnis qui credit promissioni reputatur pro semine, sicut Paulus Rom. 9. 10. & 11. capitibus prolixè & clarè disputat. Nam in istis tribus capitibus idem argumentum tractat Apostolus, quod nos hic attingimus. Quarè remitto auditores ad Paulum, qui ualidis argumentis refutat erroneam definitionem Israëlis & confirmat ueram, quæ olim adumbrata erat in ueteri Testamento. Vnde concludit Apostolus nullum esse discrimen, nullam distinctionem Iudæi & Græci. Idem enim DOMINVS est diues in omnes qui inuocant ipsum. Omnis enim quicunque inuocauerit nomẽ DOMINI saluus erit. Nullo igitur habito

natio-

nationum aut perſonarum reſpectu, Deus ſine perſonarum acceptione liberalis eſt in omnes. Eſt ſiquidem nō ſolum Deus Iudæorum, ſed etiam gentium, qui ut omnes contumaces reijcit, ita omnes confugientes ad ſe recipit mera miſericordia, iuxta regulam immotam ſui æterni decreti. Quòd autem gentes aſſumendæ erant in locum contumacium Iudæorū Oſeas prædixit cap. 2. Vocabo plebem meam non plebem meam, & non dilectam dilectam, & erit Pro eo quod dicebatur eis, non populus meus uos, dicetur eis Filij Dei uiuentis. Quòd autem Iudæi obijciunt de crucis ignominia, qua offenduntur, ſatis refutatum eſt ſupra teſtimonijs Prophetarum, ubi de paſsione DOMINI, glorioſa uictoria, reſurrectione, & aſcenſione in cœlum actum eſt.

Quòd detrahant increduli Iudæi Euangeliſtis fidem, dicantq; eos pugnantia ſcribere, ex eodem, quo reliqua

illorum nugamenta, impietatis cæno fluit. Nunquàm enim discrepant Euangelistæ in fundàmento aut summa rerum, sed tantum in circumstantijs apparet discrepantia. Verum ut dilucidius ad obiectionem Iudæorum respondeam, uerba Ludouici uiuis ex secundo libro de ueritate fidei adscribam. At, inquit, quatuor illi (scilicet Euangelistæ) nonnunquàm inter se dissentiunt? Huic quæstioni sic respondet Iohannes Chrisostomus: Paruæ interdum in Euangelijs dissidentiæ argumentum prebent ueritatis, ne ex composito uideantur scripsisse, si per omnia consentirent. Fuit Iohannes Apostolus Ephesi eodem tempore, quò etiam Paulus: alter tamen nullam in suis Epistolis de altero mentionem facit, nec multũ conueniebant & colloquebantur, postquàm satis erant ab spiritu Dei edocti, instructi & quasi armati, ne de communicata sententia ex consilio uide-

Euangelistae
unio
consensus

uiderentur annunciare Christū: Sed ex ipsius Christi doctrina & monitis cœlestibus: Ergo in fundamentis & summa nihil discrepant, nempe Christum esse Dei filium, natum de Maria Virgine, edidisse miracula ingentia, docuisse contemptum rerū mundi huius, fiduciam & charitatem erga DEVM & homines, uocasse cunctos mortales ad sempiternam fœlicitatèm, passum, mortuum, surrexisse, assendisse ad cœlos, sedere ad dexteram patris sui, uenturum Iudicem hominum uniuersorum. Hæc, una uoce, una sententia constanter referunt, & docent. Discrepant quandoq; in circūstantijs, quas græci περιστάσεις nominant, quæ rei summam non uariant. Hic astrictius rem narrat, ille fusius: hic perhibet sanatos duos, alter tres: unus in egressu portæ, alius in ingressu. Quòd illa de causa sæpe euenit, quòd est tanta miraculorum Christi multitudo, ut quæ sunt

diuer-

diuersa, nos tamen propter aliquam inter se similitudinem eadem esse existimemus, eundem in modum usũ uenit in dictis & sẽtentijs doctrinæ. Eadem dixit DOMINVS uarijs locis, uarijs uerbis. Hic refert quæ dixit hoc modo, illi quæ illo in loco paulò diuersè, colligũt uidelicet centones concionum, & uerborũ Christi quæ ad institutionem & salutem nostram facerent.

Sequuntur crimina quæ Christo nostro sanctissimo & innocentissimo, impudentissimè & nefariè obijciunt Iudæi afflati à diabolo omnis mẽdacij patre, sunt autem hæc crimina quæ Christo nostro obijciunt.

Primum, (ut aiunt,) quod fecerit se Dei filium patri æqualem.

Secundum, quód ad uenerationem alterius Dei homines adhortatus fuerit.

Tertium, quod legem Mosi dàtam abrogarit.

Quar-

4 Quartum, quòd contradixerit patrum traditionibus.

5 Quintum, quód uiolauerit Sabbatum.

6 Sextũ, quòd dixerit se posse templum Dei soluere, & triduo illud reædificare.

7 Septimum, quòd dæmonia eiecerit in principe dæmoniorum.

Ecce quantũ faciat inuidia, quantum mens peruersa, ubi homines in profundum maliciæ demersi sunt, quis pius non uidet istos miseros pulueres, qui Deo bellum inferre moliuntur, digniores esse commiseratione quàm refutatione? Respondeamus tamen breuissimè ad singula.

Quantum ad primum attinet, fateamur quòd se filium Dei professus sit, & se æqualem patri testatus sit. Sed quisnam compos mentis crimen esse dixerit ueritatem fateri? nam si hoc crimen est, mendacium certè res erit laudabilis: quòd certè concesse-

rit

ritnemo, qui legem naturæ in aliquo loco habeat. An non Prophetæ passim in scripturis tribuunt Mesſiæ nomen diuinum Iehouah? An non Esaias ait cap. 6. Super te orietur Iehouah, & gloria eius super te apparebit? Huc pertinet etiam Ieremiæ dictum. Hoc est nomen quo uocabunt eum Iehouah iusticia nostra. DOMINVS ipse ex psalmo 110. ostendit Mesſiam non solum hominem debere esse, sed etiam Deum cùm inquit. Dixit DOMINVS DOMINO meo, sede à dextris meis. Verùm error Iudæorum indè manauit, quód non intelligerent officium Mesſiæ esse placare iram Dei, sustinere pœnam peccatorum totius generis humani, esse ubiq; præsentem, intueri corda, exaudire gemitus inuocantium: quæ sanè opera non sunt ullius puræ creaturæ aut finitæ naturæ. Sed de hac re alibi copiosius diximus.

Mesſiæ officium

Secun-

Secundum de ueneratione alterius Dei ut recens eſt inuentum Iudæorum, ita falſiſsimum eſt. Nam ad hunc unum & uerum Deum, qui dederat populo legem, & ceremonias, & eduxerat populum de terra Ægypti, ſolum inuocandum & colendum inuitauit & uerbo & exemplo. Sed hoc offendit Iudæos quòd hunc uerum Deum Patrem ſuum uocauerit, quòd ſi negaſſet ipſis ſimilis fuiſſet, hoc eſt mendax.

Tertium quòd obijciunt iſti eſt abrogatio legis Moſaicæ, in quo maniſeſtè mentiuntur. Nam ille ſolus & legem impleuit, & corruptelas Phariſæorum correxit, & ſemper uſq; ad mortē crucis fuit legi ſubiectus.

Quartum quòd dicunt illum contradixiſſe patrum traditionibus ueriſſimum eſt. Sed quale quæſo crimen eſt impietatem reprehendere? ſuperſtitionem damnare? ac contradicere ijs quæ maniſeſtè pugnant cū uerbo Dei?

Dei? Quale crimen est peruersam Pharisæorũ opinionem damnare qua anteponũt humanas traditiones mandatis Dei? præsertim cùm DOMINVS ipse dicat. Ambulate in præceptis meis, & non in præceptis patrum uestrorum. An non DOMINVS apud Prophetam ait: Frustra me colunt docentes mandata hominum? Verum hæc una causa fuit & præcipua quod Iesum Messiam cruci affixerint, metuentes ne, abolitis traditionibus, ipsi uenirent in contemptum apud populum, & non parum decederet de autoritate, atq; ita paulatim facultates minuerentur.

Violatio Sabbati

Quintum crimen est quód dicunt DOMINVM nostrum Sabbatum uiolasse, quod etiam falsissimum est. Nam ut uera quies sabbati est ociari à peccatis & acquiescere in Deo: Ita uera opera sunt quæ faciunt ad abolendum peccatum & ad illustrandam gloriam Dei: Qualia fuerunt opera sana-

ſanationis, quæ in ſabbatis peregit. Neq; enim poteſt fieri excellentius opus, quàm hominis ſummæ neceſsitati opem ferre. Si ſanare hominem in ſabbato non licet, igitur interficere licebit? Aſinum in puteum lapſum die ſabbati extrahere licet, & non licebit ſabbato hominẽ uerbo & diuina uirtute ſanare? Sed calumniandi petulantia in iſto populo nullum nec finem nec modum habet.

Sextum crimen quód obijciunt, eſt quód dixerit: ego poſſum deſtruere Templum hoc, & triduo reædificare illud. Occaſio huius dicti fuit. Iudæi petierant ſignum aliquód à Chriſto fiduciæ & poteſtatis ipſius, ipſe uerò more cùm Prophetarũ omnium, tum ſuo, demonſtrat illis ſignum non friuolum, non temporarium, aut humile, quale illi petebant, ſed magnum, admirandum, ſempiternum de reſurrectione ſui corporis, futura triduo poſt eius mortẽ: quód

quidem corpus uerius & appositius e-
erat Templum Dei, quàm saxeum
illud Ierusolymitanum. Nam in eo
corpore proprius & præsentius nu-
men habitat.

Septimũ crimẽ quód obijciũt DO-
MINO nostro est, quòd dicant ip-
sum eiecisse dæmonia in nomine Be-
elzebub principis dæmoniorũ, quòd
crimẽ ipse DOMINVS ualidis argu-
mentis à se depulit Math. 12. & Luc. 11.

Cœterũ priusquàm indicabo quo-
modo perfidi Iudæi miracula Christi
sugillant, uolo breuissimè indicare
quid sibi uelint miracula diuina. De-
inde paucis ascribere notas quibus di-
uina miracula Christi, & sanctorum
distinguuntur à fictis miraculis, ma-
gorum & dæmonum. Nam dæmon
ut qui DEVM odit & nos á Deo uel-
let auertere omnia quæcunq; potest
per se & ministros suos magos diuina
æmulatur, & tãtò accuratius miracu-
la; quòd uidet eam rem maximè ad
po-

De miraculis doctrin

potentiam diuinam accedere quæ est supra naturã. Itaq; ut est uiribus suis naturalibus potentior quàm homo, tum uirium & facultatis naturæ rerũ consultior, facilè sensus nostros illudit ad nos fallendos & abducendos à uero. Miracula diuina sunt quæ DEVM autorem habent, quæ ideo miracula dicuntur, quia in admirationem adducunt homines. Primùm enim adducunt homines in admirationem diuinæ potentiæ per quã eduntur miracula. Secundo ex diuina potentia colligunt homines personam edentem miracula & à Deo esse missam, & adferre diuinam doctrinã: cui confirmandæ adhibentur miracula, tanquâm euidentissimæ demonstrationes. Tertio ex hac consideratione concipitur fides doctrinæ in mente, etiamsi captum rationis excedit doctrinæ sublimitas. Quarto ex fide doctrinæ nascitur in corde fiducia promissionis bonorum, quæ doctrina of-

fert. Quinto qui credunt doctrinæ & fiduciā promiſsionis habent, DEVM diligunt & glorificant. Atq; ita miraculis quaſi manu ducuntur ad finem conditionis ſuæ, quæ eſt ſocietatem habere cum Deo, & in eo perpetuam beatitudinem obtinere in omni æternitate. Sexto quia omne ſignū ſignati alicuius ſignum eſt, quærit fides analogiam, & comparationem ſigni & ſignati, & ex terrenis cœleſtia, & ex uiſibilibus ſpiritualia per comparationem eorum inter ſeſe colligit. Nam omnia miracula diuina Chriſti præſertim habent ſpirituales ſignificationes: quæ ut aptè accommodentur, ad clariores ſcripturæ ſententias, & illuſtria exempla reuocabuntur, ut ſpiritualis interpretatio ſit analoga fidei, conſentiat cum axiomatis primis noſtræ religionis, atq; adeo habeat illuſtria exempla quibus res tanq; pingitur.

Ratio autem cur Chriſtus & ſancti

cti suam doctrinam miraculis hominibus uoluerint obsignare hæc est. Congruebat admodum fidem quæ est de rebus quæ excedunt intelligentiam humanam, confirmari per ea quæ sunt supra naturam, & contra usitatum naturæ cursum, ut cùm uiderent homines oculis externis ea fieri quæ superarent potentiam naturæ, excitarentur ad uidendum oculis internis & mentis, hoc est ad credendum ea quæ sunt supra rationem. Vt ergo quæ rationi subiecta sunt demonstrationibus indigent, ut fides illis indubitata habeatur: ita diuina & cœlestia miraculis tanquam demonstrationibus quibusdam diuinis fidem merentur.

Cur autem hodiè non fiant miracula incurrentia in oculos hominum Augustinus indicat cùm ait. Nec miracula ista in nostra tempora durare permissa sunt, ne animus semper uisibilia quæreret & eorum consuetudi-

ne frigeſceret genus humanum, quorum nouitate flagrauit. Nec iam nobis dubium eſſe debet ijs eſſe credendum qui cùm ea prædicarent, quæ pauci aſſequuntur, ſe tamen ſequendos populis perſuadere potuerunt.

Hactenus de diuinis miraculis generatim diximus, Iam ad notas ueniamus, quibus diuina miracula à diabolicis, & uera à fictis diſtinguuntur. Sunt autem ſex præcipuæ notæ, uidelicet ueritas eſſentiæ, uis, modus actionis, cauſa efficiens, cauſa mouens ante rem, & finis. Ad has notas tanquam ad lapides lidios examinãda ſunt miracula, tum Chriſti & ſanctorum, nempe diuina, tum ficta & diabolica, qualia ſunt magorum & incantatorum.

Primùm igitur. Spectanda eſt ueritas eſſentiæ. Omnia Chriſti miracula habent ueritatem eſſentiæ, hoc eſt reuera talia ſunt qualia uidentur. Lazarus quadriduũ iacuit in ſepulchro

&iam

& iam fœtebat, quare absq; omni dubio mortuus erat, quòd igitur Christus hunc excitat á mortuis uerũ miraculũ fuit. Nam excitatus uerè uixit, comedit & bibit, & multi ex Iudæis qui illum norunt stupebant super miraculo. Nec defuerunt qui insidias struxerunt uitæ Lazari, ut ita uel obscurarent uel negarent factum. Verum igitur miraculum fuit. Sed miracula diabolorum & magorum fiunt uel per præstigias & illusionem oculorum, qualia fuerũt quæ olim in Epidauro acciderunt & alibi, uel per occultam & naturalem magiam. Diabolus enim qui naturas rerum, & uirtutes exactissimè nouit, potest occultè applicare uel herbas uel lapides, quorum effectus ab ignaris pro miraculo habetur, etsi sit naturæ operatio.

Secunda nota, qua uera à fictis miraculis discernuntur, est Vis ipsa qua fiunt: quæ si po-

tentiam naturæ ſuperat, uerè diuina eſt, & miracula ita facta DOMINVM naturæ autorem habent. Hæc uis diuina multis modis ſe contemplandam in miraculis Sanctorum, & Chriſti exhibet. Primum in ipſa actione ut ſolem ſiſti, uel retro agi ab occidente in oriens. Hominem ſuper tumentes undas deambulare, ueluti ſuper ſolidam terram id quod à Chriſto DOMINO factum eſſe legimus. Secundò in ſubiecto actionis, ut cœco reddi lumen, mortuo uitam. Lumen enim & uitam natura poteſt tribuere, ſed non cœco & mortuo quod à Chriſto factum eſt. Tertio in ordine quoq; ac ratione qua fiunt, ut ſubito ſterni uentum, & mare turbatũ, repentè ſanari ægrum. Legimus autem Chriſtum imperaraſſe uentis, mari, tempeſtati quæ mox paruerunt illi, & ſæpe uel nutu, & ſubitò ſanaſſe leproſos & alios. Quartò in agente ut inſpicere hominum cogitata, quod eſt

ſolius

ſolius diuinæ potẽtiæ. Quoties quæſo legimus Chriſtum uidiſſe cogitationes, nunc diſcipulorum, nunc aduerſariorum? Quintô inſtrumento, ut luto ſanare cœcitatem, cùm ſecundũ naturam luti eſt potius cœcitatem efficere, ſed lutum adhibuit DOMINVS in ſanando cœco, ut ipſa ſanatio appareret profecta eſſe non à natura, ſed à naturæ DOMINO. Atq; ita omnis generis prodigia à Chriſto facta ſunt, ut ſi cui unum illorum, ut ſunt hominum mentes diuerſiſsimæ, uel ſuſpectum eſſet, uel non plenè ſatisfaceret, addita ſunt tam multa & uaria, ut iam omnis dubitandi materia & occaſio ſit ſublata: adeò ut nemo dubitare poſsit diuina potentia eſſe edita miracula Chriſti. Sed nec diabolus, nec ulla alia potentia finita talia miracula poteſt edere. Etſi autem multa uidentur miracula, reuera tamen miracula non ſunt. Propterea quòd ui naturæ fiant. Herba uideli-

cet aut alia quapiam re adhibita, quam diabolus poteſt occultè adhibere. Proinde multa fiunt quæ ſunt peritis naturæ cognita, & ab imperitis pro miraculis habentur: qualia ſunt quæ per eam magiam fiunt quæ naturalis dicitur, ſicuti ſuprà quoq; monuimus.

Sequitur tertia nota, modus uidelicet actionis, aliâs Chriſtus ſolo iuſſu facit miracula, ut ſe oſtenderet regem naturæ, aliâs inuocatione ut indicaret à quo haberet omnia; & ut calumniæ eorum occurreret qui in Beelzebub principe dæmoniorum dæmonia illum aiebant expellere. Aliâs re aliqua adhibita, ut luto uel ſputo, ut oſtenderet quemadmodum DEVS operetur nunc per media, nunc ſine medijs, nunc repugnantibus medijs, aliâs attactu ueſtis, aliâs manu impoſita, aliâs abſens ſolo nutu. Verùm præſtigiæ diabolorum quæ habent ſpeciem miraculorum fiunt

unt ineptiſsimis modis, & planè ridiculis, ut facilè agnoſcatur autor. Nam dæmon, ne quis ea naturæ potentia fieri ſuſpicetur, iubet adhiberi uerba à re alieniſsima, ut ſi equus ſanandus ſit dicatur, Mare eſt ſalſum, & in hyeme congelatum, aut aliquid abſurdius. Interdum lupus ille induit pellem agninam, uult addi uerba ex ſacris literis. Vult uerſum aliquem Pſalterij recitari, uult appendi collo ſententiã quampiam ex ſancto Christi Euangelio, aut recitari miſſam uel miſſas, interdum uult poni ſub ſacro linteolo fabas aut alias res, ſed quis poteſt omnes iſtas nugas commemorare quæ mancipijs Sathanæ notiora ſunt quàm pijs.

Quarta nota eſt cauſa efficiens, Chriſtus nunquam occaſionem edendi miracula captauit, ſed ſemper uſus eſt oblata. Non ad uſum artis ſuæ cœpit tempus aut locum, ſed ſubito ſemper & pro

re ob-

re oblata. Verùm diaboli & præstigiatores ad suas fraudes quærũt tempus, & locum oportunum, & suas habent certas præparationes. Deinde Christus uera sanctitate pollens edidit miracula, & per se & per suos discipulos innocentes & DEVM uerê colentes: uerùm diabolus sua ficta miracula edit per flagitiosos, per consceleratos, maleficos, impuros homines, per magos, per lamias, per homines perditos, quos nemo dubitare potest imposturam facere.

Quinta nota est causa mouens ante rem. Filius Dei, & sancti Dei homines utilitatem suam, aut commoda nunquam spectauerunt, sed aliorum, ut appareret non illos gloriæ suæ seruire in miraculis, sed adduci ad hoc approbatione fiduciæ eorum qui peterent, ut homines sibi & Deo fidem habere assuefacerent: Sed magi ministri Sathanæ, uel quæstum quærunt, uel ludricum aliquod, aut risum aut leuem

leuem admirationem ad delectandum aut etiam terrendum.

Sexta nota finis eſt. Chriſtus nullum umq̃ miraculum egit corporale, quod non magnas ſignificationes haberet ſpirituales: de quibus Theologorum libri ſunt referti. Sed præſtigiæ diabolorum oſtentationis uanæ finibus clauduntur.

Hæc breuiter monuiſſe de notis uerorum, & fictorum miraculorum ſatis ſit, ut conſtet quanta ſit Iudæorum uanitas, qui non uerentur ſuis calumnijs fidem miraculis Chriſti detrahere, contra propriam conſcientiam. Quòd autem Iudæi expectantes olim Meſsiam impingerent in ipſius perſonam & offenderentur adeo ut illum non agnoſcerent præſentem, etiam á Prophetis longè antea prædictum fuit, ut cùm uideamus euentum reſpondere uaticinijs, muniamus animos noſtros aduerſus calumnias Iudæorum hominum perditiſsimo-

rum,

rum, & extremè execremur illorum detestandam contumaciam, cùm Esaias diceret. Si fuerit numerus Filiorum Israel ut arena maris, reliquiæ saluæ erunt. Nonne satis apertè indicauit fore, ut deficerent Iudæi à Messia, seu potius ut Messiam non agnoscerent, in quo solo est salus.

Cùm idem cap. 5. ait. Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei, & sepiuit eam & lapides elegit ex illa & plantauit uineam electam, & ædificauit turrim in medio eius, & torcular extruxit in ea & expectauit ut faceret uuas & fecit labruscas. Nunc ergo habitatores Ierusalem & uiri Iuda, iudicate inter me & uineam meam. An non hæc Prophetæ uerba manifestè & bonitatem Dei erga Iudæos, & contumaciam Iudæorum aduersus DEVM ob quam erant abijciendi indicant? Ex utroque concluditur illorum electionem

nem & salutem conditionatam fuisse: ut quæ non penderet ex prærogatiua carnis, sed ex conditione fidei. Cùm idem cap. 8. ait: DOMINVM exercituum ipsum sanctificate, & ipse pauor uester, & ipse terror uester, & erit uobis in sanctificationem, in lapidem autem offensiouis & in petram scandali duabus domibus Israel in laqueum & ruinam habitantibus Ierusalem, & offendent ex ijs plurimi, & cadent & conterentur, & irretientur & capientur. Nonne & huic prædictioni clarissimè euentus respondet? Et cùm idem mox subiungit. Liga testimonium, signa legem in discipulis meis. Nonne satis perspicuè de discipulis DOMINI loquitur, quos infrà fore Israel in portentum prædicit? Et rursus cùm ait. Ad legem magis & testimonium, quòd si non dixerint iuxta uerbum hoc, non erit eis matutina lux.

lux. Nonne hîc conditionem salutis adipiscendæ proponit Propheta quã contempturos plerosq; Iudæorum, omnes Prophetæ Dei attestantur? Sed quarè hoc factum est? Profecto non ex consilio Dei mittentis Messiam, & per illum inuitantis omnes ad salutem: sed ex malicia eorum qui offensi in persona Messiæ, ipsum recipere recusarunt, propterea quôd non fuerit illis similis, hoc est auarus, ambitiosus, uoluptuarius: (Semper enim inimica uirtutibus uicia sunt, & optimi quiq; ad improbis tanquàm ex probantibus aspiciuntur) quôd nõ splenduerit bysso, serico, auro, argento, gemmis: quôd non comitati fuerint illum satellites & purpurati: quòd nõ promiserit delitias, & oblectamenta corporis: quôd nõ armis uicinas nationes oppresserit: quòd non creauerit ipsos duces & satrapas nationum mundi. Breuiter quód spiritualis regni ipsius spiritualem splendorem nõ

agnouerint. Hactenus satis ostendimus uanitatem Iudæorum qui uoluptatibus mundi dediti, uerũ Messiam Iesum Christum Mariæ Virginis filium non agnoscunt, atq; ideo falsò se populum Dei nominant & Ecclesiæ Dei titulum uendicant. Nos autem cùm tantam habeamus circumpositam nubem testium, ut cùm Apostolo loquamur, deponamus omne pondus & circumstans nos peccatum, & per patientiam curramus propositum nobis certamen, aspicientes in autorem fidei & consumatorem Iesum. Hunc expectemus de cœlo iudicaturum uiuos & mortuos, qui transfigurabit nostra contempta corpora, & ea reddet conformia suo glorioso corpori, idq; ea potentia qua potest sibi omnia subijcere. Huic unico Messiæ filio Dei, una cũ patre & spiritu sancto sit honor uirtus & gloria in sæcula sæculorum & in omni æternitate. Amen.

CONTRA MAHOMETISTAS.

Tametſi furores Mahometici ſatis per ſe produnt autorem diabolum: tamen, quia indies magis magiſq; creſcit illa colluuies, decreſcit pietas in multis, qui uerè pij haberi quàm eſſe malunt, & ſæpe inter Epicuræos ineptè de religione diſputatur, placet admonere iuniores de ſecta Mahometica, ut cûm intelligant qualis ſit, eam execrentur magis, ac fugiant non ſecus atq; diabolum ipſum.

Vt autem diſtinctius hac de re dicamus, placet hæc ordine examinare. Qualis præceſſerit præmonitio Prophetarũ de hac ſecta. Quæ fuerit eius occaſio. Quis autor. Quiq; ſocij huius impoſturæ. Quis modus propagãdi & ſtabiliendi regni. Quæ leges. Quænam fabulæ admiſceantur Mahometicis impoſturis. Qua-

lem

lem Paradiſum promittat ſuis. Qui-bus demõſtrationibus impietas Ma-hometi refellatur. Quibus conſola-tionibus muniendi ſint animi aduer-ſus furores diaboli adeò graſſantis in genere humano.

Etſi autem plures Prophetæ de Mahometica impietate & tyrannide uaticinati ſunt: tamen hic ſolã præ-dictionem Danielis ex cap. 7. recita-bimus: quæ eſt ualde illuſtris, & maximè congruit ad tẽpus quo cœ-pit iſta impietas & tyrãnis. Poſt hæc ait Daniel, uidebã in uiſione noctur-na, & ecce beſtia quarta terribilis & horrenda, & armata ingenti robore, habens dentes ferreos & magnos, comedens atq; comminuens, & reli-quias pedibus ſuis conculcans. Diſ-ſimilis autem erat alijs beſtijs quas ante eã uiderã, & habebat cornua de-cẽ. Hactenus Daniel de quarta mo-narchia, hoc eſt, Romana, de eius cru-delitate, & regnis decẽ illi ſubiectis.

G 2 Sequi-

Vaticinia de Mahomete.

Sequitur uaticinium de regno Mahometico hiſce uerbis. Conſiderabam cornua: & ecce cornu aliud paruulum ortum eſt de medio eorum, & tria de cornibus primis euulſa ſunt à facie eius, & ecce oculi quaſi oculi hominis erant in cornu iſto, & os loquens grandia. Et infra. Beſtia quarta regnum quartum erit in terra, & conculcabit & comminuet eam. Porro cornua decem ipſius regni decem reges erunt, & alius conſurget poſt eos, & ipſe potentior erit prioribus, & ſermones contra excelſum loquetur, & ſanctos altiſsimi conteret, & putabit quòd poſsit mutare tempora & leges. Hactenus Daniel cuius prædictioni euentus manifeſtè reſpondet. Nam Anno Chriſti 623. imperante Heraclio, Mahometus ſeditionem mouit, & ſtatim coniunxerunt Saraceni ſeu Arabes has tres regiones, Ægyptum, Syriam, & Aphricam. Quæ ſunt illa tria cornua euul-

sa de decem illis cornibus quartæ bestiæ. Et tribuit Daniel huic cornu paruulo id est Mahometico regno quatuor notas ex quibus agnosci potest. Quarum Prima est lex noua pugnans cum lege Dei. Oculi enim significant legem astutè cogitatam. Secunda nota est blasphemia aduersus excelsum, hoc est Christum. Nam os loquens contra uerum DEVM, significat blasphemias contra filium Dei: Tertia nota est sæuitia in Ecclesiam. Et sanctos (inquit) altissimi conteret. Quarta nota est conatus delendi Euangelium, & Ecclesiam. Putabit (inquit) quòd possit mutare tempora & leges:

oculi

Hanc Prophetiam uoluit DOMINVS extare in confirmationem piorum aduersus furores Mahometicos: ut cùm uiderent euentum respondere prædictioni, non impingerent ob Scandalum tantæ persecutionis, & tantæ defectionis ab Ecclesia

uera. Nos proinde præmoniti hac prædictione Prophetica, confirmemus animos nostros aduersus impietatem & tyrannidem Mahometicam, cùm uideamus adeò clarè prædictioni respondisse euentum. Extiterunt enim ordine iuxta Prophetiam quatuor monarchiæ. Nunc dominatur gens inimica Deo, quæ palā delet scripta Prophetica & Apostolica.

Quæ fuit occasio huius noui regni inchoandi? Quis autor? qui socij? Mahometes prima ætate ob paupertatē exercuit latrocinia, tum nactus opulentas nuptias, militauit sub Heraclio inter populares suos Arabes. In ea militia occasionē principatus & potentiæ inuenit. Nam cū Arabes irati Heraclio ob negatum stipendium, & religionis diuersitatem, dissentionem ab eo fecit. Hic se ordinibus iratorū militiū admiscuit, eorūq; animos aduersus imperatorem exacuit & in defectione cōfirmauit. Tum creatus est

à quadã parte militũ dux militũ Mahometes, quemadmodũ ij solent in omni seditione extolli, qui praua multitudinis consilia comprobant, potentesq; & principes insectantur. Humilitatẽ generis, uitæ prioris sordes & morbum (laborabat enim epilepsia seu caduco morbo) multi in nouo duce aspernabantur. Ipse autẽ ut ab isto contẽptu se uindicaret, quod est apud stolidã plebẽ facillimũ atq; efficacissimũ, diuinitatẽ suis actibus prætendit fingens se cum Deo habere colloquia, ac cum loqueretur cũ Deo, rapi extra se, atq; ita similẽ epileptico uideri. Quarè nõ se amplius ducẽ & principẽ militari fauore electum, sed Prophetã & nunciũ Dei omnipotẽtis mẽtiebatur, ut obtẽtu diuinitatis omnes haberet dicto obedientes. Verũ quia ipse erat illiteratus prorsus, adiunxit sibi magistros & consultores duos Christianos, Sergium Arianũ, & Iohannẽ Nestorium, tertius mox accessit Iudæus

Mahometis morbus

Magistri Mahometi

Thalmudiſta. Horum unuſquiſquè ſuam tuebatur ſectam. Vnde Mahometes ratus ſe non ſolum ſocijs gratificaturum, ſed etiam pellecturũ facilius ad ſe omnes nationes, omnia complexus eſt: Hoc eſt, pertinaciam Arianam, errorem Neſtorianum, & nugas Thalmudicas. Vnde circumciſionem à Iudæo: purgationes uarias & quaſi baptiſmata à Chriſtianis: & cum Sergio diuinitatẽ Chriſti negauit. Iam autem alij erant idolorum cultores: Alij erant intincti tantum & imbuti leuitem Chriſtianiſmo, qui ut diſceſſerant à Romano imperatore in odiũ illius nihil fuit illi promptius, quàm renunciare religioni, quã ille tueretur. Perinde atq; decem tribus Iſrael cùm defeciſſent à domo Dauidis ad Roboam, paternam legem ſpreuerunt, & á cultu Dei unius ad inuocationem dæmonum tranſierunt.

Modus propagandi & ſtabiliendi reg-

di regni hic fuit Mahometæ, quem didicerat à ſuis magiſtris, dicebat DEVM primo humano generi miſiſſe Moſen, hinc Chriſtum Ieſum, Moses inſtructos facultate prodigiorum. homines autem illis nō ſe præbuiſſe obſequentes. ſtatuiſſe igitur Mahometem mittere ſine miraculis armatum, ut quos non mouiſſent miracula, cogerent arma, ſe eſſe poſtremum nuncium, nec futurū poſtea alium: prædictum à Chriſto in Euangelio, prænunciatum luce admirabili quæ ab Eua per ſucceſsionem generis in omnes mulieres tranſierit uſq; ad matrem ſuam. Vide aſtutiam nebulonis Mahometæ, quia conſcius erat ſibi quód non haberet donum illud cœleſte edendi miracula, quod erat in promptu, miſſum ſe eſſe fingit ferro munitum. Atqui armatus hic uictus eſt aliquando, & luculentum uulnus in ore accepit, unde molares aliquot & dentes amiſit, & in foſſam eſt de-

fectus, & uictus turpiter, & qui lem cùm pridie uictoriã sibi & suis ex oraculo cœlesti promisisset. Quinetiã cùm adhuc esset latro cæsus sæpe est à Drianitis quorũ camelos inuadebat Mecha redeuntes. Et ciuitas illa quæ nunc eum adorat, capitis aliquando eum damnauit, ut latronem perniciosum, & præmium proposuit, si quis in potestatem uel uiuum, uel mortuũ redigeret. Hic miles Dei (si Dijs placet) latro primùm, mox seditiosus miles, & transfuga, tum dux exercitus defectoris, persuadet leuibus hominibus hostibus ueræ religionis se nunciũ Dei esse, ex quo uidere est quanta sit potentia diaboli in eis qui ueritatẽ Dei non admittũt. Vnde est quod adhuc hodie armis Mahometicis & Turcicis blasphemias aduersus DEVM iuxta Danielis uaticinium defendat ille aduersarius Dei.

Sequitur de legibus Mahometæ, quæ partim politicæ, partim cæremoniæ

Leges Mahometicæ:

moniæ seu cultus sunt, sed ex eis paucissimas attingam ex quibus facilè erit iudicare de cæteris: Primum Arabibus suis, id est hominibus egenis, & rapto uiuere assuetis, rapinas permittit, & ultionũ leges sancit. Inferentem (inquit) iniurias & molestias consimilibus malis afficite. Idem dicit, qui occidit inimicum uel occiditur ab inimico Paradisum ingreditur. Permittit multas uxores simul habere. Diuortium leui de causa, & reditionem in domum perfacilem. Quid quæso magis pugnat cum natura, quám huiusmodi leges, modo leges dicendæ sunt constitutiones quæ legem naturæ omnibus communem peruertunt? Deinde quasdam leges tulit quæ faciunt ad concordiam & beneuolentiam inter homines fouendam. Mandat eleemosynas, & pollicetur liberaliter dãtibus Paradisum, modo etiã fortiter pugnauerint aduersus hostes, mandat mulctas pro delictis

dari

dari pauperibus, ſed honeſtæ legi impietatem aſſuit, uidelicet quòd ea re mereantur remiſsionem peccatorum. Cæremonias habet, lotiones & circumciſionem, quinquies in die cogit ſuos in templa oraturos. Sed hypocriſis iſta nihil iuuat cùm deſtituuntur propiciatorio, ſine quo nullus eſt ad DEVM acceſſus, iubet abſtineri à uino & à ſuilla carne. Hactenus de legibus.

Fabulæ quas admiſcet, tanquam myſteria, pluſquam ridiculæ & aniles ſunt, ex quibus quatuor recitabo, ut ex illis de alijs iudicemus tanquam de unguibus, ut dici ſolet, leonem. Narrat Mahometes miles ille Dei ſe ductu Angeli Gabrielis aſcendiſſe in cœlum, ut frueretur colloquio Dei. Vbi primum occurrit ei Angelus decies millenis uicibus maior mundo uniuerſo. Cui imploranti ſuam interceſsionem apud DEVM, quem offenderat, ueniam impetrauit: quo facto

Fabulæ Mahometi fictæ

cto DEVS manum ſuam ſuper Mahometem impoſuit, unde tantam frigoris uim ſenſit, ut hæc ad dorſi quoque medullam penetrarit. DEVM autem uectari ab octo Angelis in ſella geſtatoria ait, cuius caput ea eſſe magnitudine nugatur, ut auicula celerrimi uolatus non poſſet ab una aure ad alteram uolare mille annis:

Altera fabula huic ſimilis, qua interdictũ uini nititur, hæc eſt: Erant, inquit, Angeli duo Dei Horroth & Marroth miſsi olim à Deo de cœlis in terram, gubernando & inſtruendo generi humano tributi, his interdictis, ne occiderent aut iniuſtè iudicarent, nec uinum biberent, multo itaq; tempore ſic habiti ut noti eſſent iudices in toto orbe, uenit ad eos quodam die mulier præ cunctis fœminis pulcherrima, cauſam habens aduerſus maritum: quæ ut cauſæ ſuæ accommodaret iudices, quadam die inuitauit ad prandium: quibus epulantibus;

tibus, ipſa epulas & pocula uini apponit, adſtat miniſtrans offert crebrò, inſtat ut ſumant. Quid plura? uicerunt blandiciæ mulieris, inebriati poculis in hoſpitem formoſam incaluerunt (en caſtitatem angelorum Mahometis) uicti concubitum petierunt, ſpondet conditione, dummodo alter uerbum doceat per quod aſcendere in cœlum ſoleant, alter per quod deſcenderet. Placet conditio, cũ ergo didiciſſet, eleuata eſt ſubito & aſcendit in cœlos, quod cùm uidiſſet DEVS, explorata cauſa poſuit eam luciferum, ita pulcherrimam inter ſtellas ut fuerat inter mulieres, illis in iudicium euocatis propoſuit eis DEVS ut eligerent pœnas ſæculi huius uel alterius, elegerunt hanc. Suſpenſi igitur ſunt per catheras ferreas demiſſis capitibus in puteo Behil uſq; ad diem iudicij. Ea de cauſa interdictus eſt uini uſus Mahometis ſectatoribus, ne in ſimile periculum incidant.

Eiuſ-

Eiuſdem monetæ eſt fabula de cauſa interdictæ ſuillæ carnis: Cùm animantes, inquit, omnes eſſent in Arca Noë, Elephantus excreuit, inde natus eſt porcus, qui roſtro repando uertebat ſtercus, unde natus eſt Mus: qui ſtupas quibus tabulæ nauis erant compactæ arrodebat. Hinc terror ingens Noë: à quo DOMINVS conſultus attulit remediũ, deploratis rebus, iuſsit ut Noë feriret leonẽ in frõte, ex leone cõcitato felis proſilijt per nares. Is murẽ uenatus eſt, & liberauit genus humanum à tanto diſcrimine. Hæc cauſa illa grauis fuit quarè eſus ſuillæ carnis Saracenis eſt interdictus: Huc addamus fabellã de extremo iudicio. De hoc, inquit, mandabit DEVS Angelo mortis, ut omnẽ creaturã ſpiritũ habentẽ interimat, tã Angelos omnes quã omnes diabolos, omneſq; homines, oues, piſces, beluas & pecora, ut omnia ſint mortua p̄ter Deum. Poſt hæc uocabit angelũ mortis dicẽs, O Adriel eſt ne quid ſuperſtes

ex om-

ex omni creatura mea? Dicet, nihil DOMINE mi præter me seruũ tuum imbecillem, tunc dicet illi DEVS, quoniam omnem meam creaturam occidisti, abi hinc inter Paradisum, & infernum, & postremo occide te ipsum & morere. Abijt infœlix atq; in præscripto interuallo proiectus humi alis suis inuolutus, suffocauit seipsum cum tanto mugitu, quo & cœlestes spiritus & terrena animalia, si uiuerent, exanimaret. Stabit deinde totus mundus uacuus per 40. annos. Post hæc cœlum & terram pugno cõtinens DEVS sic dicet. Vbi nunc Reges, Principes & potentes sæculi huius? Cuius est regnum, imperium, & rerum potentia? dicite si ueridici estis, & his uerbis ter repetitis, Seraphuelem suscitabit, dicetq; ei, Accipe tubam hanc & descende in Ierusalem & clange, tunc Seraphuel accepta tuba, cuius longitudo est itineris 50. annorum, stans in Ierusalem,

lem, inſufflabit tubam, & efflabit ex tuba omnes animas iuſtas quæ euolantes in omnem terrã, quæq; ad corpora ubicunq; ſint diſpergentur, atq; ad primum hunc ſonitum omnia oſſa congregabuntur. Tranſactis 40. annis iterum ſonabit, ad quem ſonitum oſſa carnem aſſument. Atq; inde poſt 40. annos cùm tertio ſonuerit, omnes animæ ſuis corporibus induentur. Hoc facto ignis ab occidente ſuccenſus omnes creaturas Ieruſolymã agitabit, quó cùm omnes peruenerint, ceſſabit. Hîc ergo cùm per 40. annos in ſudore ſuo natauerint, expectantes iudicium, appellabunt Adam dicentes: Pater ad quid nos genuiſti tantis tormentis atq; miſerijs? Itàne pater filios ſub incerto inter ſpem, & metum fluctuare pateris? pater interpelle DEVM, ut planè finiat de nobis quicquid inter Paradiſum & infernum facturus eſt. Reſpondebit Adam: O filij ſcitis quód ſuadente dia-

bolo, Dei præcepto inobediens fui, idcirco ite ad Noë, conuersi ad Noe dicent. Intercede pro nobis electe Dei pater Noe. Respondebit, feci quod potui, saluaui uos in diluuio. Hic mihi nihil superest officij. Sed ite ad Abrahã. Appellabunt ergo Abraham dicentes: pater fidei & sanctitatis Abraham, respice nos miseros & miserere, quibus Abraham, quid me petitis? Non recolitis quòd diu uagabundus, idololatra, incircũcisus errauerim non sufficio, sed appellate Mosen. Appellabunt Mosen dicentes, Dilecte Dei nuncie & Propheta, famule Dei audit nos. Respondebit, quem appellatis? Nõne uobis legem dedi, eamq; miraculis confirmaui, nec tamen credidistis? Si mihi credidissetis facerem quod postulatis, sed ite ad Iesum Christũ. Conuersi ad Christum dicent. Iesu Christe spiritus, uerbum, & uirtus Dei, moueat te pietas tua, & intercede pro nobis. Tunc dicet

cet eis Christus quod à me petitis ipsi amisistis. Missus quidem uobis fui in uirtute Dei, & uerbo ueritatis, & aberrastis, & me postquam ego prædicassem uobis, DEVM uestrum fecistis, hic itaque beneficiū meum amisistis, sed ite ad ultimū Prophetarum Mahometē, ad quem conuersi dicent, O nuncie fidelis & amice Dei, quàm malè quidem peccauimus, quòd tibi non credidimus, exaudi nos pie Propheta, spes una superstes. Nam post te non est in quo sperabimus. Exaudi nos potentia à DEO collata. Aderit itaque Gabriel, nec impotentem sinet amicum suum, procedent socij ante faciem Dei, dicetque eis DEVS, scio ad quid uenitis, absit itaque ut fidelis mei nuncij uotum in aliquo cassem:

Hic ergo ponte facto super infernū, aderit statera qua libratis uniuscuiusque factis ambulabūt super pontem, sancti ergo transibunt, damnati

in infernum decident. Dabitur liber cuiq; de suis actibus, & iudicium durabit 5000 annorum, tunc Mahometes dicet Deo. DOMINE omnes isti recta facie librum hunc accipere properarunt. Postremó mutabitur mors in arietem & adducetur inter Paradisum & infernum.

Paradisus quem suis promittit Mahometes, porcis magis conuenit quám hominibus ad imaginem Dei conditis. Paradisi inquit solum aureum, smaragdis & hyacintis crebro interpositis est distinctum, omni fructifera consitum arbore, decurrentibus per amœna fluentis: quorum alia quidem lac, alia mel album, alia uinum purissimum fundunt, uestientur illic omni colore præter nigro. Primus cibus in mensa erit iecur piscis Albisbusi, nullus erit edendi, & bibendi, & amplexandi fœminas finis. Hæc sciuit iste nebulo grata fore stultis militibus, qui uenere & uino, nunquàm satian-

Para, disus

ſatiantur. Huiuſmodi fabellis ineptiſsimis plenus eſt Alchoranus, ſed has paucas adſcripſi, ut uanitate iſtius nebulonis deprehenſa ardentius precemur DEVM ne ſinat iſtum agirtam & latronem graſſari in Eccleſiam ſuam, ſed ut noſtri miſereatur & non puniat nos ſecundum multitudinem peccatorum noſtrorum

Qui fit, cùm adeo hæc ridicula ſint & ſtulta, quod cordati homines in Turcia non deſiciant ab iſto nugatore? Quatuor ueluti uallis ſuam legem ſepiuit deceptor, ne aditus pateret ad eam ſubuertendam. Primum, iubet eos interfici qui Alchorano contradicunt. Secundum, uetat cum hominibus diuerſæ ſectæ in diſputatione congredi. Tertium, prohibet ne credant cuiꝗ niſi Alchorano. Quartum mandat ut ſegregent ſe prorſus ab alijs & dicant. Mihi lex mea, tibi tua, uos ab eo quod ipſe operor eſtis liberi, ego uiciſsim ab eo quod uos ope-

ramini : Adhæc, ut omnem metum damnationis excutiat suis, dicit unumquemq; sua lege seruari (præterquàm si quis ab Alchorano desciscat ad aliam legem) Iudæum Mosis lege: Christianum lege Euangelij : & Saracenum lege Mahometis. Hoc cùm sit friuolum & falsum nolo hic fusius disputare, firma & immota stat sententia. Quià non credit in filium ira Dei manet super eum.

Etsi autem satis ostensum est quanta sit sectæ Mahometicæ uanitas, tamen ad maiorem confirmationem animorum asscribam demonstrationes septem, quibus furor Mahometicus euidentissimè refellitur. Sunt autem hæ demonstrationes.

Prima, Vox Dei in Daniele, regnum & cultum Mahometicum aduersus DEVM & sanctos pronunciat oriturum, proinde non est dubiũ quin ista secta sit à diabolo.

Secunda, Impossibile est istum

cœtum

Demonstrationes quib. refellitur doctrina Mahometi

cœtum eſſe Eccleſiam Dei, qui ex profeſſo reijcit ſcripta Prophetica & Apoſtolica, quæ habent diuina teſtimonia eaque plurima. Hoc cùm Mahometes facit, fieri non poteſt ut eius religio ſit diuina.

Tertia, Impoſsibile eſt illas leges à DEO eſſe quæ præcipiunt rapinas, quæ tuentur libidines, & quæ promiſcuam uenerem concedunt, id quod faciunt Mahometicæ leges.

Quarta, Impoſsibile eſt illam religionem à Deo eſſe, quæ ſummum bonum, ſeu finem bonorum ponit in delicijs cibi, potus, & in re uenerea, quod manifeſtè facit Mahometes.

Quinta, Illa ſola eſt uera religio quæ media monſtrat quibus homo ad ueram beatitudinem peruenire poteſt, quaq; homo quaſi unum fit cum Deo, reparata in eo imagine Dei ad quã eſt conditus, quod nõ facit lex Mahom.

Sexta, Quicquid ex fraude oritur, tyrannide, & armis defen-

ditur,

ditur, & tendit in perniciem generis humani, nõ habet DEVM autorem, quid aliud quæso inuenire est in Mahomete?

Septima Antiquissima religio est uerissima & optima quæ habet omnium temporum consensum, & testimonia Mosis, Prophetarum, Christi & Apostolorum. Sed cùm hac ex diametro pugnat pestis Mahomeiica ante 900. annos nata, & cruentis armis propagata, quarè non dubium est quin habeat eum autorem qui primos nostros parentes decepit sophistica, & in has miserias demersit genus humanum, unde emergere non potest nisi apprehendat dexteram Dei, hoc est nisi in Iesum Christũ unicum mediatorem fide recumbat.

Postremo loco consolationes aduersus furores Mahomeiicos, & potentiam Turcicam cogitandæ sunt: quarum prima sumenda est ex Prophetia quam Daniel subiungit uaticinio

nio de Mahometico regno. Regnum, inquit, & potestas, & magnificentia regni sub omni cœlo dabuntur populo sanctorum altissimi, cuius regnum sempiternum est, & omnes reges seruient ei atq; obedient. Hac prophetia significat DEVS sanctos post ærumnas huius uitæ habituros æternum & cœleste regnum adeo ut omnia subijciantur illi: Atq; tunc futurum, ut omnia cœlestia, terrestria & inferna genua flectant Christo, idq; uel sponte, ut filij, uel coacti ut serui. Nam quicquid est rerum agnoscat Iesum Christum supremum DOMINVM esse. Cùm ergo uidemus euentum respondisse prædictionibus alijs Danielis Prophetæ, non dubitemus de huius prophetiæ euentu, qui adhuc expectatur de gloria Ecclesiæ.

Secunda consolatio petatur ex doctrina Euangelij, quæ ostendit Ecclesiam subiectam esse cruci in hac uita, secundum illud, Iudicium à domo

Consolatio:

Dei incipit. Nam in hac uita consilio Dei filij Dei castigantur, idq; propter uarias causas quas postea uidebimus.

Tertia consolatio petatur ab exemplo Christi, qui cùm in hac uita cùm hominibus uersatus est, uarijs modis afflictus est, sed uictor tandem euasit, & per mortem inuenit uitam. Huc sanctorum exempla etiam referenda sunt.

Quarta consolatio petatur ab usu persecutionis & necessitate crucis: sed de his rursus dicetur in enarratione sexti uersus.

CONTRA MOSCOVITAS.

Moscouitæ, etsi Iesum Mariæ Virginis filium uerum esse Messiam non dubitant, & agnoscunt Constantinopolitanum Patriarcham & in nonnullis rectius sentiunt, quám

Meschonitorvu relligio

Papiſtæ, Nam pontifici Romano obijciunt defectionem à ſeptem primis ſynodis: tamen puritatem doctrinæ Euangelij amiſerunt, & uerum cultum Dei ignorant, ſanctos inuocant, & præcipuè Nicolaum quendam: multa Monacharum, & monachorum Monaſteria habent: Ineptis quibuſdam cæremonijs remiſsionem peccatorum alligant: coram imaginibus, & ſtatuis ſuperſtitioſè procumbunt, & multas leges habent pugnantes cum lege naturæ & decalogo: Etſi autem Baptiſmum adminiſtrant ſine ſale & ſputo: tamen poſtea lotiones uarias tanquàm Baptiſmata adhibent certis temporibus anni, ſuperſtitione pluſquàm Ethnica, & Iudaica. Infandos etiam concubitus cum beſtijs non improbant. Si qua ergo Eccleſia eſt apud eos tanquâm in exilio latitat. Narrant mercatores Biblia recens conuerſa

eſſe in illorum linguam, & ferri apud eos qui confeſsionem Auguſtanam amplectuntur: Vnde ſpes eſt, ut paulatim purgetur illic doctrina, & emendentur mores præſertim cùm & ipſi longiores nauigationes ſuſcipiunt, quàm ſuperioribus annis, & multi peregrini ad ipſos ueniunt mercandi gratia. Vnde ſperandum eſt ut paulatim adducantur Chriſto per pios mercatores, quorum opera DEVS mirabiliter doctrinam Euangelij propagare cœpit hiſce extremis temporibus.

CONTRA PAPISTAS.

Quia infra in tertio uerſu dicetur de triplici ſtatu Eccleſiæ in hac uita, uidelicet tranquillo, turbato, & exilio: Item de notis externis, & internis proprietatibus ueræ Eccleſiæ: Hanc diſputationem aduerſus Papiſtas in illum locum reijciam, ubi oſtendam for-

mam

mam regni Papiſtici ex diametro pu-
gnare cum forma regni Chriſti: do-
ctrinam legis, Euangelij, & cultus
DEI in Papatu deprauatam: Sacra-
mēta partim mutilata, partim fœdata
humanis traditiouibus: noua etiam
quædam inuecta contra ſcripturam:
Cæremonias non paucas ſtultas, &
ineptas receptas eſſe & præferri uer-
bo Dei: diſciplinam quoq; cleri, &
Eccleſiæ planè collapſam eſſe. Breui-
ter omnia plena eſſe execrandis ſu-
perſtitionibus, & idolatricis cultibus,
ut nemo ſine pollutione poſsit ſe illo-
rum ſocietati adiungere.

CONTRA EPICV-REOS.

Epicurei omnem tacitè apud ſe de-
rident religionē: quibus DEVS hu-
ius mnndi per præſtigias ſuas & do-
los faſcinauit corda. Dicunt non ali-
ter gubernari populos religionis ſpe-
cie,

ciè, quâm equos freno & calcaribus, eumq; in uſum ſolummodo conducibilem eſſe religionem. Verûm hoc nequaquam religionis uim, & naturam tollit, ſed confirmat potius. Oſtendit enim à DEO eſſe religionis reſpectum humanis pectoribus inſitum: ut uel ſola religionis ſpecie homines ducantur ſicuti facie uirtutis, & arte prudentiæ. Quòd ſi quis dicat ſine prudentia regi cœtus hominum, & contineri non poſſe, Quid conſequatur? An ideo prudentiam eſſe omnino nihil: quis ſic colligat? Imo potius prudentiam eſſe magnam ingenij humani uim, lucem, facultatem. Itaquè naturalis eſt homini pietas, ſed humana ignorantia, ut rectæ prudentiæ, alijſquè artibus, & uirtutibus aliquid admiſceat praui, & ignorantiæ: ita & religioni quò illa in ſuperſtitionem ſæpe degenerat. Proinde Cicero rectè cùm ait libro de legibus 1: Nulla gens

gens neque tam immanſueta, neque tam fera quæ non, etiamſi ignorat qualem habere DEVM deceat, tamen habendum ſciat. Quid dicã de domeſtico teſte quem omnes ſecum circumferunt conſcientia? Certè huius uis tanta eſt, ut uel inuitum te cogat fateri DEVM eſſe qui uelit certa obedientia coli. Hæc teſtatur DEVM uindicem ſcelerum eſſe, etiam poſt hanc uitam. Plato ſcribit multos cùm benè ualeant ridicula iudicare omnia quæ narrantur de inferis, uerum morituros, conſcientia admonente, uehementer turbari, & angi, omnia uitæ anteactæ in memoriam reuocantes.

Tanta eſt uis conſcientiæ etiam in ſceleratiſsimis hominibus, præſertim cùm ipſis moriendum eſt. Hoc ſanè conſcientiæ teſtimonium abſque omni dubio iudicium DEI eſt: qui noſtris mentibus impreſſit religionis affectum, qui eò

perti-

Lazarj liber

pertinet ut DEO iuncti beati efficiamur: in quem finem & conditi primũ, & deinde redempti ſumus.

Hanc conſcientiæ uim cùm non poſsint inficiari Epicurei, ſolatiũ miſeri neſcio quod quærunt ex fabula de Lazaro, quẽ DOMINVS quatriduo mortuum excitauit. Mentiuntur Lazarum rogatum ab amicis, ut ſtatum animæ ſuæ cum cadauer ipſius in ſepulchro iaceret, ſibi narraret. Is autem promiſit, ut fabulantur, ſe relicturum poſt mortem librum, in quem omnia ſcriberet, quæ ſibi nota eſſent de animarum ſtatu poſt mortem. Quid multis? fingunt Lazaro mortuo librum promiſſum repertum eſſe qui cùm euolueretur, ne litera quidẽ unica in eo reperta eſt. Ex quo colligt, hoc eſt ex fabula fabulam animas uel perire cùm corporibus, uel alto ſopore opprimi, ut nihil planè ſentiant nedum ſciant quicquàm. Hoc amuleto uim conſcientiæ reſtinguere

Contra Epicureos

guere conantur Epicurei, præſertim Papa quem dicunt huius libri cuſtodem eſſe, & multi ex Cardinalibus, & Epiſcopis papalibus, qui non carent obſequentibus diſcipulis, præſertim inter eos qui uel uoluptatibus, diuitijs, & honoribus huius mundi faſcinati uellent animas perire cum corporibus, ne aliquando iuſtas ſuorum ſcelerum pœnas luerent. Sed horum ineptias ualidiſsimè confutat ſcriptura, in qua primum occurrit creatio animæ hominis, quæ ad Dei ſimilitudinem creata eſt: qua ſimilitudine abſq; omni dubio præter conformitatem cum Deo immortalitas animæ ſignificatur: quæ non ut corpus ex puluere terræ eſt, ſed ſpiraculũ Dei, ut ſcriptura loquitur. Vnde Epiſtola ad Hebræos diſcernit inter parentes carnis huius, & patrem ſpirituum DEVM.

Deinde Chriſtus hortatur ſuos ne timeant eos qui occidunt corpus,

animam autem occidere non possunt: sed eum timeant, qui cùm occiderit corpus, animam potest mittere in gehennam ignis. An non apertè innuit DOMINVS animam superesse post mortem? Sed huius status uariat pro ratione personæ credentis uel non credentis, id quod DOMINVS in Lazaro, & diuite epulone manifeste ostendit. Quorum illius anima in sinu Abrahæ, huius uero in tormentis, expectant diem iudicij. Ex eo quòd dicitur Lazarus esse in sinu Abrahæ, primum significatur hoc gestu quo Lazarus fuerit per fidem filius Abrahæ. Filij enim in parentum sinibus gestari solent. Secũdo quòd Lazarus uiuat, foueatur, & periucũdè habeat, ut infãs in sinu paterno. Tertio quòd sit in eodem beatitudinis statu, & loco cùm patre Abrahamo. Quarto quòd sit mutuus quidam amor, isquè summus inter se animarum quiescentium in sinu Abrahæ,

brahæ. Omnes enim fraterno amori copulatæ ſunt.

Hoc ipſum docet dictum DOMINI ad latronem, hodie, inquit, eris mecum in Paradiſo, quod profecto non eſt animam perire aut ſopiri, ſed fœlicem eſſe, & ſuam fœlicitatem ſentire, etſi nondum plenam gloriam ſit adepta. Chriſtus Math. 22. docet Abrahæ, Iſaac, & Iacob animas uiuere cùm dicit Deum Abraham, Iſaac, & Iacob non eſſe DEVM mortuorum ſed uiuorum.

Quid eſt quod Petrus dicit Chriſtũ olim prædicaſſe ſpiritibus qui fuerunt in carcere? Tempore Nöe ſpiritus Chriſti concionabatur hominibus, quorum animas teſtatur Petrus nunc in carcere eſſe. Idem Petrus affirmat finem fidei eſſe ſalutem animarũ. Hæc profecto ſalus nec mors eſſe poteſt, nec altus ueternus. Nec obſcurũ eſt quod Paulus ait. Cupio migrare, & eſſe cum Chriſto. Solomon in ultimo

cap. Ecclesiast. claris uerbis ait. Donec reuertatur puluis in terram unde erat, & spiritus redeat ad DEVM qui dedit illum: Qui propterea ab Apostolo pater spirituum dicitur. Huc illud in sapientia Solomonis. Iustorũ animæ in manu Dei sunt, nec attingit eas cruciatus. Cum hoc congruit psalmi dictum. Præciosa in conspectu DOMINI mors sanctorum eius. Et Stephanus plenus spiritu sancto: DOMINE Iesu suscipe spiritum meum.

Porro cùm obijciunt unum iudicium fore in quo reddetur merces bonis, & supplicium improbis, fatemur uerum quidem hoc esse, sed non ex eo sequi animas sanctorum & impiorum mori cum corporibus, aut sopiri usq; ad extremum diem. Etsi enim animæ sanctorum in Paradiso sunt, & animæ impiorum in tormentis, sicut ex superioribus patet, tamen nec plena gloria piorum animabus,

nec condignum supplicium contingit impijs ante extremum iudicium. Chrysostomus de Abel & Noe loquens ait. Præuenerunt nos in certaminibus, sed non præuenient in coronis. Quia unum est definitum tempus omnium coronarum. Augustinus multis in locis secreta receptacula describit, quibus animæ piorum contineantur, donec coronam & plenam gloriam recipiant: Cùm interim reprobi pœnas luant expectantes iusti iudicij pœnam. Non igitur pugnant hæc inter se, sanctorum animas iu cœlo esse cùm Christo, & impiorum in tormentis, & fore uniuersale iudicium, ubi plenissima gloria redetur pijs, & æterna supplicia impijs, postquàm animæ rursus induerint corpora. Verum cûm hisce & similibus argumentis conuincuntur Epicurei de uita animarum post mortem, non tamen quiescunt, sed pergunt quærere, & urgent, ut sibi quidem

uidetur, grauiter. Iudæi, inquiunt, assuerant ritus illos suos à Deo esse. Saraceni maior pars humani generis suos præferunt. Moscouitæ suam religionem uita, & sanguine tuentur. Papistæ prærogatiua & successione gaudent, unde se quidem Catholicos, cœteros uero hæreticos appellare non erubescunt. Vos LVTHERANI uestram tuemini religionem, neq; inter uos optimè conuenit. Quid faciendum in hac confusione opinionum? quibus assurgendum? Vanitatem Iudæorum, Saracenorum, & Moscouitarum satis ostendimus. Quantum autem ad Papistas & nos attinet, audi utrosq;, confer, perpende rationes utrorumq;, uide quinam hauriunt de fontibus saluatoris, & qui de lacunis putridis humani cerebri, tum inuenies facilè uerum, & rectè iudicandi facultatem. Verùm si hoc tibi molestius uisum fuerit, sordesce quantum ue-

lis in tuis ſordibus quid lucri tan-
dem ſis reportaturus uideris. Exi-
tum tuum uide ſi placet in Pſalmis
37. & 73. Quòd autem uariant opi-
nionibus multi inter nos non euer-
tit ueritatem fundamenti quod plæ-
riquè omnes unanimitèr tuentur.
Atquè hæc contra Epicureos dicta
ſufficiant, neq; enim libuit pluribus
cum porcis agere. Quare me rurſus
conuerto ad homines.

DE VERA ECCLE-SIA.

Quænam eſt uera Eccleſia? Taber-
nacula DOMINI Zebaoth, ut noſter
pſalmus definit. Hoc eſt Eccleſia ue-
ra ea eſt quæ à DOMINO Zebaoth
eſt, regitur, & defēditur, quæ DOMI-
NVM Zebaoth audit, eiq; adhæret &
optemperat, quæ DOMINVM Ze-
baoth in ſe habitātem habet, quæ uer-
ſatur in peregrinatione & migratione,
tendens in patriā ſequēdo ducem ſuū

Christum, hæc ita coniuncta sunt & ex primo concluduntur, ut à se inuicem diuelli non possint. Primum ergo uera Ecclesia est à DOMINO Zebaoth. Nam ipse per uerbum suum in quo efficax est, colligit sibi ex genere humano Ecclesiam, iuxta illud. Ite in Mundum uniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, qui uero non crediderit condemnabitur. Nam cùm extra Ecclesiam non sit salus, uerbo Euangelij euocantur homines sine distinctione nationum, & personarum è regno tenebrarum in regnum lucis, id est Ecclesiam, & recipiuntur fide, cui additur externum signum Baptismus tanquàm συνθημα militare, quo admonentur de purgatione quæ fit per spiritum sanctũ arcano quodam modo quemadmodum DOMINVS docet Iohan. 3. De sanctificatione meditanda per totam uitam, de cruce &

sanctificatio gloria

Notae Ecclesiae

gloria Ecclesiæ, de morte & resurrectione à mortuis, & de uero DEO qui est pater, & filius & spiritus sanctus, quem uerum DEVM & unicum, recepti in Ecclesiam colere ueris cultibus & hîc in terris, & post resurrectionem in omni æternitate debent. Hæc uera Ecclesia in Epistola prima Iohan. & in Symbolo Apostolico dicitur, κοινωνία ἁγίων. Hoc est societas sanctorum, id est omnium hominũ qui sanctificati sunt in Christo Iesu per spiritum sanctum.

Hæc sanctificatio tum demum fit quando uerbo Euangelij credimus, ac fiducia uiua in DOMINVM Zebaoth, hoc est in Iesum Christum recumbimus. Quód autem hæc ratio ueræ Ecclesiæ sit, pulcherrimo Abrahami patris nostri exemplo declarari potest. Is enim cùm esset in Caldæa, audit uocem DOMINI, illi obtemperat, de Hur Caldæorum & de medio idololatriæ uocatus, se á propha-

no mundo, ſententia, uoluntate, fide, obedientia erga Deum & confeſſione ſeiungit & ſeparat. Huic rei aptiſsimè reſpondet appellatio Eccleſiæ. Nam ut Eccleſia dicebatur græcis cœtus ciuium uoce præconis de reliqua turba uocatus ad audiendum ſententiam ſenatus: Ita Apoſtolis Eccleſia Chriſti dicitur cœtus hominū uoce preconum uerbi euocatus è regno Sathanæ, ut Chriſtum audiat, ſequatur, & ſe ſeiungat, ac ſeparet à turba prophana, & colluuione mundi, ſententia, uoluntate, fide, obedientia erga Deum, & confeſsione.

Quicunq; igitur ſe à prophanitate mundi ſeiungit, & fide Chriſto ſe adiungit cum propoſito obedientiæ ueræ, ciuis eſt Eccleſiæ & particeps omnium bonorum Chriſti.

Etſi autem magna eſt imbecillitas omnium hominum, & multæ in omnibus ſanctis ſuboriuntur flammulæ uicioſorum affectuum contra quos ſpiri-

ſpiritu pugnant: tamen in Eccleſia DEI manet, & ſanctus exiſtit quiſquis retinet fidem, & bonam conſcientiam ſeu bonum propoſitum. Nam ut uaſtata conſcientia, naufragium fit fidei: ita retenta bona conſcientia retinetur & fides, qua poſſidemus theſaurum longè maximum, uidelicet iuſticiam Chriſti qua Deo placemus. Nec eſt hic cogitandum diſcrimen ullum, nationum, perſonarum, aut ſexuum. Fides enim omnes æquales facit, quo ad ius regni attinet. Tametſi autem dona ſunt diuerſa & diſſimilia, tamen unitati Eccleſiæ ſeruiunt omnia.

Hæc unitas ueræ Eccleſiæ ex multis, & uarijs gentibus collecta tanquàm in unam domum, ſeu familiam pulcherrimè adumbratur punico malo cui adiectum eſt tintinabulum. Sicut enim in malo punico uno exterius cortice multa interius grana uniuntur, ſic innumeros

ſanctæ

ſanctæ Eccleſiæ populos unitas fidei contegit qui inter ſeſe coherent uera charitate, etſi donis & uocationibus ſint diſtincti. Tintinabulum adiectũ uocem prædicantium Euangelium ſignificat, per quam colliguntur Eccleſiæ membra ueluti in unũ corpus.

Hæc uera Eccleſia cùm ſit tabernaculum DOMINI Zebaoth ab eo quoq; regitur & defenditur, adeo ut inferorum portæ, id eſt, conſilia, inſidiæ & oppugnationes diabolorum & hominum, non poſsint præualere aduerſus eam. Eſt quidem Eccleſia puſillus grex, ſi maximam illam colluuionem diabolorum & hominum nequam reſpicis, ſed immotus tamen perſtat aduerſus omnem uim & poteſtatem aduerſariorum ſuorum. Neq; enim ideo aboletur Eccleſia quia multi ciues Eccleſiæ trucidantur, & uarijs ſupplicijs afficiuntur, ſed in ipſa morte triumphum agunt dum retinent fidem & confeſsionem. Nam

mors

mors illorum præcioſa eſt in conſpe- ctu DOMINI, ut quæ aditus ſit ad æternam fœlicitatem. Rectè igi- tur Auguſtinus cùm ait. Sæculi ho- mines infœliciter fœlices ſunt: Mar- tyres autem fœliciter infœlices erant. Erant enim ad tempus infœlices, ſed æternũ fœlices. Eſaias cap. 2. Con- fert Eccleſiam inſulæ. Vt enim inſula in mari poſita, etſi ſæpe ſubortis ſæ- uiſsimis tempeſtatibus, & procellis concutitur, perſiſtit tamen inuicta, quia DEVS mari terminum poſuit, intra quem ſe continebit. Sic Eccle- ſia uarijs tempeſtatibus impulſa ſecu- ra conſiſtet, DOMINO Zebaoth e- am defendente, & protegente, qui nõ permittet perſecutoribus ultrà per- ſequi Eccleſiam quàm illa ferre que- at, & utile ei ſit.. Quoties igitur au- dimus tyrannos mundi Eccleſiam, & multos ex ciuibus Eccleſiæ truci- dare, conſolemur nos hac cogitatio- ne, quòd DOMINVS Zebaoth non

deſe-

deſerat ſuum tabernaculū quod ipſe fixit, ſed illud ſua diuina potentia & præſentia tueatur, ac ſimul precemur hunc DOMINVM ut non ſinat nos tentari ultrà quàm ferre poſsimus.

Hæc præterea Eccleſia, ut uerbo Dei collecta eſt, ita perpetuo illud ipſum uerbum retinebit ſyncerè ſine omni corruptela. Scit ſolum Chriſtum audiendum eſſe in miniſtris Euangelij. Atquè hoc eſt quod ipſe DOMINVS ait. Iohan. 10. Oues meæ uocem meam audiunt, & non nouerunt uocem alienorum. Hæc eſt inſignis nota qua Eccleſia Chriſti ab alijs cœtibus diſtinguitur. Qua admonemur ut fugiamus pſeudo Chriſtos, & pſeudoprophetas non ſecus atquè diabolum ipſum.

Nam diaboli ſemper idem ſcopus eſt, uidelicet ut contempta uoce DEI, ipſum audiamus. Vt enim primis noſtris parentibus inſidiatus eſt ſophiſtica & deprauatione uerbi

uerbi Dei: Ita perpetuò Ecclesiæ stru-
it insidias eadem uia & modo. Quare
imprimis nostra refert audire solam
uocem Pastoris nostri, contempta a-
lienorum uoce, per quos diabolus lo-
quitur. Cùm igitur Papistæ iubent ut
se audiamus, respõdeamus nobis mã-
dari à Christo pastore nostro, ut suam
solius uocem audiamus, eaq́ sola cõ-
tenti simus. Hæc uox pastoris nostri
in Propheticis, & Apostolicis scriptis
continetur non obscurè, sed perspi-
cuè quoad fundamentum salutis no-
stræ attinet. Cùm Papa iubet te san-
ctos inuocare, fuge tanquàm á ser-
pente qui primos nostros parentes
suo mendacio coniecit in mortẽ. Nam
pugnat cum uoce pastoris nostri qui
ait: DOMINVM Deum tuum time-
bis & illi soli seruies. Item inuoca me
in die tribulationis tuæ, atq́ ita de cœ-
teris. Mens enim pia nunquâm qui-
escit, nisi hanc uocem audiuerit, & ue-
rè nouerit, hæc dicit DOMINVS

Zeba-

Zebaoth. Hæc Ecclesia, quia solam uocem DOMINI Zebaoth audit, illi quoq; soli adhæret, & obtemperat, alij alios magistros sequuntur, alij mundanis diuitijs & uoluptatibus adhærent: non pauci affectuum suorum tempestatibus abripiuntur, ut non magnoperè Ecclesiam Christi curent. At Ecclesia ipsa omnes thesauros diuitiarum sibi iu solo Christo possidet, cui propterea soli ahæret, & obtemperat: scit sibi à magistro suo dictum esse Math. 23. Nolite uocari Rabbi super terram, quia magister uester unus est Christus. Huic igitur soli adhæret iuxta uocem Ecclesiæ in Psalmo 73. Mihi autem adhærere Deo bonum est, posui in Deo DOMINO spem meam, ut annunciem omnia opera eius. At cùm alij qui non sunt in Ecclesia Dei, cum certo damnationis suæ periculo alios sequuntur magistros, sese á Deo magis magisq; alienant, ut in eo.lẽ Psalmo di-

mo dicitur. Ecce qui elongant se á te peribunt, & perdes omnes qui fornicantur á te. Sed quid est adhærere DOMINO Zebaoth? Est ipsi fide desponsari, spe, confessione & obedientia iuxta uerbum coniungi. Nam ut fide eum recipimus, ut sponsum nostrum charissimum, & ei adiungimur: Ita spe & confessione in eo persistimus tanquàm anchoræ innixi firmissimæ. Vnde in eius laudes ferimur, omnia obedientiæ erga ipsum postponentes. Cùm igitur pij ob cõfessionem Euangelij coguntur sedes mutare, atq; uident fortunas suas in periculum uocari, hinc petant consolationem, & non tam spectent præsentem miseriam, quàm futurum euentum eumq; lætissimũ, modo constanter in fide, & confessione perstiterint, cogitent fore examen iustum, in quo ut adhærentes Deo fide, & confessione, sentient ueram uocem esse psalmistæ dicentis. Mihi adhærere

Deo bonum est, ita alienantes se à Deo diffidentia, & confessionis abnegatione, se missĕrrimos esse clamitabunt. Cogitent confessonem necessariam esse, iuxta illud. Corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem. Cogitent mandatum Dei esse serium. fugite idola.

Adhæc, quia hæc uera ecclesia tabernaculũ DOMINI Zebaoth existit, habet profectò DOMINVM Zebaoth, in se habitantem, quarè non immeritò in scripturis templum Dei dicitur. Huc illud Pauli 1. Corinth:3. An nescitis quòd Templũ Dei estis, & spiritus Dei habitat in uobis? Si quis autem Templum Dei uiolauerit disperdet illum DEVS. Templum enim Dei sanctũ est, quod estis uos. Hinc ergo colligendum quanta sit gloria eccclesiæ, & quanta puritas in ea requiratur. Quàm sanctè DEVM colere deceat, & quantæ pœnæ maneant eos qui hoc Dei templum

Ecclesia templum dei

plum prophanauerint: Est profecto ingens ecclesiæ gloria quòd sapientia diuina, hoc est, uerbũ Dei sit ei concreditum, quòd exaudiatur à DEO, quòd perpetuò conseruetur diuinitus, quòd multis diuinis liberationibus inuicta perstiterit, quòd uaticinijs & miraculis claruerit, quòd multis heroicis uirtutibus excelluerit, quòd sit hæres inscripta uite æternæ. Quanta sit hæc gloria nemo satis admirabitur. Verùm hanc gloriam multis modis superat quod diuina illa maiestas, Pater & Filius & spiritus Sanctus uelit cor hominis credentis sibi in Templum eligere & consecrare, illicq; habitare iuxta promissionẽ Christi Iohã: 14. Si quis diligit me sermonẽ meũ seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus & mansionem apud eum faciemus. Vide quantum discrimen est inter ecclesiam Dei, & alios cœtus. Ecclesia Dei est Templũ Dei, alij cœtus reuera sunt Diabolorum

rũ habitacula. Vt ergo illo nihil iucũdius, nihil purius, nihil melius, nihil sanctius: Ita his nihil tristius, nihil fœdius, nihil perniciosius, nihil prophanius. Non igitur immerito Dauid cũ magna admiratione canit psalmo 87. Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. Hæc cogitatio gloriæ Ecclesiæ meritó omnes homines excitare deberet, ut se Eeclesiæ Dei adiungerent. Sed (proh dolor) tanta est cœcitas, tantus stupor humanorum cordiũ, quôd paucissimi huius Ecclesiæ gloria permoueantur, & plurimi uoluptatibus, delicijs, diuitijs & honoribus ueluti inescati, ad huius gloriæ splendorem cœcutiant.

Quanta requiratur in Ecclesia puritas ex eo patet quòd sit & dicatur Templum Dei sanctum. Vt enim Templum manu factum, Deoq; dicatum, ab idolis & quauis immundicie puru : esse oportet, ut in eo con-

ueniatur ad purè colendum Deum ex fide iuxta Dei uerbum, qua de causa Christus eiecit ementes & uendentes è Templo Ierusolymitano, dicens. Domus mea, domus orationis uocabitur: Ita quilibet Christianus ut sit templum Dei sanctum, debet segregari á prophanitate gentium, ut nullus sit in illo locus idolorum aut immundiciæ, ut omnes uires animi & corporis consentiant in uero Dei cultu & syncera animi affectione erga DEVM. Breuiter ut in uera pœnitentia se prosternat corã Deo, fiducia promissionis gratuitæ se erigat, atq; ita piè per mortificationem carnis, & uiuificationẽ spiritus quotidiè pergat, donec ad metam perueuerit. Etsi autem nemo purus omnino à peccato esse poterit in hac uita, ut supra quoq; attigi, tamen quisquis retinet fidem & bonam conscientiam purus & sanctus coram Deo censetur, idq; duplici modo. Primò impu-

tatione ſanctitatis Chriſti, deinde inchoatione obedientiæ, unde fit, ut reſpectu impiorum & impœnitentium, pij coram DEO habentur ſanctiſsimi, & puriſsimi, & planè abſq; omni macula, & ruga perfecti. Nam DEVS reliquias peccati non illis imputat, ſed eos intuetur ut ſunt ueſtiti & ornati iuſticia filij ſui Ieſu Chriſti.

Iam cùm Eccleſia ſit Templum Dei ſanctum, neceſſariò cultus Deo in eo præſtandus eſt, iſq; purus & ſanctus: Eſt autem cultus Dei opus diuinitus præceptum, factum ex fide in gloriam Dei principaliter. Vt igitur hic cultus ſit purus & ſanctus. requiritur primum ut opus cultus ſit ſanctum, hoc eſt diuino uerbo præſcriptum, nullis infectum uel humanis, uel Diabolicis additamentis. Ita enim DOMINVS apud Ieremiam ait. In præceptis meis ambulate, & non in præceptis patrum ueſtrorum. Quod autem opera ab hominibus imperata

perata non ſint cultus per ſe, docet Eſaias cùm ait. Fruſtrà me colunt docentes doctrinas mandata hominum, & Paulus manifeſte damnat omnes ethelotreſchias. Hinc ergo immotam regulam concludamus. Nullus cultus Deo acceptus eſt, niſi quem ipſe ordinat & nobis ſuo uerbo commendat. Deinde ad purum & ſanctum cultum requiritur ut animus operantis (mens & conſcientia) ſit purus & ſanctus. Nam cùm animus eſt impurus, abominabile coram Deo eſt, quidquid feceris, quantumuis in ſpeciem ſanctiſsimũ uideatur opus exactum lege diuina, & quantumuis eius uſus maximus ſit inter homines iuxta illud ad Tit: 1. Omnia quidem pura puris, contaminatis uero & infidelibus nihil purũ, ſed polluta eſt eorum & mens & conſcientia, DEVM profitentur ſe cognoſcere, ſed operibus negant, ut qui ſunt abominabiles & contumaces & ad omne opus bo-

num reprobi. Quòd autem mens hominis pura reddatur fide manifeſtum eſt. Nam fide, ut ait Apoſtolus, purificantur corda, non quod ea uis ſit fidei, ſed quia fide applicatur ſanguis Chriſti cuius aſperſione purificantur conſcientiæ noſtræ à mortuis operibus. Tertio requiritur ad puri & Sancti cultus Dei rationẽ, ut finis operis ſit ſanctus & purus, uidelicet cùm ſine omni hypocriſi, ſimplici corde proponis tibi gloriam Dei, id eſt, ſi ideo facias quod facis, quia hoc DEVS præcepit tibi quem cupis mente, affectu, uoluntate & tota uita glorificare. Opus ſic factum eſt cultus Dei purus & ſanctus, Et tametſi opus ipſum ſæpe externum eſt, & humile in oculis hominum: Tamen ſpiritualis Dei cultus eſt quia non eſt opus carnis ſed Spiritus, qui ſibi propoſitam habet gloriã Dei. Quod autẽ non ſint euaſuri pœnam qui Templũ hoc Dei Sanctum uiolauerint, oſten-

dit

Ecclesia taberna-culum

dit hæc comminatio Apostolica. Corinth: 3. Si quis uiolat Templum Dei destruet ipsum DEVS. Violatur autem hoc Templum, idolis, & immundicie, hoc est, erronea doctrina, superstitiosis cultibus, schismate, morum improbitate, atque prophanitate, qui unius horum reus fuerit, Templum Dei uiolat. Quid ergo dicemus de Papa qui doctrinam Euangelij obruit somnijs Monachorum: qni infinitas superstitiones inuehit in ecclesiam qui sectaruuu monasticarum multitudine scindit ecclesiæ unitatem, qui laxata disciplina cleri ad monstrosas libidines conniuet, atque adeo alijs exemplum est omnis impuritatis?

Cùm Ecclesia tabernaculorum nomine significatur admonemur profecto de ipsius peregrinatione & migratione ab uno loco in alium, donec in ueram patriam uenerit. Vt enim castrensia tabernacula huc & illuc transferuntur: Ita ecclesia Dei in hac

uita, non habet tranquillam & firmam ſedem, ſed ſubinde ſedes mutare cogitur. Hæc peregrinatio, qua quidem omnis homo, ut ait, Auguſtinus, in hac uita peregrinus exiſtit, admonet nos peccati quod huius peregrinationis cauſa eſt. Nam propter peccatũ eiecti ſumus cûm noſtris primis parentibus à Paradiſo in terram in qua peregrinamur, tranſlati proinde ſumus à Ieruſalem .i. uiſione & fruitione pacis, in Babiloniã .i. in confuſionem & exilium in quo peregrè oberramus. Etſi autem omnes peregrini ſumus, tamen non eſt omnium eadem conditio. Sunt enim quidam extra uiam in patriam, quidam in recta uia. Nam qui non credit, nec in patria eſt, nec in uia. Qui autem peregrinatur, & per fidem ambulat, nondum eſt in patrià, ſediam eſt in uia. Atq; hoc eſt quod Apoſtolus ait, Heb: 13. Non habemus hic manentem ciuitatẽ, ſed futuram inquirimus.

Vt

Eccleſiae peregrinatio

Vt igitur eos, qui ſubinde mutant loca in peregrinationibus oportet multa tœdia deuorare & multas experiri iniurias: Ita Eccleſia Dei in hoc mundo non erit aliena ab inſidijs, & iniurijs hominum, & Diabolorum donec in his umbroſis huius uitæ uallibus oberrauerit. C auté igitur uerſandum eſt in hac peregrinatione, & cauendæ ſunt inſidiæ doctrinæ, prophanitas morum, admiratio nouitatis, ne illecebris mundi capti obliuiſcamur patriæ, eamq; exilio poſtponamus, ſicuti multi fecerunt ex ijs qui olim abducti in exilium Babylonicum, unde poſtea in patriam redire contempſerunt. In omnibus duris & aduerſis conſolemur nos ſpe reditus in patriã, & tametſi corpore hic peregrinamur, animo tamen ſimus in Cœlo apud Ducem noſtrum, & ut Paulus admonet πολίτευμα noſtrum ſit in Cœlo unde expectamus ſeruatorem Ieſum Chrſtum, & ſciamus Eccleſiam in hac pere-

peregrinatione prouidentia Dei regi, illi proſpici diuinitus, ne furoribus diabolorum & hominum obruta pereat. Quemadmodum enim DEVS tabernaculis ſui populi adfuit in deſerto, populumq; ſuum miraculoſè aluit & dèfendit: Ita Chriſtus dux noſter perpetuó ſuæ Eccleſiæ aderit iuxta ipſius promiſsionem. Ero uobiſcum uſq; ad conſumationem ſæculi.

Porro cùm Eccleſia ſit in peregrinatione, & tendat in terram patriam, hoc eſt in cœleſtem Ieruſalem, oportet ut in hac difficili peregrinatione rectà ſuum ducem ſequatur, ut eius ductu tandem perueniat fœliciter quò tendit. Vt ènim dux populi Dei Moſes Iſràelitas ex Ægypto per mare rubrum eduxit, & poſt illum Ioſua populum in terram promiſſam introduxit: Sic ſolus Ieſus Chriſtus Eccleſiam ſuam in cœleſtem patriam eſt introducturus, quemadmodum ipſe de ſe teſtatur, cùm ait. Ego ſum Via

Veritas,

Veritas, & uita. Etsi autem Augustinus hoc dictum DOMINI concinnè interpretari uidetur cùm ait. Via non errans. Veritas non fallens. Vita non deficiens. Via exemplo. Veritas in promisso. Vita in præmio: Tamen quia uberrimam doctrinam & consolationem continet hæc asseueratio eam paulo clarius & copiosius explanabo. Sunt autẽ tria hæc accuratè distinguenda. Via, ueritas, uita, quibus primum significatur in genere quód Christus solus sit initiũ, medium, & consumatio nostræ salutis, & beatitudinis ad quam tendimus. Proinde nec opera precedentia fidem, nec cum fide coniuncta, nec fidem consequentia sunt merita salutis & beatitudinis. Deinde in specie modus ex scripturis colligendus est uidelicet quommodò Christus sit Via, quomodo ueritas, quomodo uita. Quomodo ergo uia est Christus? Et doctrina, & merito, & exemplo.

Via ueri[tas] uita

Doctri-

Doctrina quidem docendo nos salutaria iuxta illud Iohannis, DEVM nemo uidit unquam, filius unigenitus qui est in sinu patris enarrabit nobis. 1. Corinth 1. factus est nobis sapientia à Deo. Hic enim æternus dei filius semper adfuit Ecclesiæ, & Spiritu suo Prophetas, ut Petrus testatur, de seipso instruxit. Proinde qui in doctrina Christi manet, in uia salutis manet. Qui á doctrina Christi aberrat in uiam gehennæ incurrit. Sic igitur unicum nostrum studium synceritatem doctrinæ Euangelij complecti & tueri, posthabitis omnibus periculis, uitæ & fortunarum. Sciamus ueracem esse qui dicit. Qui perdiderit animam suam propter me & Euangelium, saluam facit eam.

Quomodo est uia merito? Quia ipse solus obedientia crucis à peccatis nos expiat, & obedientiam suam qua legem impleuit imputat, ut iusti censeamur coram Deo, ac si nos ipsi legem

legem impleuiſſemus. Atq; hoc eſt quod Paulus ait. Chriſtus eſt impletio legis in iuſtitiam omni credenti, hoc eſt. Omnis qui credit, habet quod lex requirit, nempe iuſticiam à Chriſto quidem præſtitam, ſed ſibi ex gratia imputatam, id quod Apoſtolus per collationem copioſè explicat Rom: 5. ubi ſummam ſententiæ hiſce uerbis complexus eſt. Sicuti per inobedientiam unius hominis peccatores conſtitui ſunt multi: Ita per obedientiam unius, iuſti conſtituentur multi. Et Auguſtinus ait in eandem ſententiam. Delicta noſtra ſua delicta fecit, ut iuſticiã ſuam noſtram iuſticiam faceret. Huius meriti Chriſti uerè fiunt participes qui ſua peccata agnoſcũt, & deplorãt & confugiunt in uera conuerſione ad miſericordiam Dei quam promiſcuè omnibus offert Euangelium credentibus. Nam credens expiatur à peccatis uirtute ſacrificij Chriſti, donatus

natur iuſtitia Chriſti, & acceptatur gratis ad uitam æternam, hoc eſt, ut uno uerbo dicam, iuſtificatur. Nihil enim aliud eſt iuſtificatio quàm credentis hominis abſolutio á peccato, imputatio iuſticiæ Chriſti, & acceptatio gratuita ad uitam æternam propter Chriſtum. Quicunq; autem huic Chriſti merito ſuum aſſuit, tanquã iuſtificationis uel partem, uel cauſam uel complementum, â uia ſalutis deflectit, iuxta illud Pauli ad Rom: 10. Ignorantes iuſticiam Dei & ſuam quærentens ſtatuere, iuſticiæ Dei non ſunt ſubiecti. Finis enim legis Chriſtus in iuſtitiam omni credenti. Proinde maneamus in uia meriti Chriſti, ne cum incredulis Iudæis, & impijs Papiſtis iuſticia & ſalute excidamus.

Iuſtificatio

Quomodo eſt uia exemplo? Seipſum ſtatuendo pietatis normam, iuxta illud. Exemplum dedi uobis, ut quemadmodum feci uobis, & uos facia-

faciatis. Item diligite uos inuicem, sicut ego dilexi uos. Ego sum lux mundi, qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen uitæ. Sequitur autem Christum qui & doctrinam ipsius amplectitur, & merito ipsius nititur, & exemplum Christi tanquàm lumen uitæ sibi proponit. Doctrina proinde mentem illuminat Christus, ut patrem monstret. Merito iustificat. Exemplo uitæ normam præscribit, ut iustissimè unica uia salutis, & beatitudinis dici mereatur.

Quomodo Christus Veritas est? Veritas
Completione Prophetiarum, constantia promissorum, & ueræ libertatis donatione. Primum enim completa sunt in ipso omnia Prophetarũ uaticinia & figuræ ueteris testamenti. Iuxta illud Iohannis. Lex per Mosen data est, gratia & ueritas per Iesum Christum facta est. Hoc est quæ Moses figuris adumbrauit, Christus

 ueri-

ueritate compleuit. Deinde constanter suas promissiones seruat, unde ἀψευδὴς dicitur, promisit se adfuturū Ecclesiæ, & suam præsentiam testatur mirabili Ecclesiæ conseruatione in tot furoribus Diabolorum & hominum. Promisit fore ut portæ inferorum non sint præualituræ aduersus Ecclesiam, quam promissionem constantêr seruat. Veritas quoq; est uera libertatis donatione, Huc illud dictū DOMINI Iohannis 8. Si uos manseritis in sermone meo, cognoscetis ueritatem, & ueritas liberabit uos. Hoc est ex seruis peccati, uos liberos Dei filios faciet ut peccatum amplius in uos nullum habeat ius, Atq; hoc est quod in eodem Capite dicitur. Si filius uos liberauit, uerè liberi eritis. Liberat autem filius cùm hominem suo spiritu donet, iuxta illud. Vbi Spiritus DOMINI, ibi libertas.

Quomodo Christus uita est?

Regenerando, sanctificando, & glorificando. Regenerando quidem quia per Spiritum suum nos regenerat in nouos homines. Nam cùm credimus, nascimur Filij Dei arcano quodam afflatu, & operatione Spiritus Christi, iuxta illud Iohan: 1. Dedit ἐξουσίαν ut filij Dei fierent qui credũt in nomen eius. ἐξουσία hoc in loco nõ tam potestatem quàm dignitatem significat. quarè Nonnus rectissimè reddidit οὐρανίην τιμήν, id est Cœlestem honorem seu dignitatem. Quomodo autem fiat hæc noua Spiritualis natiuitas docet Christus Iohannis 3. cùm ait. Ventus quò uult spirat, & sonum eius audis, sed nescis unde ueniat, aut quò uadat: Ita est omnis qui genitus est è Spiritu, Hoc est. Vt uenti ratio non percipitur, nisi ex spiratione et sono: Ita regeneratio nostri fit occulto modo cùm credimus, sed percipitur ex ui, & effectu Spiritus Sancti in homine regenito.

Vita naturæ & gratiæ

Bapti. Sym. Reg.

Huius nouæ regenerationis efficax symbolum est Baptismus. Porro hic cogitanda est collatio inter uitam naturæ & uitam gratiæ, ut magis excitemur ad amorem uitæ gratiæ. Vita naturæ exiguæ mensuræ dimensione continetur, sed uita gratiæ est immortalitatis inchoatio. Vt imago figuras & non res habet: Ita præsens uita nihil habet perpetuum, nihil stabile. Vnde Paulus ait. Præterit figura huius sæculi, habet enim præsens uita celerrimas mutationes. Verum uita gratiæ qua filij Dei sumus, res habet manentes perpetuas & stabiles. Præsens uita naturæ dicitur, sed uitam gratiæ Dei uitam esse testatur Apostolus, præsens uita exclusa est è Paradiso, at uita gratiæ ingressa est in spiritualem Paradisum, quare de nouo cauendæ sunt insidiæ, ne rursus â serpente antiquo decepti Paradiso excludamur. Deinde Christus est uita sanctificando, nam regeniti in dies magis

magis magisq; uirtute mortis & resurrectionis Christi mortificantur carne, & uiuificantur Spiritu. Sic enim docet Apostolus Rom: 6. cùm ait. An ignoratis quód quicunq; Baptisati in Christum Iesum, in mortem eius Baptisati sumus. Consepulti igitur cùm eo sumus per Baptisma in mortem, ut quemadmodum excitatus est Christus ex mortuis in gloriam Patris, sic & nos in nouitate uitæ ambulemus. Quòd igitur mortificatur in nobis caro, uirtute fit mortis Christi: quòd uiuificatur Spiritus, efficatia sit resurrectionis Christi. Hæc mortificatio & uiuificatio partes sunt sanctificationis, ad quám nos uocatos esse testatur Apostolus. Hæc sanctificatio seu separatio hominis à prophanitate gentium, per mortificationem carnis, & coniunctio eiusdem cum Deo per uiuificationem Spiritus est renouatio seu reparatio imaginis Dei in homine. Quarè ut

Finis Hominis

Imago

Imago Cæſaris in nummo monet quid debeatur Cæſari: Ita hæc Dei imago monet quid homo hanc Dei imaginem gerens debeat Deo. Poſtremo dicitur uita glorificando. Nam ſua potentia nos excitabit, & excitatos donabit immortalitatis gloria. Nam Chriſti beneficium utrumq; eſt, uidelicet, excitatio mortuorum, & donatio æternæ uitæ, in qua ipſi conformes erimus in omni æternitate. Hæc conformitas Eccleſiæ cum Chriſto, quæ eſt coniunctio, & unio ipſius cum Deo, eſt perfecta hominis beatitudo, atq; adeo finis hominis. Nam ſi finis hominis eſt quod perfectum hominem, & beatum reddit, ita ut nihil illi deſit, nihil deficiat, & ea de cauſa nominatur finis, quia ad ultimum & perfectiſsimum pertinet, profecto ſtatus hominis perfectiſsimus in æterna uita, erit illa cum Chriſto conformitas, in qua homo acquieſcet in omni æternitate beatus. Cùm in hunc finē

Deus

Deus condiderit hominem, uult absq; omni dubio omnem hominem, hũc finem consequi, iuxta illud. Deus uult omnes homines saluos fieri, & quia uult finem, uult etiam media ad finẽ. Quarè Apostolus addit. Deus uult omnes ad agnitionem ueritatis uenire. Nam sine hoc medio nemo finem assequi potest. Cùm igitur huic fini destinatur ministerium Euãgelij, quis non uidet quàm sit neçessariũ, quàm diuinum, quâm amabile? Hunc finem qui sibi uerè proponit, non facilè absterrebitur â confessione ullis tyrannorum minis, & persecutionibus. Hæc de uera Ecclesia dicta sufficiãt. In tertium uersum dicetur uolente Deo de triplici Ecclesiæ statu, uidelicet iusto, turbato, & exilio. Item de notis internis & externis ueræ Ecclesiæ. In sextum uersum de cruce & consolatione Ecclesiæ sub cruce.

Minist: Euang

Sequitur quod tertio loco proposui, cur uidelicet Ecclesia adeo sit

dilecta & amabilis DOMINO Zebaoth. Huius amoris causa non in nobis fundatur, sed in ipso DOMINO Zebaoth, quemadmodum Paulus Ephesijs scribens ait. Dilexit nos in dilecto, & Deus Pater hanc uocẽ sonat de Cœlo. Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui. Omnis ergo qui in Christo est per fidem dilectus est Deo, & amabilis efficitur communicata sibi bonitate, id est, iusticia, & pulchritudine id est sanctitate Christi. Nam hæc duo, bonitas & pulchritudo, alliciunt animos in amorem sui. Dilecta proinde Deo est Ecclesia in dilecto, hoc est, propter societatem quam habet ecclesia cum Christo. Vt autem intelligatur qualis nam sit illa societas cum Christo, ob quam Ecclesia Deo redditur adeò amabilis, tenendi sunt gradus societatis hominum cum Christo Deo & homine.

Est autem in uniuersum duplex

societas

Homini cum deo societas

ſocietas hominum cum Chriſto. Vna non ſalutaris. Salutaris altera.

Non ſalutaris ſocietatis modi ſunt tres. Primus, naturæ tantum, qua uidelicet coniunguntur homines cū Chriſto ſola naturæ humanæ communione, ut gentes omnes ignaræ Chriſti, Iudæi infideles, & Turcæ. Secundus, naturæ & externæ profeſsionis tantum: Cùm ultra ſocietatem naturalem accedit profeſsio religionis Chriſtianæ externa, huiuſmodi eſt impiorum qui ſe Chriſtianos ſimulant. Tertius eſt naturæ, externæ profeſsionis, & Sacramentalis tantū. Hæc ſocietas hypocritarum eſt, qui laruam ſanctitatis habent ſine uiua in Chriſtum fiducia.

Salutaris ſocietas cum Chriſto eſt qua homines ſociantur Chriſto communicato ſpiritu, & applicatis beneficijs mediatoris, & huius ſunt tres modi. primus, naturæ & internæ coniunctionis tantum. Hac coniun-

cti sunt Christo, qui in Christum credunt, sed latent, ut multi in Turcia & papatu. Secundus est naturæ, internæ coniunctionis, & professionis externæ tantum. talis fuit Cornelij ante susceptum baptismum. Terius est naturæ, internæ coniunctionis, externæ professionis & sacramentalis simul. Hic perfectissimus est, qualis est piorum in Ecclesijs bene constitutis. Hæc societas Ecclesiæ cum Christo facit ut sit DOMINO Zebaoth longè dilectissima. Quarè non immerito Dauid per admirationem canit. Quàm dilecta tabernacula tua DOMINE Zebaoth. & Balaam Nu: 23. Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel. Vt ualles nemorosæ, sicut horti iuxta fluuium, ut tabernacula quæ fixit Deus & non homo. Cùm enim Propheta externa illa tabernacula oculis corporeis intueretur, Prophetico Spiritu contemplatus est pulchritudinē

Eccle-

Ecclesiæ Christi, quæ uerè pulchra & ámabilis Deo est, propter coniunctionem sui cum Christo, in quo omnes qui creduut, & iusti, & sancti, & Deo dilecti sunt, abundantes spiritualibus bonis, & expectantes beatam hæreditatem, cuius nunc certissimum arrabonem habent spiritũ Sanctum.

Cùm hæc societas cum Deo in Christo, & per Christum, sit finis bonorum, atq; adeò summum bonum hominis, par est ut illud in summo precio habeamus: atq; adeo antepo-namus omnibus rebus mundi, quantumuis preciosis & charis. Hic ergo requiritur summa cautio, ne uel nostra culpa, uel aliena amittamus illud. Nostra culpa amittitur quando segnescimus, uel in lectione, & meditatione uerbi: uel in exercitijs pietatis, ut in inuocatione, gratiarum actione, usu sacramentorm, & cœt. Tum enim Paulatim spiritus fidei extinguitur, &

tur, & homo hac societate excidit turpiter. Aliena culpa ammittitur quando uel sophista, uel hypocrisi, uel tyrannide, uel peruersitate multitudinis uel scandalis quibusuis uicti abijcimus confessionem, & huius diuinæ societatis uinculum rumpimus, atque potius multos malos imitari quàm paucos bonos, proponimus. Cogitetur igitur periculum amissionis huius tanti boni. Multi enim fuerunt, qui cûm hanc societatem non ea cura qua decebat tuerentur prorsus ea exciderunt, & nunquam ad eam reuersi sunt. Vt Cain, Iudas, Saul. Cogitetur quàm tristis sit societas hominis cum Diabolo cui æternæ pœnæ propositæ sunt. Ex his intelligi potest cur Dauid tanto desiderio tabernaculorum DOMINI Zebaoth teneatur, quemadmodum in secundo uersu sequitur.

2 Concupiscit & deficit anima mea in atria DOMINI, cor meum & ca-

ro mea

ro mea exultauerunt in Deo uiuo:

Quo affectu Ecclesiam erga DEVM esse oporteat: docetur hoc uersu. Hic enim Dauid suo exemplo docet, quàm ardenter expetere deceat societatem cum Ecclesia Dei, ut uera & Spirituali exultatione in Deo uiuo exultemus. Vide pulcherrimum ordinem causæ, effectus, & finis. Primus uersus summum bonum nobis proponit, uidelicet societatem cum Deo ipso, hic secundus summi boni cupiditatem in illustri exemplo nobis commendat. Natura enim ita comparati sumus, ut ad bonum cognitum prona mente rapiamur, & ad summum bonum summo impetu feramur, quò illo frui liceat, quæ fruitio finis est & cognitionis & cupiditatis. In Psalmo 119. sæpe hoc ingens desiderium indicat psalmista cûm ait. In uia testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut super omnes diuitias. Item, testimonia tua gaudium meũ

Item

Item contrita est anima mea præ desiderio erga præcepta tua omni tempore. Itē, oculi mei deficiūt in salutare tuum, & in eloquium iusticiæ tuæ. Hoc psalmus 42. pulcherrima pictura exprimit cùm ait: Quemadmodū desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad DEVM, DEVM uiuum. Quando ueniam & uidebo faciem Dei? Sicut igitur ceruus, in uenatione fugiens infestatus canibus, longoq; cursu & siti fatigatus, auidissimè appetit uiuos latices: Ita animus Dauidis cùm iam in exilio esset, auidissimè expetijt societatem cum Ecclesia Dei, in qua sonabat uerbum, fiebant preces, & sacrificia. Nam fons ille uiuus est uerbum Dei, unde uera uita, & uiuæ consolationes hauriuntur. Ex cisternis humanis, nulla nec uita, nec solida consolatio peti potest. Attendamus igitur diligenter ordinem. Pri-

mum enim noticia præcedit. igno-
ti enim, ut rectè dicitur, nulla cupi-
do. Deinde ex noticia concupiſcentia
naſcitur, quæ non eſt carnis ſed Spi-
ritus ſeu fidei. Tertio hæc concupiſ-
centia medijs idoneis fertur ad finem
acquirendum, poſsidendum, retinen-
dum, & fruendum. Hic unuſquiſq;
examinet cor ſuum, tanquam ad re-
gulam ſeu amuſsim minimè fallacem,
an tali deſiderio, quale hic deſcribitur
ardeat necne, quòd ſi ſenſerit ſe non
ardere hoc ſancto deſiderio ſocietatis
Ecllesiæ, quæ eſt ſummum bonum,
Lux quædam intus deficit, hoc eſt
non rectè intelligit quàm ſit ama-
bilis illa ſocietas ſanctorum in Deo
& inter ſe. Lumen igitur quærat quò
mens illuſtrari poſsit, & cordis de-
ſideriũ excitari, & fugiat tenebras ig-
norãtiæ & malitiæ. At ſi ſenſerit hoc
ardẽs deſideriũ, Spiritu ſãcto ſe moueri
ſtatuat, & hoc deſiderium meditatio-
ne uerbi & precatione ardenti in ſe
excitet

excitet, quò magis magiſq; ardeat, & ſolus ille deſideretur qui ſolus deſiderium implere poteſt, ut ita ad proprij fontis originem omnis, quam accepimus, gratia reuertatur. Cupiditas ſiquidem homini naturaliter ineſt, ut quod bonum ſibi eſſe credit expetat, ſequaturq;, adeptus uerò retineat & conſeruet. Bonum autem hominis uerum & ſolidũ eſt Deus ipſe, itaq; uſq; ad DEVM concupiſcendum ſe extendit, qui quoniam eſt immenſus, fit ut etiam cupiditatis noſtræ laxitas ſit immenſa, nec re alia expleri queat preterquàm Deo ipſo. ibi demum ſiſtit & quieſcit. Hæc cupiditas etſi in omni homine ineſſe deberet: tamen in ijs tantum pura eſt, & ſancta, quorum corda luce Dei illuſtrata ſunt, & purgati affectus. huic ſanctæ cupiditati cura quædam, & ſolicitudo Spiritus adeſt, ut & aſſequamur quod cõcupiſcimus. & ut retineamus, metus, cautio, & fortitudo animi

animi aduersus inuadentia nocumēta.
Sed quid est quod dicit? Concupiscit & deficit? Hic defectus non est cessantis, sed anhelantis: Non est segnescentis, sed ardentis. Nunquám enim ita expleri potest hæc sancta cupiditas in hac uita, quin sitiat adhuc fontem uitæ. Semper enim hæc Ecclesiæ uox erit. Ecce Deus saluator meus, confidā & non timebo, quia fortitudo mea & laus mea DOMINVS, & factus est mihi in salutem. Hauriets aquas de fontibus saluatoris, & dicetis in illa die. Confitemini DOMINO & inuocate nomen eius. Atque ideo snbiungit psalmista. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deo uiuo. Quid? an non cor hominis peruersum est ab initio? An non caro contaminata? Cor hominis ante regenerationem est peruersum, lapideum & durum id est inobediens, ut non cedat monitis diuinis. Caro similiter ante regenerationem est officina om-

nis generis malorum affectum, qui-
bus suppeditat instrumenta ad quæ-
uis scelera perpetranda. Quàm au-
tem hæc sint uera, duobus testimo-
nijs scripturæ clarum faciã. Quorum
prius docebit quales reuera simus si-
ne regenerationis gratia, posterius
huius rei causas assignabit. Quales
autem simus docet Paulus ex psalmo
Rom: 3: cùm ait. Non est iustus
quisquam, non est intelligens, Non
est requirens DEVM, omnes decli-
nauerũt, simul inutiles facti sũt, non est
qui faciat bonum. Ratio autem cur
tales simus exprimitur ad Ephe: 4.
Testificor, inquit, in DOMINO, ut
iam non ambuletis sicut gentes am-
bulant in uanitate cordis eorũ, tene-
bris obscuratũ habentes intellectum,
alienati á uita Dei per ignorantiam
quæ est in ipsis, propter obduratione͂
cordis eorum. Cordis obdurationem
uocat extremum stuporem, uidelicet
quöd non tangantur homines sensu
suorum

ſuorum ſcelerum, nec aſpirent ad meliora. Verum poſt regenerationem cum manu Dei reformatum eſt cor, hoc eſt, nouum â Deo creatum, & purgatum fide, iuxta illud Dauidis. Cor mundum crea in me Deus, & Spiritum rectum innoua in uiſceribus meis, fit carneum, id eſt, molle ſeu obediens, & cedit monitis diuinis, fit affectuum nouorũ ſedes, & imprimis timoris Dei, & lætitiæ ſeu exultationis. Vnde in pſalmo dicitur. Seruite DOMINO in timore, & exultate ei cum tremore. Timor hic eſt filialis, ſanctus, et purus. Exultatio ueró Spiritus. Vbi autem hunc in modum dilatatur cor et exultat, iſta dilatatio, et exultatio in totum corpus ueluti diffunditur. Nam cùm cor principium ſit uirtutis uitalis, ex quo in modum fiſtularum multiplices uenæ per omne corpus calidum Spiritum feruentemq́ diffundunt, non mirum eſt, illo dilatato, ut fit in gaudio ad

Cordis appellatio in scripturis

amplectendum obiectum, spiritus uitales subtiliores diffundi per corpus totum, unde in corpore læticiæ signa apparent. Nam, ut contracto corde, et retento spiritu uitali, ut fit in mesticia, reliquum totum corpus male afficitur, unde illud: Anima mea turbata est, turbata sunt omnia ossa mea: Ita dilatato corde, et diffusis spiritibus, exhilaratur totum corpus. Vnde Solomon, Cor lætum pro medicina est, Spiritus tristis exsiccat ossa.

Porro quia cordis et carnis uocabula non eodem modo accipiuntur in scripturis, placet eorum significata huc asscribere. Nam cum uariè accipiuntur uocabula, ea significatio semper eligenda est, quam sententia et loci peristasis postulat.

Cor igitur tribus modis in scriptura accipitur. Primum enim propriè ut est unũ ex uisceribus illudq; nobilissimum ut quod sit uitæ principum,

cipium, et fons primum uiuens, et ultimum moriens. Vis enim uitalis, ut ait Augustinus, est in corde, quæ ad temperandum feruorem cordis, aërem hauriendo atq; reddendo, et uitam et salutem toti corpori tribuit. Aëre namq; puro, sanguinem purificatum per totum corpus impellit per uenas pulsatiles quæ arteriæ uocantur. Secundò accipitur metonymicῶς. Nam quoniam cor animæ receptaculum est, accipitur pro ipsa anima, Pro eius proprietatibus et motibus, ut sunt ratio, uoluntas, cognitio, ingenium, consilium, prudentia. Vnde cordati homines dicuntur, qui ingenio, prudentia, et mente ualent. Tertio accipitur metaphoricôs pro medio cuiusq; rei, item pro abstruso et arcano. Siue igitur substãtiam cordis, siue inhabitantem mentem, siue naturales proprietates eius spectes, DEVM autorem habet, à quo profectò nihil mali conditum est

cùm ſit optimus. Verum aberrantes motus in corde uicioſi ſunt, qui non DEVM autorem habent, ſed uoluntariam hominis defectionem à Deo. DEVS Sapientiſsimus ita condidit homines, ut haberent facultatem quærendi neceſsaria, uirtutem appetendi eadem, & uim tuendi ſuum ſtatũ, Vnde ſunt tres illæ uirtutes. λογιστικὴ, ἐπιθυμητικὴ, & θυμικὴ quæ ſanè uirtutes per ſe & ſui creatione bonæ ſunt ſed ex accedente morbo factæ ſunt malæ: unde cor hominis & peruerſum & malum ſæpiſsimè in ſcripturis dicitur, id quod ſanè hoc modo fit. Primum, quando cor hominis falſa & erronea doctrina inficitur. Secundo, cùm deſtituitur uera cognitione. Tertio cum affectibus turbatur impuris. Quarto cùm aſſentitur peccato, & eius concupiſcentijs obſequitur, impurum eſt & grauiſsimis ueluti morbis affectum, ſeu ut breuius dicam. Cor peruerſum & malum fit,

quando morbo opinionis prauæ cor-
ripitur, & tempeſtate affectuum ad-
uerſus rectam rationem impellitur.
Vnde infinita mala tanquàm Symp-
tomata quædam erumpunt. Verum
cùm reformatur cor manu Dei libe-
ratur ab iſtis ſonticis morbis, & no-
uum efficitur, non quidem mutatio-
ne ſubſtantiæ, ſed qualitatis ſiue ha-
bitus, unde purum & bonum effici-
tur. Hoc autem fit cûm uerbum Dei
auditur, cùm fides ex uerbo concipi-
tur per operationem Spiritus ſancti,
qui in uerbo eſt efficax. Nam fide
purificantur corda. Ex quo fit ut pul-
lulantibus affectibus reſiſtamus & in-
dies meliores reddamur, adeo ut hoc
unicum in uotis habeamus, ut nos
Deo approbemus, tale cor petit Da-
uid á Deo, cum inquit, cor mundum
crea in me Deus, & Spiritum firmum
innoua in uiſceribus meis. Tale cor
requirit etiam Ieremias. Cùm ait
cap: 4. Innouate nobis nouale, &

ne ſeminetis ſuper ſpinas. Circum-
ſcidamini DOMINO, & amouete
Præputia cordis, hoc eſt, innouemi-
ni & efficiamini noua creatura, abie-
ctoq; ueteri homine induatis nouum,
qui renouatur in agnitione Dei, qui
iuxta DEVM conditus eſt in iuſti-
cia & ſanctitatè ueritatis. Cor igitur
nouale & agrum dicit capacem diui-
ni uerbi, quod DOMINI ſemen ex-
iſtit, quod non eſt petricoſum, quod
non lutulentum, neq; ſpinoſum, hoc
eſt, curis & ſolitudinibus huius ſe-
culi impeditum ut ſit locus ſemini cœ-
leſti. Huiuſmodi Ezechiel & unum
& carneum uocat cap: 11. Et dabo eis
cor unũ & Spiritum nouum dabo in
uiſceribus eorum, & amouebo cor
lapideũ de carne eorum, & dabo eis
cor carneum. Hic cor unum uocat,
quod ſoli Deo adhæret, & ſeruit, &
non Deo ac mammonæ ſeu idolis,
aut curis huius mundi, ut quod non
claudicet in utramq; partem. Vt igi-
tur ex

tur ex deprauatione naturæ habemus cor lapideũ, id est, impium & ad uerbum Dei durum, quod correptionem non admittit, sicut lapis Adimas non cedit percutienti, & hoc designant Lapideæ tabulæ Mosis: Ita cor carneũ cor sequax, obediens & credulũ est, in quo uerbum Dei imprimitur & manet, ut iam Deo obedire sit studium unicum. Vnde corde carere dicuntur qui intellectu & prudentia & obsequendi studio destitui sunt, & præcipites sequuntur desideria carnis. Cùm ergo Dauid hic dicit cor suum exultare in Deo uiuo. Loquitur de corde nouo & à Deo per gratiam creato in noua creatione. Porro ne cor nostrum liberatum á sonticis istis morbis & nouum iam factum, rursus in eosdẽ morbos incurrat occupari perpetuò debet his tribus, Meditatione, quæ est occultæ ueritatis studiosa inuestigatio: Contẽplatione, quæ est perspicuæ ueritatis iucunda admira-

Carnis uocabulum

tio, unde psalmus. Gustate & uidete quoniam suauis est DOMINVS. Et Actione uirtutis, quæ est pietatis erga DEVM, puritatis in priuata uita, iusticiæ seu charitatis erga proximos, & diligentiæ in officio præstando seu uocatione.

Carnis uocabulum etiam in scripturis uariè accipitur. Nam interdum propriè & physicè significat carneam massam quæ significatio est uulgo nota, ut alia est caro hominum, alia uolucrum, alia piscium. Secundò per synecdochen totum animal significat, ut cùm dicitur omnis anima fuit in arca Noë, id est, omnis generis animalia, hinc est quòd sæpe pro homine accipiatur similiter per synecdochen. Tertió per metonymiam significat qualitatem hominis aduentitiam post lapsum primorum parentum, id est, quicquid sine regenerationis gratia est in homine ut cùm dicitur. Quod natum est ex carne, caro est, Item ca-

ro & sanguis non intrabit in regnum cœlorum. Significatur ergo carnis uocabulo uiciositas naturæ carni adhærens ex contagione peccati originis. Quartò significat externam rerum speciem seu apparentiam, ut in illo dicto. Vos iudicatis secundum carnem. Quinto significat conditionem & statū huius uitæ, ut cùm Paulus dicit. Quòd in carne uiuo, in fide uiuo filij Dei. Iam circumstantia in psalmo requirit primam & propriam significationem: Cor meum, id est totus animus Spiritu Dei regeneratus, & caro mea, id est corpus, exultant in Deo uiuo. Epitheton Viui non sine singulari Emphasi adiectum est. Nam hoc Epitheto discernitur uerus DEVS ab idolis gentium, quæ nec uiuūt nec uitam & salutem conferunt. Deinde ab omnibus rebus mundi quæ incertæ sunt, ut fauor hominum. Vnde scribitur in psalmo 146. Nolite confidere in principibus, aut filijs homi-

num in quibus non est salus. Exibit Spiritus eius, & reuertetur in terram suam. In illa die peribunt omnes cogitationes eius. Beatus cuius DEVS Iacob adiutor eius, spes eius in DOMINO Deo ipsius. Hic opponit DEVM Iacob uiuum semper hominibus qui & mori possunt, & quorum uoluntates sunt inconstantes, adeo ut qui in illis confidit, super incerto ædificat fundamento. DEVS autem cum & semper uiuit, & nunquàm mutatur fallere non potest, quarè in eo exultare tutissimum est, & paulus 1: ad Timoth: 6. præcipit diuitibus ne sperent in incertis diuitijs, sed in Deo uiuente. Hic etiam Paulus opponit uiuentem DEVM caducis diuitijs. Breuiter Deus omnibus rebus creatis opponitur, perpetuò uiuens. In hoc ergo qui sperat & exultat, nequaquàm confundetur. Nos igitur exemplo Dauidis, lectione, meditatione, contemplatione,

preca-

precatione, alijsq; pietatis exercitijs excitemus nos, ut uerè cum Dauide sentiamus hanc spiritualem exultationem tum in mente, tum in corde nostro, nec cùm precamur prius desinamus quàm sentiatur Spiritualis hæc exultatio. Dauid in exilio deridetur ab hostibus, luit pœnas suorum peccatorum: Is tamen sub hoc sensu iræ dei non quiescit precando donec sentiat hanc Spiritualem læticiam qua se in suis ærumnis consolatur. Iob ulcerosus á propria uxore contemptus, & irrisus ab amicis, perfusus hoc Spirituali gaudio se consolatur, unde in hanc uocem erumpit. Scio quòd redemptor meus uiuit. Hanc læticiã omnibus temporibus sancti Dei martyres externis supplicijs opposuerũt: quorum exemplis & nos erudiamur ut uerè cum illis sentiamus in nobis habitare Spiritum lætificantem. Nam ut rectè ait Bernhardus. Habitare in corpore animnm probant uitales motus;

tus: Habitare in anima Spiritum probat uita Spiritualis. Huius Spiritualis uitæ pars est præcipua sentire læticiam Spiritualem in Deo uiuo per Iesum Christum, ueram Ecclesiæ uitam.

3. Etenim passer inuenit domum, & hirundo nidum sibi ubi ponat pullos suos, altaria tua DOMINE Zebaoth, rex meus & Deus meus.

Hic docetur ubi quæratur uera Ecclesia, quæ sint eius notæ, qualisque confessio. Huius uersus sensus ideo obscurior est, quia particulæ similitudinis seu comparationis omissæ sunt, quod est usitatum hebræis. Sic ergo compleamus comparationem. Vt passer & hirundo, aliæque aues, (posuit enim species pro genere) ædificant sibi certos nidos in quibus excludũt pascunt, & fouent pullos suos: Ita tu DOMINE Zebaoth statuisti tua

altaria tanquàm nidulos, in quibus uerbo, ſpiritu, ſacramentis & diſcipli-na, generas, nutris, foues, & defen-dis tuos pullos, hoc eſt pios. Hac er-go comparatione ſignificatur non ſo-lum affectus DOMINI Zebaoth er-ga Eccleſiam, quem affectum Chri-ſtus ipſe ſibi accommodat Math: 23. cùm Inquit, Quoties uolui congre-gare filios tuos ſicut gallina congregat pullos ſuos & noluiſti. Verum etiam quòd quilibet, cui ſalus cordi eſt, de-beat ſe adiungere nidulis Dei, hoc eſt cœtui piorum, ubi publicum eſt mi-niſterium uerbi. Per altaria enim ſy-necdochicôs intelligit publicum Ec-cleſiæ miniſterinm, quod eſt uiſibilis Eccleſiæ certiſsima nota. Significat proinde Dauid illum cœtum eſſe uerã Eccleſiam, in quo ſunt docentes & diſcentes uerbum Dei, in quo cere-moniæ diuinitus inſtitutæ ſunt in uſu, & Deus iuxta uerbum ſuum colitur, & publica fidei fit confeſsio. Nam

hæc

Triplex Ecclesiæ status

hæc uerba rex meus & Deus meus sunt uox confessionis & fiduciæ. ubi proinde hæc sunt illic absq; omni dubio est Ecclesia uera, & sanctorum societas.

Verùm, ne quis hic erret sciendum est quòd in hac uita triplex sit Ecclesiæ status. Videlicet iustus, turbatus, & exilium. Iustus status constat ordine iusto, potestate legitima, & autoritate. Ordo duplex est uidelicet personarũ & actionum. Prior est quem hic primam partem facimus iusti status Ecclesiæ. Posterior ad potestatem & autoritatem pertinet. Dicam igitur hic de ordine personarum in regno Christi, quod est Ecclesia: qui sanè ordo quò magis accedit ad formam primitiuæ Ecclesiæ, eò est melior & innocẽtior: & quò magis recedit à simplicitate illa ueteri, eò est deterior & nocentior. Primùm igitur iustissimo ordine præsidet in hoc Spirituali imperio & regno Christi unus monarcha, uidelicet

licet Iesus Christus, qui à patre acceptum regnum suo uerbo & Spiritu administrat. Huius monarchæ regnum est Ecclesia, hoc est cœtus omnium credentium per uniuersum orbem, qui quamuis latè dispersi sint, pulcherrima tamen symmetria cohærent, ut unam familiam Dei, & unum corpus constituant, spiritu Christi, charitate mutua, donorum & officiorum communicatione, sacramentorum usu, confessione & cultu unius Dei compactum & coagmentatum. Vnde tanta συμπάθεια existit in hoc corpore, ut alij aliorum & lætis & tristibus afficiantur. Præterea cùm hic cœtus uerbo Dei regitur, duo sunt in eo genera hominum, uidelict ministri uerbi, & horum auditores. Hi cùm se mutuò atque parentes & liberi uenerantur, & colunt, benè & rectè se habet Ecclesiæ status. Nam & hîc cauentur uerbi corruptelæ, & mutuus amor schismata

non admittit. Verum in ministris uerbi semper fuit & est magna diuersitas, pro donorum & uocationum differentia. Christus enim ascendens in altum dedit dona hominibus, alios Apostolos, alios Prophetas, alios doctores & Pastores, qui tametsi eiusdem potestatis, quoad iurisdictionem spiritualem attinet, fuerint, plurimum tamen dignitate, & functionis gradu differrebãt. Paulus gradu dignitatis & ordine Timotheo & Tito superior erat. Timotheus gradu & ordine reliquos Ephesinæ urbis presbyteros excelluit: quos omnes Paulus in Actis Episcopos uocat. hæc prælatura utilissima fuit Ecclesiæ, fieri enim non potest, ut quicq; rectè agatur, ubi omnes pares dignitate & ordine uolunt esse, sed iuxta dictum τῶν νομάδων ἀκούει οὐδεὶς οὐδὲν οὐδενὸς

Ecclesia secuta tempora apostolorum sparso latius Euangelio, & constitutis Ecclesijs instituit pro commo-

do suo

Patriarchae Episcopi
chorepiscopi

do suo ordinem ministrorum, & ordinauit Patriarchas, quorum munus erat curare, ut Episcopi cuiusque dieceseos rectè eligerentur, & ordinarentur, ut suum munus Episcopi singuli probè administrarent, ut cuique Episcopo suus clerus suaque plebs in his quæ DOMINI sunt piè obsequerentur. Ordinauit præterea chorepiscopos, quos Iustinus προεστωτας nos præpositos nominamus. Hi fuerunt Episcopis additi coadiutores. Adhæc ordinauit pastores seu parochos, & catechetas. atque hæc fuit purioris Ecclesiæ ordinatio, quam reformatæ Ecclesiæ magna ex parte hodie reuocant, quatenus sibi commodum esse uideatur, repudiata tyrannide Paparum qui à tempore Phocæ imperatoris ius & imperium in Ecclesiam Dei contra mandatum Christi & exempla Apostolorum sibi sacrilegè usurpauerunt, idquod propriam notam Antichristi fore non-

nulli ex ſanctis patribus cum Apoſto-
lo paulo prodiderunt. Nam ab eo tē-
pore omnes Papæ unam eandemq;
perſonam ſuſtinuerunt, ut qui eadem
larua tecti ſub nomine Chriſti, Chri-
ſti Euangelium abolere conantur.

Poteſtas quam ſecundam partē fecimus iuſti ſtatus Eccleſiæ, eſt facultas Eccleſiæ, à Chriſto collata: qua adminiſtratur iuxta uerbum Dei, & utilem piamq; conſtitutionem piorū gubernatorum. Nam hæc poteſtas eſt eorum quæ conſtituta ſunt in totius corporis Eccleſiæ ædificationem. Hæc ut à Chriſto eſt, ita uerbo Chriſti nitatur, & iuxta uerbum exerceatur in ſalutem & ædificationem totius Eccleſiæ neceſſe eſt. Ideo Paulus ait. Data eſt nobis poteſtas non ad deſtructionem.

Hæc poteſtas duplex eſt. Videlicet ordinata & iuriſdictionis. Ordinata eſt quæ certam regulam agendi habet, quam ſemper ſequntur mi-

Claues Ecclesiæ

nistri euangelij in iusto ecclesiæ statu, nec requirunt deliberationem, aut senatus ecclesiastici sententiam, sed iuxa præscriptam regulam, ecclesiam administrant. Hac prædicantes Euangelium recipiunt in Ecclesiam eos qui ad Euaugelij prædicationem conuertuntur, & Christo monarchæ Ecclesiæ dant nomina, iuxa hoc Christi mandatum. Ite in mundum uniuersum & prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & Baptizatus fuerit saluus erit, qui uero non crediderit condemnabitur. Huc & illud dictum DOMINI ad Petrum. Dabo tibi claues regni Cœlorum, & quodcunq; ligaueris in terra, erit in Cœlis ligatum, & quodcunq; solueris in terra, erit solutum in cœlis.

Sed quæ nam sunt istæ claues? Hæ claues regni cœlorum absq; omni dubio sunt quibus regnum cœlorum apperitur & clauditur. Apperiri

riri autem & claudi regnum cœlorũ prædicatione Euangelij omnibus pijs in confesso est qui credunt uerbis Christi qui ait Marc: ult: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra, euntes ergo, docete omnes gentes. Et Iohan: ult: Sicut misit me pater & ego mitto uos, & cùm hæc dixisset insufflauit in eos, & dixit. Quorumcunq; remiseritis peccata, remittentur eis, & quorumcunq; retinueritis retenta sunt. Quomodo aperiunt & claudunt? Remittendo & retinendo peccata. Quomodo remittunt & retinent peccata? Prædicando conuersionem & remissionem peccatorum in nomine Christi. Ministri proinde Euangelij quantum in se est aperiunt regnum cœlorum & remittunt pecata nomine eius cuius legatione funguntur, quando prædicant Euangelium. Verum si auditores credunt prædicationi Euangelij apperitur eis regnum cælorum & remtittuntur

tur eis peccata, non à ministris sed ab ipso DOMINO, cuius nomine ministri annunciant remissionem peccatorum. At si auditores credere recusent, dicũtur ministri claudere regnum cœlorum, & retinere peccata idq; propter euentum, non ex consilio eorum quo uellent libenter omnes suos auditores credere Euangelio & saluari.

Hæc potestas Christi ministris Euangelij concredita rectissimè & aptissimè symbolo clauium significatur. Nam ut costitutis œconomis in familia traduntur claues, ut administrent DOMINVM, aperiant & claudant, non pro suo sed pro patrisfamilias arbitrio: Ita ministris Euangelij data est potestas aperiendi & claudendi regnum cœlorum iuxta mandatum & præscriptum patri familias Christi. Sunt enim œconomi, Non patresfamilias non DOMINI, sed serui, atq; ideo debent ex præscripto Dominorum omnia administrare. Atq;

hanc ob cauſam paulus miniſtros Euangelij œconomos myſteriorũ Dei appellat, in quibus hoc ſolum requiritur, ut ſint fideles. Breuiter ſumma huc redit. Claues Eccleſiæ ſunt uerbum & fides. Vt enim Prædicatio uerbi Dei de remiſsione peccatorum impetranda per Chriſtum una clauis eſt ad apperiendum & claudendum regnum cœlorum, (Hæc una clauis duplicem uſum habet. Vnum ex ſua natura quæ eſt apperire regnũ cœlorum. Alterum ex culpa auditorũ quæ eſt claudere regnum cœlorum, atq; ideo Chriſtus ipſe alijs quidem eſt odor mortis in mortem alijs uero odor uitæ in uitam. Verùm ut odor uitæ eſt ſua natura, ita odor mortis homminum uicio qui Euangelio credere nolunt. Eſt proinde reipſa una clauis, ſed duplex uſu.) Ita qui credit Euangelio per efficaciam Spiritus Sancti adiungit fidem quæ eſt ueluti altera clauis regni cœlorum. His duabus

duabus clauibus recluditur regnum cœlorum, & impetratur condonatio peccatorum. Porro ut Christus. Petrus, Philippus, Iohannes, Paulus & cœteri Apostoli, nunc multis simul, nunc uni seorsum accommodarũt hãc clauem: Ita pij ministri uerbi & publicè & priuatim hanc potestatem usurpare possunt apperiendi & claudendi regnum cœlorum, hoc est ligandi & soluendi peccata. Vt enim ligatio hæc, est hominis non credentis Euangelio, sed seruientis peccato & Diabolo adiudicatio ad mortem, & damnationem nisi fiat conuersio: Ita solutio est hominis credentis Euangelio, liberatio á tristissima seruitute peccati & Diaboli, & donatio exoptatissimæ libertatis in Christo Iesu: ut iam liber à morte & damnatione seruiat Deo per iusticiam in omni æternitate beatus. Hinc patet, & quàm sit sublimis hæc potestas, & quòd non sit alligata hominibus: ut Papa putat, sed

miniſterio uerbi, & quod huic poteſtati ordinarium regimen Eccleſiæ ſubijciatur, quatenus Eccleſia doctrina, ſacramentis, cæremonijs & diſciplina regatur.

Poteſtas iuriſdictionis etſi maxima ex parte à poteſtate clauium dependet, tamen quia requirit deliberationem & conſultationẽ propter cauſarum, quæ offeruntur, circumſtantias uarias, quæ uniuerſalibus regulis comprehendi non poſſunt, eam à priori quæ ordinaria eſt diſtinguo. Eſt autem hæc poteſtas quam iuriſdictionis appello in tribus poſita, uidelicet in ueræ doctrinæ approbatione & Eccleſiaſticæ diſciplinæ moderatione. Quod autem Eccleſia chatolica, & eius membra ſingula habent poteſtatem cognoſcendi & approbandi doctrinam manifeſtum eſt. Nam & Chriſtus inuitat ad ſe omnes ut à ſe diſcant, & Apoſtoli mittunt ut doceant, & DEVS requirit ſeriò noticiam

ſui

Iurisdictio Ecclesiastica

sui uerbi, sine qua salus contingere nequit. Sacrilegi proinde sunt Papistæ qui laicos arcent à lectione sacrorum librorum, & interdicunt ne sacra biblia uulgò noto idiomate excudantur, & legantur: qua in re profecto declarant se crudelissimos hostes esse salutis hominum, quibus merito lamentabile illud epiphthegma terrorem incutere deberet quod est. lucæ 11. Væ uobis legisperitis qui sustulistis clauē scientiæ, ipsi non introistis, & eos qui introibant prohibuistis. Hæc obiurgatio pertinet ad omnes omnium tēporum Pharisæos, qui sibi docendi ius uendicant, sed interim ueram uiā ad Christum corrumpendo doctrinam intercludunt ex mera malicia & odio planè Diabolico.

Secunda pars iurisdictionis Ecclesiæ est potestas improbandi & reijciendi falsam & erroneam doctrinam tanquàm inuentum dæmoniorum. Ideo Christus ait Math. 6. Cauete

à falsis Prophetis. & Lucæ 12. Caueте à fermento Pharisæorum. & Paulus ad Galat: 1: Si quis aliud Euangelium docuerit anathema sit. Nec patrocinatur Papistis, ut illi autumant dictum DOMINI. Super chatedram Mosis sedent scribæ & Pharisæi, omnia igitur quæcunq; iusserint uos facere, facite. Nam alibi idem DOMINVS ait de iisdem Pharisæis. Sinite illos, quia cœci sunt duces cœcorum ex quo duo concludam. Vnum quòd audiendi sint, quatenus super cathedram Mosis sedeant, hoc est, quatenus doctrinam Mosis incorruptam adferant. Alterum quòd omnia dicta quibus mandatur nobis obedientia erga præpositos & doctores Ecclesiæ implicitam habeāt conditionem, uidelicet quòd sit illis obediendum, modò ea præcipiunt quæ DOMINVS illis cōmendauerat, id est, audiendi sunt modò DOMINVS per eos loquatur, & non antiquus ille serpens

pens qui nostros primos parentes
seduxit. Hoc ipsum uult & dictum
DOMINI Math: 10. Qui uos audit
(s: mea uerba sonantes.) me audit.
.Tertia pars iurisdictionis est
disciplina quæ est pædagogia quâ ho-
mines in Ecclesiam Dei recepti re-
guntur & cohercentur, atq; adeò ad
pietatem, iusticiam, modestiam & ad
alias uirtutes assuefiunt, ne quid com-
mittatur Christiana professione in-
dignum. seu, ut breuius dicam. Di-
sciplina quam nūc παιδείαν nunc παί-
δευσιν uocant est uitæ morumq; in-
stitutio & assuefactio ad pietatem, ho-
nestatem & innocentiam, cùm inte-
rior tū exterior. Interior mentis, affe-
ctuū, & uolūtatis est. Exterior Linguā
gestus, & facta gubernat. Sunt autē
duæ partes huius disciplinæ. Videlicet
directio & correctio. Directio est
quæ in recta uia homines regit, du-
citq;. Atq; hæc directio fieri debet ad
regulam uerbi diuini: Ad leges piorū
gubernatorum. Ad Laudabilia exem-
pla.

pla. Regula diuini uerbi, quid fugien-
dum, quidq; expetendum sit & agen-
dum docet. Hanc regulam proponit
catechesis puerorum quæ multis con-
cionibus Prophetarum & Apostolo-
rum fusius explicatur. Leges piorum
gubernatorum accommodant regu-
lã, prout maximè expedire uidetur, iu
xta ætatũ discrimina & uocationũ. Vn-
de alij canones de cleri, alij de populi
disciplina scripti sũt. Laudabilia exẽpla
sũt ueluti pictæ regulæ legũ. Nã quod
regula diuini uerbi & leges descri-
bũt atq; menti offerunt, hoc in exẽplis
illustribus quodãmodo subijcitur ocu-
lis, quarè Christus ait. Exemplum
dedi uobis. Et Paulus. Imitatores
Dei estote quemadmodum filij cha-
rissimi, & ambulate in dilectione.
Hæc ergo perfectissima docendi ra-
tio est, cùm id quod regulis traditur
in exemplis monstratur, quarè Lau-
dandi sunt qui ita uiuunt ut docent,
modó rectè & docent ut uiuunt. Ita
enim

enim Eusebius laudaturus Origenē dicebat. Hic est qui uiuit ut loquitur, et loquitur ut uiuit.

Correctio est quæ aberrantes à uia in rectam uiam reuocat, fit autem hæc correctio indicatoine, exhortatione, obiurgatione, comminatione, et pœnis. Non quòd hæc omnia in omni correcttione adhibeantur. Sed ut is qui aberrauit affectus est. Si enim indicatione erroris et exhortatione emendatur, non erit opus alijs remedijs. Verùm hic prudentes morum censores dabunt operam ut in omni correctione eluceat paternus animus, & non crudelis seueritas. Nam ut illè amorem erga correctores auget, ita hæc odium & contumaciā parit, ut Ambrosius ait. Qui crudeliter castigatur uel increpatur, nec increpationem suscipit nec salutem. Verùm si quis nec indicatione erroris & exhortatione, nec obiurgatione

Correctio

tione, aut comminatione emendari potest, asperiora; remedia tentanda sunt, hoc est, pœna iuxta doctrinam Euangelij explorandum est, an reuocari possit in uiam qui aberrauit. Pœna autem hæc duplex est, uidelicet excommunicationis in flagitiosè uiuentes, & anathematis in pertinaces hæreticos. Sed de excommunicatione primo loco dicamus, quæ cùm adhiberi potest ad ædificationem prudẽter, & grauiter cum summa commiseratione exercenda est, sententia prius in reum contumacem lata á gubernatoribus disciplinæ. Verumhic singularis cautio adhibenda est, ne ita euellas zyzania ut simul & triticũ destruas, Potest autem hoc caueri si considerentur fines excommunicationis, qui sunt tres. Primus ne cum Dei contumelia inter Christianos feratur qui turpem & flagitiosam uitam degit. Secundus ne asſidua malorum consuetudine boni etiam corrumpantur,

Anathema

tur modicum enim fermentum totã maſſàm corrumpit. Tertius, ut lapſus pudore ſuffuſus tandem reſipiſcat & reconcilietur Eccleſiæ. Hi tres fines ædificationem Eccleſiæ ſibi propoſitam habent & unionem, quare diligenter uidendum eſt quando excõmunicatio ædificat, & quando non ædificat. Nam ſi deſtruit magis quâm ædificat omnino ab ea abſtinendum eſt. Vnde Auguſtinus Loquens de excommunicationis remedio ait: Fiat hoc ubi periculum ſchiſmatis nullum eſt, eradicanda ſunt zyzania modo triticum una non euellatur. Plura de excommunicatione & receptione lapſi fratris in Eccleſiam legantur in libello de Paſtore & in Enchiridio.

Anathema tantum exercendum eſt in hæreticos pertinaces, hoc eſt, corruptores Euangelij qui aliquoties admoniti pertinaciter defendunt ſuos errores, nec uolunt reſipiſcere. Hi quia αὐτοκατάκριτοι ſunt ut Paulus

O loquitur

loquitur à corpore Christi idest Eccle-
sia prorsus abscindēdi sunt, ne plu-
res illorum contagione inficiantur,
atq; ita paulatim destruatur regnum
Christi. Quòd autem hæc pæna in
hæreticos exerceri posit & debeat,
confirmat primùm Pauli conduplica-
ta testificatio ad Gal: 1. Etiamsi nos
aut Angelus de cœlo Euangelizet
uobis præter id quod Euagelzauimus
uobis anathema sit, ut antea diximus,
etiam nunc iterũ dico. Si quis uobis
Euangelizet præter id quod accepistis
anathema sit. Deinde preceptũ Pau-
li eodem pertinet. Hæreticum homi-
nem post unam atq; alteram admoni-
tionem deuita, sciens quod euersus
sit qui huiusmodi est, & peccet ut qui
suopte iudicio sit condemnatus. Huc
& illud Iohannis in secunda pertinet.
Si quis uenit ad uos, & hanc doctri-
nam non adfert, nolite recipere eum
in domum, nec aue ei dixeritis. Huc
& exempla patrum pertinent qui Ar-
rium,

rium, Sabellium, Manem & alios anathemate percusserunt. Vt autem hæc pæna grauissima rectè adhibeatur cauendudum est imprimis ne temerè & ex affectibus re non prius exactissimè examinata & cognita exerceatur in innocentes, quod cùm fit non tam ligat eos qui innocenter feriuntur, quám eos qui iniustè anathemata exercent. Nam cùm Deus soluit quod homo ligat, non est pertimescēda hominis temeritas. Siquidem & Christus prædixit fore, ut Pharisæi excluderent docentes Euangelium: quemadmodum Papa Antichristus hodie facit. Is enim non eiaculatur suum fulmen anathematis in hæreticos, sed in eos qui syncerè Prophetica & Apostolica scripta tuentur: In eos qui solo sanguine Christi docent hominum peccata expiari: In eos qui non inuocant sanctos. In eos qui nugamenta Papæ omnia non recipiunt. Breuiter in eos qui Papam loco Dei

non adorant, id eſt, in eos qui nõ præferũt traditiones papales mãdatis Dei. Non ſunt proinde magis metuẽdi anathematiſmi Papales quàm ſi amator aliquis turpis omnes ſuas ueteres amicas & adulteras anathemate ferire uellet, quæ, iam contempto meretricio amore, & adulterinis cõplexibus ſpretis, honeſtis oblectantur nuptijs.

Cum poteſtate coniuncta eſt autoritas quam tertiam iuſti ſtatus Eccleſiæ partem feci. Huic ſubijciunt duas res, uidelicet traditionem, & interpretationem ſcripturæ. Traditio Papiſtis ſignificat leges, quas papæ, Epiſcopi, & prælati Eccleſiæ præter uerbum Dei, ſæpe etiam contra uerbum Dei, obtrudunt. Vt autem hanc ſuam autoritatem ſtabilire & munire uideãtur uerbo Dei, adducunt & dictum Pauli & exemplum Apoſtolorũ. dictum Pauli hoc eſt 2: Teſſal: 2: Tenete traditiones quas didiciſtis, uel per ſermonẽ uel per Epiſtolã noſtrã.

Exem-

Exemplum Apostorũ adducunt qui præcipiunt gentibus, ut abstineant ab idolothytis, suffocato & sanguine. Hinc duo colligunt Papistæ. Vnum quòd habeant autoritatem condendi traditiones quas uolunt, quòd Populus debeat ipsis obedientiam. Quid autem his sit respondendum apparebit, cùm ex declaratione uocabuli traditionis, tum ex distinctione rituum. Dicamus igitur primum de usu uocabuli traditionis. Nam Apostolis & sanctis patribus longè alius usus huius uocabuli fuit, quâm Papistis, quemadmodum ex collatione scripturarum clarum, faciemus. Paulus 1. Corinth. 15. Tradidi, inquit, uobis imprimis quod & accepi, quód Christus mortuus est pro peccatis nostris secundũ scripturas, & 1. Corinth: 11. Ego enim accepi à DOMINO quód & tradidit uobis quód Iesus Christus in ea nocte qua traditus est, accepit Panẽ. &c: Math 15. Cur discipuli tui transgrediun-

παραδόσεις

grediuntur traditiones ſeniorum? ex his teſtimonijs triplicem eſſe traditionem concludo. Primam doctrinæ: mediam diuinarum cæremoniarum: Vltimam rituum humanorum. Traditio doctrinæ eſt legis & Euangelij, & illorum quæ cum illis coniuncta ſunt. Hæc quia mandatum Dei habet, ab hominibus mutari non debet. Traditio cæremoniarum diuinarum eſt Baptiſmi & cœnæ Dominicæ in nouo Teſtamento, quæ ſimiliter autoritate Chriſti nititur, quarê & illa immuttabilis: Traditio rituum humanorum continet canones uarios cùm de cæremonijs, tum de diſciplina cleri & populi. Hæc mutari poteſt pro commodo Eccclesiæ, & iudicio gubernatorum. Irenæus libro 3. ſæpe traditionis uocabulo utitur pro doctrina quam Apoſtoli acceptã à DOMINO tradiderunt auditoribus ſuis, & uocat idem autor ſymbolum Apoſtolicum traditionem Apoſtolorum

Iam

Iam autem cùm iuxta doctrinam Pauli Ecclesia habeat autoritatem ordinãdi ritus qui faciunt ad ædificationem, ita enim ait. Nobis data est potestas ad ædificationem. Item omnia fiant κατὰ τάξιν καὶ εὐσχημόνως id est, ordinatè & decorè, possũt pij gubernatores ordinare ritus decori & ordinis causa, Decori quidem finis duplex erit. Vnus ut excitemur istis adminiculis ad pietatem. Alter ut modestia & grauitas in pietatis tractatione eluceat. Ordinis uero triplex erit finis. Primus ut præsidentes & præcones Euangelij habeant certam agendi regulam. Secundus ut auditores assuefiant ad obedientiam & disciplinam. Tertins ut benè composito Ecclesiæ statu, paci & concordiæ cõsulatur. debet etiam populus in hac re gubernatoribus Ecclesiarum obedientiam, sed cum certis exceptionibus. Plura enim in traditionibus humanis cauenda sunt. 1. Ne pugnent

 traditio-

traditiones cum analogia fidei, neue abducant à Christo, quales sunt ritus plærique Papales, ut de inuocatione sanctorum, de prophanatione missarum, de nundinis indulgentiarum, de circumgestatione & adoratione panis, de lustrali aqua, de rosarijs, de consecrationibus uarijs, de nugamento purgatorij & infinitis alijs nugis & imposturis Diabolicis. In his excusat pios superioris autoritas, quæ iubet ut fugiamus idola. 2. Ne præferantur doctrinæ cœlesti & ritibus diuinis, quemadmodum & olim à Pharisæis factum est, ut habetur Marc: 7. Irritum facitis mandatum Dei ut traditiones uestras seruetis, & hodie fit manifestè à Papistis. Sicuti clarissimè in pœnis appaert, quibus transgressores mandati Dei & traditionum papalium puniuntur. Sciatur itaque quod ut diuinæ traditiones nos obligant mandato Dei ad perpetuam obedientiam: Ita humanæ traditiones

nes

nes cedant libertati Chriſtianæ extra caſum ſcandali. 3. Ne ad ſalutem putentur neceſſariæ, neue pro cultu Dei habeantur per ſe, & ex opere operato, ut loquuntur. 4. Ne ſub adiaphorias prætextu uenenum propinent. Nam, ut ſunt Papiſtæ uafri, ea quæ ſpecioſa uidentur, amplificant, & celant hamum lethiferum ſub eſca mellita. Clamitant nonnulli ex Papiſtis ſuam miſſam, nec mandatam nec prohibitam eſſe uerbo Dei, Ideoq; liberam & piè à ſanctis patribus inſtitutam in memoriam ſacrificij Chriſti. Verum ſub iſta eumorphia uerborũ tanquàm ſub ueſte quadam, idolum abominandum tegunt, de quo ſuo loco dicemus. Proinde prudenter uidendum eſt, quando uera decori & ordinis ratio habeatur ad ædificationem.

Interpretatio ſcripturæ, quam autoritati ſubijciunt, cùm ſit donum Dei liberrimum ut quod conferat

DOMINVS cui uult, non potest humana autoritate certo hominum ordini alligari. Quemadmodũ enim Deus olim non contulit tantum ordinarijs episcopis uaticinandi spiritum imo paucissimi illorum eo dono erãt ornati, nec tribui Leuiticæ, uerûm multos in alijs tribubus uatidico spiritu claros fecit: Ita filius Dei non uult hoc donum ordinariæ successioni alligatum esse, sed illud confert quibus uult. In castris Hebræorum nunciatum est quod Heldad & Medad uaticinarentnr, hoc cùm ægreferret Iosua seruus? Mosis, rogauit DOMINVM suum ut hoc prohiberet. Sed quid Moses? Quid, inquit, æmularis pro me? Quis tribuet, ut omnis Populus Dei prophetet, & det eis Deus spiritum suum? Donum proinde Dei peculiare est spiritus Prophetiæ, & interpretatio uerbi diuini. Hoc donum confert Deus nunc immediatè, nunc mediatè. Cum hoc do-

num

Interpretatio scripturae

num immediatè Largitur inter miracula censendum est. Cum autem mediaté ordinarium donum Dei est quod confert piè inuocantibus, & laborantibus, & auget in ijs qui illo in gloriam Dei rectè utuntur. Verum hic tria obseruanda sunt. Primum quòd tametsi hoc donum sæpe confertur multis, nemo tamen sibi autoritatem sumat docendi in Ecclesia sine uocatione legitima. Nihil enim fœliciter cedit, ubi homines sine uocatione legitima irrumpunt in munus docendi, & currunt nemine uocante. Quod si quidam hodie factiosi cogitarent, minus esset turbarum in Ecclesia Dei. Secundum, quod penes totam Ecclesiam & singula eius membra sit autoritas, ut supra quoq; memini, probandi spiritus. Ita enim ait Apostolus. Probate spiritus num á Deo sint. Tertium, quod non omnia dicta interpretum sint eiusdem ponderis. Nam alia interpretum dicta sunt

proba-

probabilia, alia demonſtrata, alia cum principijs pugnãtia. Probabilia propter autoritatem eorum qui ea pronunciarunt, tantiſper retineri poſſũt, donec trahantur in malam conſequẽtiam. Quod cùm ſit autoritas humana non debet nos cogerę ut diſcedamus à manifeſta ueritate. Demonſtrata, hoc eſt, quæ euidentiſsimè colliguntur & demonſtrantur ex uerbo Dei, non ſecus recipienda ſunt quàm quæ Deus ore ſuo pronũciauit. Nam eorum ueritas ex uerbo Dei pendet. Huiuſmodi ſunt ſymbolum Apoſtolicũ, Nicenũ, Ambroſianũ, Athanaſianum & multa alia. Pugnãtia cum principijs non ſecus fugienda ſunt, quàm uox ſerpentis, qua decepti ſũt primi parentes noſtri. Huius generis ſunt plurimorum hæreticorũ dicta, & plurima papalium decreta & placita. Hæc ut deteſtemur tanquàm anathemata, diuina autoritate cõpèllimur: modò ſerio uobis pietas ſit cordi.

Hacte-

Nolite iudicare ecclesiae ·

Hactenus de partibus iusti status Ecclesiæ, cuius externas notas, quæ sub hisce tribus partibus clauduntur octo numerat Lutherus in libello cui titulum fecit de Consilijs. Harum prima est uox incorrupta de filio Dei, sine cuius noticia Ecclesia uera nullo modo uel existere uel agnosci potest. Secunda uerus usus Baptismi, qui est ueluti ianua per quam homines uisibiliter introducuntur in familiã Dei. Tertia, legittimus usus cœnæ Dominicæ iuxta institutionem Christi. Quarta, usus clauium iuxta ordinationem Christi per quem Ecclesia suã exerit potestatem: Cùm uel predicatione credentes in regnum cœlorum recipit: Vel disciplina filios immorigeros castigat: Vel etiam resipiscentes rursus in gratiam recipit. Quinta, ius uocandi ministros & consecrandi per impositionem manuum qui nobis ut ministri impertiunt uerbum, Baptismum, cænam, & ab-

ſolutionem. Sexta, publica oratio, gratiarum actio, & celebratio Dei in cœtu ſanctorum. Septima, Crux, hac enim nota tanquam teſſara quadā ideo uult DOMINVS notari ſuos, ut fiant conformes imagini filij eius. Nam quos decreuit olim glorificare eos cruce præparat iuxta illud Rom: 8. Si cū eo patimur, cum illo quoq; glorificabimur. Octaua multa officia charitatis inter domeſticos Eccleſiæ, quibus declarant ſe eodem ſpiritu Chriſti duci & in eandem tendere Patriam.

Turbatus Eccleſiæ ſtatus, eſt ubi uel confunduntur & commiſcentur officia ciuilium & Eccleſiaſticorum gubernatorū. Vel præſidentes ſumūt ſibi imperium in clerum DOMINI contra interdictum Petri: Vel concordia ſchiſmatis uiolatur: Vel Eccleſia hæreſibus tanquam tempeſtatibus concutitur: uel laxatur diſciplina, & impeditur: uel propter potentiam pecca-

peccantium, uel propter ignauiam & timorem gubernatorum disciplinæ. Hic piorum est deflere Ecclesiæ uulnera, agnoscere communem infirmitatem & peccata, ac petere mitigationem pœnarum à Deo ardentissimis precibus, ut ipse reprimat furores diabolorum & hominum qui Ecclesiæ Dei insidiantur, ut eã uel prorsus opprimant uel saltem turbent. Consolentur etiam se exemplis sanctorum multorum qui similem fortunam experti sunt. Sciant DEVM permittere huiusmodi turbas excitari ut probentur electi, tanquam igni quodam, ut Petrus loquitur. Intueantur historiam Ecclesiæ omnium temporum. Nam ut Sathanas nostoris primis parentibus in Paradiso: Ita in Ecclesia semper pijs insidiatur, excitat scandala & horribiles confusiones, atq; persecutiones. Est enim implacabile bellum inter regnũ Christi & regnum Diaboli iuxta dictum.

Inimici-

Inimicitias ponam inter te & mulierem, & ſemen tuum, & ſemen illius, ipſum conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius. Nec audiãtur Anabaptiſtæ & Staphylus qui negant Eccleſiam ueram eſſe in qua ſũt hæreſes & ſchiſmata & mores pugnãtes cum Euangelio. Nam & Paulus manifeſtè eorum uanitatem oſtendit qui Eccleſiam Corinthiacam ſanctam appellant: In cuius tamen externo cœtu fuerunt hæreſes horrilbiles, ſchismata nocentiſsima, & multa mortua membra. Et Chriſtus ipſe Eccleſiam confert ſagenæ in mari miſſæ in qua & mali & boni piſces capiuntur. Item agro in quo & triticum & zizania proueniunt. Nec Iudas fur & proditor impediuit, quò minus eſſet Eccleſia Apoſtolorum cœtus.

Staphyli error:

Exilium Eccleſiæ eſt cùm pij uel ſunt, & uiuunt ubi publica Chriſtianiſmi confeſsio non admittitur: Vel uiolenter abducuntur in ea loca, ubi

Chriſti

Christi nomen inuisum est. Hoc exiliũ etsi tristissima res est, tamen cùm cogitatur illa interna societas cum trinitate & cum omnibus sanctis mirabilem consolationem percipiunt pij: Quibus tametsi asperrimum uidetur non conuersarij cum sanctis & cum illis Communicare in Sacramentis, & cõmunibus precibus: Tamen huic tristissimo uulneri opponunt læticiam spiritus, qua exultant & se erigunt in aduentum filij Dei, quem expectãt redemptorem & consumatorem salutis. Deinde ut in huiusmodi exilio possunt sancti exemplo Ioseph & Danielis obire munia ciuilia, gerere magistratum & seruire prophanis hominibus: Ita eorundem exemplo cauebunt ne uel cultu supersticioso sese polluant, uel impuritate prophanorum hominum se contaminent, uel ulla arte diabolica se fascinari permittant, ut ita fascinati in laqueos diaboli incidãt. Tres socij Danielis regi tyranno &

prophano seruiūt, illicq; in rebus politicis obtemperant: Sed cùm iubentur superbi tyranni statuam adorare, malunt in ardentem caminum coniici, quàm confessionem abiicere. Sic Daniel potius uoluit mitti in specum leonum, quàm uel uno die inuocationem ueri Dei intermittere. Ante omnia petāt ardentibus precibus fidei robor, & constantiam, sciantquè in quouis exilio uel durissimo, nullum esse asylum tutius & firmius quâm nomē DOMINI, id est seriam Dei inuocatioem. Ita enim Solomon ait. Turris fortissima Nomen DOMINI, ad hanc confugiet iustus, & saluabitur.

Porro quia psalmista hoc loco altarium mentionem facit, ubi Deus pios quasi pullos excludit & fouet & altaria destinantur sacrificiis uolo huc adiicere nonnulla de sacrificiis, idq; potissimum propter Papistas qui ex hoc loco psalmi patrocinium quærūt suis missaticis aris, quas pii sciunt nō esse

Sacrificia

esse aliud quàm diabolicam prophanationem sacrificij unius Christi, qui unico suo sacrificio semel peracto, sanctos inæternam consummauit. Vt autem distinctius de sacrificijs dicamus. Primùm de sacrificijs Iudæorum. Secundò de sacrificijs prophanarum gẽtium. Tertio de idolo papistico, hoc est missa quam sacrificium esse definiunt. Quarto & ultimo de Christianorum sacrificijs dicam.

DE SACRIFICIIS IVdæorum.

Iudæi ex mandato Dei duo habuerunt altaria in sancta ciuitate Ierusalem nec licuit illis alibi, quam Ierusalem habere ulla altaria, horum unum fuit uictimarum, id est, holocaustorum & hostiarum, & uocabatur altare holocausti. Alterum thymiamatis seu suffitus, & uocabatur altare incensi. Vtrumq; altare adumbrabat Christum. Nam ut altare holocausti

adumbrabat Christum ut expiatorem peccati: Ita altare incensi figurabat eundem Christum, ut precatorem & intercessorem. Nam thymiama symbolum fuit precationis. Vel, Dauide teste, qui ait Psalmo 139. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Eleuatio manuum mearum tanquam sacrificium uespertinum. Cùm enim Dauid uir sanctus pulsus in exilium non poterat interesse sacrificijs quæ fiebant Ierusolymis loco thymiamatis dedicat Deo sanctas preces, quæ ideo thymiamatis symbolo significantur, quia preces non ualent, nisi mentis pio affectu sursum leuantur, sed omissis altaribus, de sacrificijs Iudæorum dicamus, idque hoc ordine. Primum definitionem trademus. Deinde causas enumerabimus. Tum genera præcipua notabimus. Postremo loco nonnulla, sed generatim de symbolica ratione asscribemus.

Definitio

Definitio hæc ſit. Sacrificia Iudæorum fuerunt ritus diuinitus ordinati offerendi Deo donaria & uictimas; Idquè uel ad placandum offenſum DEVM, uel ad teſtificandum cultum & religionem. Et hæc non placebant per ſe ex opere operato, ut uocant, ſed propter fidem offerentium, & cogitationem ſpiritualis ſignificationis. Quod autem iſti ritus fuerint diuinitus ordinati, probat apertum mandatum Dei ſæpiſsimè repetitum in Exodo & Leuitico, & teſtimonia quibus Deus teſtatus eſt ſe acceptare hunc cultum. Etſi autem ante Moſen non extat mandatum Dei apertum de ſacrificijs, tamen fuiſſe Deo accepta à pijs facta teſtantur piorum exempla, unde colligere promptiſsimum eſt fuiſſe præcepta, etſi non manifeſto uerbo proditũ eſt. Deinde acceptatio diuina confirmat iſtos ritus habuiſſe DEVM autorē, non permittendo, ſed præcipiendo.

Nam quater igni cœlitus delapſo accenſa fuerunt ſanctorum ſacrificia, quod ſanè euidentiſsimum teſtimonium fuit approbationis diuinæ. Quód autẽ non placebãt iſta ſacrificia per ſe, facilè intelligi poteſt (Quis enim ſanæ mentis exiſtimabit DEVM cæde, ſanguine & nidore animalium incenſorum placari, ſed ex fide offerentium & propter cogitationem ſpiritualis ſignificationis) teſtantur multa Prophetarum dicta. Dauid Pſalmo 51. Quoniam non uis ſacrificium, nec dabo, holocauſtum tibi non placet, & alibi. Holocauſtum & ſacriſicium pro peccato non poſtulaſti. Et rurſus. Audi popule & loquar Iſrael, & teſtificabor aduerſus te: Iehouah Deus tuus ego ſum. Non ſuper ſacrificia tua arguam te, nec ſuper holocauſta tua quòd non fuerunt coram me ſemper. Non accipiam de domo tua iuuencũ, & de ſeptis tuis hircos. Eſaias quoqꝫ ait. Viuo ego dicit DOMINVS,

quõd de ſacrificijs & holocauſtis non mandaui patribus ueſtris, ex quo die eduxi eos de terra Ægypti & uſq; in hunc diem. Nunquid præcepi patribus ueſtris exeuntibus ex Ægypto, ut offerrent mihi holocauſta atq; ſacrificium? Idem, audite uerbum DOMINI principes Sodomæ, Auribus percipè legem Dei ueſtri populus Hemorrhæorum, quorſum mihi offertis multitudinem ueſtrarũ uictimarum dicit DOMINVS, ſatur ſum. Holocauſta arietum & adipem bubulorum, ſanguinem uitluorum, agnorum, & hircorum nolui, Cùm in conſpectum meum ueneretis, quis hæc de manu ueſtra requiſiuit? Vt ſi atria mea conculcaretis, ne pergatis ſimilarum ſacrificia offerre. Suffitus abominatio mihi eſt. Hæc Dauidis & Eſaiæ dicta uidentur pugnare cum mandato, quod toties in Leuitico occurrit, atque adeò totum Aaronicum ſacerdocium cum altaribus damnare. Vt

autem has antilogias conciliemus, tria teſtimonia & duo exempla ex ſcripturis in medium adducemus, quæ omnem antilogiam manifeſtè tollent. Solomon prouerb: 15. ſic ait. Sacrificium impiorum eſt abominatio DOMINO. Dauid pſalmo 40. dixit impio. Quid tibi ut enarres ſtatuta mea & aſſumas pactum meum in os tuum. tu uero odiſti diſciplinam & proiecisti uerba mea poſt te. Et Eſaias poſt reprehenſas uictimas ſui populi ſubiungit. Lauamini, mundi eſtote. Auferte maliciam operum ueſtrorum, deſinite mala facere, diſcite benè facere, quærite iudiciun, dirigite oppreſſum, iudicate pupillo, & iudicate uiduæ. Hæc teſtimonia clariſsimè oſtendunt reprobatas fuiſſe iſtius populi uictimas propter immundiciem cordis, & iniuſticiam aduerſus homines. ſeu propter peruerſam fiduciam & ſceleratam uitam. Vt enim hypocritæ ſacrificia ſua coram Deo in com-

compensationem offerebant: Ita flagitiosi putabant se sanctificari suis immolationibus, tametsi nullo sensu suorum peccatorum tangebantur. Cùm igitur Deus iusserit offerri sacrificia, ut essent pietatis exercitia, oportuit sanè offerentes Pœnitentiã & fidem adferre, sine quibus non mirum est sacrificia abominationes appellari. Cain & Abel offerunt sacrificia, sed Deus respexit ad Abel & munera eius, id est sacrificia: Ad Cain uerò non respexit. Quaré ita? Quia Abel fidem in Messiam, quem adumbrabat sacrificium ipsius attulit. Vnde & obedientia ipsius in sacrificando placuit. Cain uero fide uacuus & fretus sui operis dignitate sacrificauit. Quarè non mirum est, DEVM ad ipsius oblationem non respexisse. Summa huc redit. Quod sacrificium fide conditum placuit ut pingue gratumq; sine uerò fide ut siccum & ingratum displicuit. Verùm om

nium clarissimè Dauid Psal: 51. docet, quandò sacrificia uictimarum placent. Ita enim ait. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Huc mox subiungens. Tunc acceptabis sacrificia iusticiæ, oblationem & holocausta, tunc imponent super altare tuum uitulos. Hoc sit ergo omnis boni operis principium ut proficiscatur ex corde fide purificato, sine quo omne opus quantumuis in speciem sanctissimum abominatio est coram Deo. Hæc copiosius dixi propter quosdam ex patribus, qui non satis rectè intellectis Dauidis & Esaiæ uerbis Porphirio consentiunt, qui impijssime traduxit sacrificia Iudæorum, quæ erant in usu stante adhuc repub: Mosis. Verum ut patres excusarent aliquo modo ista sacrificia iudaica, dixerunt DEVM nequaquàm ea præcepisse, sed permisisse tantum, ut essent solummodo impedimenta

Cauſa ſacrificiorum iud:

cultus idololatrici in quem populus Iſraeliticus procliuis erat.

Iam cauſas ſacrificiorum iudaicorum ordine uideamus quemadmodum à nobis ſecundo loco propoſitum eſt. Prima igitur cauſa occurrit imperans, ut Deus ipſe qui cùm ſit ſapientiſsimus non ſine ſapientiſsimo conſilio iſtum ſacrificandi ritum imperauit & ordinauit. Cui cum puluis & cinis ſe opponit, & obijcit multas abſurditates, nos ſimus contenti ſapientiſsimo conſilio Dei quod opponamus non ſolum ἀθέῳ Porphirio, uerum etiam omnibus diabolis & hominibus, qui audent ſtultæ ſuæ rationis deliria opponere ſapientiæ Dei. Sciamus uerum eſſe dictũ Pauli qui ait. φρόνημα carnis inimicitia eſt aduerſus DEVM. Ex hac cauſa imperante ſciebant, qui inter iudæos pij fuerunt, & ſacrificia ſua placere Deo, cùm ex fide fierent in gloriam Dei cum uera meditatione ſpiritualis ſignifica-

nificationis, & se obligatos esse ad obedientiam usque dum ueniret Christus quem illorum adumbrabant sacrificia, & qui suo sacrificio unico & perfecto imponeret finem omnibus typicis sacrificijs. Verùm cùm Iudæi hodie obijciunt nobis sacrificia sua non debere aboleri cum Deus sit immutabilis: Respondeo manente decreti caussa & cõditione, manet Deus semper constans & immutabilis. Caussa materialis sacrificiorum Iudaïcorum fuit uel fructus terræ uel animalia munda, quæ certis notis ab immundis distinguuntur in Leuitico. cautũ etiam erat ne uel fermentũ uel mel adhiberent sacrificaturi, sed ut omne sacrificium sale condirent. Voluit enim legislator Deus, ut & ipsum autorem omnium cum eorum quæ ex terris proueniunt, tum animalium quæ gignuntur agnoscerent, & ab eo benedictionem peterent, & ad ipsius gloriam usum omnium referrent.

ferrent. Formalis caussa fuit ipse sa-
crificandi modus, qui quoniam uarius
erat longum foret illum hic prosequi.
Quare lectorem ad Leuiticum remit-
to. Fines institutorum sacrificiorum
fuere quatuor, quorum primus fuit
ut populus in idololatriã pronus ab
ea reuocaretur hisce exercitijs. Se-
cundus, ut populus Dei in unius Dei
cultu retineretur, & quotidianam ha-
beret exercendæ pietatis occasionem.
Tertius, ut populus haberet ty-
pum futuri sacrificij Christi. Quartus
ut ex cogitatione futuri sacrificij
Christi admonerentur Iudæi de gra-
uitate suorum peccatorum quæ cum
non poterant expiari sanguine hirco-
rum & taurorum, scirent opus esse
ad ueram expiationem peccati sang-
uine immaculati agni, id est seminis
promissi, seu Messiæ qui solus opera
diaboli peccatum, & mortem abolere
& patrem offensum placare nouit.
Deinde ut in hac cogitatione confu-
gerent

finis sacrif. tanit.

gerent ad miſericordiam Dei propoſitam in ſemine prædicto ac fide recũberent in idem ſemen, glorificantes DEVM, mente, corde uoluntate ac tota uita: qui ſua immenſa bonitate & ſapientiſsimo conſilio uoluit iſto modo humanum genus redimere. Sic affecti olim ſacrificarunt patres, Abel, Noë, Abraham, Iſaac, Iacob, Moſes, Dauid, Solomon, Elias, & alij multi qui DEVM uerè timuerũt. Hi enim ſciuerunt DEVM iſto externo opere per ſe non placari ſed fidẽ & animum reſpicere offerrentium. Verum alij ut hypocritæ & flagitioſi in iſto populo putarunt DEVM ſpectare externum opus, atq; iſto placari tanquàm expiatorio peccati, quare DOMINVS illorum ſacrificia & abominabilia & à ſe nunquâm requiſita teſtatur.

Tertio loco genera ueterum ſacrificiorum ſequuntur, quorum hæc prima & ſumma diuiſio eſt: Quòd

aliud dicebatur expiationis o'lah di- ctum & holocaustum. Fiebat hoc pro peccato quadam expiationis specie. Non enim reuera expiabat peccatum, sed solummodo adumbrauit expiatio- nem futuram per unicum sacrificium Christi, hoc totum eleuatum in altare consumebatur igni, quo facto, adum- brabatur quòd Christus sacerdos & hostia deberet in aram crucis eleuari, & charitatis igni cremari pro pecca- tis nostris. Aliud fuit testificationis hodah dictum, fiebat enim hoc uel causa supplicationis, uel gratiarum actionis, uel alioqui exercendæ pie- tatis gratia, quod quidem ex princi- pali fine εὐχαριστικὸν, ut illud prius ἱλαστι- κὸν id est, propitiatorium; propter si- gnificationē dicebatur, significabat e- nim ut Paulus interpretatur, expiatio- nem futurā per Christi sanguinē. Ita enim ait. Quem proposuit Deus pro- pitiatorium per fidem in sanguine e- ius. Quæcunque aliæ recensentur

species

Diuisio sacrifi- ciorum.

ſpecies. his generibus ſubijciuntur.

De ſymbolica ſignificatione ſacrificiorum ueterum epiſtola ad Hebræos in genere docet quód omnia adũbrarent ſacrificium unicum Ieſu Chriſti, quo peracto reliqua omnia ut typica ceſſare debuerũt. In ſpecie autem huc quædam aſſcribemus præſertim ea quæ nos quaſi manu ducere poſſunt, ac ſpiritualem inſtructionem uitæ morumq;. Primum igitur occurrit ſacerdotum conſecratio quorum munus erat uictimas offerre, his quatuor erant facienda. Primum Aqua ſe abluere debebãt, qua re ſignificatum eſt, quód ipſi natura immundi eſſent mundandi ſpirituali aqua, quã Chriſtus ſummus ſacerdos ſolus aſpergit: cuius efficax ſymbolum eſt Baptiſmus. Deinde debebãt ueſtes induere, non ſuas ſed ſacerdotales, id quod adumbrabat innocentiam Chriſti, qua mundati, ipſius ſanguine ueſtiti, iuſti & formoſi coram Deo apparent

tum. Vngebantur, qua unctione significabatur ſpiritualis unctio qua credentes in Prophetas, reges, & ſpirituales ſacerdotes unguntur, quaq; docentur efficaciter de uirtute beneficiorum Chriſti. poſtremo. Implebant manus, hoc eſt, ſacrificauerunt, ſiquidem tum demum placet obedientia, quando a purgatis fide, ueſtitis iuſticia Chriſti, unctis ſpiritu Dei præſtatur. Cùm autem Deo offerebantur holocauſta, admonebantur etiam ut ſe ipſos Deo ſpiritualiter offerent. quo reſpexit Paulus ad Rom: 12. Cùm offerebantur partes animalium uidelicet renes, epar, adipes, quæ partes maximè ſeruiunt concupiſcentijs, admonebãtur de mactandis concupiſcentijs prauis, ut ſe totos Deo in obſequium addicerent. Diuiſio quoq; animaiium, ut rectè ſecarent uerbum Dei, illudq; applicarent pro hominis conditione, eos admonebat. id quod Paulus indicare uidetur cùm

iubet ὀρθοτομεῖν uerbum Dei. De altaris duplicis significatione supra diximus. Neque prætereundũ est cautum fuisse ne fermentum aut mel adhiberent in suis sacrificijs, sed omnem uictimam sale aspergerent. Vt enim fermentum monet excludendã esse maliciam iuxta apostoli doctrinã: Et mel hypocrisin deponendam: Ita sal significat omne opus condiri debere spirituali prudentia, fide, & inuocatione, alioqui minimè fore acceptũ. Plura notauimus de hisce rebus in Epistolam ad hebræos.

DE SACRIFICIIS gentium.

Priusquàm ad sacrificia gentium ueniamus, quædam dicemus de dijs gentiũ, eorumq; uarijs festis, ut nos inde cogitemus, quàm horrenda pœna sit cœcitas deficientium à Deo, & quàm magnum & ineffabile benefici- um sit

um ſit habere uerbum Dei, quod nobis uerum DEVM monſtrat, & præſcribit uerum Dei cultum: quo ducamur per regnum gratiæ Chriſti in hac uita, donec ad metam, hoc eſt, glorioſam immortalitatem peruenerimus, ubi erimus conformes Chriſto DOMINO in omni æternitate: Quæ conformitas reparatio eſt imaginis Dei in nobis, & finis ultimus noſtræ creationis, & reparationis per filium Dei mediatorem noſtrum unicum. Genes: 31. meminit ſcriptura Deorum gentium ubi Laban genero ſuo dicit, quarè furatus es Deos meos, Vnde facile eſt coniјcere, quod obſcurato promiſsionis uerbo apud poſteros Noë, mox ſucceſſerit deorũ fictitiorum inuentio & cultus. Nam cùm nulla gens, ut Cicero ait, neq; tam immanſueta, neq; tam fera ſit, quæ non etiamſi ignoret qualem habere DEVM deceat, tamen habendum ſciat, amiſſo uero Deo & eius

uerbo, fictitios Deos sibi fabricaue-
runt, quam rem Paulus pœnam ne-
glecti ueri Dei pronunciat ad Rom.
1. cùm ait. Quia cum cognouerunt
DEVM non sicut DEVM glorifi-
cauerunt. sed euanuerunt in cogita-
tionibus suis id est, in ratiocinationi-
bus, & obscuratum est cor incipiens
eorum, putantes enim se esse sapien-
tes stulti facti sunt, & mutauerunt
gloriam immortalis Dei, in similitu-
dinem imaginis corruptibilis homi-
nis, & uolucrium & quadrupedum &
serpentum, propter quod tradidit il-
los Deus in concupiscentias cordis
eorum, in immundiciem ut contume-
lijs afficient corpora sua in semet
ipsis qui commutaueruut ueritatem
Dei in mendacium, & coluerunt, ue-
neratiq; sunt creaturam potius quàm
creatorem qui est laudandus in sæ-
cula. Est proinde idololatria & inuen-
tio fictitiorum numinum deserti ueri
Dei iustissima pœna. Atq; hoc est,
quod

Idolatriæ occasio

quod idem Apostolus ait scribens Tessalonicensib: Secundo posterioris. Ideo mittet illis Deus efficatiam erroris ut credant mendacio, & iudicentur omnes qui non crediderunt ueritati, sed consentierunt iniquitati.

Hactenus de occasione & causa idololatriæ gentium, nunc de Dijs earum uarijs nonnulla asscribemus. Posteri Noë homines crasßi & rudes, non DEVM creatorem rerum & gubernatorem uenerati sunt, sed quæ intuitu pulchra atq; admirabilia aut utilia deprehenderunt iudicio illo suo hebetißimo ac tardißimo pro Dijs habuerunt, is error à parentibus manauit in posteros, & auctus indies magnas de uetustate uires accepit. Cui ætates insecutæ nefas existimauerunt repugnare. Nam posteri maioribus suis tanquàm filij parentibus eam se reuerentiam censent debere (perinde atq; multi hodie à Papistica religione propter reuerentiam erga maiores

 suos

suos deficere uolunt) Ergo alij propter speciem & magnitudinem cœlos sydera, solem, Lunam & elementa adorarunt tanquam Deos. Alij animalia bruta à quibus aliquid commoditatis acceperunt in Deorum numerum retulerunt. Sicut Ægyptij boues feles, & ibes. Alij homines honoribus diuinis, uel ob beneficium, uel ob metum atquè assentationem affecerunt. Alij impurissimos dæmones Dei loco habuerunt. Alij palorem, alij pauorem, febrim & alia huiusmodi pro dijs habuere. Hæc omnia magna & miserrima humani generis calamitate in Deorum numerũ atq; existimationem uenerunt. Verùm ut de hominibus tantum in senatum Deorum assumptis dicamus, hoc extremæ insaniæ fuit, quòd non tam dignitate uirtutũ quàm nobilitate criminum selectos sibi in Deos elegerunt, ut uolupturarios, Lasciuissimos, pellicones, adulteros incestis matrum,

matrum, ſororum, filiarum amplexi-
bus impudentiſsimè pollutos. Patrẽ
Deorum nunc tauro, nunc aquilæ
nunc cygno, nunc uellere aureo diſ-
ſimulatum, eoq; pacto admiſsis fœ-
minis commiſceri fingunt. Mercuriũ
ſermonis præſidem in hircũ, quò opta-
ta potiretur Venere, aiunt mutatum.
Quid referam Pythei Apollinis ar-
dores, Daphniſq; Virginis tempe-
rantiam? Quid eundem Appollinem
Lauri truncum præcupidis brachijs
amplectentem? Quid á plutone rap-
tam Proſerpinam? Quid errores Ce-
reris matris? His dijs infeſtus hu-
mano generi Diabolus feſtos dies,
ſolennes cœremonias, populariaq;
cõniuia celebrari inſtituit, ſuis quæq;
nominibus tituliſq; inſignita. Ioui
panthea, Herea Iunoni. Mineruæ pa-
nathenea. Baccho patri Dyoniſia. Ce-
reri Eleuſinia & Teſmophoria. Apolli-
ni Delia & pythia hermea Mercurio,
Poſidonia Neptuno, Herculi Heraclea.

Æſclepia & panaſia Æſculapio. In his Deorum conuiuijs omnia flagitiorum genera perpetrantur, & immodico uino ſe adeó ingurgitarunt, ut ſequente die grauiſsima crapula laborarent, & qui alias ebrietatem dãnarunt in feſtis Deorum eandem tãquam opus ſanctum defenderunt. Atq; inde græcis nomen ebrietatis manauit, μέθη enim dicitur quaſi μετὰ τὸ θύειν id eſt poſt ſacrificia ac propter dolorem ex crapula proximus dies â feſto dicebatur ἐπιβδα Vnde nomen trãſlatum eſt ad tempus uindictæ ob ſcelera prius commiſſa. Alia quæ in iſtis cõuiuijs fiebant propter turpitudinem pudet referre quarê ad ſacrificia ipſa ueniamus.

Quidam dijs ſuis thus adolebant nonnulli uinũ & herbas, poſtea ſucceſſu temporis immolarunt nunc integros ouium greges, nunc centenos boues Vnde nomen ἑκατόμβη apud Homerum, fuerunt qui etiam inte-

gra

gra armenta bouum dijs suis sacrificauerunt. Tandem ad humanas hostias impulsu homicidæ Diaboli, qui oraculis suis humanas mentes seduxit, uentum est. Vt autem eò magis detestemur Diabolicas illas fraudes & caueamus insidias studiosius quædam exempla de humanis hostijs adijciam. Qua sanè insania non unus aliquis homo, non una natio sed plæræque nationes orbis terrarũ impulsæ sunt ut DEVM humanis hostijs placari arbitrarentur. Diogenes, ut ait Theophilus, persuasit liberis, ut suos parentes in sacrificijs mactarent, & carnes eorum in uentres demitterent. Apud Græcos in aniuersaria celebritate Bacchi uiuos homines sacrificare mos erat. Lacedæmonij Marti humanas obtulere uictimas. ijdem sicut & alij tempore famis uel belli ad humanas uictimas, tanquam ad extrema refugia confugerunt. Vnde cùm Eumolphus rex Tracum, cùm magno ue-

 nisset

nisset exercitu in Græciam rex Græcorum timens sibi & suis, nuncios misit audituros oraculum Apollinis, id est, impuri dæmonis, & petituros rationem qua placari posset numen offensum: Quibus oraculum respondit, litatione filiæ regiæ iram diuinam placari modò eam parentes mactarēt, priusquam cum hoste congrederentur. Hoc responso dilato ad Erechtheum regem, atq; eius coniugem Praxitheam non cunctantur, sed mox filiam crudeliter mactatam dæmoni offerunt: quo facto congrediuntur cum hoste ac illum ex patria pellunt. Aristodemus similiter filiam suam unicam pro patriæ salute mactauit. Aristomenes Misenius Ioui uno sacrificio mactasse 300. homines proditur. Herodij & Cretenses hominem epulis grauatum ac pueros impuberes festis diebus Saturno mactarunt. Phœnices & Chartaginenses infantes patriciorum ornatu regio decoratos

Humanæ hostiæ:

ratos Saturno immolauerunt, qui cùm uicti ab Agatocle, propter hanc crudelem oblationem intermissam ut placarent numen una uice 200. Nobilium filios dæmonio mactarunt. Romani Saturnum & Latialem Iouem humana hostia se placare arbitrabantur, eorumq; simulachra humano sanguine aspergebant. In pantheo statis diebus mactabatur humana hostia. Britannis longo tempore mos inoleuerat, ut in supplicationibus captiuorum sanguine dijs litarent. Galli bello affecti ad humanas uictimas confugerunt. Germani etiam ritu barbarico Mercurio humano cruore litare religiosissimum putarunt. Cimbri quoq; noxios homines seruatos, sudibus affixos dijs pro hostijs dabant. Amonitæ uicini Iudæorum filios & filias immolauerunt idolo Moloch, quod quidam ex Hebræis dicunt fuisse imaginem concauam ex ære factam in quam pueri includebantur,

bantur, ut ſubiecto igno in honorem Dei concremarentur. Apud alios uicinos populos alio ritu iſtud ſacrificium peragebatur. Nam extructis duobus rogis ac incenſis, filios ſuos & filias impulerunt in flammam ignis, atq; tranſire & retranſire in flamma tam diu compulerunt, donec ſpiritum exhalarent. Hunc barbaricum ritum imitati ſunt Achas & Manaſſe reges Iudæorum, idq; exemplo Meſa regis Moabitarum nihil morantes interdictum manifeſtum quod eſt Leuit. 18. & 20. quam immanitatem damnat uox dei Ieremiæ 7. ubi ſic ſcribitur. Ædiſicauerunt excelſa Tophet quæ eſt in ualle filiorum Hinnon ad conflagrandum filios ſuos & filias ſuas in igni quod non mandaui, & non aſcendit ſuper cor meum. Exiſtimabant enim impij hypocritæ quod ſi Deo placerent uituli in holocauſtum, multò magis placeret ei in holocauſtum oblatio liberorum ſuorum.

rum. Et, si Deus delectatus est obedientia Abrahæ qui obtulit filium suũ Isaac, quomodo non delectaretur etiam nostorum liberorum oblatione? atq; ita cœca sua intelligentia ausi sunt corrigere manifestum mandatum Dei, quod uetat disertis uerbis immolare idolo Molach de semine suo. Sed quid hinc discendum? Duo hinc discamus. Vnum, quanta sit tyrannis Diaboli in humanum genus, quantæq; sint humanarum mentium tenebræ, cùm luce uerbo Dei destituuntur, tunc enim ab una idololatria in aliam, ab uno flagitio in aliud feruntur homines, donec omni iniusticia & impietate excœcati & dementati delectentur in suis sordibus, id quod sanè est horribilis pœna defectionis à Deo & ab eius uerbo. Alterum ut nos qui per uerbum Dei ab illa tyrannide Diaboli liberati sumus, & à densissimis ignorantiæ tenebris emersimus, perpetuò DEVM pro tanto benefi-

beneficio celebremus. Rogemusq́ ipsum ne nos in priſtinas tenebras uel ſimiles labi ſinat. Nam iuxta Pauli doctrinam, ijs qui nolunt credere ueritati, dat Deus efficaciã illuſionis ut credunt mendatio & tradantur in reprobam mentem.

DE SACRIFICIIS PApiſtarum.

Papatus ſeu regnum Antichriſti ſuos habet ſacerdotes qui ſacrificijs peragendis inaugurantur, non quidẽ iuxta inſtitutionem Chriſti, & exempla Apoſtolorum, ſed partim κακοζηλία ueteris populi, partim ethnico ritu. Nã ab utriſq;, hoc eſt, à populo Iudaico & prophanis gentibus mutuati ſunt quæ ſuæ fabulæ maximè ſeruire arbitrabantur. Dicam itaq; primum de inauguratione ſacerdotũ pontificiorum. Deinde de ſacrificio Papiſtico ſiue miſſa. Tum de alijs quibus-

quibusdam quæ adiaphora & media existimari possunt.

Sacerdos Papistis est persona, unctura & rasura distincta ab alijs, ordinata ad immolandum Christum, & ad offerendum præces & uota in missa pro uiuis & mortuis, & alijs quibusuis necessitatibus. Quod autem hœc sit ratio sacerdotis pontificij testatur totus papatus. Canon missæ, & uerborum forma qua solent mitrati episcopi suos inaugurare sacrificos. Damus, inquiunt, tibi potestatem offerrendi placabiles hostias, id est expiatorias. Hinc est quod isti iactent se inter DEVM & homines esse intermediatores: Quibus data est potestas sacrificandi pro uiuis & mortuis. Hic si iuxta prouerbium scaphã scapham & ligonẽligonẽ esse uolumus, profecto sacerdos papisticus, quantum in ipso est, spoliat Christum honore, quem pater cœlestis

solenni

ſolenni iure iurando ſanciuit pſal: 110. Iurauit DOMINVS, & non pœnitebit eum. Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Et epiſtola ad hebræos unum Ieſum Chriſtum agnoſcit ſacerdotem, qui ſuo uno ſacrificio in æternnm conſummauit ſanctificandos, & propter perfectionem negat illum opus habere ſucceſſoribus, ut typici ſacerdotes ueteris populi habuerunt. Proinde non ſolum deſtitutum eſt ſacerdotium Papiſticum uerbo Dei & teſtimonio purioris Eccleſiæ, uerum etiã ex diametro pugnat cum ſacerdotio Chriſti. Gregorius papa dicit. Væ nobis ſi ingredimur abſq; ſonitu, hoc eſt ſi iactamus nos eſſe paſtores, & interea ſumus canes muti. Nihil enim minus tollerabile eſt, quàm cenſeri Paſtorem in Eccleſia, qui non loquitur & cuius uox clarè non reſonat in ædificationem populi. His uerbis Gregorius accommodat figuram

ueteris

ueteris testamenti ad nouum testamẽtum. Vt enim in uestitu sacerdotali fuerunt tintinabula & disertè exprimitur apud Mosen ne sacerdos prodeat absq; sonitu. Ita uult Gregorius sacerdotes suos non mutos esse, sed docere. Hactenus quidem rectè Gregorius, sed à uero sonitu aberrauit. Vt enim tintinabula legalis sacerdotis DEVM autorem habuere: Ita non sufficiet sacerdotibus Gregorij habere os apertum & expositum ad omnes docendos, nisi autoritate Dei sonitus nitatur. Hoc est nisi pura doctrina adferatur, siue, ut Malachias de lege loquitur, fuerit lex ueritatis in ore eius. Atq; hoc est quod DOMINVS dicit Ezechiel. 3. Accipies de ore meo uerbum, & annunciabis illis ex me, neq; patitur DOMINVS, ut partem de suo uerbo & partem de somnijs humanis adferant doctores, quasi commiscentes triticum & paleam, sed uult suum solius

uerbum sine mixtura paleæ audiri Ita enim ait Ieremi: 23. Quid paleæ ad triticum,. propheta qui somnium habet annunciet somnium, & qui habet sermonem meum loquatur sermonem meum uerè: Hic limitat Deus & definit ius sacerdotum. Ac si diceret: Prophetas & sacerdotes non constitui, ut promiscuè hoc uel illud adferant, & pro cultu obtrudãt Ecclesiæ, sed ut purum Dei uerbum & cultum quem uerbum præscribit tueantur. Vt enim purum Dei uerbum tritico comparat: Ita paleæ, quicquid homines proprio ingenio excogitant. Si hæc lex Dei & hæc limitatio iuris sacerdotalis obligat omnes, sicut uerè obligat, Monstret nobis papa ullum uerbum in Propheticis & Apostolicis scriptis de sacerdotum suorũ unctione, rasura, potestate immolandi Christum pro uiuis & mortuis, & de applicandis meritis sanctorum. Si hoc non potest papa facere perspicua do-
ctrina

ctrina sine sophistica, profectò non tenemur ipsius legibus, nec ipsius sacrificos tanquam mediatores inter DEVM & homines recipiemus. Sed habent commune refugium. Dicunt enim priuatas missas bona intentione gubernatorum Ecclesiæ institutas esse, & iam longo usu comprobatas atq; adeò miraculis cõfirmatas. Quasi uerò bonæ intentioni ullus sit locus, ubi non prælucet lucerua uerbi Dei: Imo quadruplici reatu se inuoluunt, qui ex intentione sua, quam dicunt bonam, sine uerbo insiituunt cultus. Primum enim fiunt rei defectionis à Deo. Nam ab hoc mandato Dei deficiunt, In præceptis meis ambulate & non in præceptis patrum uestrorũ. Item frustrà me colunt mandatis hominum. Deinde in temeritatis uicium incurrũt. Quid enim est magis temerarium quàm contra mandatum Dei audere cultus instituere? Tertió superbia peccant, qua Deus grauissimè
 offen

offenditur, Acsi ipse non satis sciret, quibus cultibus coli uelit. Postremò exemplo nocent. Nam inde quotidie aliæ atq; aliæ superstitiones oriuntur. Nam homines exemplo fiunt audaciores, ad cumulandos cultus ethnico more. De antiquitate dico quód mala consuetudo, etsi antiquissima, non sit nisi erroris uetustas. Miracula quæ fiebant in missis, non dubium est fuisse præstigias diaboli uolentis ista ratione confirmare idololatricum cultum in perniciem hominum. Nos proinde uerbo & mandato Dei, quod nobis ágendo regula esse debet, obtemperantes, papam ipsum cum suis nugis & diabolicis inuentis tanquam anathema fugiamus, præsertim cum sacerdote nosto unico Christo cum suo æterno sacerdotio spreto, nouum quoddam sacerdotium in contumeliam Christi quæstus gratia fingat.

Verùm quò res fiat dilucidior uideamus

deamus

Sacrificium papistic

deamus quale nam sit sacrificium papistarum, ut inde etiam cxactius de sacerdotibus fiat iudicium. Priusquã autem definiamus sacrificium papisticum, hoc est missam, oportet diligenter discernere inter ipsam missam, & fucum externum quo pingitur. Vt enim meretrix corpus uenale habens ad omnem lasciuiam, & immundiciẽ fuco se pingit, annulis & gemmis se ornat, uestesq; preciosas induit, ut hisce ueluti illecebris amatores sibi quærat, eorumq; facultates exhauriat: Sic meretrix illa Babilonica, quã missam uocant, tanquàm auro & gẽmis ornata prodit, dum nonnnllas sacras ex uerbo Dei adhibet lectiones, & cantiones, quibus facilè decipit rudiores, & incautos, qui putant, externo ornatu decepti, castissimam uirginem esse, quæ est impurissima meretrix, quæ suis amatoribus plus nocet quâm ulla turpissima meretrix. Nam ut impudens meretrix uenere-

am luem corpori amatoris sui sæpè affricat: Ita Babilonicum istud seu Romanum scortum animæ hominis amatoris luem infert Pestilentissimã cui manus medica mederi nequit, nisi abiurato lenone huius meretricij quæstus Papa, & agnita meretricis huius turpitudine maturè adhibeatur medicus Christus qui solus uulneribus conscientiæ mederi nouit. Proinde non hærendum est in externo ornatu missæ sed animo cogitandum est altius, qualis reuera sit in se ornatu detracto, quo cûm spoliata fuerit nihil ea deprehendetur turpius, nihil abominabilius, nihil deniq; nocentius generi humano. Hac admonitione præmoniti definiamus missam Papisticam qualis in se est amoto omni fuco.

Missa Papistis est & sacrificium & sacramentum. sacrificium quidem cum offertur à sacerdote fungenti uice mediatòris inter DEVM & Populũ in sa-

Missa papistica

in salutem populi. Hoc est in expiationem peccatorum pro uiuis & mortuis, & ad alias quasuis res impetrandas. Sacramentum ueró dum epulum ex pane uino & aqua cõfectum à solo sacrifico deuoratur. Non enim hoc loco ago de missa in qua particulæ aliquot panis populo distribuuntur sine participatione incantati calicis. Hæc definitio missæ collecta est partim ex canone missæ, quo illis nihil est sacratius, partim ex scholasticorum commentarijs, quos illi doctrinæ Propheticæ & Apostolicæ præferunt. Dicunt autem missam dici quasi transmissam, eò quòd populus per sacerdotem qui mediatoris uice fungitur inter DEVM & homines preces & uota & oblationes transmittat. Quàm horrenda ignominia hic filius Dei cum suo sacerdotio afficiatur, nemo satis æstimare potest. Verum quia sine indicatione iuniores non intelligunt quantum sit

impietatis in miſſa iſta papiſtica, primùm de canone miſſæ pauca dicam: Deinde colligam rationes ex quibus apparebit miſſæ iſtius prophanitas, & abominatio. Primũ igitur quæro à põtificijs a quonã habeant iſtum ritum muſsitandi canonis in quo myſteriũ miſſæ papiſticæ poſitum eſt. Si dicunt ab apoſtolis, manifeſti mẽdacij arguũt ſuum Gregorium quem magnum nominant. Is enim canonem confarcinatnm eſſe affirmat à ſcholaſtico, neſcio quo. Si dicunt á Chriſto proferant Euangeliſtarum teſtimonia qui actorum & dictorum Chriſti locupletiſsimi ſunt teſtes. Quæro præterea num canon iſte ſit pars doctrinæ Eccleſiæ nec ne? Si pars doctrinæ eſt, cur nefas eſſe iudicant clara uoce ipſum pronunciare, quò audiatur ab eccleſia? Si non eſt pars doctrinæ cœleſtis, cur magis ſæuiunt papiſtæ in eos qui canonem reijcinnt, quàm in pellicones, incœſtos, adulteros, homicidas

Canon Missæ

micidas, proditores? Sed manifeſta ratio eſt, quia ſuas traditiones uel minimas anteponunt mandatis Dei. Si ergo canon iſte, nec eſt ab apoſtolis, nec ab ipſo Chriſto, nec eſt pars doctrinæ Eccleſiæ, profecto impij ſunt qui illum Eccleſiæ Dei obtrudunt, quaſi in eo cardo cultus diuini uerteretur. Ego autem dubitare non poſſum canonem iſtum à diabolo inuectum eſſe in Eccleſiam qui omnis idololatriæ & ſuperſtitionis autor eſt. Nam murmur cum geſticulationibus ſuis ineptiſsimis multô proprius incantationi & nefandis gentium ſacris quàm Chriſti iuſtituto conuenit. Dicam ergo clarê quid de canone ſentiam, & primum dico, quod nec ſit neceſſarius, quia nullo uerbo Dei eſt præceptus: nec utilis, quia non facit ad ædificatiònem: nec adiaphorus, quia manifeſtè pugnat cum inſtituto Chriſti. Sed eſt ſacrilegus. Spoliat enim Chriſtum honore mediatoris,

ſiquidem is ſolus eſt & expiator peccati per ſuum unicum ſacrificium, & mediator unicus inter DEVM & homines: quem honorem transfert canon in hominem ſacrificum. Eſt cauponarius, quia quæſtus gratia eſt inuentus, & propter eandem cauſam à papiſtis hodie defenditur. Eſt animarum proditor, quia occidit eos qui in eum collocant fiduciam. eſt cœnæ Dominicæ prophanatio & abolitio, nam nihil omnino retinet de inſtitutione Chriſti. Eſt quoq; magicus quia per murmurationem quinq; uerborum, Hoc eſt enim corpus meum, & ſufflatione Anhelitus ſacrifici in panem, elementorum fieri transſubſtantiationem fingit. Præterea eſt idololatricus. Nam iſtis quinq; uerbis prolatis ſacrificus panem adorat & mox populo circumſtanti adorandum exhibet. Atq; ita in loco Dei fruſtulum panis euehunt multò maiori impietate, quàm Nabuchodonoſor

qui

qui statuam erectam adorari præcepit.

Hæc breuiter de canone á nobis sint dicta, nunc ordine recitabimus rationes quibus ostendetur quanta sit in missa prophanatio & impietas.

Prima. horrenda impietas est & sacrilega audacia constituere cultum in Ecclesia sine mandato Dei. Est enim talis audacia defectio à Deo, cuius solius uerbum lumen uitæ est iuxta illud Dauidis. Lucerna pedibus meis, uerbum tuum, & lumen semitis meis. Ex patris sui dicto Solomō hoc prouerbium extruxit. Mādatum Lucerna est, & lex lux. Proinde ubi non est mandatum Dei à recta uia aberratur. Vbi non lex Dei meræ sunt tenebræ. Huc & primum præceptum pertinet. Non habebis Deos alienos coram me. Proinde Dei solius est, à quo pendere omnem creaturam oportet, cultus sui

ſui modum præſcribere. Dauid igitur hoc præcepto edoctus rectè precatur cum ait, Dirige me in ueritate tua & doce me, quia tu es Deus meus, & ſaluator meus. Item fruſtra me colunt mandatis hominum. Sunt igitur omnia humana inuenta onera non neceſſaria, ut quæ autoritati diuinæ detrahant. Item, Quicquid non fit ex fide peccatum eſt. fides enim uerbi fides eſt. Vbi ergo uerbum non eſt, animus hominis fruſtrà ſtatuit Deo placere. Item non facietis ſinguli quod ſibi rectum uidetur. Et Ieremiæ 20. In præceptis meis ambulate & non in præceptis patrum ueſtrorum, hiſce dictis & multis alijs confirmatur quod propoſuimus. Iſta autem miſſa in qua fingitur oblatio fieri pro uiuis & mortuis, non ſolum non habet mándatum Dei, quod neceſſariò requiritur in cultus diuini ratione, ſed ex diametro cum Chriſti inſtitutione pugnat, qui iubet
ut uiui

ut uiui accipiant, comedant, & bibāt idq; faciant in commemorationem. Hæc ratio omnibus pijs sufficere deberet, præsertim ijs qui sciunt Prophetas seriò damnare cœcitatem hominum instituentium cultus in Ecclesia sine mandato Dei. Hoc fundamētum fecit diuortium inter Lutherum & papam. Hoc fundamentum liberat omnium piorum conscientias qui à Lenone Romano deficiunt & confugiunt ad castissimum sponsum filiū Dei, DOMINVM nostrum Iesum Christum. Hoc fundamentum fulcit & consolatur sanctos dum exilia, crucem, probra, spoliationē fortunarum propter confessionem ueræ doctrinæ coguntur sustinere, quibus nimis impudenter obijcitur longa consuetudo, & maiorum autoritas. Veritati enim (ut inquit Tertulianus) nemo præscribere potest, non spacia temporum, non patrocinia personarum non priuilegium regionum.

Quia

Quia DOMINVS noster Christus qui manet in æternum ueritatem se non consuetudinem cognominauit

Secunda, execranda impietas est, & abominanda contumelia in filium Dei transferre in hominem sacrificum eam gloriam, quam cœlestis pater uult esse unius Iesu Christi. Hoc autem fit in missa ista papistica. Gloriam enim offerendi hostiam expiatoriam pro peccatis hominum uiuorum & mortuorum impurus sacrificus in se transfert, quando se offerre pro uiuis & mortuis gloriatur. Nam in hoc inaugurantur põtificij sacrifici quemadmodum suprà à nobis demonstratum est. Iam autem cùm pater cœlestis uult ut homines æternã sui sanctificationem reponant in unica Christi oblatione (Ita enim ait spiritus Dei in epistola ad Hebræos. Hic autem scilicet Christus sacerdos unã pro peccatis offerens hostiã, in sempiternũ sedet ad exterã Dei

de cœtero expectans, donec ponãtur inimici eius ſcabellum pedum eius. Vna enim oblatione conſumauit in æternum ſanctificandos. Item Chriſtus aſsiſtens pontifex per proprium ſanguinem intrauit ſemel in ſanctuarium, æternam redemptionem inueniens. Item. Quantò magis ſanguis Chriſti qui per ſpiritum æternum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo, emundabit conſcientiam ueſtram ab operibus mortuis ad ſeruiendum Deo uiuenti.) Quis non uidet execrandam impietatem eſſe, & abominandam contumeliam fieri filio Dei à ſacrifico qui hanc Chriſti gloriam uel ex parte minima in ſe transfert.

Tertia, Spiritus ſanctus in Paulo dicit. Vnus eſt mediator Dei & hominum, homo Ieſus Chriſtus, qui dedit ſeipſum precium redemptionis pro omnibus. In hoc Pauli dicto duo ſunt. Primum aſſertio qua Chriſtus mediator inter DEũ & homines

omnes

omnes ſtatuitur. Secundum aſſertionis ratio. Quia uidelicet hic unus Chriſtus & ſolus dedit ſe precium redemtionis pro omnibus. Vult itaq; paulus has ſacerdotij Chriſti partes, uidelicet ſacrificium, quod hic uocat ἀντίλυτρον & interceſsionē ita coniūgi, ut à ſe inuicē diuelli nō poſsint Vt ergo ſolus Ieſus eſt ſacerdos, qui ſuo unico ſacrificio expiat peccatum: Ita ſolus etiam eſt mediator, per quem unicum nobis ad patrem patet acceſſus. Nam interceſsio pendet ex merito ſacrificij, quarè non poteſt interceſsio in alium transferri quā in eum cuius eſt ſacrificium expiatorium facere. Cùm igitur hic interceſsionis honor tribuitur homini ſacrifico, ſumma iniuria fit filio dei. hoc autem faciunt papiſtæ in ſuo ficto ſacrificio. Nam non ſolum in ſe expiationis honorem transferunt, uerumetiam interceſsionis officium, quod ſimiliter ſolius eſt Chriſti ſacrilege ſibi uſurpant.

pant. Hæc enim eſt illorum oratio in miſsa. Offerimus præclaræ maieſtati tuæ de tuis donis et datis, hoſtiam puram, hoſtiam ſanctã, hoſtiam immaculatam, panem ſanctum uitæ æternæ, & calicem ſalutis perpetuæ, ſuper quæ propitio, ac ſereno uultu reſpicere digneris, & accepta habere, ſicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iuſti Abel & ſacrificiũ patriarchæ noſtri Abrahæ, & quod tibi obtulit ſummus ſacerdos tuus Melchiſedech, ſanctum ſacrificium, immaculatam hoſtiam, ſupplices te rogamus omnipotens Deus iube hæc perferri per manum ſancti Angeli tui in ſublime altare tuum &c: Et ſuprâ in eodem miſſæ arcano ſanctis mortuis eundem honorem tribuunt, cùm eorum meritis & precibus petit ſacrificus concedi ut muniamur diuinæ protectionis auxilio. Videmus hic geminam impietatem coniũgi. Nam non ſolum ſacrificum interceſſorem

cessorem statuunt qui nititur digni-
tate sacrificij sui: Verũ etiam Aposto-
lorum & martyrum precibus & me-
ritis petunt concedi, ut diuinitus pro-
tegantur. Tametsi autem subiungunt
per DOMINVM nostrũ Iesum Chri-
stum tamen apertissimè suam impie-
tatem produnt cùm sacrificij dignita-
te & meritis sanctorum se niti manife-
stis uerbis testantur. Verum cùm pa-
pistæ obijciunt Paulum adhortari, ut
alij pro alijs orent, & intercedant,
Respondeo ꝙ sancti orent & interce-
dant pro seinuicẽ non freti sua dignita-
te aut meritis, sed dignitate & meri-
to unici mediatoris nostri Iesu Chri-
sti, Papistæ autem dum sanctos me-
diatores faciunt, intelligunt patronos
qui sua dignitate & meritis nobis pa-
tris cœlestis gratiam mereantur.
Hoc est enim uulgare inter ipsos
principium, homines uiuentes in ter-
ris patronis opus habere in cœlis,
propterea quod ipsi indigni sint qui
per

per ſe appareant in conſpectu Dei. quo ſanè dicto, præterquàm quòd Chriſtum mediatorem ſuo honore ſpoliant, triplici impietate ſe inuoluũt. Primum enim dum mortuos uiuorum interceſſores ſtatuunt, excurrũt extra uerbi Dei limites, ac ſtulto impetu fer[illegible]ntur in pernicioſas tenebras, & in aſpera Tartarorum præcipitia. Vnde reuocare gradus ſuperaſqꝫ euadere ad auras, hoc opus hic labor eſt. Quanta autem hæc ſit prophanitas ſoli pij intelligunt qui tenebras eſſe norunt, ubi fax uerbi Dei non prætenditur: Qui abominanda eſſe ſciunt quæ Deus non ſanciuit: qui à ſathana proficiſci cogitant, quæcunqꝫ puluis & cinis fingit in religione ſine monſtratore uerbo Dei. Deinde cùm docent nitendum eſſe ſanctorum meritis diſcedunt à uero ſalutis fundamento & aliud fragile ſalutis fundamentum ſibi quærunt extra uerbum Dei. Nam cùm nullus mortalium

ſuopte merito ſalutem ſit adeptus, fie-
ri non poteſt, ut ſanctorum merita
aliis in ſalutem cedant, quæ tamen
merita papa fingit, thezaurum Eccle-
ſiæ eſſe, quem diſpenſat non gratis,
ſed prout numerant qui papam the-
zaurarium Eccleſiæ agnoſcunt. Ter-
tio cùm tales ficticios patronos ſibi
fabricant, altius in tenebras immer-
guntur. Nam diſcedunt à primo præ-
cepto, & ſanctos ſacrilega auda-
cia inuocant impulſi à diabolo qui
ſanctorum inuocationem in mundum
inuexit, idq; ob has cauſas. Primum
ut Chriſtum ſuo honore ſpoliaret.
Deinde ut ſanctos ignominia affice-
ret. Poſtremò ut idololatras qui ſan-
ctos iuuocant, olim ſocios habeat
æternarum pœnarum.

Quarta, miſſa papiſtica ad tur-
piſsimum quæſtum eſt proſtituta.
Nam non ſolum pro animarum
redemptione è purgatorio miſſas
uendunt: Verumetiam uenales eas
pro-

prostituunt ad quiduis impetrandũ. in qua re plurima scelera concurrunt: quorum nonnulla commemorabo, ut perfecto odio persequamur impurissimum missarum quæstum. Primũ enim hic quæstus pugnat cum fundamento salutis nostræ, quod est gratuita misericordia. Gratia, inquit, saluati estis per fidem, & hoc non ex uobis, sed Dei donum est, Non ex operibus ne quis glorietur. Deinde cœnam Dominicam abolet. Quis enim adeo cœcus est ut nõ uideat alienissimum esse à Christi cœna quæstũ impurum ex ea captare, quam cœnam DOMINVS uoluit esse σπονδὴν dulcissimam sui intimi amoris erga Ecclesiam ,& testimonium redemptionis Ecclesiæ per mortem suam, quã redemptionem gratuitam suæ sponsæ dilectæ in sua cœna obsignat. Tertio, hoc quæstus aucupium euertit uaticinia prophetarum de beneficijs mediatoris noui testamenti. Omnes

 sitientes,

ſitientes, ait Eſaias, uenite ad aquas & qui non habetis argentum properate, emite & comedite. Venite & emite abſq; omni precio uinum & lac. Per aquã uinum, & lac intelligit propheta beneficia Euangelij, quæ pronunciat eſſe gratuita. Quemadmodum enim pane, uino, aqua & lacte nutriantur corpora noſtra: ita animæ noſtræ doctrina Euangelij, ſpiritu ſancto, Sacramentis & alijs Chriſti donis gratuitis nutriuntur & ſuſtentantur. Quarto nundinatio miſſæ papiſticæ miſeros homines inebriat carnali fiducia. Nam numerato precio pro ficta expiatione tanquam efficaciſsimo pharmacho putant ſe repellere omnes noxas, idq; ſine fide & pœnitẽtia, & quia ſe emptis miſsis armatos aduerſus diabolum & mortem confidunt, multò licentius peccare pergunt, & indies obſtinatiores redduntur. Quinto hic miſſarum quæſtus purgatorij fundamentum eſt. Nam

quò magis uenales haberent miſſas, docuerunt ſacrifici purgatorium animarum eſſe poſt mortem, in quo animæ mortuorum detinerẽtur donec ſatis è maculis peccatorum in uita commiſſorum purgatæ eſſent. Quarè eis, qui uel ſeipſos, uel ſuos amicos mortuos ab igni purgatorij liberari cuperent miſſæ uenales curabantur, quibus redimi finxerunt pœnas purgatorij. Hinc ſupra modum auctum eſt, ut uocant patrimonium petri. Hinc eſt ꝙ facultates miſerorum hominum à ueris hæredibus ad ſacrificos & monachos tranſlatæ ſint. Sexto, hic quæſtus miſſaticus & impoſtura lenonis Romani neruus eſt papatus, hoc eſt regni antichriſti. Quarè non mirum eſt quòd adeo ferociter dimicent papiſtæ pro ſuis aris. Metuunt enim magnum periculum ſuis focis imminere, ſi aræ expugnatæ fuerint.

Quinta abominanda idololatria

eſt loco Chriſti adorare panem. Nã ut ſuprà quoq; attigimus ſacrificus poſt muſsitationem hiſtoriæ de inſtitutione cœnæ adorat ipſe primus panem, & mox eundem leuat, ut adoretur à Populo. Papiſtis enim perſuaſum eſt uirtute muſitatorum uerborum inſtitutæ cœnæ fieri elementorum, hoc eſt panis & uini trãſſubſtãtiationem in corpus & ſanguinem Domini, quæ proſtituunt adoranda, ſed manifeſto errore. pugnat enim cùm ratione ſacramenti iſta á thoma propugnata tranſſubſtantiatio. Nam ut in baptiſmo requiritur, ut maneat ſubſtantia aquæ, quæ dum aſpergitur iuxta inſtitutionem Chriſti, rationem ſacramenti habet, & uerè cum illa aqua adeſt arcano modo ſanguis Chriſti, quo homo internus abluitur à peccatis, adeoq; ipſum Chriſtum induit: Ita in cœna DOMINI requiritur, ut maneat ſubſtantia panis & uini, quæ dum porriguntur

& ſu-

& ſumuntur iuxta inſtitutionẽ Chriſti, rationem ſacramenti habent, & uerè cum pane & uino adſunt arcano modo corpus & ſanguis DOMINI, quibus homo internus alitur, fouetur, & reficitur. Ante ergo uſum ordinatum non habent magis rationem ſacramenti panis & uinum, quã aqua baptiſmi. Proinde ſimilis furor eſt adorare panem & uinum, ac ſi quis adoraret aquam aſpergendam in hominem baptizandum, uel aſperſam & reſeruatam adorationis ergò. Quód autem Papiſtæ recitationi uerborum cœnæ tribuant uirtutem trãſſubſtantiandi, ut cum illis loquar, elementa, à Magis potius & incantatoribus didicerunt quàm a Chriſto. Is enim ſolus eſt qui ſua diuina potentia efficax eſt in cæna, & manibus miniſtrorum communicantibus iuxta inſtitutionem ſuam porrigit ſuum uerum corpus, & uerum ſanguinem nobis planè inſcrutabili modo. Cœ-

terum quòd in reformatis Eccleſijs alta uoce & uulgari lingua hiſtoriam inſtitutæ cœnæ pronuncient miniſtri Euangelij, id faciunt non ut uirtus aliqua ex recitatione illa tranſeat in e-lementa: Sed alioqui ſanctiſsimo & utiliſsimo conſilio. Nam nihil pijs cordibus dulcius eſſe ſciunt, quàm audire ipſam hiſtoriam inſtitutæ cœ-næ, quæ cauſas inſtitutionis conti-net, & commendat ipſis dulciſsimam σπονδὴν inter Chriſtum & ipſius Eccleſiam. Proinde ut papiſtæ muſi-tando apud ſe uerba cœnæ ſacrilegiū maximum committunt occultādo do-ctrinam Euangelij, cuius ſumma in hiſtoria inſtitutæ cœnæ continetur: Ita minimê ferendum, ſed Potius fu-ſtibus cohercendum iudicarem, ſiquis uellet cœnam Dominicā celebrari ſine recitatione hiſtoriæ uel ex Euāgeliſtis, uel ex Paulo petitæ. Hic fortè aliquis inſurget, & dicet in celebratione cœ-næ in reformatis Eccleſijs panē uulgo adorari

adorari non minus quám in papatu. Ad hoc sic respondeo, si quis panem & calicem in nostris Ecclesijs adorat hæret adhuc in papistico errore, à quo per pios Euangelij ministros esset reuocandus. Deinde distinguo inter cultum panis & reuerentiam animi erga maiestatem Christi, præsentis in cœna, quam reuerentiam testamur genu flexione, & externis corporis gestibus, dum in cœnæ celebratione occupamur. ut hanc reuerẽtiam licitam & piam, & à Paulo Apostolo nobis commendatam iudico: ita cultum panis & uini impium & prophanum esse statuo: Cùm quia mandatum non habet, sine quo mens pia nihil in religione statuit: Tũ quia temeraria est, ut quæ non sit contenta eó sacramenti usu quem DOMINUS postulat.

Sexta, contra institutionem & naturam cænæ Dominicæ est ꝙ unus seorsim epulum habeat abolita communi-

municatione. Ita enim Paulus ait, conuenientibus uobis in unum, non est cœnam Dominicam comedere. Vnusquisq; enim propriam cœnã præsumit edendo. Deinde ut nemini sibi ipsi baptismum conferre licet; Ita nec sacrifico licitum erit sibi priuatim & soli Dominicam cœnam instruere. Si igitur non est cœna Dominica ista priuata epulatio, profecto frustra gloriantur sacrifici se quinq; uerbis corpus Christi de cœlo in aram suam detrahere. Nam Christi corpus & sanguis ibi solummodo adest ubi seruatur Christi institutio, & iuxta institutionem communicatio. Necesse est igitur ut ad minimum sit qui porrigat, & qui accipiat.

Septima huius missæ præsidio regnum Antichiristi à Sathana erectum augetur & confirmatur. Nam omniũ impiorum cultuum quibus regnum Antichristi fulcitur officina est missa. Quæ ideo fallit securius quia formam

habet á ſua natura alieniſsimã. Spe-
cioſiſsima enim apparet, cùm nihil ſit
ea abominabilius.

Octaua, applicatio miſſæ pro
mortuis, ut liberentur à purgatorio,
planè Diabolicum inuentum eſt. Nã
nemini fit remiſsio ſine propria fide.
Contumelia igitur Chriſtum afficiũt
qui fingunt oblationem illam mere-
i mortuis remiſsionem. Deinde qui
x hac uita diſcedunt, uel in fide diſ-
edunt, uel ſine fide. Si in fide, beati
ınt iuxta illud. Beati qui in DO-
/IINO moriuntur. Et Petrus dicit
Finem fidei eſſe ſalutem animarum.
At ſi ſine fide, firma ſtat ſententia
Chriſti. Qui non credit in filium ira
Dei manet ſuper eum. Duplex pro-
de uia eſt. uidelicet uitæ ſeu ſalutis
uæ eſt credentium, Et mortis ſeu
mnationis, quæ eſt omnium qui in
hriſtum credere in uita recuſarunt.
bi ergo purgatorium ex quo ani-
æ precio miſſarum redimuntur?

Cœte-

Cœterum tametsi ueritas de idololatrica missa papistarum, Eccesiæ Dei non est incognita, tamen papistæ ne uideãtur causa cadere tres ueluti clypeos nobis obijciunt. Primum enim factum Melchizedech proferunt. Deinde opponunt locum Malachiæ de sacrificio futuro inter gentes, cum similibus. Tertio dignitatem populi noui testamenti amplificant, sed quantum ualeant singula breuiter uideamus. factum Melchisedech à quo petunt papistæ causæ patrocinium hoc modo describitur Genes: 14. Et Melchisedech rex Salem protulit panem & uinum, & hic sacerdos Dei altissimi, & benedixit ei & ait. Benedictus Abraham Deo altissimo. Hinc inferunt impudenter ꝙ operteat sacrificos offerre Deo Panem & uinum in hostias placabiles. Non profecto meliori consequẽtia, quám si quis; ita colligeret. Philippus est in Hispania, ergo mare

eſt dulce. Primum enim corruptè legunt obtulit pro Protulit, & pro copulatiua Particula Et legunt Enim. Quo facto teſtantur quem habeant magiſtrnm nempe diabolum, corruptorem & caluminatorem uerbi diuini. Deinde perperam diſtinguũt componenda, & componunt diſtinguenda. Duo enim ſunt membra diſtincta narrationis in Moſe. Prius eſt de rege & regio facto. Poſterius de ſacerdote & ſacerdotis facto. Melchizedech rex Salem protulit panem & uinum, habes regem & regium factũ. Et ipſe fuit ſacerdos Dei altiſsimi, benedixitq; ei, habes ſacerdotem & ſacerdotis factum. Quòd ergo Melchiſedech protulerit panem & uinum liberalitatis regiæ fuit, qua uoluit exercitum Abrahæ defatigatum refocillare. Quòd autem benedixerit Abrahæ, ſacerdotalis muneris erat. Nam ſacerdotum eſt benedicere populo Dei Numer: 6. Tertio ſcirent

papiſtæ

papiſtæ ex epiſtola ad Hebræos Melchizedechũ non fuiſſe typum ſacerdotum papalium, ſed aſsimilatum fuiſſe filio Dei idq; iuxta modũ certum. Tu es, ait Pater ad filium, ſacerdos æternus ſecundum ordinem Melchizedech. Iam ſi dicunt ſe eſſe ſacerdotes ad modum Melchizedech, faciunt ſe ſucceſſores Chriſti in ſacerdotio quem Spiritus ſanctus in Epiſtola ad Hebræos affirmat habere ſacerdotium ἀπαράβατον, ut quod ſucceſsione ad alium non tranſeat, & quem pater interpoſito iureiurando teſtatur nullum habiturum ſucceſſorem, ſed ipſum ſolum manſurum æternum ſacerdotem. Ita enim habet Pſalmus 110. Iurauit Dominus & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchizedech. Quartò certiſsimo certius eſt Spiritum ſanctum in Epiſtola ad Hebræos nequaquàm prætermiſiſſe ſiquid myſterij de ſacrificio panis & uini

uini in nouo testameuto latuisset in facto Melchizedech. Nam exactè & distinctè enumerat Spiritus sanctus conditiones quibus Melchizedech assimilatus fuit filio Dei æterno nostro sacerdoti.

Ex his rationibus euidentissimè constat, ꝙ papistæ perperam detorqueant factum Melchizedech ad suū idolum stabiliendum. Nec moramur ꝙ in suam sententiam adducant quædam patrum dicta, qui acceptum errorem á maioribus suis tradiderunt posteris. Nulla enim humana autoritas tanta est, quin cedat uoci diuinæ. Nec longa & erronea consuetudo aliud est quàm erroris uestutas. Cui meritò ueritas Dei est præferenda. Theodoretus, quem unum omnibus scholasticis scriptoribus præferendū iudico, expendens uerba epistolæ ad Hebræos, ita ait in cap: 8. *Si igitur & sacerdotium quod est ex lege fidem accepit, & sacerdos qui est se-*

cundum ordinem Melchizedech obtulit ſacrificium, & effecit ut alia ſacrificia non eſſent neceſſaria, Cur noui teſtamenti ſacerdotes myſticam λυτϱγείαμ ſeu ſacrificium peragunt? Sed clarum eſt ijs qui in rebus diuinis ſunt eruditi nos non aliud ſacrificium offerre, ſed illius unius & ſalutaris memoriam peragere. Hæc Theodoretus. Sed poſterior ætas á diabolo ſeducta ex malè intellectis patrum dictis fabricauerunt idolum miſſæ.

Malachiæ locus quem pro ſua ſententia ſtabilienda adducunt, hic eſt ex cap: 1. In omni loco ſacrificium offertur nomini meo, atq; oblatio munda, quia magnum eſt nomen meum in gentibus. Ex hoc Malachiæ dicto & ſimilibus quale eſt illud Ezechielis 40. Sacrificium offerte DOMINO legittimum & perpetuum, Conantur papiſtæ ſuum miſſaticum ſacrificium ſtabilire. Verũ hanc collectionem uel pueri qui elementa dia-

lectices

lectices degustarint riserint. Quis e-
nim ferat hanc collectionem anima-
lia sunt in foro. Ergo est ibi Chime-
ra. Imo quod adhuc absurdius est:
Ex genere non distributo inferunt
monstrum, nec auditum, nec antea
uisum à quoquam. Argumenti autẽ
Prophetici uis hæc est. Prophetæ
prædicunt fore in gentibus sacrificiũ
& in omni loco futuram oblationem
mundam, igitur gentes conuersæ
per prædicationem Euangelij habe-
bunt sacrificia & oblationes. Verum
qualia nam sint illa sacrificia, qualesq;
oblationes non ab hominibus, sed à
Deo & ab ijs qui testimonium Dei in
se loquens habent discendum est. Sed
de hac re postea dicemus, ubi agetur
de sacrificijs Christianorum.

Tertium quod obijciunt papi-
stæ est dignitas populi noui testamẽ-
ti, ad hanc dignitatem astruendam
adducunt Papistæ multa scripturæ
testimonia, & potissimum duo dicta

ex ſecundo prioris epiſtolæ Petri. Ad quem accedentes lapidem uiuum & ipſi ueluti uiui lapides ædificemini domus ſpiritualis, ſacerdotium ſanctum ad offerendum ſpirituales hoſtias acceptas Deo per Ieſum Chriſtum. Et mox in eodem capite. Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus in acquiſitionem, ut uirtutes annuncietis illius qui ex tenebris uos uocauit in admirabilem ſuam lucem. Ex his & ſimilibus dictis rectè quidem colligũt Papiſtæ dignitatem populi noui teſtamenti, uicioſè inferunt propterea requiri miſſaticos ſacrificos, qui offerant ſacrificium placabile pro uiuis & mortuis. Nam Petrus hic alloquitur non ſacrificos, ſed totum Dei populũ, Viros, fœminas, uirgines, ſenes, iuuenes & infantes, quos omnes dignatur ſacerdotum honore, ut qui ſacerdotio fungantur ad offerendum ſpirituales hoſtias acceptas Deo per

Ieſum

Iesum Christum. Si igitur omnes Christiani sunt sacerdotes, ut offerant Deo hostias acceptas, profecto aliud est sacerdotium Christianorũ omnibus commune, & aliud papistarum quod solis rasis & unctis ad offerendas hostias placabiles committitur sine mandato Dei, imo contra apertissimas scripturas. Quando ergo papistæ sic colligunt. Dignitas populi noui testamenti longè maior est quàm populi ueteris testamenti, Proinde requiritur ut Christiani quoq; habeãt sacrificia eaq; augustiora ueteribus, alioqui deterioris conditionis essent quàm uel gentes prophanæ fuerunt, Vel Iudæi sub ueteri lege. Concedo dignitatem esse amplissimam. Do etiã augustiora esse sacrificia sed missã esse sacrificiũ Christianorum ex dignitatis prærogatiua ne quaquàm efficitur.

Cum itaq; & firmis rationibus ostendimus missæ papisticæ uanitatem atq; prophanitatem, & leuita-

Adiaphora

tem clypeorum quos nobis obijciunt demonſtrauimus, Reliquum eſt, ut illorum impietatem fugiamus tanquã ſerpentem qui primis noſtris parentibus autor fuit ut tentarent DEVM corrigendo ipſius mandatum. Eſt enim tentare Deum nihil aliud quam ſpretis uerbo, ordinatione, & uocatione, aliud quærere fiducia propriæ ſapientiæ, quod magis placet. id quod Papiſtæ fecerunt excogitãdo missam pro uiuis & mortuis: Qua ſuum regnum ſtabiliri, & dignitatem opeſq; ſuorum ſacrificorum augeri ſtatuerunt.

Nunc breuiter, ut promiſimus, de ijs quæ adiaphora & media haberi poſſunt, dicamus. Neq; enim omnia quæ in papatu obſeruantur, impia ſunt genere, ut neccelsario omnia ſint fugienda. Preces matutinæ & ueſpertinæ, quæ de tempore, ut uocant, inſtitutæ ſunt, conſtant pſalmis & lectionibus ex ſacris ſcripturis

desumptis. Quarè pius in papatu habitans his interesse potest, illæsa cõscientia, modo periculnm scandali uitari poßsit, & caueatur collusionis cum aduersaris subspicio. neq; enim ita Scyllam fugiendam esse iudico, ut in Carijbdim incidas. Nam extrema hæc ex æquo fugienda sunt. uidelicet Papistica impietas, & epicurismi suspicio. Nam qui semper fugit cœtus hominum, ubi fiunt preees ab Ecclesia, non tam papisticam impietatẽ fugere, quàm episcurismũ sectari uidetur. Quaré uelim pios in papatu habitantes interdum interesse precibus matutinis & uespertinis, præsertim ijs in quibus nec fit inuocatio mortuorum, nec panis adorandus in monstràntia exhibetur, quemadmodum fit in festis sanctorum, & in summis festis ut uocant, in quibus etiam thuris suffitus coram statuis uentilatur.

Quantum autem ad baptismum

infantum attinet, duo facienda sunt pijs. Corde improbent nugas Papisticas, quibus cõtaminatur quodãmodo baptismus, & reuerenter institutionem Christi meditentur. Quod cùm fit puto pios excusari qui uel suos liberos Baptizari sinunt in papatu: Vel alioqui accedunt ut testes baptisma infantum. Quia illic aliquid remanet de institutione Christi.

Quid hic dicendum est de missa in qua fit distributio panis & uini? An quia aliquid in ea remanet de institututione Christi licebit pio homini rectè edocto de idolo missatico interesse & communicare cùm alijs? Nam si ideo baptismo papistarum multis additamentis contaminato licet adesse, quia ibi aliquid remanet de institutione Christi, Cur non eadem ratio ualebit in cœnæ communicatione? Hæc quæstio, etsi admodũ difficilis apparet tamen id quod mihi uidetur apertè dicam. iudicium re-

linquens

linquens Ecclesiæ, hoc est, uerè pijs præsertim ijs qui crucē expèrti sunt, & intra telorum iactus uersati. Primum igitur distinguo inter missam, & communionem in papatu. Nam tantū discrimen statuo inter missam & communionem illam solennem quæ celebratur in papatu die paschatos, quantum est inter cœlum & infernū. siquidem in missa planê nihil remanet de institutione Christi. Quarè ut missam inpiam iudico, ideoq; fugiendam tanq; idolum Diaboli: Ita quod remanet de institutione Christi, sanctum pronuncio. NePhas enim est putare rem tantam pendere à dignitate ministrornm. Quoniam reuera diuersissimi sunt actus, Missa papistica, & communio seu cœna. Nam finita missa Papæ, inchoatur cœna Christi. Debet igitur pius in papatu habitans fugere idolum missæ, & potest modo caueatur scandalum, & collusionis cum aduersarijs suspicio, inter-

esse communicationi, & cum electis Dei quales multi latent absq; dubio in papatu, communicare. Quid? An ergo licebit communicare sub altera, ut uocant, specie? An non excluduntur laici à sacro poculo sanguinis DOMINI? Ex nostris non pauci putãtes consecrationem (ut uocant,) fieri recitatione uerborum, de institutione cœnæ, grauissimum peccatum iudicant, si quis sub altera specie communicet. Sacrifici similiter ministri cœnæ in papatu putant laicos non fore participes calicis DOMINI ob eandem causam, uidelicet quòd uerba non sunt mussitata super calicem, ex quo propinatur Laicis. Quare putant uinum esse sine præsentia sanguinis DOMINI. Quod si sic esset, hoc est, si res tanta penderet à recitacione uerborũ, potius quàm à Christo, qui præsens in sua cœna porrigit sacramentum corporis & sanguinis sui, nequaq; uellem pium hominem

Consecratio.

in papatu communicare. Hos cum habemus aduersarios uidelicet Domesticos, & extraneos, difficile est aliquid sine offensione pronunciare, dicam tamen quood sentiam.

Primum omnium tenendum est ꝙ consecrare non sit, ut papistæ putant, & quidam semipapistæ opinantur, pronunciatione præscriptorũ seu conceptorum uerborũ magico more rẽ communem, seu non sacram, sacram facere: Sed consecrare uerissimè est rem quampiam à communi usu separare, atq; eandem sacro usui diuinitus ordinato applicare cum Dei laude & gratiarum actione. hanc definitionem firmam esse intelligit qui uim consecrandi uerbi cadosh apud Hebræos, cum ritu consecrandi ueteri contulerit, quiq; factum Christi instituentis cœnam, & doctrinam Pauli de benedictione panis & calicis simul perpenderit. Cùm ergo hæc

res

res non pendet nec ex uerborum uirtute, nec impeditur malicia hominum inuidentium pijs participationẽ calicis, ſed pendet ex mandato & inſtitutione Chriſti, qui iuxta ſuam promiſsionẽ uult intereſſe cœtui piorum inuocantium ipſum, cogitantium & agnoſcentium beneficia mortis & reſurrectionis ipſius, non dubito quin pij in papatu participationem corporis & ſauguinis percipiant, tametſi incantatio papiſtica calicem non fœdat. Nam & qui ſanctificat filius Dei eſt, & qui porrigit manibus miniſtrorum corpus & ſanguinem ſuum filius Dei eſt, cuius diuinam potentiam, & immenſam bonitatem, nec impedit error hominum, nec malicia inuidorum ſupprimentium recitationem de inſtituta cœna, frangit.

At obijciat aliquis: Qui ſimul cõmunicant, id faciunt, ut ſint unum in Chriſto. Ita enim Paulus ait. Quoniam ut unus panis: Ita unum cor-

pus

pus multi ſumus. Omnes qui de uno pane, & uno calice participamus. Papiſtæ autem qui fidem non adferũt extra Chriſti corpus ſunt. nemo enim in Chriſto eſt, niſi per fidem. Proinde uidetur non licere cum papiſtis communicare. Reſpondeo duplicem eſſe communionem in cœna. Quarũ una eſt fidelis animæ & Chriſti, de qua idem Apoſtolus. Calix benedictionis cui benedicimus nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt, & panis quem frangimus, nonne corporis DOMINI communicatio eſt? Huius communicationis uerè ſunt participes qui fidem ſecum adferunt ad ſacram cœnam. Altera communio quæ pendet à priori, eſt fratrum communicantium inter ſeſe. Hanc fidelium communinionem impedit nec impietas miniſtri, nec ſi unus aut alter Iudas adfuerit. Nam eſt ſpiritualis communio quæ eſt piorum omnium ſub uno capite, etiam ocultorum in pa-

κοινωνίαν in Coena.

in papatu, quales haud dubio multi sunt. Verum hic rursus moneo cauendam esse, uel simulatam abnegationem confessionis. Quid si quis adeò abhorreat à papatu, ut nullo pacto communicare audeat in regno papæ? An non hic pio patrifamilias, qui habet piam uxorem, & rectè institutam familiam, licebit priuatim in sua domo sibi & suis cœnam Dominicam instruere, nec ne? Erunt fortasse qui dicent non licere, propterea quod administratio sacramentorum pertineat ad publicum ministerium. Ab his rursus quæro, an non communicarint olim in primitiua Ecclesia multi, antequam ordinarium & publicum institutum est ministerium, & antequam templa sunt erecta in quibus publicè conuentum est? Ego quidem non dubito multorum piorum ciuium domos fuisse templa, in quibus pij patresfamilias cum suis familijs instruxerunt cœnam Dominicam, &

ſe mutua doctrina & conſolatione erexerunt. Diſtinguo igitur inter rectè conſtitutam Eccleſiam, & inter captiuitatem & exilium, ubi publicè graſſatur in pios, illic uolo publico miniſterio nihil detrahi, ſed omnia fieri iuxa ordinationem benè inſtitutæ Eccleſiæ: Hic autem id eſt in captiuitate Eccleſiæ ſeu exilio ſub Turca & papa ſtatuo excuſari pios, ſi ſanctorum in primitiua Eccleſia imitentur exempla. Hanc noſtram ſententiam de uſu cœnæ Dominicæ in papatu breuiter aſſcripſimus, in qua ſi quis aliquid deſideret cupio amice admoneri. Nam pijs omnibus qui non tam anticipatis opinionibus quã monſtratæ ueritati acquieſcunnt, nõ ſolum hanc noſtram ſententiam, uerũetiam quicquid unquàm à me ſcriptum eſt, aut forte ſcribetur, ſubijcio: Quare amanter rogo, ne quis præcipitet iudicium, ſed rationes meas, & aduerſariorum inter ſe conferat.

Quod si quis fecerit, spero ipsum sententiam nostram non improbaturum. Rogo autem DEVM patrem DOMINI nostri Iesu Christi, ut mentes nostras illuminet sua luce, & furores diabolorum & hominum persequentium sanam doctrinam reprimat, & nos in uera pietate, per & propter Christum conseruet, ut ipsum in omni æternitate celebremus Amen.

DE SACRIFICIIS CHRIstianorum.

Chrastiani qui sincerè Christum profitentur, habent etiam sua sacrificia. Vnum uidelicet propiciatorium: Alterum ἐυχαριςικὸν. Vtrumque nomen sortitum est ab effectibus eu finibus. Propitiatorium sacrificium habent Christiani, non quidem á se offerendum, sed pro se oblatum à summo sacerdote & mediatore Iesu Christo. Christus enim sacerdos semetipsum

Christianorū sacrificia

in ſacrificium propitiatorium pro omnibus tradidit, ut placato patre credentes ſanctificarentur in æternum per ipſum.

Εὐχαριστικὸν ſacrificium eſt quælibet obedientia à pijs præſtita Deo, qua ut agnoſcunt DEVM omnis boni fontem & autorem: Ita teſtantur ſuam erga ipſum gratitudinem.

Vt autem hæc doctrina de ſacrificijs Chriſtianorum ſoli Eccleſiæ Dei nota, rectius intelligatur, & nobis magis dulceſcat, uolo diſtinctius de utroq; genere dicere. Nam quod particulatim, ut ait Bernhardus, diſtinctum fuerit, legitur dulcius & melius conſeruatur. In ſacrificio igitur propiciatorio ſeu expiatorio plura ſpectāda ſunt quæ facient ad eius perſpicuā explicationem. Quare primum de ſacerdote qui hoc ſacrificium offert dicam. Mox de ſacerdotio eiuſq; partibus. Tum de fœdere. Eſt enim omnis ſacerdos alicuius fœderis ſponſor.

Quarto de sacrificij huius applicatione. Postremo de perpetuo huius sacrificij usu in conscïentia, in uita, & in morte.

DE SACERDOTE.

IN explicatione primi huius membri de sacerdote summo Christianorũ, uideamus quæ fuerit necessitas sacerdotis, quœ personæ conditio, & quis nam sit. Necessitas sacerdotis hinc æstimetur. Nos omnes esse peccatores, reosq; æternæ mortis, cùm propter parentum primorum defectionem à Deo, tum ob nostram propriam culpam & reatum in confesso est: Id quod & pœnæ à iustissimo Deo impositæ, & uox Dei, & conscientia cuiusq; testantur. Iam autem unũ ex duobus necessarium omnino fuit. Aut enim nobis æternum pereundum erat, aut reconciliatio cum Deo offenso ineunda. Verum quia reconciliatio

iusta esse debuit, ne quid decederet iusticiæ diuinæ, non potuit fieri sine compensatione iniuriæ Deo factæ. Hæc autem compensatio necessario fieri debuit per aliquem mediatorem. Vt quemadmodum unus Adam conjecit nos omnes in mortem & damnationem sua culpa: Ita aliquis esset qui suo merito nos Deo offenso recõciliaret, facta iniuriæ compensatione. Qui autem ita inter DEVM offensum & homines offendentes est mediator, sacerdos nominatur. Ita enim Epistola ad Hebræos habet capit. 5. Omnis sacerdos ex hominibus assũptus, pro hominibus constituitur in ijs quæ sunt apud DEVM agenda, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis. Ex his euidentissimè patet, quàm fuerit necessarius sacerdos, ad ineundam reconciliationem nostri cum Deo offenso. Sed quis talem sacerdotem dare potuit cùm totum genus humanum sit reum & nullus in

toto genere humano pro ſeipſo ſatis-facere, nedum pro alijs Poſsit, Deus ſapientiſsimus conſilium, quod homo dare non potuit, protulit. Nam miſericordiæ ipſius fuit miſereri ſuæ creaturæ, Sapientiæ, ne fine ad quem condita erat excideret. Potentiæ, ne ſineret Diabolum perpetuam exercere tyrannidem in creaturam ad ſuam imaginem conditam. Deniq; iuſticiæ ne ſineret peccatum impunitum. Protulit ergo conſilium Deus ſapientiſsimum per quod & ſummam ſapientiam, & immenſam miſericordiam, & infinitam potentiam, & iuſticiam abſolutiſsimam declarauit. Quoniam itaq; maior fuit ira Dei in peccatores, quales ſumus omnes natura, ſi quidem natura ſumus filij iræ, quám ut eam ſuſtinere poſsit purus homo, & iuſticia tamen Dei requirebat, ut unus aliquis in humano genere uitæ autor eſſet, ſicut unus mortis fuit, Dedit igitur Deus talem ſacerdotem

qui potuit, quia Deus: Et debuit, quia homo. unus utiq; de humano genere, segregatus tamen á peccatoribus, hoc est, iustus. Alioqui minimè idoneus dato muneri. Ita enim ait Deus. Semen mulieris conteret caput serpentis, hoc est consensu totius scripturæ approbante, Æternus Dei filius assumet humanam naturam, in unionem personalem, hoc est, ut Deus & homo sit una persona, mediator seu sacerdos inter DEVM & homines, qui causa hominum in se suscepta pœnam luet hominibus debitam, ac homines, imputata ipsis sua iusticia, cum Deo reconciliabit. Vnde Augustinus. Sanandæ nostræ miseriæ conuenientior alius modus non fuit, quam per passionem Christi. Is enim, ut idem ait, delicta nostra sua delicta fecit, ut iusticiam nostrã suam iusticiam faceret. Conditio proinde sacerdotis suo merito nos Deo reconciliantis duplex requirebatur. Natu-

rarum una. Altera Qualitatis. Conditio naturarum, quód hic noſter ſacerdos debuerit eſſe Deus & homo, una perſona, alioqui mediator eſſe non potuiſſet. Vt enim ſua æterna diuinitate patri: Ita nobis humanæ naturæ ſocietate coniungi debuit. Filius proinde Dei, ut ait Ambroſius, aſſumpta carne homo natus eſt, ut mediator Dei & hominum, homo eſſet Ieſus Chriſtus. opportuit ergo ut ex utroq; mediator eſſet, ut utrũq; reconciliaret. Ex Deo quidem ut cũ ipſo colloqui poſſet & intercedere, ex humano genere uerò ut & debitor eſſet, & haberet quod offerret. Vnde Epiſt: ad Hebræos. particeps factus eſt carnis & ſanguinis, ut per mortem aboleret eum qui mortis habebat imperium, hoc eſt diabolum, & liberos redderet quotquot per omnẽ uitam obnoxij erant ſeruituti. Item debuit per omnia fratribus aſsimilari, ut miſericors eſſet, & fidelis ſacerdos in his

in his quæ apud Deum forent agenda, ad expiandum peccata populi. Nam ex eo quód tentaretur, potest & ijs qui tentantur succurrere.

Hactenus de conditione naturarum diuinæ, & humanæ sacerdotis nostri: Iam de qualitate personæ, de qua eadem Epistola ad Heb: in hunc modum. Talis decebat ut noster esset summus sacerdos, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cædis factus, qui non habuit necessitatem quotidiè prius pro suis delictis hostias offerre: Deinde pro populi. Sed de hac qualitate in expliacatione sacerdotij plura se offerent dicenda. Quód autem Iesus Mariæ Virginis filius sit uerus Messias adeoq; sacerdos & mediator nobis à Deo promissus & datus, suprà ostendimus hanc immotam demostrationem opponentes Iudæis.

Is solus absq; omni dubio, ac uerissimo uerius, atq; adeo omniũ confe-

ſsione eſt Meſsias uerus & unicus, adeoq; ſacerdos, & mediator, in quē omnia Prophetarum uaticinia concurrunt, cuiq; ſoli conuenit quicquid de Meſsia prædictum eſt à ſanctis Dei Prophetis, Moſe & alijs.

In Ieſum autem Mariæ filium concurrunt omnia Prophetarum uaticinia, & huic ſoli Ieſu conuenit quicquid de Meſsia dictum eſt à ſanctis Dei Prophetis Moſe & alijs.

Ergo ſolus Ieſus Mariæ Virginis filius eſt Meſsias, uerus & unicus adeoq; ſacerdos, & Mediator noſter.

Minorem quæ eſt κρινόμενον confirmauimus ſuprà, ubi refutauimus Iudæorum uanitatem de Meſsia. Videantur quæ annotauimus in primum huius Pſalmi uerſũ aduerſus Iudæos.

DE SACERDOTIO eiuſq; partibus.

SAcerdotium noui teſtamenti eſt miniſterium diuinitus ordinatũ & ſancitum in quo ſummus, & æternus ſacerdos Deus & homo Ieſus Chriſtus confirmatus iureiurando diuino annunciat, & conſeruat doctrinam euangelij de remiſsione peccatorum, offert ſeipſum per ſpiritum æternũ in ſacrificium piaculare, ſeu propitiatorium, quo & expiat peccatum, & ſatisfacit iuſticiæ Dei pro peccatoribus, placat iram Dei, meretur gratiam & ſpiritum ſanctum omnibus credentibus in nomen eius, & orat aſsiduè pro Eccleſia, & exauditur, ut excuſſo iugo diaboli hoſtis humani generis, & reparata imagine Dei in nobis amiſſa per peccatum, ſanctificemur in æternum, atq; adeò beati uiuamus, Chriſto ſacerdoti conformes in omni æternitate.

Hæc definitio cùm ex ijs quæ diximus de ſacerdote, tum ex totius ſcripturæ conſenſu & præſertim ex

Epist: ad Heb: de sacerdotio Christi collecta est: Sed singulæ partes huius definitionis, ut uberrimã doctrinam & consolationem continent: ita longiorem explicationem postulant. Sunt autẽ tres partes sacerdotij Christi in definitione expressæ, uidelicet doctrina Euangelij, sacrificium, & oratio seu intercessio. Atq; harum singulæ perfectissimæ sunt & efficacissimæ, ita ut nec quicq̃ uel in ipsis desideretur, uel sit infirmum ad saluandum. Virtus enim omnis harũ partium pendet à maiestate sacerdotis nostri Chrtsti, in quo nec sapientiam, nec bonitatem, & puritatem, nec uoluntatem, nec potentiam quis desiderare poterit. De his ergo tribus partibus ordine dicemus.

Prima pars est annunciatio Euangelij, sine qua nos miseri & cœci peccatores nihil fauoris & gratiæ à Deo sperare possumus. Nam sine hac Euangelij doctrina tristissimis inuolui-

mur tenebris, & peccatorum noſtrorũ magnitudine, multitudine, & turpitudine, uel iudicio propriæ conſcientiæ condemnati proſternimur, ut planè deſperare ſit neceſſe. Siquidem & lex Dei iram minatur legem non facientibus. (Hæc enim legis iudiciaria ſententia eſt: Maledictus omnis qui non manſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in lege): Et conſcientia quæ eſt teſtimonium iudicij futuri, nos coram tribunali Dei reos peragit: Et calamitates humani generis iuſtiſſimam eſſe iram Dei teſtantur: Et horribilis tyrannis diaboli in humanum genus, atq; multi tragici caſus omnibus temporibus, quàm horrenda res ſit peccatum conuincunt. Taceo bella, taceo ſigna in cælo, terra & mari teſtantia furorem (ut cum Propheta loquar) iræ diuinæ. Hæc omnia ſunt ueluti præludia æternæ miſeriæ eorum qui non conuertuntur ad prædicationem Euangelij. His omnibus

malis

malis medetur ſacerdos noſter, mo-
do eius medicinam tanquam Phrenetici
non reſpuerimus cum furioſo & cæ-
co mundo. Is enim è ſinu patris pro-
fert ſuauiſsimam doctrinam Euange-
lij de remiſsione peccatorum: qui-
bus remiſsis & abolitis nec lex in no-
bis habet quod condemnet nec dia-
bolus & mors quicquam iuris in nos
obtinent. Hæc doctrina Euangelij
myſterium dicitur abſconditum à ſa-
pientibns huius mundi, atque ſtulticia
ab illis iudicatur. Sed miſeris & affli-
ctis peccatoribus ſapientia eſt Dei,
cui per ſtultam prædicationem cruci-
fixi Christi placuit ſeruare creden-
tes.

Quænam igitur, & qualis ſit
hæc doctrina Euangelij breuiter ex-
plicandum eſt, quò nobis hæc pars
ſacerdotij Chriſti fiat dulcior. Chri-
ſtus Lucæ 24. Summam rei his uer-
bis proponit. Oportet prædicari in
nomine meo pœnitentiam ſeu con-
uerſio-

uersionem & remissionem peccatorū inter omnes gentes. Proinde Euangelium est annunciatio Vniuersalis remissionis peccatorum quæ contingit omnibus ijs qui conuertuntur, idq; propter nomeu Christi, id est propter merita Christi. Etsi autem hæc definitio summã rei, ut dixi continet, tamen, ut magis agnoscatur magnitudo beneficij sacerdotis nostri Christi, ampliorem definitionẽ asscribam. Euangelium est uniuersalis prædicatio sacerdotis nostri Christi, in qua annunciatur liberatio ab ira Dei à maledictione legis, & damnatione æterna, & proclamatur remissio peccatorum, salus, & uita æterna credentibus in filium, propter eiusdem merita, secundum promissionem olim patribus factã, ut perpetuo gloria bonitatis Dei, prædicetur, Vtq; porro dignos fructus Euangelio edant homines per Christum liberati, tandemq; uita æterna fruantur. Hæc defi-

nitio Euangelij ex uarijs scripturæ locis collecta docet Euangelium uerè bonum & lætum esse nuncium, sine quo in æterna miseria nobis esset pereundum. Huius definitionis membra quia alibi à nobis & multis explicata sunt, nolo longiore oratione persequi. Summa huc redit: ꝙ natura sumus miseri, condemnati, serui. Gratia autem, quam Euangelium annunciat, beati, iusti, liberi, & hæredes uitæ æternæ per Iesum Christum. Hanc doctrinam Euangelij ipse filius Dei protulit è sinu patris, & eam proposuit primis nostris parentibus, post tristissimum illorum lapsum in laqueos diaboli, Ita enim ait. Semen mulieris conteret caput serpentis. Hanc sonuit per ministeriũ Noë ante diluuium. Petrus enim affirmat Christum spiritu prædicasse istis hominibus tempore Noë quorum spiritus nunc detinentur in carcere propter contumacem rebellionem aduer-

sus

sus spiritum Christi ipsis prædicantē Hanc postea per Prophetas, ut idem Petrus testatur, protulit. Hanc post humanam naturam assumptam tribus annis cùm dimidio prædicauit. Hanc per Apostolos in uniuersum orbem annunciari mandauit, quam & subsequentibus signis confirmauit. Per hanc doctrinam, ut semper conseruauit: Ita hodie conseruat, & deinde usq; ad finem mundi conseruabit Ecclesiam aduersus inferorum portas. Benedicet ei, & dabit spiritum sanctum & uitam æternam omnibus huic doctrinæ credētibus. Verùm contra horrenda damnatio omnibus illis imminet, qui huic doctrinæ signis, portētis, uarijs uirtutibus, & uisibili donatione spiritus sancti, confirmatæ fidem non adhibuerint. Si enim sermo, ut ait Epist: ad Heb: per Angelos dictus, factus est firmus & omnis præuaricatio, & inobedientia accepit iustam mercedis rettibutionem:

Sacrificium Christi

tionem: Quomodo nos effugiemus si tantam neglexerimus salutem? Caueamus proinde, ut eadem Epistola monet, ne perfluamus.

Secunda pars sacerdotij Christi est sacrificium. Sacrificium autem Christi, aliás generaliter accipitur, aliâs peculiariter, Cùm generaliter accipitur, cōplectitur quicquid Christus sacerdòs nostræ salutis gratia fecit, & patri obtulit. Vt sunt eius opera omnia, Obedientia perfecta legis, Passio & mors uoluntaria, & intercessio apud patrem assidua. Quod autem obedientia erga legem sit huius sacrificij pars quædam, ex eo patet ꝙ ea nos coram patre iustos facit. De passiòne & morte Epistola ad Hebræos concionatur, cùm affirmat Christum se obtulisse, pro peccatis nostris, & sanguine suo purificasse conscientias nostras. Intercessio & preces capit: 5. ad Heb: oblationes dicuntur. Ita enim ait. In diebus car-

nis suæ preces supplicationesq; ei qui poterat seruare ipsum à morte, cum clamore ualido & lachrymis obtulit. Hæc enim tria, uidelicet obedientia legis perfecta, Passio, & intercessio, à se mutuo ordine quodam, tanquám effecta à suis causis & contrà dependent. Nam ex eo quód sanctus, impollutus, atq; adeo perfectissimé iustus secundum legem fuerit, ualuit uoluntaria obedientia ipsius in cruce ad expianda omnia hominum peccata, & quia obediens patri fuit usq; ad mortem crucis, ualent preces ipsius pro Ecclesia in perpetuum, qui ideo solus intercessor est, quia solus se dedit in precium redemptionis pro omnibus, ut Paulus testatur. 1. Timoth: 2. Hæc consecutio seu colligatio meritorum Christi pulcherrimè conspicitur in nostri sanctificatione. Merito enim mortis suæ, ita expiat peccatum nostrum, ut non amplius, modo crediderimus, rei appareamus in

conſpectu patris, ſicut de eo prædixit Eſaias Capite 53. Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Item, ipſe uulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra. Merito obedientiæ legis nos ueſtit, utq; iuſti appareamus coram Deo, non noſtra ſed ipſius iuſticia nobis imputata. Ita enim Paulus ait ad Rō: 5. Quemadmodum unius inobedientia multi peccatores conſtituti ſunt: Ita obedientia unius multi conſtituentur iuſti. Vtrumq; meritum uidelicet paſsionis & obedientiæ legis cōplectitur Paulus cûm ait. Chriſtus factus eſt ſub lege, ut eos qui ſub lege erant redimeret. Nam cûm duplex ſit ſententia legis. Vna maledictionis & mortis ex lege non impleta, in quã ſententiam incurrimus propter peccatum: Altera benedictionis, id eſt iuſticiæ & uitæ: Qua ſententia excidimus per peccatum, neceſſe fuit ut & maledi-

maledictionem legis cum causa, id est peccatis nostris in se reciperet, pro nobis factus maledictus & morti obnoxius. Sic enim Paulus ait. Christus nos redemit ex maledictione legis, factus pro nobis maledictum seu execratio & benedictionem legis nobis restitueret: quam nobis meruit sua perfecta obedientia erga legem sub qua factus est non pro se, sed pro nobis. Atq; hoc uult Paulus cùm ait. Christus est impletio legis in iusticiam omni credenti. Quia autem huius impletionis testimonium est euidentissimum Christi resurrectio, Paulus affirmat ipsum resurrexisse propter iustificationem nostri. Merito suarum precum & intercessionis nobis aditum facit ad patrem, ut Paulus ad Rom: ait. Quis accusabit electos Dei? Christus est qui intercedit pro nobis. Cùm igitur Christus dicitur offerre patri sua merita, intelligatur generale sacrificiũ Christi quod

Resurrectio christi

continet hoc triplex meritum. Videlicet obedientiæ legis, paſsionis, & precum.

Aliàs ſacrificium Christi accipitur peculiariter pro paſsione & morte ipſius, quæ Paſsio & mors unicũ ſacrificium expiationis eſt: Cuius typi fuerunt ſacrificia ueteris populi, & ſingulari modo id quod propitiatoriũ uocabatur, propter huius æterni & expiatorij ſacrificij Chriſti adumbrationem. Verum quia de umbris ſupra dictum eſt, ubi uanitatem Iudæorum adhuc expectantium Meſsiam oſtendimus, Hic ſolummodo dicemus de ſacrificio Chriſti, quod expiatorium ſeu propitiatorium à ſuo effectu nominat ſcriptura, quod rectè in hunc modum definiri poteſt.

Christi passio

Paſsio DOMINI noſtri Ieſu Chriſti æterni ſacerdotis, eſt ſacrificium propitiatorium in quo filius Dei æternus, homo factus, & æternus ſacerdos à patre conſtitutus ſeipſum, obediendo

diendo patri in pafsione, uſq; ad mortem crucis, per æternum ſpiritum obtulit æterno patri in ara crucis, Maledictionem legis uerè ſubiens, ut iſta ſua una & perfectiſsima oblatione ſatisfaceret iuſticiæ Dei pro culpa & pœna humani generis, placaret irã Dei iuſtiſsimã & mereretur hac unica uictima omnibus qui in ipſũ crediderunt, inde uſq; á creatione mũdi & credituri ſunt uſq; ad finẽ mundi, æternã ſanctificationem, hoceſt liberationẽ â maledictione legis, gratiã, benedictionem, uitam & ſalutem æternam, ut Chriſto conformes in omni æternitate DEVM prædicent. Hanc totam definitionem complectitur Chriſtus his paucifsimis uerbis Iohan: 17. Ego pro ijs ſanctifico meipſum ut ipſi ſint ſanctificati in æternum. Sed ſpiritus ſanctus in Epiſtola ad Heb: eam fuſiſsimè explicat, & ego in unum ueluti corpus quæ ſparſim leguntur in ea Epiſtola coëgi, ut ſimul quaſi

uno intuitu, hoc admirandum opus intueamur, & aliquo modo æſtimemus magnitudinem beneficij, & grati ſimus Deo pro hac immenſa miſericordia nobis in Chriſto exhibita. Auguſtinus libro 4. de trinitate dicit quatuor in omni ſacrificio ſpectanda eſſe. Videlicet à quo offeratur ſacrificiũ. Cui offeratur. Quid offeratur. & pro quibus offeratur Quæ quatuor in noſtra etiã definitione expreſſè ponuntur & diſtinctè. Offert enim filius Dei homo factus, & ab ipſo Deo patre æternus cõſtitutus ſacerdos. Hic etenim ſacerdos ut ſolus ſanctus & iuſtus & excelſior cœlis eſt: Ita potuit ſolus ſacrificiũ in æternũ perfectum offerre. Nam ex eo quòd homo erat iuſtus, licuit ei cauſam communem in ſe recipere. Præſertim cùm unus in humano genere reliquã poſteritatem ſecum perdidiſſet, & ex eo quòd excelſior cœlis erat, Videlicet, uerus Deus, potens fuit ad offerendum

rendum ſacrificium tale, quod & perfectum eſſet, & in perpetuum efficax. Deinde ex eo, quód una perſona erat, omnia facta ipſius in ſanctiſsima ſua humanitate puriſsima ſunt, & infiniti precij. Cui ſacerdos hic offert? Deo ipſi. Huic enim ſoli debebatur ſacrificium, quò ſatisfieret ipſius iuſticiæ, cui ſoli peccauerunt parentes noſtri, & nos cum ipſis, ut damnatoria ſententia legis abolita de maledictione æterna, benedictionis æternæ ipſius merito fieremus participes.

Quid hic ſacerdos Deo offert? Filius Dei æternus ſacerdos ſemetipſum patri obtulit in ara crucis, noſtram cauſam id eſt peccatum & pœnam in ſe recipiens. Epiſtola enim ad Heb: teſtatur Filium Dei factum fuiſſe participem carnis & ſanguinis, ut haberet quod offerret. Et Auguſtinus ait: Quid tam congruenter aſſumeretur ab hominibus, quod pro eis offerretur quàm humana caro? &

quid tam aptum immolationi huic quàm caro mortalis? Et quid tam mundum pro mundanis uicijs mortalium quàm sine contagione ulla, caro nata in utero & ex utero uirginali? Et quid tam gratè & offerri & suscipi posset quàm caro sacrificij nostri, corpus effectum sacerdotis nostri?

Porro quia hostia omnis in ueteri lege primum debuit separari ab alijs rebus eiusdem generis: Secundo applicari aræ, imposita sacerdotis manu: Tertio immolari super arã: Quarto si rectè fiebat iuxta legem, accepta Deo erat hostia: Videamus quomodo hæc quatuor nostræ hostiæ congruunt. Primum ergo hæc nostra hostia Christus segregatus erat à reliquis hominibus non natura, qua illis coiunctum esse oportuit, sed puritate, integritate & excellentia, quibus cœteros homines antecelluit. Secundo applicabatur altari per summam obedientiam consecratus Deo. Oblatus

latus est enim quia uoluit. Tertio immolabatur super altare, suspensus in lignum crucis, portans super caput suum nostram causam, id est, peccatum & pœnam peccati, hoc est, irã Dei & maledictonem. Hoc olim adumbratum fuit in hirco, super cuius caput Aaron (confessus prius sua peccata, & populi Israelitici) ponebat sua delicta, & uniuersa delicta filiorum Israel, quem postea in terram uastam cum delictis demittebat feris dilaniandum peruirum ad id paratum. Huius typi ueritas in Christo uerissimê completa est. Nã, ut Propheta ait, DOMINVS posuit super eũ omnes iniquitates nostras. Itẽ iniquitates eorũ ipse portauit. Sic Paulus typũ Christo accommodat cùm ait. Eũ qui non nouit pecatũ, fecit peccatum ut nos fieremus iusticia Dei in eo. Itẽ Christus redemit nos de execratione legis, factus pro nobis execratio Scriptũ est enim. Maledictus õnis qui pẽdet in ligno.

no. Deinde ut hircus ille typicus in desertum dimittitur a feris dilaniandus: Ita Christus sceleratis hominibus scribis & Pharisæis & gentibus principis sui Diaboli mandatis obtemperantibus, traditur interficiendus propter peccata nostra & pœnam eorum tanquã propria ipsius fuissent luit. Hic accuratè distinguendum est inter umbram & ueritatem. Hirco imposita erant peccata filiornm Israel sed in typo tantum: At Christo uerè imposita sunt peccata totius mũdi. Neq; hic tropus ullus admittendus est. Nam in hoc posita est tota nostra spes, in hoc apparet charitas Dei infinita, deniq; in hoc sita est salus nostra, quód Deus noster uerè & sine tropo effuderit omnem iram suã in filium suum, tanquam reum omniũ peccatorum mundi, qui uerè & sine tropo factus est execratio, ut nos uerè & sine tropo ab execratione liberaret. Nam alioqui si ficta fuisset ira

Dei,

Dei. ficta etiam fuisset filij obedientia, & ficta spes gloriæ quàm expectamus. Consideradus proinde est Christus cum ijs qualitatibus quas habet non in sese, sed ex imputatione pro mediatoris officio quod ultro subijt, ut nos uicissim eadem prorsus ratione, id est per imputationem eorum quæ ipsius sunt propria, satisfactione scilicet iusticiæ & sanctificationis, iustificati & sanctificati, fiamus ipsius fratres, ac eiusdem regni hæredes. Quarto, hostia Christus sic ritê peracta in ara crucis, placuit patri, & accepta fuit, adeo ut eius uis ad saluandum omnes credentes perpetuò duret. Quartum quod Augustinus requirit in omni sacrificio est circumstantia eorum pro quibus offeratur. Ad quod Paulus respondet hisce uerbis. Dedit seipsũ ἀντιλυτρον id est precium redemtionis pro omnibus. Et Iohannes. Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Porro præter hæc

qua-

quatuor quæ Augustinus in nostro sacrificio requirit, alia quatuor ex epistola ad Heb: adiecimus in nostra definitione. Videlicet modum oblationis, perpetuam uirtutem, rationē applicationis, & finem ultimum noticiæ & fiduciæ huius sacrificij. Modus est q̄ obtulerit se Christus per æternum spiritum. Ita enim ait Epistola ad Heb: Quanto magis sanguis Christi qui per spiritum æternum seipsum obtulit immaculatum Deo, purgabit conscientiam nostrā à mortuis operibus. Spiritûs æterni appellatione diuinitatis cum humanitate coniunctæ efficacitatem infinitam intelligit, quæ totum hoc sacrificium gubernauit, ex quo factum est q̄ iste sanguis, quia sanguis erat eius hominis qui etiam uerus Deus erat, uiuifica planè uirtute præditus sit, qua uirtute ut nos condidit, ita etiam instaurare potuit. Propter hunc oblationis modum Deus dicitur mortuus

& acquisisse sibi Ecclesiam suo sanguine. Vt Paulus Actor, 20. testatur cùm ait, Attendite uobis, & uniuerso gregi, in quo uos spiritus sanctus posuit Episcopos ad pascendam Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Hinc ergo est quod addidimus de perpetua sacrificij uirtute de qua ad Heb: Vna oblatione perfecit in perpetuum sanctificandos: Ita per proprium sanguinem intrauit semel in sanctuarium, æternam redemptionem nactus. De applicatione quæ fit per uerbum, fidem & sacramenta, & de fine ultimo sacrificij Christi postea dicemus suo loco.

Porro hic paulisper sistendus est gradus, & plura alta mente cogitanda sunt. Videlicet, Quanta miseria sit hominum, in quam incurrerunt propter pcccata. Quàm ingens ira Dei offensi peccatis hominum, fuerit. Quàm rursus magna misericordia Dei. Quàm ineffabilis obedientia filij Dei

Hominum miseriæ

lij Dei. quàm horrenda pœna, quam ſuſtinuit filius Dei. Quàm inæſtimabilis & incõparabilis precij ſit mors filij Dei, quæ una opponitur tanquam ſatisfactio omnium hominum peccatis & miſerijs. Et contrà quàm triſtis ingratitudo maximæ partis humani generis, non agnoſcentis hoc admirandũ Dei opus, Videlicet ſacrificium Chriſti.

Miſeriam hominũ ſine Chriſti ſacrificio cõſiderare oportet, de qua Iob. Homo natus de muliere breui uiuens tempore repletur multis miſerijs. Auguſtinus definit miſeriam humanam eſſe copiam tribulationis, & inopiam conſolationis, quando quis multifariè patitur, & à nemine releuatur. Homerus exclamans affirmat nihil homine calamitoſius eſſe aut miſerius. Sed is tantum calamitates & miſerias & tragicos caſus quibus obnoxij ſunt homines in hac uita cogitat. Nam nec principium, nec gradus, nec fi-

nem

nem miseriæ humanæ nouit.

Principium unde orta & propagata est miseria generis humani, nemo nouit nisi uerbo Dei edoctus. Hoc uerbum principium omnis miseriæ refert ad Diabolum, & peccatum primorum parentum, & eiusdem peccati in omnem posteritatem propagationem. De qua re Paulus clarissimè docet ad Rom: 5. Et Esaias ait. Cecidimus quasi foliũ uniuersi, & iniquitates nostræ quasi uentus abstulerunt nos.

Gradus miseriæ humanæ sunt multi, & tristissimi. Quorum primus est deploranda separatio à Deo. Esaias 59. Iniquitates uestræ diuiserunt inter uos, & DEVM uestrum, & peccata uestra absconderunt faciem eius à uobis. Quanta sit hæc miseria nemo satis cogitauerit. Quid enim tristius esse potest quàm separari à Deo, & excludi à fonte omnis boni ab omni benedictione & salute? Se-

cundus

cundus miseriæ humanæ gradus est coniunctio hominis cum Diabolo mendaci & homicida, & subijci ipsius legibus, quæ sunt mortis & damnationis. Per hos duos gradus prophanatur templum, quod per creationem consecratum erat Deo, & aboletur imago Dei ad quam conditus erat homo. Hinc tertius gradus miseriæ humanæ sequitur. Videlicet quòd homo qui antea erat templum Dei, iam in hanc miseriam inciderit ꝙ sit templum Diaboli, in quo diabolus colitur operibus proprijs, scilicet mendacio & homicidio, ex quibus infinita scelerum caterua prorumpit. Quartus gradus miseriæ humanæ est moles calamitatum spiritualium & corporalium, quibus premitur genus humanum, ut sunt tentationes multiplices, morbi uarij, & tragici casus, quibus obnoxium est humanum geuus, nulla enim calamitas tanta est, in quam homo non potest

incidere

incidere. Vnde prouerbium. Nescis quid serus uesper uehat. Item, aut sumus, aut fuimus, aut possumus esse quod hic est. Ex multis exemplis pauca adferam. Adonibesech regio splendore & ornatu superbus, qui, amputatis manuum, pedumq; digitis miserrimê uixit. Interitus Iesabelis omnibus est notus. Alcibiades nobilitate eximius, diuitijs abundans, forma præstantissimus, fauore ciuium superbusq;, summo imperio clarus, uictorijs non paucis illustris: Sed quid fit tandem? damnatur, in exilium mittitur, bonis spoliatur, odio patriæ grauatur, & tandem uiolenta morte succumbit. Cepio Seruilius præturæ splendore, triumphi claritate, consulatus dignitate, maximi pontificis sacerdotio excellens, atq; adeo in tanto precio habitus est, ut senatus Romani patronus diceretur: Sed huic splendori fortunæ, non respondet catastrophe uitæ, quæ fuit miserrima.

Nam in uincula coniectus, & carni-
fici puniendus traditur, qui carnifex
funeſtis ſuis mãibus cor Cæpionis ex-
emptum de corpore lacerat, & in ſca-
lis ſuſpendit, quod magno cũ hor-
rore totius fori Romani conſpectum
eſt. Beliſarius Iuſtiniani archiſtrate-
gus poſt multas præclaras uictorias,
inuidia opprimitur, bonis ſpoliatur,
oculis priuatur, & in templo Sophiæ
panem quotidie mendicare cogitur,
hac oratione uſus ad prætereuntes.
Panem Beliſario date, quem uirtus
extulit inuidia oppreſsit. Quid dicam
de Herode, qui nitidus erat auro &
gemmis, ſplendore regio ſuperbus
erat? Nonne gemmis uermiculi ſuc-
ceſſerunt, quos ſua carne pauit, do-
nec fœtore & cruciatu & deſperatio-
ne uictus expirauit? Prætereo Alex-
andrum Magnum, Cæſarem, Mariũ
Pompeium, Catonem, Ciceronem, &
multos alios, quorum caſus, quanta
ſit miſeria humani generis, oſtẽdunt:
à qui-

â quibus nemo ſe tutum fore pollice-ri poteſt, dum in hac uita ſpirat. Quarè Seneca rectè monet cùm ait. Nemo confidat nimium ſecundis. Quintus gradus miſeriæ humanæ eſt conſcientia ſceleris, quæ plus animam torquet, quâm ullus carnifex poſsit corpus torquere. Hæc etſi ad tempus dormire uidetur, tamen ante obitum, ut Plato ait, expergiſcitur. Sextus gradus miſeriarum humani generis eſt mors ipſa cum deſperatione coniuncta, quæ ignorantibus Chriſtum eſt miſerrima, & addditus quidam ad æternam damnationem.

Sed quis nam finis eſt miſeriæ hominum non agnoſcentium Chriſtum? Finis eſt, ut ita dicam, infinitus, ſemper ſibi conſtans, nulli uiciſsitudini aut permutationi obnoxius. Nam poſt mortem, & poſt iudicium extremum ſuccedit miſeriæ huius uitæ triſtiſsima cataſtrophe, uidelicet ſempiternum opprobrium, perpetuus cru-

ciatus in conſcientia, anima & corpore, Societas cum immundis ſpiritibus in obſcuris flāmis, in tenebris exterioribus, extra omnem lucem Dei. De opprobrio loquitur Daniel Cùm ait. Alij ſcilicet impij non ad DEVM per fidem conuerſi euigilabunt ad opprobrium & abominationem ſempiternam. De cruciatu ſempiterno, & ſocietate cùm impuris ſpiritibus loquitur DOMINVS Math: cap: 25. Proponens ſententiam iudiciariā extremi iudicij. Diſcedite á me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & Angelis eius. De cruciatu conſcientiæ intellige Eſaiam qui ait. Vermis eorū non morietur. Etſi autem in hanc tantam miſeriam totū humanum genus coniectum eſt propter peccatum, tamen Eccleſia Dei ſola ex his miſerijs eluctatur. Nam ut peccatum ipſius, quod cauſa eſt harum miſeriarum expiatum eſt morte Chriſti, ita Spiritus ſanctus conſolator

tor in cruce adest, & mors corporis est aditus ad æternam fœlicitatem, quarè preciosa dicitur mors sancto-rum.

Ex miseriæ magnitudine & uarietate, quæ est pœna peccati, intelligi aliquo modo potest quanta sit ira Dei in eos qui non conuertuntur. Nam cùm Deus est iustus, & iudicium eius secundum ueritatem, ut loquitur Paulus, Necesse est iram & uindictam in Deo, respondere iusticiæ. Hoc est ut non sit maior pœna, quàm fuit peccatum, nunc autem pœna est grauissima & infinita. Quarè necesse est offensam fuisse infinitam, ut qua infinitum bonum offensum fuerit. Non igitur fallacibus lancibus ponderanda est peccati quantitas, sed ad iustã libram appendenda est. Nam plurima in peccato concurrunt mala propter quæ Deus merito irascitur. ut sunt contemptus maiestatis Dei, superba contumacia aduersus legem

Dei, indignissima imaginis Dei ad quam homo erat conditus, conspurcatio & inductio, imitatio Sathanæ hostis Dei, improba proditio, & defectio à castris Dei, & quasi coniuratio quædam cum Diabolis, atq; intolerabilis ingratitudo, & obliuio turpissima beneficiorum Dei, erga genus humanum. Nullum enim unq; peccatum solum fuit, sed quodq; longissimam scelerum catenam secum trahit. Vt uidere est in lapsu primorum parentum, & aliorum qui uolentes & scientes, ruunt aduersus mandata Dei. Ex hac peccati iusta ponderatione plura sequuntur. I. Quód iustissima sit ira Dei qui sempiterna miseria punit peccatum in ijs qui non conuertuntur ad DEVM per fidem in Iesum Christum. 2. Quód derideant iusticiam Dei, & iustissimam irã, qui docent homines contritione, confessione & satisfactione mereri condonationem peccatorum coram tribu-

tribunali Dei. Taceo eos qui quædam peccata tam leuis ponderis esse autumant, ut aspergillo aquæ lustralis excutiantur. Prætereo & illos qui emptis indulgentijs, aut missis, peccata redimi nugantur, quibus nugis papisticum regnum auctum est, fulcitur & conseruatur in contumeliam filij Dei, & in certissimum interitum infinitarum animarum. 3. Ex peccati iusta ponderatione sequitur & hoc. Quōd nulla pura creatura potuerit satisfacere iusticiæ Dei, & cōpensare offensam, & restituere hominem pristinæ fœlicitati, qua exciderat propter peccatum. Quarè oportuit filium Dei assumpta humana natura, nostram causam in se rccipere, & satisfacere iusticiæ Dei. Etsi autem hæc ira Dei, ut ostendimus, maxima est, tamen temperatur misericordia, ut Abacuch Propheta ait: In ira misericordiæ recordaris. Et Theodoretus. Proprium est Dei, misericordiæ

temperamento mitigare iusticiam. Sed de hac misericordia nunc dicendum erit.

Post examen miseriæ humanæ & iræ Dei cogitanda est immensa misericordia Dei, quæ est conuersionis nostræ ad DEVM fundamentum. Dicitur autem Deus misericors non ꝙ perturbationibus obnoxius sit, & doloribus ut homo, sed quia ex mera sua bonitate & dilectione, miseriæ humanæ succurrit. Misericordia enim Dei ex amore profluit, amor autem ex similitudine quam homo habet cum Deo, formatus ad ipsius similitudinem & imagiuem. Hæc Dei misericordia erga homines multis modis in scripturis pingitur, & uarijs comparationibus eius uis nobis commendatur. Primùm confertur pietati maternæ erga tenerrimam prolem. Ita enim Esaias ait. Numquid obliuisci potest mulier infantem, ut non misereatur filij uteri sui? Etsi illa obliuiscatur

uiſcatur ego tamen non obliuiſcar tui. Et in pſalmo 103. confertur paternæ ſtorgæ. Sicut, inquit, miſeretur pater filijs ſuis, ſic miſertus eſt DOMINVS timentibus ipſum. Ab hoc affectu pio parentum erga liberos nomen habet miſericordia apud Hebræos. Quarè Zacharias uiſcera miſericordiæ nominauit, ut uim hebraicæ uocis & affectum miſerentis Dei exprimeret. Secundo confertur hæc Dei miſericordia montibus & uallibus apud Eſaiam cùm dicitur. Montes commouebuntur, & colles contremiſcent, miſericordia autem mea non recedet à te, & fœdus pacis meæ non mouebitur, dicit miſerator tuus DOMINVS. Tertio confertur āplitudini terræ, ut in pſalmo dicitur. Miſericordia DOMINI plena eſt terra. Quarto cſõerturaltitudini cœli pſalmo 103. Secundũ altitudinẽ cœli à terra roborauit Deus miſericordiã ſuã ſuper timẽtes ſe. Quinto cõfertur ornatui re-

gīj solij Esaiæ 16. Parabitur seu ornabitur misericordia soliū, & sedebit super illud in ueritate. Sexto cōfertur pluuiosæ nubi in tēpore siccitatis. Syracides 35. Speciosa misericordia Dei in tēpore tribulationis, quasi imbres pluuiæ in tēpore siccitatis. Septimo cōfertur scuto, seu militari præsidio psalmo 103. Qui redimit de fouea uitam tuam qui coronat te misericordia & miserationibus, id est, undiq; cingit. Et psalmo 5. ut scuto bona uoluntate coronabis eum. Octauo præfertur uitæ ipsi qua nihil melius aut dulcius iudicatur psal: 63. Melior est misericordia tua quam uita. Nono præfertur omnibus cœteris operibus Dei psal: 145. Bonus DOMINVS uniuersis & miserationes eius super omnia opera eius. Decimo confertur ipsi diuinæ maiestati. Ita enim ait Syracides cap: 2. ὡς ἡ μεγαλοσύνη αὐτοῦ οὕτως καί τὸ ἔλεος αὐτοῦ id est. Vt est eius maiestas, sic & misericordia ipsius. Ac

us. Acsi diceret.. In Deo sũma maiestas est cum pari misericordia coniuncta, Quarum illa facit, ut omnia possit, hæc ut uelit suos conseruare. Hanc misericordiam immensam, etsi multis argumentis commendat nobis DOMINVS, tamen hoc omnium maximum est, ꝙ dederit filium. Iohã: 3. Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Roma: 5. Commendat Deus suam charitatem erga nos, quód cùm adhuc essemus peccatores, id est non conuersi ad DEVM, Christus pro nobis mortuus est. Ad Rom: 8. Proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Quid multis? Nulla creatura potest satis hanc Dei misericordiam ex bonitate & intima dilectione manantem prædicare. Sapientia mundi non tangitur misericordia erga criminosos, sed erga infortunatos,

tos, & eos qui indignè uidentur affligi. Ita enim ait Cicero. Eorum miſereri oportet, qui propter fortunam non propter crimen in miſerijs ſunt. Sed ſapientia Dei ſuccurrit miſericordia criminoſis, & maximè flagitioſis, modò reſipiſcant. Gratia enim ex miſericordia manans abundat ſupra peccatum. Et Auguſtinus ait. Maior eſt miſericordia Dei, quám omnium peccatorum miſeria. Non igitur ſine magna cauſa hortatur Dauid nos ad prædicàndum DEVM propter hanc immenſam miſericordiam. Laudate inquit, DOMINVM omnes gẽtes, & laudate eum omnes populi: Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius, & ueritas DOMINI manet in æternum.

Sed hic non immeritò aliquis obijciet & dicet miſericordiam Dei magnam quidem eſſe ſed habere impoſsibilem conditionem annexam. Ita enim ipſe DOMINVS qui men-

tiri

Misericordia Dei

tiri nequit, ait Exod: 20. Faciam misèricordiam in millia ijs qui diligunt me, & custodiũt præcepta mea. Hæc Dei promissio extra Christum irrita planè est quia conditio addita est impossibilis. Nemo enim legem mãdatorum Dei suis uiribus præstare potest, sed in Christo possibilis est, & efficax in mille generationes Christi, id est omnes qui filij Dei in Christo nascuntur. Nam ut ipse est finis legis in iusticiam omni credenti: Ita in ipso promissiones omnes sunt etiã & amen ut Paulus loquitur. Huc dictum illud Exodi refertur. Dominator DOMINVS Deus misericors & clemens, & multæ miserationis ac uerax qui custodit misericordiam in millia, auferens iniquitatem, præuaricationem, & peccatũ. nec dubitandum est, DEVM cum hanc faceret promissionem, significasse & Christũ fore impletorem legis, & ad eundem currendum esse omnibus qui miseri-

cor-

cordiam promissam expetunt, ut quē-
admodnm impletionem legis in illo
inuenirent: Ita etiam promissionis
misericordię fierent participes. Habet
proinde hæc misericordiæ promissio
aliã conditionem ex lege extra Chri-
stum, uidelicet implendæ legis, aliam
in Christo, uidelicet fidei qua obtine-
tur finis legis quæ est iusticia. Qui
ergo credunt, habent quod lex requi-
rit, uidelicet iusticiam. Vnde promis-
sio misericordiæ fit illis rata & firma:
atq; hoc est illud pactum de quo lo-
quitur psalmus 25. Vniuersæ uiæ
DOMINI misericordia & ueritas
custodientibus testamentum eius.
hoc est, ut alius psalmus interpreta-
tur: Sperantem in DOMINO mi-
sericordia circumdabit. Misericordia
proinde Dei ad regulam iusticiæ mo-
deratur, cum exhibetur conuersis.
Nam hæc iusticia Dei perpetua re-
gula est. Quod ut contumaces om-
nes absq; misericordia uelit damnarę:
Ita

Ita pœnitentes omnes ex immensa misericordia uelit saluare. Hæc regula iusticiæ Dei cogitanda est, quoties in psalmis legimus Dauidem orare DEVM, ut se exaudiat, propter suam iusticiam, tria enim simul cogitat, uidelicet promissionem misericordiæ, & remissionem peccatorum gratuitam, & Precium quo satisfit iusticiæ Dei, uidelicet uictima filij (Est enim iniustus qui captiuum non dimittit, accepto lytro) & merito iusticiæ in Christo, quo nos iustificamur coram Deo, qui fide ad DEVM conuertimur. Vnde fit, ut si non exaudiret pœnitentes, & remitteret eis peccata, iniustus esset ut qui faceret contra regulam suæ iusticiæ, qui negaret promissionem suam, qui preciũ non acceptaret, quiq; iusticiam filij, qua nobis gratiam meruit, non respiceret. Dauid proinde post adulterium, homicidium, & proditionem exercitus Dei, petit ex fide misericordiam,

díam, & remiſsionem peccatorum, & inter alías rationes, hanc quoq; addit. ut iuſtificeris in ſermonibus tuis, id eſt, ut homines te iuſtum fateantur propter ſermonum tuorum conſtantiam, quibus ſermonibus promiſiſti reſipiſcentibus ueniam.

Iuxta miſericordíam patris cogitandum eſt, quanta fuerit obedientia filij uolentis in ſe recipere cauſam noſtram. & ſuſtinere iram Dei, ut nos ab æterna morte liberaret. De hac obedientia Paulus Philipenſium 2. ſic ſcribit. Qui cum eſſet in forma Dei, non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo, ſed ipſe ſeſe exinaniuit formam ſerui aſſumens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu repertus ut homo. Humiliauit ſeipſum factus obediens uſq; ad mortẽ, mortẽ autẽ crucis. Hic Paulus docet de ineffabili obedientia filij Dei, & quia æqualium non eſt propriè obedientia, ſed inferiorum erga ſuperiores, oſten-
dit

dit paulus quomodo filius eiuſdem eſſentiæ & poteſtatis cum patre humiliauerit ſe, aſſumpta humana natura, in qua factus eſt obediens patri uſq; ad mortem crucis. Et Epiſtola ad Hebræos cap: 10 ex pſalmo 40. Quia impoſsibile eſt ſanguine taurorum & hircorum auferri peccata: ideo ingrediens in mundum dixit. Hoſtiam & oblationem non uoluiſti, Corpus autem aptaſti mihi, holocautomata pro peccato non probaſti. Tunc dixi, Ego uenio (in capite libri ſcriptum eſt de me) ut faciam Deus uoluntatem tuam. Eſaiæ 53. Oblatus eſt quia uoluit.

Sed quomodo cum hac obedientia ſtare poteſt triplicata illa precatio in horto Math: 26. Pater mi ſi poſsibile eſt, tranſeat à me calix iſte, ueruntatem nō ut ego uolo, ſed ut tu uis. Hæc oratio uidetur ſignificare diuerſam fuiſſe filij uoluntatem á patris uoluntate & planè contrariam. Nam pa-

Z cer

ter uoluit filium calicem bibere, quem illi parauerat: Filius autem petit ut iste calix à se transeat, si posset. Hæc obiectio soluitur ex uerbis DOMINI quæ sunt infrà in eodem cap: Spiritus quidem promptus est, sed caro infirma. Quod ergo non uoluit ex infirmitate carnis, quæ mortem naturaliter & sine uicio reformidat, hoc uoluit ex promptitudine spiritus, qua patri semper obediens fuit. Sic & Cyrillus distinguit cùm ait. Quòd autem non uoluntaria quodamodo fuerit crucis passio Christo, Voluntaria autem propter uoluntatem patris, & propter nostràm salutem ex precatione eius facilè disces: Pater si fieri potest transeat à me calix iste. eadem enim ratione qua uerbũ Dei Deus est, & ipsa naturaliter uita, Nemo ambiget quod nullo modo mortem formidauit. Caro autem factus permittit carni, ut sua patiatur, & ideo ut uerè homo præsentem iam in ianuis mortẽ expauescit. Hic

Hic alia ſuboritur quæſtio. Quidnam orando ergo profecit Chriſtus? Reſpondet epiſtola ad Heb: cap: 5. Exauditus eſt à metu, ſiquidem ſublatis doloribus mortis, ſuperior euaſit in lucta.

Huius obedientiæ admirandæ filij Dei fructus eſt iuſtificatio noſtri, adeoq; ſalus æterna. ad Rom: 5. Quemadmodum per inobedientiam unius hominis multi conſtituti ſunt peccatores: Ita per unius obedientiam iuſti cõſtituentur multi. Hãc obedientiã extollens Apoſtolus ait: Chriſtus, cûm adhuc eſſemus infirmi, in tempore pro impijs mortuus eſt, uix enim pro iuſto aliquis moritur, ſuper bono fortè quis audet mori.

Sed nulla lingua eloqui, nulla mens cogitare poteſt, quanta fuerit hæc obedientia filij Dei deriuantis in ſe iram Dei, & ſuſtituentis ſe in locũ noſtrum, ut noſtras pœnas lueret, quò nos ſaluaremur. Factus eſt enim

maledictum pro nobis ut nos à male-
dictione eriperet 2 Cor:5. eũ qui non
nouit peccatum, fecit peccatum, ut
nos fieremus iusticia Dei in ipso.

Cum obedientia consideretur pœ-
næ grauitas, quam filius Dei pro no-
bis sustinuit, uidelicet in animo & in
corpore, & contumelia in personam.
Animi dolores testatur DOMI-
NVS cùm ait. Tristis est anima mea
usq; ad mortem. hoc est, ipsa morte
grauior est dolor animi quem patior.
De hoc ingenti dolore psalmus
quoq; intelligendus est in quo dicitur
in persona Christi. Dolores inferni
circumdederunt me, præoccupaue-
runt me laquei mortis. Vocat autem
inferni dolores, lethales dolores, ut
qui tanti sint, ut penè enecent homi-
nem, & in sepulchrum detrudant. De
hisce ingentibus animi angoribus in
Christo plura testimonia ex euangeli-
stis adducã. Marcus 14 cap: ait, cœ-
pitq; expauescere, & mœrore ãffici.
Lucas

Lucas autem capit: 22. Oſtendit ſigno euidentiſsimo quàm anxius fuerit, cùm præ dolore animi grumos ſanguinis ſudaret. Ita enim ait. Anxietate correptus prolixius orabat, & erat ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Conſentaneum enim eſt, ut quemadmodum mors eius omni morte fuerit acerbior, ſecundum ſenſum corporis: Ita reformidationem omnium amariſsimam fuiſſe in animo. Atq; ut immenſa charitas nihilo fecit mitiorem ſenſum mortis: Ita nihil mitigauit de reformidationis acerbitate, Quæ tãta fuit, ut Angeli etiam corroboratione opus habuerit. Nam, ut Lucas ait, apparuit ei Angelus de cœlo, corroborans eum. ſiquidem diuinitas quieſcebat, quò uerè ſentiret Chriſtus onus ſibi impoſitum, & uerè angeretur preſſus ira Dei propter peccatum non ſuum ſed noſtrum, quod tamen ſuum fecit recipiendo in ſe noſtram

causam. Et Iræneus ait. Quemadmodum fuit homo ut tentaretur: Ita etiam uerbum ut glorificaretur. Et quiescebat quidem uerbum dum tentaretur, crucifigeretur, & mortem obiret, homini autem aderat dum uinceret, sustineret, resurgeret, & in cœlos ascendetet.

Verum quia diuina Christi gloria uidetur indignū esse, quòd tanto pauore, & mœsticia correptus fuerit saluator noster, multi interpretes hic quærunt effugia, & fingunt tropos quibus mollire conantur narrationes Euangelistarum, prædictiones Dauidis & Esaiæ. Quorum ille ait, doloribus inferni DOMINVM fuisse circumdatum: Hic affirmat eum uerè languores nostros portasse. Sed nobis lucerna sit uerbum Dei. Nam si nos timoris & mœsticiæ Christi pudet, effluet, & peribit redemptio nostri. Verûm eorum interpretum qui hic quærunt tropos uanitatem ostendit

dit Ambrosius scribens in hunc locū Lucæ 22. Pater si poßibile est transeat à me calix iste. Ita enim ait. Hærent plærique hoc loco qui tristiciam saluatoris ad argumentum inolitæ potius à principio, quam susceptæ ad tempus infirmitatis inclinant, & naturalis sensum cupiunt retorquere sententiæ. Ego autem non solum excusandum non puto, sed etiam nusquam magis pietatem eius, maiestatemque demiror. Minus enim contulerat mihi, nisi meum suscepisset affectum. Ergo pro me doluit, qui pro se nihil habuit quod doleret, & sequestrata delectatione diuinitatis æternæ, tædio meæ infirmitatis afficitur. Suscepit enim tristiciam meam, ut mihi suā læticiam largiretur, & uestigijs nostri descendit usque ad mortis ærumnam, ut nos suis uestigijs reuocaret ad uitā. Confidenter ergo tristiciam nomino, quia crucem prædico. Neque enim speciem incarnationis suscepit sed ueritatem.

tatem. Debuit ergo dolorem ſuſcipere, ut uinceret triſticiam, non excluderet. Neq; enim habent fortitudinis laudem qui ſtuporem magis uulnerum tulerint, quám dolorem. Hactenus Ambroſius. Angoris proinde & ingentium dolorum in animo Chiſti cauſa fuit conſcientia ſcelerum omnium hominum, quorum reatum in ſe receperat, iam iam à diſcipulo tradendus in manus hoſtium:

His doloribus animi accedunt grauiſsimæ afflictiones in corpore, & contumelia in perſonam. Corpus ſputa patitur, alapas, flagellationes, percuſsiones, coronam ſpineam, mortē crucis ignominioſiſsimam. perſona tota fert probra, irriſiones, ſarcaſmos, & tametſi diuinitas pati non potuit: Contumelia tamen in eam refertur, quia humanam naturam in unionem perſonalem aſſumpſerat. Hæ pœnæ grauiſsimæ angor animi, cruciatus corporis, & contumelia in perſonam

ſonam Chriſti ſunt teſtimonia. Primum, iuſticiæ dei cui his pœnis ſatisfactum eſt pro peccatis totius mundi. Deinde miſericordiæ Dei qui ex intimo amore filium dedit pro nobis in has pœnas, ne genus humanum totum periret, quod condiderat ad ſuam imaginem. tum obedientiæ filij erga patrem, & amoris eiuſdem erga nos quibus ſocietate humanæ naturæ coniungi uoluit ut has pro humano genere ſuſtineret pœnas quæ tum demum nobis fiunt dulciſsimæ, & ſalutares quando in ipſum uiua fide recumbimus.

Quàm inæſtimabilis præcij ſit mors Chriſti diligenter expendendũ eſt. Nam hinc remedia aduerſus omnia uulnera quæ conſcientijs noſtris peccatum infligit petenda ſunt. Vnde Auguſtinus. Inſpice uulnera pendentis, ſanguinem morientis, precium redimentis, caput habet inclinatum ad oſculandum, brachia extenſa àd

amplexandum, corpus expoſitum ad redimendum. Hæc quanta ſint cogitate, hæc in ſtatera cordis ueſtri appendite, ut totus uobis figatur in corde, qui totus pro uobis fuit fixus in cruce. Paulus ad Rom: 5. Confert Adam & Chriſtum inter ſe. Ab Adam quidem dicit propagatum eſſe peccatum in damnationem: A Chriſto uero gratiam in iuſtificationem uitæ. Si unius, inquit, delicto mors regnauit per unum, Multò magis qui abundantiam gratiæ, & donum iuſticiæ accipiunt in uita regnabunt per unum Ieſum Chriſtum. Quòd ergo tam inæſtimabilis precij ſit obedientia & mors Chriſti ex eo eſt, quód homo qui paſſus eſt, ſit etiam unigenitus Dei filius, uerus Deus. Nam ex illa indiuidua, ineffabili & adoranda diuinæ naturæ & humanæ unione ut Deus & homo ſit unus Chriſtus, ſeu una perſona, eſt dignitas, preciū, æſtimatio, meritumq; infinitum om-

nium

nium actionum & passionum Chri-
sti. Rectè proinde canit Ecclesia. Ipse
uerus est agnus qui abstulit peccata
mundi, qui mortem nostram morien-
do destruxit & uitam resurgendo re-
parauit. Et Ambrosius. Tantum fuit
peccatum nostrum, ut saluari non
possemus nisi unigenitus Dei filius
moreretur pro nobis debitoribus
mortis. Cùm igitur dicitur, filius ho-
minis redemit nos per meritum pas-
sionis suæ, opus infiniti precij & ua-
loris nominatur, uidelicet opus filij
hominis qui est Deus. Cum dicitur
mors Christi est satisfactio, precium
immensum proponitur, nempe homi-
nis qui est unigenitus filius Dei. Et-
si autem diuinitas nec passa est nec
mortua. (Quomodo enim fieri potest
ut immutabile patiatur, & immorta-
le moriatur?) Tamē persona æterna
quæ est Deus, passa est, non qui-
dem in diuina, sed in humana natu-
ra assumpta quæ pati potuit. ideo
Paulus

Paulus dicit, DEVM ſibi acquiſiuiſſe Eccleſiam ſanguine ſuo. Et Petrus affirmat Chriſtum paſſum eſſe carne, id eſt, in humana natura anima & corpore. Et Epiſtola ad Heb: ideo dicit filium Dei participem factum fuiſſe carnis & ſanguinis ut per mortem eum deſtrueret qui mortis habebat imperium, impatibilem quidem diuinitatem patibilem uerò carnem apertè ſignificans, & cùm pati non poſſet diuina natura, aſſumpſerit eam quæ pati potuit. Et Theodoretus ait. Ideo carnem aſſumpſit ut per patibile id quod eſt impatibile paſsionē ſuſtineret. Propter unionem ergo naturarū diuinæ & humanæ in una perſona, precium & meritum paſsionis Chriſti eſt infinitum, tempore, ualore, & efficatia. Si enim tempus reſpicis, extendit ſe ad omnia ſæcula, ad omnes omnium homium generationes. Si ualorem attendis ſufficiens eſt ad expianda omnium hominum peccata.

Si deniq; efficaciam, uis eius in omnibus qui audiunt Euangelium & fide conuertuntur, conſpicitur, & à nemine retrahitur. Nam perinde efficax fuit mors Chriſti ad abolenda peccata Adam & Euæ, atq; Petri & Pauli, & aliorum qui poſt Chriſtum exhibitum fuerunt. Atq; hoc uult Apocalypſis ubi dicitur. Agnus occiſus ab origine mundi. Poſtq; ergo primi parẽtes noſtri crediderunt huic promiſsioni: Semen mulieris conteret caput ſerpentis, uirtutem mortis Chriſti quæ iam deſtinata erat ut fieret in fine ſeculorum, iuſtificati, ſanctificati & redempti ſunt à morte æterna, hac fide & Iob ſe in ſummis miſerijs erexit cùm diceret. Scio quód redemptor meus uiuit. Et de Abraham ſcriptum eſt. Credidit Abraham Deo, & imputatum eſt ei ad iuſtitiam, & Dauid adulterium ſuum & homicidium ſtatuit merito ſanguinis Chriſti expiari cùm diceret. Aſperge

me

me DOMINE Hyſopo & mundabor. Quarè & alibi ait. Apud DOMINVM miſericordia, & copioſa apud ipſum redemptio. Copioſa certè quia plane inexhauſta, & nullius tēporis aut ualoris terminis clauditur. Extendit igitur ſe uirtus mortis Chriſti ad omnia tempora, ad omnes ætates, & ſufficiens eſt ad omnia omniū hominum peccata delenda. Quia eſt mors hominis non cuiuſuis, ſed eius qui unigenitus eſt Dei filius, uerus Deus, traditus in mortem pro nobis ut Paulus ait. Proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum.

Vidimus utcunq; quanti ſit precij mors filij Dei, & pro quibus paſſus ſit Chriſtus DOMINVS gloriæ, iam ex aduerſo cogitetur triſtiſsima, (proh dolor,) ingratitudo maximæ partis generis humani. Siquidē Iudæi, Turcæ, & multæ prophanæ gentes Chriſti nomen ne ferre quidem poſſunt.

sunt. Iudæi etenim inuidia, auaritia & ambitione obcœcati, beneficium Christi maleficium interpretantur. Turcæ furoribus Mahometicis abrepti quasi phrenetici feruntur ad delēdum Christi nomen. Multæ barbaræ gentes uetustate erroris tanquam inueterata lepra polluti uocem Euangelij non ferunt. Alij sub nomine Christi, & religionis prætextu Diabolo militant, & conantur sanguine sanctorum cursum Euangelij impedire, ut papa, Cardinales, Episcopi mitrati, abates, breuiter tota colluuies Antichristiani regni. Multi in utramque aurem securè dormiunt expectantes euentum, ut uictrici parti assurgant. Qui tametsi Euangelici audiri uolunt, & defensores ueræ religionis nominari: tamen reuera ἄθεοι sunt, ut qui honoribus, potentia, opibus & uoluptatibus metiantur fœlicitatem hominis. Inter hos tametsi quidam tegunt externa ciuilitate quasi larua quadam

animi

animi prophanitatem: Plurimi tamen eorum uerius Neronē & Heliogaba lum, quàm Christum, à quo nomen habent, imitantur. De hac summa mundi ingratitudine loquitur DOMINVS apud Esaiam. Filios enutriui mihi, ipsi autem spreuerunt me, & conuincit eos esse bestijs minus gratos cùm subiungit, Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe DOMINI sui. Israel autem me non cognouit. Hanc etiam ingratitudinē deplorat DOMINVS cùm ait, Quoties uolui congregare te, ut gallina congregat pullos suos, & noluisti. Itē cùm ait. Multi sunt uocati pauci uero electi: Quo sanè dicto DOMINVS & immensam misericordiam Dei uocantis omnes ad agnitionem filij sui, ut salutem per ipsum consequantur commendat, & intolerabilem cœcitatem atq; ingratitudinem plurimorum hominum taxat, qui ueluti furiosi in medicum salutem conferentem manus

manus conijciunt, & tanq; in hostem inuadunt, mortem, & conuicia pro uita & cœlesti honore oblato rependentes. Hæc ingratitudo eó maior est, quo maius est beneficium quod contemnitur. Quarè uerissimé digna est æterno odio castissimorum Angelorum, & electorum Dei. Paucissimi sunt si respicis colluuiem orbis terrarum, qui beneficia Christi, ut æquum est, æstimant. Quis quæso hanc phrinesim satis lachrimis prosequi poterit? Sed necesse est aliquid detestandi mali esse quód hominem conditum ad imaginem Dei á tanto bono ad malum, à uita ad mortem, ab amico ad hostem, à saluatore ad perditorē, a salute ad damnationem, breuiter â Deo fonte omnis boni, iusticiæ, uitæ, salutis, fœlicitatis, honoris: ad diabolum autorem omnis mali, iniusticiæ, mortis, damnationis, & perpetuæ ignominiæ abducat. Verum hoc malum quod multiplex sanè

est cœca caro non uidet. Etsi autem interdum ueluti per transennam eius quasi umbram quandam cernit: Mox tamen illius obliuiscitur, ut qui in speculo suam faciem est contẽplatus. Id quod sanè imprimis dolendum est. Nam primus gradus, ut dici solet, ad sanitatem est nouisse morbum. Siquidem morbi noticia ad quærendũ medicum eos inuitat quibus sanitas est curæ. Nos igitur ut in curatione morborũ periti medici faciunt, quæramus causas tanti mali, ut illis cognitis, & medicus quæratur, & remedium malo adhibeatur. Inuestigabimus proinde causas usitatæ ingratitudinis hominum, & ex aduerso illis opponemus remedia quibus succurri poterit communi morbo, ut ita ex collatione rectius & cognoscantur & discernantur contrariorum effectuum contrariæ causæ.

Paulus Ephesijs scribens cùm huius mali, tum omnium aliorum scelerum

Causae ingratitudinis hominum erga deum

lerum in mundo grassantium sex enumerat causas, quas ordine exponemus.

Prima causa est quam ipse carnem uocat, id est, uitium corruptæ naturæ in omnibus hominibus post lapsum Adæ. Hoc uicium est instar fontis fœtidi, à quo uapores pestilentes exhalant. Vnde omnes hominum cogitationes, omnia consilia, & actiones inficiuntur, & tanquam ueneno lethali corrumpuntur. Hic fons etsi tótus occludi non potest, quin subinde ebulliat: Tamen eius cursus quantum fieri potest, est reprimendus, quod fit hoc pacto. Audiendum est Euangelinm Christi, cui Cùm credimus, donamur spiritu sancto, qui fons nouus in corde hominis existit, unde pura aqua saliens in uitam æternam manat. Ex hoc enim nouo fonte, quo reprimitur cursus fœtidi illius fontis quem habemus ex naturæ uicio, manant cogitationes, consilia, & actio-

nes tanquàm riuuli à fonte perenni.

Secunda causa mali ingratitudinis est concupiscentia carnis, qua uidelicet caro seu peccatum originis efficax est ad producendos pessimos fructus. Huius concupiscentiæ uim omnes mortales in se experiuntur etsi diuersimodè. Et est ut riuulus á fonte profluens, & quæuis obuia suo fœtore inficiens. Huic opponitur concupiscentia spiritus, quæ à spiritu sancto, quo conuersi donati sunt, tanquàm riuulus manat suauissimus, unde cogitationes & actiones ueluti uicõrẽt & germinãt. Sed de operibus cõcupiscẽtiæ carnis & fructibus cõcupiscẽtiæ spiritus legeʒ. Caput ad Galatas.

Tertia causa ingratitudinis, aliorumq; scelerum est διάνοια carnis, id est cogitatio, uidelicet, cùm cogitatio excitata à concupiscentia ratiocinari, & disputare molitur de rebus quas ipsa concupiscentia offert, ut carni gratas & iucundas. Hæc à Paulo ad

lo ad Rom: 8. φρόνημα carnis dicitur, & inimicitia cum Deo. Nam cùm à ſuo principio, id eſt carne & concupiſcentia eius non diſcedit, non poteſt ea quæ Dei ſunt ſapere. Huic ex aduerſo opponitur διάνοια ſpiritus, quam Apoſtolus ad Rom: φρόνημα ſpiritus nominat. Hæc διάνοια ſpiritus cùm ſumit à ſuo fonte tanquam à principio ſuæ ratiocinationis fundamenta, non poteſt aliud ratiocinando concludere, quàm quod ſit ſpiritus Dei, quem ſemper ob oculos habet.

Quarta cauſa ingratitudinis noſtræ ac inobedientiæ erga DEVM eſt uoluntas carnis & cogitationum, ut Paulus loquitur. Hæc molitur ut conſequatur id, eóque fruatur quod διάνοια ut expetendum ſuaſit. Nam in hac uolũtate eſt proæreſsis & ὁρμὴ cuius finis eſt χρῆσις id eſt uſus rei expetitæ. Etſi autem uoluntas rationis interdum carnis ratiocinationi

reclamat: tamen ſæpiſsimè impetu quodam carnis abripitur, non ſecus atq; nauicula ab aduerſis undis reniſtente nauta, propellitur. Hæc etenim uoluntas carnis alio nomine à Philoſophis, imo & à Paulo amor ſui diciſtur: qui eſt amor corporis cœcus, inconſultus, ferus, pernicioſus ſibi & alijs: quem Socrates, primum mali fontem ignorans, caput, & originem omnium malorum appellat. Quippe charitatem mutuam tollit, unde in genere humano omnia mala naſcunſtur, dum huius inſtinctu quærunt oſpes, potentiam, honores, uoluptates: In quibus ſummam hominis fœliciſtatem collocant. Huic uoluntati carſnis & cogitationum opponitur uoſluntas ſpiritus, quarta bonarũ actioſnum cauſa: Quæ imperat contraria carni & eius uoluntati. Hæc uolunſtas ſpiritus etiam amor ſui dici poteſrit, ſed rectus & laudabilis, qui non carnis ſenſum, ſed ſpiritus iudicium

ſequitur

sequitur. Hic amor sui rectus & laudabilis hominem impellit, ut conetur, laboret, magnis precibus petat & contendat, ut excellentissima nostri pars mens ipsa uera pietate, & uirtutibus excolatur, idq; in hunc finem, ut Deo summo bono iungatur, in quo solo summa hominis fœlicitas est sita. Hoc discrimen inter duplicem amorem sui docet saluator. Qui odit, inquit, animam suam (nihil illi in rebus istis fortuitis & perituris indulgendo) is uerè amat, & saluam cupit. Qui uerò amat (indulgendo) is odit, & uult perditam animam suã. Vt ergo duplex est amor sui: Ita & odium duplex sui est. Vnum, secundum mentis iudicium rectum, quo carnis illecebras abducentes nos à Deo, auersamur. Alterum ex imprudentia carnis, quo quæ spiritus sunt, uerę uirtutis, pietatis, & honestatis aspernamur. illud sanctum & salutare, hoc prophanum & perniciosum est.

Quinta causa contumaciæ hominum eſt αἰὼν τοῦ κόσμου τούτου, ut loquitur Paulus, hoc eſt peruerſi mundi mores, infinita ſcandala & omnium flagitiorum innumerabilia exẽpla. Hæc praua mundi conſuetudo, omnis iniquitatis, nequitiæ, & peruerſitatis pabulum eſt: quo multi etiam inter eos qui DEVM decreuerunt timere, abripiuntur, ut ferociãt, & contra Deum ferantur. Hinc tantus contemptus Euangelij arguentis iſtas tenebras in omnibus ſtatibus hominum conſpicitur: Hinc ſceleratiſsimi parentum mores: Peſsima natorum educatio. Nam dum homines multitudinem, autoritatem, potentiã eorum qui ſcelerate uiuunt intuentur, excuſant ſe exemplo, ſicuti illi fecerũt qui contempto ſpiritu Chriſti in Noë, tandem in diluuio iuſtas ſcelerum ſuorum pœnas luerunt. Hæc ſcelera merentur, ut homines reproba mente puniantur, ut Paulus loquitur:

quitur: Tradidit illos Deus in reprobam mentem: Iuxta comminationem legis, quæ est Deut: 28. Percutiantur amentia & cœcitate & stupore cordis. Nam homines deserti à Deo propter peccandi consuetudinem ita paulatim dementantur, excœcantur, & stupore cordis percutiuntur, ut planè dedoleant, & tradant se lasciuiæ, ut Paulus loquitur, ut honesta turpia, bona mala: salutaria, lethalia, & contrà iudicent: Qua pœna nulla grauior cogitari potest. Cùm ergo uidemus maximam partem mundi ruere quasi præcipitem in omnia scelera, cogitemus de magnitudine iræ Dei, qui suo iustissimo iudicio permittit, ut contumacia hominum huiusmodi amentia puniatur: De qua amentia Paulus scribit, cùm ait: Quia ueritati credere recusarunt, dedit illis illusionem erroris, ut crederent mendacio. Et horrendum est imprimis ꝙ ista pœna etiam in posteris hæreat, iuxta dictū

Solomonis. Qui reddit malum pro bono non recedet malum de domo eius. Cùm igitur uidemus homines in hoc ſcelerum uolutabro delectari, auerſemur iniquitatis exempla,, & opponamus peruerſis hominum moribus caſtiſsimorum ſpirituum obedientiam, & ſanctorum exempla: Qui nihil duxerunt in uita iucundius, nihil antiquius, nihil melius fide, & obedientia, quibus Deo iungimur. & caueat unuſquiſq; ne fallacibus carnis conſilijs capiatur. Sũt enim qui proponunt, ſed ſtultiſsimè ſe uelle tandem ante mortem reſipiſcere, non cogitantes conſuetudine nimia peccatum fieri quaſi naturale. Nam, ut ait Auguſt: Dum conſuetudini non reſiſtitur fit neceſsitas. Et poëta. Sero medicina paratur, Cùm mala per longas, conualuere moras,

Sexta contumaciæ humanæ cauſa & graſſantium in mundò ſcelerum eſt princeps aëris huius, ut Apoſtolus

lus loquitur, hoc eſt diabolus. Hic ſingulis cauſis inobedientiæ ſuperius à nobis recitatis adeſt ut παρεςάτης καὶ συμμαχος. Nam uiciatæ carni ſe inſinuat, & concupiſcentias obiectis & uenenis excitat, & cogitationes carnis iuuat, & uoluntatemm ouet, & ſceleratos hominum mores mirabilibus technis & inſidijs auget, quo ſuũ regnum latius ſpargat, atq; Chriſti regnum paulatim aboleat. Huic principi aeris ex aduerſo opponitur princeps Eccleſiæ, cœlis excelſior DOMINVS ille Zebaoth, à quo ſunt cauſæ piarum actionum ſuprá à nobis poſitæ. Nam ipſe dat Spiritum ſanctũ, concupiſcentiam ſpiritus fouet, cogitationem confirmat, uoluntatem conſeruat, & ſanctorum exempla, ſuumq; ipſius proprium præ alijs nobis imitandum proponit. Vel ut breuius dicam. Fides in Ieſum Chiſtum uiua catholicum remedium eſt aduerſus omnem mundi nequitiam, & per-

uerſi-

uersitatem. Est enim uictoria, ut ait Iohannes, quæ uincit mundum, fides uestra. Hac etenim possidetur Christus uictor tenebrarum: Hac obtinetur spiritus nouus quo resistimus carni: hac totum peccati corpus conficimus & mortificamus: Hac denique in omni angustia confugimus ad nomen DOMINI, id est, inuocationẽ Dei asylum tutissimum, ad quod confugiet iustus, & saluabitur.

TERTIA PARS SACERdotij Christi.

TErtia pars secerdotij Christi est eius intercessio pro Ecclesia, & singulis eius membris. Nam ut solus Christus legis sententia perfectè iustus est, & solus seipsum dedit preciũ redemptionis pro omnibus: Ita solus est mediator intercessionis, siquidem intercessio pendet ex merito iusticiæ, & ex precio dato in redemptionem.

Atque

Atque ideo Paulus ait. Vnus est mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus, qui dedit seipsum precium redemptionis pro omnibus. In hunc locum Theodoretus ita scribit. Vnus est concliator pacis, qui ea quæ erant inter se disiuncta & distantia coniunxit. Christum autem hominem nominauit, quoniam uocauit intercessorem, homo enim factus fuit intercessor. Et quemadmodũ qui duos quospiam manus inter se conserentes uult reconciliare se medium interponens, & hunc qnidem dextera, illum uero sinistra tenens, ad amicitiam deducit & coniungit: Ita ipse cùm diuinam naturam humanæ uniisset, inuiolabilem, & quæ dissolui non potest pacem conciliauit. Et Rom: 8. Quis est qui condemnet? Christus est qui mortuus est. Imo uerò qui etiam excitatus est ad dexteram patris qui etiam interpellat pro nobis. Hic opponit Apostolus condemnationi intercessio-

ceſsionem Chriſti ſedentis ad dexte-
ram Patris, & intercedentis pro Ec-
cleſia ſua, & ſingulis Eccleſiæ mem-
bris. Et ad Heb: 8. Hic autem pro-
pterea quod maneat in æternum per-
petuum habet ſacerdotium, unde &
ſeruare in æternum poteſt eos qui ac-
cedunt per ipſum ad DEVM, ſemper
uiuens ut interpellet pro eis. Sicut
ergo uis obedientiæ legis in Chriſto,
& precium paſsionis, infiniti ſunt ua-
loris & meriti: Ita ipſius interceſsio
multo efficaciſsima eſt & infiniti pre-
cĳ. Quarê fieri non poteſt quin exau-
diatur pro omnibus, pro quibus in-
tercedit. Intercedit autem potiſsimū
pro ĳs, qui ſua membra effecti ſunt
per fidem. Verûm in hoc eſt diſcri-
men, ꝙ cûm in hac uita erat, obſerua-
tor legis fuerit, & una oblatione ſe-
mel facta, ſanctificandos in æternum
conſumauit: Sed adhuc intercedit
pro nobis apud patrem, ut æternus
Eccleſiæ ſacerdos. Ita enim Iohannes
ait.

ait. Si peccauerimus, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum. Intercedit ergo Christus hodie & semper pro Ecclesia, cuius intercessio nititur merito iusticiæ eius, & precio pro redemptione dato. Atq; hoc uult Iohannes cùm iustum nominat.

Cæterum hîc quinq; se offerunt consideranda, quæ hanc partem sacerdotij Christi de intercessione nobis illustriorem reddent. Primum, quòd Christus inuocandus sit dupliciter, uidelicet ut dator bonorum cum patre & Spiritu sancto, Cùm enim iubemur inuocare DEVM, & Christus uerus Deus, essentiæ maiestatis, & potentiæ eiusdem cum patre est, & Spiritu sancto, uerè colendus est ut Deus. Cùm ergo dicitur, DOMINVM DEVM tuum adorabis, & ipsum solum coles, Cultus & adoratio præcipitur, quæ est Dei unius quidem in essentia, trini uero in personis. Nam

cùm

cùm essentia diuinitatis Vna sit numero & indiuisibilis, necesse est cultum qui Deo tribuitur pertinere ad personas quæ sunt unius & eiusdem essentiæ. Deinde quia opera diuinitatis ad extra, ut loquitur Augustinus, sunt indiuisa, sequitur cultum inuocationis indiuisum esse. Hæc unius Dei, qui est Pater, & filius, & Spiritus sanctus, adoratio nititur patrocinio mediatoris, sine quo nullus patet ad DEVM accessus. Deinde inuocandus est Christus ut mediator, & intercessor, ut propter ipsum exaudiamur, Ac ut ipse sit pro nobis deprecator apud æternum Patrem, & ut ipse perferat nostros gemitus & preces ad æternũ patrem iuxta dictũ: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchizedech. Piê igitur dicitur. Filij Dei intercede pro me apud æternum Patrem. Ego in tuo nomine peto, ut tu à Patre petas, & detur mihi. Eusebius libro 10. Ec-

clesiasticæ historiæ. Magnus uniuersæ Ecclesiæ pontifex, ipse Iesus unigenitus Dei filius bene fragrantem odorem, & incruentas, & incorporeas hostias precum ab omnibus læto uultu, ac supinis manibus accipiens, cœlesti patri, & Deo omnium creaturarum offert, primus ipse adorans, & solus patri dignum tribuens honorem, Deinde nobis omnibus placatū manere, & propicium semper precans.

Porro cùm sancti seorsim inuocāt personas trinitatis, nunc patrem, nunc filium, nunc Spiritum sanctum, quemadmodum Philippus in suis formulis precandi ostendit, non scindunt essentiæ diuinæ indiuisibilem simplicitatem, nec unam personam excludunt, dum nominant aliam, sed & unitatem diuinitatis agnoscunt, quia norunt solum DEVM inuocandum esse, & personarum distinctionem atq; æqualitatem fatentur, & proprie-

tates personarum in salutis nostræ negocio peragendo distincta uenerã-tur. Hinc primitiua Ecclesia direxit inuocationem in tres personas trinitatis in hac formula precandi. Kyrie eleysõ, Christe eleyson, Kyrie eleyson. Triplex ergo confessio Ecclesiæ est in ista precandi formula. Prima est unitatis diuinæ essentiæ contra græcos & barbaros, qui multitudinem Deorum inuexerunt. Secunda est distinctionis personarum, & æqualitatis earundem in una diuina essentia contra Arrium & multos alios. Tertia est distinctionis proprietatũ, personarum diuinarum in salutis nostræ mysterio peragendo. Tametsi enim rectè dicitur opera diuinitatis ad extra, id est in creaturis, sunt indiuisa, tamen proprietates personarum non sunt confundendæ, pater saluat, filius saluat, Spiritus sanctus saluat: En indiuisa opera trinitatis in saluando, sed pater saluat tradendo filium, filius saluat

uat obediẽdo patri, patiendo & intercedendo, Spiritus sanctus saluat regenerando, & sanctificando. Sunt ergo proprietates distinctæ in eodem opere saluationis. De his ergo maximis rebus admonent nos distinctæ inuocationes, patris, & filij, & Spiritus sancti. Qui autem hodie istas formulas sugillant, uenenum sub animo occultant, & tacitè uel distinctionem, & æqualitatem personarum inuadunt uel proprietates personarum in salutis nostræ mysterio confundunt.

Secundo hîc considerandum est quomodo Christus sit mediator & intercessor, an secundum humanam naturam tantum, aut diuinam tantum, aut secundum utramq; simul. Magister sententiarum libro 3. distinct: 19. Et nostra ætate Stancarus Italus, dicunt Christum esse mediatorem secundum humanam naturam tantum. Osiiander autem secundum diuinam. Verùm hîc necessario & ante omnia

hæc regula tenenda eſt. Quòd nōīa officij Chriſti cōpetant nec diuinæ naturæ ſeorſúm, nec humanæ ſeorſū, ſed toti perſonæ, quæ eſt Deus & homo. Nā ideo aſſūpſit filius Dei humanam naturam, ut ipſe θεάνθρωπος ſaluator eſſet ſecundum utramq; naturam. Deinde Epiſtola ad Heb: tribuit Chriſto ſacerdotium ſecundum utramq; naturam. Etſi autem ſolummodo in humana natura eſt paſſus & mortuus, & uirtute diuinæ naturæ eſt uictor mortis: Tamen redemptionis beneficium, cuius pars eſt interceſsio, totius perſonæ eſt, alioqui diuina illa perſona, nunq; aſſumpſiſſet humanā naturam in unionem perſonalem. Verùm cùm obijcitur. Nemo eſt mediator ſui ipſius. Item nemo eſt deprecator apud ſe ipſum. Reſponſio perſpicua eſt, Hæc uera ſunt eodem reſpectu, & ubi unica eſt perſona. Sed hic diſcerni oportet inter mittentem diuinitatem, & filium miſſum. Filius

lius in quantum missus est, est sacerdos. Ergo & mediator, & intercessor. Missa proinde persona mediatrix est apud mittentem diuinitatem. Huc accedunt testimonia patrum. Chrysostomus ita ait. Nec homo tantum esse mediator potuisset, quia cum Deo colloqui, mediatorem oportebat. Cyrillus. Est autem Christus mediator Dei & hominum. quia in eo uno Deus & homo coniunguntur. Ambrosius. Vt mediator Dei & hominum esset, homo Christus Iesus non sine diuinitate, quia in Deo homo erat, & Deus in homine, ut ex utroq; esset mediator.

Tertio hic sciendum est, quod per intercessiònem Christi, tum demum habeamus accessum ad patrem, quãdo in gratia per fidem stamus. Siquidem frustra prætendunt intercessionem Christi, & frustra gloriantur de colloquio cum Deo, qui fide uacui sunt. Oportet enim, ut mẽbra Christi

 sti

ſti ſint, qui DEVM ritè inuocare uo-
lunt. Ideo Paulus ait Rom: 5. Iuſti-
ficati per fidem pacem habemus cum
Deo per DOMINVM noſtrum Ie-
ſum Chriſtum, per quem & acceſſum
habemus fide in gratiam hanc, in qua
ſumus.

Quarto ſciendum eſt ꝙ ſanctorũ
preces, ideo acceptæ ſint coram Deo
quia Chriſti ſacerdotis nituntur inter-
ceſsione. Nam cùm alij pro alijs in-
tercedunt, non merito ſuæ iuſticiæ,
non precio redemptionis à ſe ſoluto:
Sed merito iuſticiæ Chriſti, & precio
ab illo perſoluto, freti inuocant. Ideo
ipſe ait, Quicquid petieritis patrem
in nomine meo dabit uobis. In nomi-
ne meo, hoc eſt, freti merito meo, &
interceſsione mea. Huc pertinet com-
pellatio in Dominica oratione, in
qua ſic compellamus patrem. Pater
noſter: Vt enim patris appellatio ad-
monet nos Chriſti in quo ſumus per
fidem filij Dei, & is noſter pater: Ita
pro-

pronomen Noſter admonet nos fidei, ut fiducia filij inuocemus patrem, nõ freti noſtra dignitate aut meritis. Ob hanc cauſam Apoſtolus ait. Accedamus per ipſum ad DEVM: Ipſe enim ſemper uiuens intercedit pro nobis. Quotieſcũq; igitur precari uolumus, huius compellationis cauſam cogitemus, ut & uerè ſtatuamus nos placere propter filium, & abſq; omni dubio credamus nos exaudiri propter interceſsionem filij, cuius membra ſumus per fidem. Proinde qui fidem hanc non adferunt, inter precãdum fruſtra uerba fundunt. Nam eis nullus acceſſus ad patrem patet. Viderint itaq; quid faciant, qui contra uerbum Dei alijs patronis fidunt.

Quinto, quia filius Dei perpetuus eſt ſacerdos qui intercedit pro Eccleſia in quouis lapſu, non ad patronos alios, ſed ad Chriſtum ſolũ tanquàm unicum patronum & firmiſsimam ſalutis ancoram confugiendum eſt.

Ideo Iohannes Apoſtolus ait: Si quis peccauerit, aduocatū habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Verùm hunc aduocatum tunc demum rectè accedimus pro impetranda peccatorū uenia, quando peccati nos pœnitet, quādo nos in Chriſtum propiciatorem & interceſſorem non ſimulata fide recumbimus, quādo proponimus quòd in poſterum uelimus ex Dei gratia uitam emendare, quando abijcimus ex animo propoſitum peccandi. Hæc niſi coniuncta fuerint, fruſtra de patrono Chriſto gloriaris. Sunt qui ſe puros fore confidunt, ſi in ſinum paſtoris alicuius ſua peccata effuderint. ſunt fortè etiā inter paſtores, qui ſuis magicis abſolutionibus autumant ſe peccatores exonerare poſſe. Sed utriq; fœdiſsimè errant. Nam & ſolus Chriſtus expiator peccatorum eſt, in quem ſi non collocaueris uiuam fiduciam,

quæ habet quatuor conditiones illas à nobis modo enumeratas, frustra te in sacerdotis sinum exoneras: Et solus Christus est qui absoluit á peccatis, quem si non accesseris per fidem morieris in peccatis tuis. At tum demum utilis erit sacerdotis absolutio, quando uera pœnitentia seu conuersione cofesio temperatur: Atq; hæc sacerdotis absolutio, nihil aliud est, quàm absolutionis quæ fit in cœlo per sacerdotem nostrum Iesum Christum, testificatio. Atq; ideo DOMINVS dicit. Quicquid solueritis in terra, erit solutum in cœlis. Proinde absolutio quæ fit per ministrum Euangelij pendet ex fide eius qui absolutionem petit, non ex merito uel confessionis, uel pronunciationis quorũcunq; uerborum. Hic locus requireret confutationem eorum qui alios aduocatos deligunt, quàm unũ Christum. Sed quia ista uesania suprà recitata est, ubi egimus de sacrificijs pa-

piſtarum, nolo eam hic pluribus refutare. Hæc ſint dicta de tribus partibus ſacerdotij Chriſti, uidelicet de doctrina, de ſacrificio, & de interceſſione. Quæ adiecimus in definitione ſacerdotij, de conſeruatione miniſterij, de remiſsione peccatorum, de donatione Spiritus ſancti, de uita æterna, non tam partes ſunt ſacerdotij Chriſti, quàm fructus multó dulciſſimi.

DE FOEDERE SEV Teſtamento.

QVia ſacerdos omnis, ut ait Epiſtola ad Hebræos, alicuius fœderis ſponſor eſt (neceſſe eſt enim, ut certa pactio ſtatuatur, ſecundum quam mediator inter partes diſſidentes ſtatuat, ut ſit firma pax & amicitia inter DEVM & homines) Habet etiam noſter ſacerdos Chriſtus, certum fœdus. Vt enim ſacerdos leuiticus

uiticus habuit ſuum ſacerdotium, & certum fœdus ſacerdotio ãnexum: Ita ſacerdos Chriſtus cui ceſſerunt leui- tici ſacerdotes cum ſuo ſacrificio & fœdere, habet ſuum ſacerdotium, & certum fœdus ſacerdotio annexum. Tranſlato enim ſacerdotio, ut ait E- piſtola ad Hebræos, tranſlatio fit fœ- deris ſeu teſtamenti. Item, ob id no- ui fœderis mediator eſt, ut morte intercedente, ad redemptionem earũ præuaricationum quæ fuerant ſub priori teſtamento, ij qui uocati ſunt, promiſsionem accipiant æternæ hæ- reditatis. Nam ubi teſtamentum eſt, mors intercedat neceſſe eſt teſtatoris. Teſtamentum enim ratum eſt in mor- tuis: Quandoqnidem nondum ualet, dum uiuit teſtator. Vnde ne prius quidem illud abſq; ſanguine dedica- tum fuit. Cùm enim Moſes omne præceptum iuxta legem expoſuiſſet omni populo, ſumpto ſanguine uitu- lorum & hircorum, cumqua & lana

coccina

testamentum

coccina & hiſopo ſimul & ipſum li-
brum & totum populum aſperſit di-
cens. Hic eſt ſanguis teſtamenti,
quod mandauit uobis Deus. Etſi autē
ex his uerbis Apoſtoli, promptum
eſt colligere, quod ut prius, id eſt
uetus teſtamentum ſit fœdus annexū
ſacerdotio Aaronico ſancitum ſangui-
ne bruti animalis, quo Deus obligat
ſe populo Iudaico, ad dandum illi ter-
ram Canaan poſsidendam, modo
conditionem, quæ eſt impletio legis
Moſaicæ, ſeruauerint: Ita nouum te-
ſtamentum, ſit fœdus annexum ſacer-
dotio Chriſti, ſancitū ſanguine Chri-
ſti, qua Deus ſe obligat ad remitten-
da peccata, & ad dandam cœleſtem,
& perpetuam in cœlis hæreditatem,
ſed cum conditione fidei, cuius ger-
manus fructus eſt ſyncera obedientia
erga DEVM. Etſi autem ſolis uoca-
tis, id eſt credentibus ratum eſt hoc
fœdus: Tamen ne putemus patres
ante exhibitum Chriſtum fuiſſe ex-

pertes

pertes gratiæ noui fœderis, illustrior & magis distincta huius doctrinæ imprimis cognitu necessariæ explicatio requiritur.

Ante omnia igitur firmissimê tenendum est, ꝙ omnibus temporibus inde usq; á lapsu primorũ parentum eadem fuerit, & sit ratio consequendæ salutis, & uitæ æternæ, uidelicet per unicum sacerdotem Christum, cuius iusticiæ efficiuntur participes quotquot in ipsum crediderint, atq; ideo in ipso saluantur. Quapropter quantum ad expiationem peccati attinet, & salutem consequendam unum est fœdus, seu testamentum Dei perpetuum, quo se Deus obligat ad remittendum peccata omnibus qui ad Christum confugerint. Etsi autem huius fœderis de remissione peccatorum, si uerbum hoc spectes, nulla facta est mentio, anteq; DOMINVS hoc fœdus cum Abrahamo pepigit: Tamen res ipsæ quæ ad sub-

stantiam

Prima fœderis mentio

stantiam huius fœderis pertinent, semper patribus etiam ante diluuium notissimæ erant. Res autem uoco promissionẽ reparationis per Christũ & fidẽ huius promissionis. Nam promissio in Deo, & fides in homine, sunt huius fœderis partes, ut ita dicã substantiales. Pactio inter DEVM & Abrahamum hæc fuit. Statuã, ait DOMINVS, pactũ meũ inter me & te, interq; semen tuũ post te in generationibus suis fœdere sempiterno, ut sim scilicet tibi in DEVM, & semini tuo post te, & paulo antea in eodẽ capite præcedit iusiuraudum Dei. Ecce ego, & ponam pactum meum tecum, hoc est tam uerê, atq; ipse uerẽ existo ponam pactum meum &c.

Hic primum consideranda est materia seu fundamentum huius fœderis, uidelicet promissum semen: Cuius solius merito, & intercessione fit pacificatio inter DEVM & homines. Quicquid igitur Deus promit-

tit ſalutare, ratum eſt in filio, qui nos cum patre reconciliauit. Erat Deus in Chriſto, ait Paulus, mundũ ſibi reconcilians: non imputans illis peccata ipſorum, & poſuit in nobis uerbum reconciliationis. Atq; hanc ob cauſam, hoc fœdus ab Eſaia pacis fœdus dicitur. *pacis foedus*

Secundo cogitanda eſt hic maximè miranda συγκατάβασις Dei qua ipſa diuina maieſtas infra ſuam dignitatem dimittit ſe ex mera benignitate & φιλανθρωπία ratione humanæ fragilitatis habita, q; non ſolum promittat ſimpliciter gratuitam benedictionem miſeris & perditis peccatoribus: Verumetiam q; ſe eiſdem fœdere obſtringat, ut ſciamus ipſius uoluntatem paternam eſſe erga nos. *II*

Tertio cogitanda eſt immutabilitas, & conſtantia ſeu perpetuitas huius fœderis iureiurando ſanciti. Vnde Epiſtola ad Hebræos. Deus pollicitus Abrahæ, cùm non poſſet *III*

per

per quenquam maiorem iurare, iurauit per ſemet ipſum dicens. Niſi benedicendo benedicam tibi, & multiplicando multiplicabo te. Et cauſam ſubiungit dicens. Qua in re uolens ex ſuperabundanti Deus hæredibus promiſsionis oſtendere immutabilitatem conſilij ſui, fideiuſsit iureiurando, ut per duas res immobiles, in quibus fieri non poteſt, ut Deus mentiatur, ualidam conſolationem habeamus qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem.

Quarto perpendenda eſt amplitudo fœderis cum Abrahamo initi, uidelicet quòd ad ſemen Abrahæ ſe extendat, idq; in ſempiternum. Sed quodnam eſt iſtud ſemen Abrahæ? Paulus ad Rom: 4. Item 9. Item ad Galatas 3. Definit uerum ſemen Abrahæ eſſe omnes, undecunq; oriundi, qui inſiſtunt ueſtigijs fidei Abrahæ, hoc eſt, omnibus qui credunt promiſsioni gratiæ quemadmodum Abraham fecit. Quin-

Qninto cùm hoc fædus initum cum Abrahamo & semine eius sempiternum dicitur, significatur quòd Deus immortalitatem det suis confœderatis. Nam si periremus per mortem nullo pacto staret perpetuitas fœderis.

Huic fæderi Dei ex altera parte respondet fides Abrahæ, & seminis eius. Nam cùm Deus se nobis fœdere obstringit ad dandam salutem, simul nos obligat ad fidem, & nouam obedientiam quæ â fide separari nequit. Atq; ideo DOMINVS dicit Abrahamo. Ambula coram me scilicet fide, Et esto perfectus, id est sincerè me colito, & obedientiam erga me omnibus rebus anteponito. Hãc obedientiam ex fide declarauit Abraham cùm paratus esset promptissima uoluntate ad mactandum filium suum Isaac dilectum, quo illi nihil in mundo dulcius esse potuit, ad mandatum Dei. Genes: 22. Ex quo promptum

eſt colligere conatum uoluntatis, laudem perfectionis apud DEVM obtinere.

Porro ut hoc æternum fœdus Dei cum Eccleſia habet fundamentũ & materiam ſemen promiſſum: Ita uarijs typis olim adumbratum, tandem Chriſti aduentu in mundum completum eſt, & per eiuſdem ſanguinem confirmatum: In cuius æternam memoriam, & confirmationem baptiſmus & cœna Dominica inſtituta ſunt. Nam ut baptiſmus eſt ſtipulatio bonæ conſcientiæ cũ Deo quæ nititur ſanguine Chriſti quo purgatur á mortuis operibus: Ita cœna Dominica eſt fœderis eiuſdem de redemptione noſtri ſanguine Chriſti ſancita commemoratio, quapropter calix noui teſtamenti, ſeu fœderis calix dicitur. Rectiſsimè proinde definieris hoc æternum Dei fœdus, Si dixeris illud eſſe pactionem pacificationis inter DEVM & homines, in qua

qua fit mutua obligatio Dei & hominum, Dei quidem promittentis, interposito iureiurando, remisſionem peccatorum, & uitam æternam propter merita Chriſti, cuius ſanguine confirmatur hoc fœdus, hominum uerò promisſionem fide accipiẽtium, promittentium & præſtantium ex fide obedientiam.

His in hunc modum Conſtitutis de æterno fœdere Dei, quæritur cur duplicis fœderis ſeu teſtamenti meminerit ſcriptura. uidelicet ueteris & noui. Ita enim DOMINVS apud Ieremiam loquitur, & autor Epiſtolæ Cap. 31. ad Hebræos eodem fundamento nititur. Ecce dies uenient, dicit DOMINVS, & feriam cum Iſrael & domo Iuda pactum nouum, non ſecundũ fœdus quod pepigi cum patribus eorum in die qua apprehendi manum eorum, & educerem eos ê terra Ægipti: Sed iſtud eſt fœdus meum, quod feriam cum domo Iſrael, poſt dies il-

los dicit Iehouah, dabo legem meam in medio eorum, & in corde eorum inſcribam eam. Et ero eis in DEVM, & ipſi erunt mihi in populum, nec docebunt ultra unuſquiſq; proximum ſuum dicendo. Cognoſcite DOMINVM. omnes enim cognoſcent me á minimo eorum, uſq; ad maximum eorum, dicit Iehouah. quia propitiabor iniquitatibus eorum, & peccati eorũ non recordabor amplius. Hic propheta diſertê duplicis fœderis mentionem facit, uidelicet ueteris & noui. Similiter & Paulus Galat: 4. Dicit Agaram ſeruam adumbraſſe montem Sinai. Et Saram liberam figuram fuiſſe cœleſtis Ieruſalem, & addit hiſce ſignificari duo teſtamenta. Vnum quidem in ſeruitutem generans, Alterum uero in libertatem. Vt ergo uetus teſtamentum Agari generanti in ſeruitutem: Ita nouum Saræ generanti in libertatem comparatur: Ex his ſcripturæ locis clarê ha-

bemus duo testamenta eaq; diuersa. Quorum uetus fuit mutua obligatio Dei & Populi Israelitici, Dei quidem promittentis possessionem terræ Canaan: Populi uerò obligantis se ad obedientiam Deo præstandum iuxta legem Mosis, cuius ut externa testificatio erat sanguis animalis quo aspergebatur Populus: Ita finis ultimus erat, ut in hoc certo populo conseruaretur memoria promissionis gratiæ usq; ad aduentum Messiæ qui ex hoc populo nasceretur. Sed noui testamenti longè alia ratio est, quemadmodum ostendimus, & uerba Prophetæ clarissimè declarant quæ altius introspiciamus. Vt autem uerba Prophetæ rectius intelligamus, tenendum est quòd triplex sit tempus noui testamẽti. Videlicet promissi, exhibiti, & completi. Tempus promissi noui testamenti durauit à prima promissione de semine mulieris usq; ad Christum exhibitum, & mactatum in ara

crucis cuius sanguine confirmatum est hoc nouum fœdus, cuius uirtute saluati sunt omnes quotquot promissioni crediderũt, ut sancti patriarchæ, prophetæ, reges, & multi alij. Nec obstat quòd Apostolus dicat testamentum inualidum esse, uiuente adhuc testatore. Nam testator Christus à prima facta promissione, mortuus est, destinatione diuina. Vnde apocalypsis ait. Agnus occisus est ab initio mundi. Virtute proinde passionis & mortis Christi, Adam, Abel, Seth, & alij omnes credentes ante exhibitum Christum saluati sunt. de hoc tempore promissi testamenti non loquitur Ieremias. Tempus exhibiti testamenti fuit tempus mortis & passionis DOMINI, quod extendit se usq; ad consumationem sæculi, in hoc tempus, & nos incidimus, qui credimus in exhibitum messiam, sicut patres in promissum, etsi quantum ad noticiam Messiæ attinet, multò clarior

rior nobis, quàm illis lux affulsit. Nam ut umbra, & illustris imago differunt: Ita nostra clara noticia de Christo post exhibitum Christum distat ab umbra ueteris populi. Vtrique tamen populo peræque salutaris est. Tempus completi testamenti erit post resurrectionem mortuorũ, ubi in omnem æternitatem fructu huius admirandi fœderis fruemur. Tunc enim non umbra, non imago, sed ipsa res, hoc est redemtio & salus per Christum exhibebitur. De hoc duplici tempore uidelicet, exhibiti testamenti in hac uita, & complendi in uita æterna loquitur Ieremias. Iam uerba Prophetæ uideamus. Inscribã, inquit, legem meam in uiscera eorum. Quænam quæso est ista lex? Qualis inscriptio? Lex in genere iuxta Hebræorum idiotismum, significat quãlibet doctrinã. Quarè iuxta loci circumstantiam significatio cuilibet loco apta adhibenda est. Zacharias proin-

de baptistæ pater, nobis hic succurrit cûm ait de Iohanne filio. Et tu puer Propheta altißimi uocaberis, præibis enim ante faciem DOMINI parare uias eius. Ad dandam scientiam salutis plebi eius, in remißsionem peccatorum eorum, per uiscera misericordiæ Dei nostri. De hac lege, hoc est de scientia salutis, de remißsione peccatorum per sanguinem Christi, absq; omni dubio loquitur Propheta, sic enim ait. Omnes cognoscent me, quòd autem hoc intelligendũ sit de uoluntatis Dei cognitione, ipse satis ostẽdit hæc uerba subiũgens. Quia inquit propiciabor iniquitati eorũ, & peccati eorũ non memor ero ãplius Habemus quæ lex sit de qua loquitur Propheta. Sed qualis nãest huius legis inscriptio? Hæc inscriptio nõ est noticia uel ociosa, uel damnãs. Sed est noticia cum fiducia efficaci in cordibus, qua statuimus & sentimus DEVM propitium esse nobis, remißsis pecca-

tis

tis propter merita ſacerdotis Chriſti, quaq; excitentur in nobis motus ſpiritus congruentes legi Dei. Ex quo effectu ſpiritus appellatur ab Apoſtolo, atq; ita inchoatur in homine obedientia legis. Hæc fiducia, & hic uiuus ſenſus in cordibus credentium eſt inſcriptio legis per digitum Dei, Id eſt; per ſpiritum ſanctum, ad prædicationem Euangelij. Vt enim lapideæ tabulæ adumbrant ſummam humani cordis duriciem, à qua cor hominis, non regenerati lapideum denominatur. Ezechielis 12, & 36: Ita cordis inſcriptio notat cor mollius factum eſſe ui Spiritus ſancti ad prædicationem Euangelij, ut in eo tanquám in noua tabula Euangelij gratia inſculpi poſsit. Atq; adeo lex ipſa quæ perpetua norma uitæ piorum eſſe debet, ex quo carneum cor denominatur. Vnde DOMINVS apud Prophetã. Auferam de uobis cor lapideum & dabo uobis cor carneum.

Sed hic fortè aliquis non immeritò quæret, an ſit aliquod diſcrimen inter nouum teſtamentum & Euangelium? Videtur enim ex ijs quæ diximus, pro eodem accipi utrumq;, ad hanc queſtionem ita reſpondendũ eſt. Nouum teſtamentum & Euangelium idem ſunt reipſa & ſubiecto, ſed ratione diuerſa ſunt. Re quidem & ſubiecto idem ſunt, quia utrumq; eſt prædicatio de Chriſto, & uita æterna comparanda per Chriſtum. Ratione uerò diuerſa ſunt, quia Euangelium ex eo dicitur, quód ſit læta, bonaq; annunciatio de ſalute obtinenda per Chriſtum. Teſtamentum autem dicitur, quòd Deus non contentus ſimplici promiſsione, ſed pacto etiam, & fœdere (interpoſito iureiurando) ſe nobis obligat: Vt ſciamus & immobile decretum Dei, de ſalute per Chriſtum conſequenda, & nos uiciſſim Deo per fidem obligari: Eſt enim fides altera pars pacti, uidelicet ex parte

Scripturæ diuisio

parte hominis. Nam in omni fœdere, ut supra quoq; dictum est, mutuæ pactiones, & leges requiruntur. Idé dicendum est de ueteri testamnnto, & lege Mosaica. hinc præterea intelligi potest, cum scriptura diuiditur in legem & Euangelium, distinctionem sumi à rebus subiectis. Cùm autem in uetus & nouum testementum differentias peti à circumstantijs rerum subiectarum. At cùm sacri libri quos uocamus uetus & nouum testamentum, dicuntur hoc nomine, ex consuetudine fit potius, quàm ex rebus subiectis nisi synecdochen esse dicas. Vnde August: iibro 2. retractat. Vbi autem dixi his 44. libris testamenti ueteris terminatur autoritas, ex consuetudine, qua iam loquitur Ecclesia, uetus testamentum appellaui, Apostolus autem non uidetur appellare testamentum uetus nisi quod datum est in monte Sina. Quarè idem August: lib: 3. Ad Bonifacium

dicit

fœderis conditio

dicit rectius instrumenta dici quám testamenta, ut illud uetus, hoc nouum dicatur. Huc addam etiã quæstionem ex Augustino, cuius hæc sunt uerba. Quomodo uetus appellatur, quod post 430. annos factum est per Mosen, & nouum dicitur quod ante tot annos factum est ad Abraham? Reuelationes considerantur in his nominibus, & non institutiones. Reuelatio ueteris testamenti per Mosen facta est. Sed reuelatio noui facta est per Christum, cùm est manifestatus in carne, in quo apparuit iusticia Dei. Deinde quia uetus testamentum pertinet ad hominem ueterem, à quo necesse est hominem incipere. Nouum autem ad hominem nouum, à quo debet homo ex uetustate transire, ideoq; in illo sunt promissa terrena, in isto promissa cœlestia.

Porro cùm Apostolus dicit uetus testamentum antiquatum esse per nouum.

Abrogatio legis

nouum. Et uetus sit datum in monte Sina, ubi & decalogus promulgatus est. Hic quæri potest de decalogo, num ille quoq; sit sublatus ut pars ueteris testamenti? Ad hanc quæstionē ita respondeo. Quatenus decalogus est pars legis Mosaicæ nos nequaquam obligat, sed quatenus æternam normam uoluntatis Dei continet perpetuò durat: quemadmodum multa alia quæ in Mose sunt naturalia. Verùm in decalogo est spectandus duplex usus, iuxta rationem duplicis status hominis. Nam si tempus hominis ante reuelationem Christi in homine, hoc est, ante iustificationem hominis per fidem Christi respicis, ut ipse homo uetus dicitur, qui obligatur aut ad obedientiam perfectam decalogi, aut ad pœnam, quemadmodum DOMINVS superbo iurisperito dicit. Si uis ingredi ad uitam, serua mandata: Ita decalogus analogia quadam ueteri testamento subijci potest,

Homo uetus

Moralis lex opposita Euangelio

test, Nam pædagogia quædam est ad Christum, ut uetus testamentum, hominem accusans, & damnans, quód non habeat iusticiam quam requirit lex, unde homo impellitur ad quærendum Christum, qui est finis legis in iusticiam omni credenti. Hoc sensu Paulus legem moralem nouo testamēto opponit 2 Corinh: 3. At si tempus hominis post reuelationem Christi in homine attendis, ut ipse homo nouus est effectus, ita decalogus norma est uitæ noui hominis, quæ nunquám abolebitur. Cuius obedientia inchoata placet, quia persona placet propter Christum: cuius obedientia legi præstita credenti imputatur. Iam ex dictis concludamus discrimina noui & ueteris testamenti: Quę tametsi respectu ultimi finis, cùm utrumq; respiciat tanquàm scopum ultimum, reconciliationem & pacificacionem hominis cum Deo, non differunt: Tamen si intermedios fines

&

Discr: Vet: & novi Testamenti.

& circumſtantias reſpicimus, uetus teſtamentũ præcedit reuelationem noui. Si mediatores, uetus per famulum Moſen, Nouum per filium Ieſum Chriſtum adminiſtratum eſt. Si diſpenſationis modum. Vetus umbratile fuit: Nouum ipſam rerum imaginem babet. Vmbra & typus fuit liberatio Iſraelis ex ſeruitute Ægypti oppreſſo Pharaone: Veritas eſt liberatio credentium à ſeruitute peccati, uicto diabolo. Vmbra fuit introductio Iſraelis in terram Canaan & eiuſdem terræ poſſeſsio: Veritas eſt introductio Iſraelis ſpiritualis in cælũ, eiuſq; hæreditaria poſſeſsio. Vmbra fuit legiſlatio in monte Sina per Moſen: Veritas eſt uerbum quod prodijt de Syon per Chriſtum. Vmbra fuit lex in tabulis lapideis ſcripta: Veritas eſt lex Dei ſcipta in cordibus hominũ digito Dei. Vmbra fuit miniſterium mortis: Veritas eſt miniſterium ſpiritus & uitæ. Deniq; ut uno uerbo

dicam.

dicam. Vmbræ fuerũt Mosaica omnia, politia, sacerdotium, purgationes, sacrificia & cætera: Veritas est Iesus Christus, sacerdos æternus cùm suis beneficijs, siue ut dicamus cum Augustino & Ambrosio, quorum quidem Augustinus ait: In testamento ueteri est occultatio noui, In nouo manifestatio ueteris. Item uetus est initium, Nouum finis. Ambrosius uero ait. Testamentum dicitur quia sanguine dedicatum est, uetus in typo, uidelicet per sanguinẽ bruti animalis: Nouum in ueritate, uidelicet per sanguinem Iesu Christi. Hæc de fædere annexo sacerdotio Christi, adhibita collatione cum ueteri fædere copiosius diximus, quia & ueteres, & multi ex recentibus scriptoribus in hoc argumento multum uariant, nos autem speramus nos, & perspicuè hanc doctrinam proposuisse, & nihil à luce uerbi Dei deflexisse.

DE APPLICATIONE.

Applicatio sacrificij Christi fit uerbo, fide, & sacramento: sed diuersimodè. Siquidem uerbo, quod cordi inscribitur per Spiritum sanctũ, ut manu Dei offertur. Fide, concepta ex uerbo per Spiritum sanctum, tanquam manu hominis accipitur. Sacramento deniq; quasi signaculo Dei obsignatur. Nam qui uerbo Euãlij, quo offertur beneficium sacrificij Christi credit: Fide quæ est opus in homine, non naturæ, sed gratiæ, accipit Christum totum cum suis beneficijs, quæ beneficia obsignãtur sacramentis: Quemadmodum diuinus Apostolus Paulus docet. Hinc apparet quanta sit ministerij uerbi necessitas, ut quod ordinatum sit diuinitus, ut hunc thezaurũ nobis offerat, hoc est quod DOMINVS ait, prædicate Euangelium omni creaturæ, Item docete omnes gentes. Hoc ministe-

rium quasi per manus Apostoli tradiderunt posteris, & ab illis ad nos peruenit, nec abolebitur donec hic mundus steterit, quantumuis Sathanas rabiosè persequatur omnes qui sincerè sonant uocem Euangelij. Proinde nostrum est modo nobis salus curæ sit, uerbum hoc audire, cognoscere, amare, meditari per omnem uitam, iuxtaq; illud credere & facere, ut tandem ad optatum beatitudinis scopum perueniamus. Non enim frustrá Dauid in initio suorum carminum, quæ Deo cecinit, in hunc modum canit: Beatus qui in lege, id est, doctrina DOMINI, meditatur die ac nocte. Sed quarè beatus? quia meditatio uerbi duo facit. Primum ut nec consilia impiorum audias, nec in uiam peccatorum ingrediaris, nec cathedram irrisorum ascendas. Alterum, ut efficiaris tanquam arbor plantata iuxta decursus aquarum lympidissimarum, quæ fructificabit in tempore suo,

re suo,

re ſuo, donec ad ipſam beatitudinem
perueneris, quarè additur in pſalmo.
Beati omnes qni confidunt in eo.
Contrà uerò ubi hoc Domini uer-
bum non amatur, non auditur, non
uerſatur in aſsidua meditatione, non
iuxta illud creditur & agitur, homo
paulatim impiorum conſilijs inuolui-
tur, in uiam peccatorum abripitur,
& fit tandem blaſphemus in DEVM,
& in omnem religionem, & planè in
epicuriſmum ruit, adeo ut dicat in cor-
de ſuo non eſſe DEVM, etiamſi ling-
ua mendax aliud loquatur. Atq; ita
fit tanq; arbor in fœdiſsimis fœtori-
bus & diabolico cæno plantata ad fru-
ctificandum morti & damnationi, iux-
ta pſalmi dictum, corrupti ſunt &
abominabiles facti ſunt in ſtudijs ſuis.
Neque id immeritò. Nam contem-
ptus huius uerbi, quo Chriſtus ipſe
nobis ſeipſum offert, ſupra modum
offendit DEVM, atq; ideo & ipſis
contemptoribus & ſæpiſsimè poſte-

ris eorum pænas etiam adfert, cœci-
tatem seu reprobam mentem, omnem
iniusticiam & turpitudinem. Vt Pau-
lus Rom: 1. prolixè docet. Et idem
Apostolus. 2. Tessal: 2. ait. Quia
credere ueritati noluerunt. dabit illis
illusionem erroris, ut credant menda-
cio. Huic Pauli uaticinio de pæna
contemptorum uerbi respondet euen-
tus in multis nationibus, ubi ipse
Christus & Apostoli prædicarunt.
Neq; Turcica arma aliud sunt, quàm
testimonia irati Dei propter contem-
ptum sui uerbi. Simus ergo nos cau-
tiores aliorum damno, ac magnifacia-
mus beneficium Dei, qui tradidit
nobis suum uerbum incorruptum,
quo ipse nobis offert hanc immensam
gratiam & beneficium sacrificij filij
sui, cuius merito liberamur à iure
peccati & mortis, & donamur æter-
na iusticia & gloria.

Secundo loco in applicatione
sacrificij Christi in adultis requiritur
fides

fides iustificans

fides cuiuſq; propria. ut enim uerbũ
offert: Ita fides, quæ eſt ex auditu
uerbi, recipit Chriſtum totum cum
ſuis meritis omnibus, ſtatuitq; remit-
ti ſibi peccata propter uictimam filij
Dei. Ideo in ſymbolo Chriſtiano di-
citur. Credo remiſsionem peccatorũ,
hoc eſt noui, & firmiter mihi per-
ſuadeo, quòd Deus uelit iuxta ſuam
promiſsionem me uerè recipere in
gratiam propter uictimam & obedi-
entiam filij, nõ amplius peccata mihi
imputare, ſed ea planè delere & con-
donare, adeoq; eorum in perpetuum
obliuiſci. Eſt enim fides nõ uacillans
opinio ſed certa noticia promiſsionis
gratuitæ, & firma fiducia remiſsionis
peccatorum propter Chriſtum. Hæc
fides, quantum ad eius certitudinem
attinet, nititur & claris ſcripturæ te-
ſtimonijs, & parabolis, & exemplis
approbatis. Qnantum ad fiduciã ue-
rò, in ſolo Chriſti merito acquieſcit.
Paulus poſt Dauidem ait. Beati quo-

rum remissæ sunt iniquitates, & quo-
rum tecta sunt peccata. Beatus cui
DOMINVS non imputauit pecca-
tum. Et Christus ait: Confide fili,
remittuntur tibi peccata tua. Et ar-
chisynagogo DOMINVS ait: Tan-
tum crede. Et mulieri Cananeæ: fi-
des tua te saluauit. Inter multas para-
bolas, præ cæteris illustris est, quæ
est, Math: 18. de eo qui debuit decē
millia talentorum, qui cùm non habe-
ret quod solueret, totum debitum
illi ex gratia remissum est. Huc
& illa parabola Lucæ 7. de duobus
creditoribus. Item Lucæ 17. de Aco-
lasto. Inter exempla illustrissimum est
Latronis cui omnia peccata remissa
sunt, sine præcedentibus & subsequē-
tibus meritis. Omitto Dauidem, Ma-
nassen, Petrum, Paulum, Magdale-
nam & alios.

Cum hac fide remissionis pecca-
torum duo perpetuò coniuncta sunt
quæ tametsi à fide remissionis pec-
catorum

Coniuncta cum fide

catorũ sunt diuersa, tamen ab ea nunquám separari possunt, Hæc autẽ sũt, ut cũ Apostolo Paulo loquamur, gratia & donum, de quibus distinctius dicã, ut cogitetur qnantum bonum sit fides gratuitæ remissionis peccatorũ.

Gratia est hoc loco ipsa iustificatio hominis credentis, quæ à causa nomen habet. Ita enim ait Paulus Rom: 5. Vbi confert inter se peccatum & gratiam. Iudicium ex uno in condemnationem: Gxatia autem ex multis delictis in iustificationem. Et sicut per delictũ unius in omnes homines in condẽnationẽ, sic per iusticiã unius in omnes homines in iustificationẽ uitæ. Cum fide ergo remissiónis peccatorũ coniuncta est gratia, qua iustificamur & acceptamur corã Deo, quæ omnia in definitionẽ iustificationis includuntur, cùm iustificatio definitur esse credentis personæ in Christum absolutio à peccato, imputatio iusticiæ Christi, & acceptatio ad uitam æternam

Gratia

Iustificatio

nam gratis propter Christum. Cùm dico propter Christum, includo solius Christi merita. Etsi autem imputatio iusticiæ Christi, forma est iustificationis nostri coram Deo: tamen quia necessariò hæc tria beneficia in iustificatione nostri cohærent, ea in definitionis complexum inclusi.

Quicunque uel operum iusticiam sectantur, uel ex fide & operibus simul componunt iusticiam, uerbum Dei peruertunt. Nam operum & fidei iusticiam sic discernit Paulus ad Philip: 3. Quæ mihi lucra erant, ea existimaui propter Christum iacturam, quin etiam omnia existimo iacturam esse, propter eminētiam cognitionis Christi Iesu DOMINI mei, propter quē omnium iacturam feci, ut Christum lucrifaciam, & inueniar in ipso, non habens meam iusticiam quæ ex lege est, sed quæ est per fidem Christi, quæ inquam ex Deo est iusticia in fide. Quid queso clarius dici potuit? Com-

Iusticia dei 1 ex fide

Comparat hic Paulus duas iuſticias inter ſe. Vnam dicit eſſe propriam hominis, quam eandem legis iuſticiã apellat, hominis quidem, quatenus eam homo præſtare nititur, etſi eam nunquàm perfectè præſtare poterit: Legis uerò quia à lege requiritur. Alteram ex Deo eſſe tradit, & per fidẽ obtineri, ex Deo quidẽ, quia eã Deus homini ex gratia imputat, & acceptã habet: Per fidem uerò Chriſti quia fide obtinetur, qua ſcilicet Chriſtus ſtatuitur eſſe finis legis in iuſticiã omni credenti. Has duas iuſticias ita facit inter ſe contrarias, ut ſtare ſimul nequeant. Nã qui ex operibus legis iuſticiã, qua conſiſtit corã Deo, quærit, iuſticiæ fidei expers eſt: & contrà qui fidei iuſticia nititur, ſe ex lege iuſtificari minimè ſtatuit. Etſi autem una iuſticia eſt, quæ ſita eſt in perfecta legis obedientia: tamen propter iuſtificationis modum diuerſum, duplex dicitur. Aliter enim legis obedientia

Hominis iusticia

iuſtificatur, qui ipſe legem præſtat, & operibus ſuis legem implet, quod ſolus Chriſtus fecit. Aliter legis obedientia iuſtus cenſetur, qui non ipſe præſtat legem, ſed credit in Chriſtũ qui legem impleuit, ut legis obedientia á Chriſto facta ſibi imputetur ad iuſticiam: Vt ſic habeat quod lex requirit, nempe iuſticiam legis, adeo cum iuſticia uitam. Eſt proinde diſcrimẽ in obtinendo iuſticiam legis. Aliter enim eam obtinet qni facit, aliter qui credit. Quòd autem nemo mortalium poſsit eam òbtinere faciendo, ſed ſolummodo credendo, docet Apoſtolus Paulus prolixis diſputationibus, præſertim in Epiſtolis ad Rom: ad Galat: ad Ephes: ut mirum uideatur homines adeo peruicaces eſſe, ut audeant ſe manifeſtæ Dei ueritati opponere. Quid clarius dici potuit? Arbitramur hominẽ iuſtificari fide abſq; operibus legis ſcilicet à nobis factis. Quid apertius? Si iuſticia eſt

ex

ex lege, Chriſtus fruſtrà mortuus eſt. Quid diſtinctius? Non ex operibus, ſed per fidem, donū Dei eſt, ne quis glorietur. Quid deniq; abſolutius? Chriſtus eſt finis legis in iuſticiā omni credenti, hoc eſt, Chriſtus ita adimpleuit legem, ut iuſtus ſit ipſius obedientia omnis qui credit. Item Euangelium eſt potentia in ſalutem omni credenti. Iuſtus enim ex fide ſua uiuit. In hac manifeſtiſsima ueritate acquieſcamus, & relinquamus ſophiſtis ſuas ſtrophas, quibus & ſe miſerè inuoluunt, ut ueritatem cernere non poſsint: & alios pernicioſè ſeducunt, qui eorum magiſterio ſe permittunt.

Qui componunt iuſticiam ex fide & operibns ſimul, tanquám ex partibus: maiorem applauſum habent ab indoctis, præſertim politicis hominibus ignaris Euangelij. Sed horum errorem unico pauli dicto, tanquàm cœleſti fulmine proſternemus. Ignorantes ait iuſticiam Dei (id eſt fidei

iuſti

Rom: iuſticiam) & ſuam (ſcilicet ex lege)
10. quærentes ſtatuere, iuſticiæ Dei non
ſunt ſubiecti, hoc eſt non ſunt capa-
ces iuſticiæ fidei, qui ſimul ex lege
quærunt iuſticiam. Finis enim legis
(id eſt conſumatio & perfectio) eſt
Chriſtus ad iuſticiam omni credenti.
Fides proinde ſola omne meritum,
& opera omnia humana excludit à
cauſis iuſtificationis noſtræ coram
Deo, & ſolo Chriſto nititur, qui legis
obedientiam credenti imputat, ut ha-
beat quod lex requirit, nempe iuſti-
ciam id quod & hoc Pauli argumen-
tum ad Galat: 3. Apertiſsimè conclu-
dit. Quod autem in lege nemo iuſti-
ficatur apud DEVM manifeſtum eſt,
quia iuſtus ex fide uiuit. Lex autem
non eſt ex fide, ſed qui fecerit ea ho-
mo uiuet in eis.

Quòd autem aduerſarij producũt
pro ſua cauſa ſtabilienda aduerſus
nos Apoſtolum Iacobum, id faciunt
ſuo more. Nam neglecto totius ſcri-
pturæ,

D: Iacobi epistola

turæ, & omnium ſanctorum, Moſis, Prophetarum, Chriſti & Apoſtolorum conſtantiſsimo conſenſu, ambiguum dictum aduerſus nos inſidioſè torquent. Cuius ſenſum ſi peterent ex ſcriptionis occaſione, & fine, intelligerent Iacobum non diſputate de iuſtificatione noſtri coram Deo, ſed de iuſtificationis declaratione coram hominibus, aduerſus hypocritas qui ſua ficta & mortua fide, ſeu potius ſpectro fidei putarunt ſe iuſtos, & interim ſe omni genere nequitiarum & ſcelerum contaminauerunt. Cùm igitur nec fidei uocabulum, nec iuſtificationis uox, eodem modo accipiuntur ab Apoſtolis Paulo & Iacobo, ſpiritui dei ſe opponunt, qui in illorum dictis ἀντιλογίας quærunt. Producunt & alia dicta, ut de mercede & remuneratione bonorum operum, de reddendo unicuiq; iuxta opera ſua, de beatitudine quæ promittitur pauperibus ſpiritu, mitibus, pacificis, patienti-

Merces.

tientibus perſecutionem &c: Sed illa dicta & ſimilia nō aduerſantur noſtræ ſententiæ, ſi quis rectè diſtinxerit inter cauſas, & effecta iuſtificationis & qualitates iuſtificatorum. Nam aliud eſt loqui de mercede obedientiæ, & de qualitate eorum qui iam iuſti fide ſunt: Aliud de cauſis rei, hoc eſt iuſtificationis. Item aliud eſt loqui ut Bernhardi uerbis utamur, de cauſa regnandi, aliud de uia regni. Item aliud eſt loqui de principijs eſſentiæ rei alicuius, aliud de cognitionis principijs. Verum, ut clypeum nobis opponunt dictum DOMINI: Si uis ad uitam ingredi ſerua mandata, hoc eſt legem imple: Reſpondeo. Chriſtus rectiſsimam uiam uitæ monſtrat obſeruationem mandatorum, ſeu legis impletionem. Verùm quia per nos ſtat, quò minus præſtemus legem Dei, Chriſtus credenti factus eſt impletio legis in iuſticiam. Atq; hoc eſt quod idem Paulus dicit ad Rom: 4.

Legem

Donum per GRATIAM:

Legem stabilimus per fidem, quia uidelicet obtinemus credendo quod lex requirit, nempe iusticiam.

Donum quod diximus coniunctum esse cum fide remissionis peccatorum, est donatio Spiritus sancti: Quo homo sola fide iustificatus, regeneratur, seu sanctificatur. Id est mortificatur, & uiuificatur, adeoque fit nouus homo, qui statuit uitam suam ad normam uoluntatis Dei, quantum id quidem fieri potest componere. Donũ igitur hoc, nouæ uitæ & obedientiæ causa est, & inchoatio. Neque enim ideo iustificamur fide gratis, ut iã porrò uiuamus peccato, sed ut liberati à peccato seruiamus Deo in iusticia & sanctitate, omnibus diebus uitæ nostræ. Hunc siquidem finem scientiæ salutis de remissione peccatorum, per uiscera misericordiæ Dei nostri statuit Zacharias in suo cantico. Hunc finem iustificationis ponit Paulus ad Rom: 6: ubi euidentissimis

Finis iustif:

tiſsimis rationibus oſtendit cum iu-
ſtificatione coniunctam eſſe ſanctifi-
cationem. Atq; hæc ſint breuiter di-
cta de gratia iuſtificationis, & dono
ſanctificationis quæ ſunt cum fide re-
miſsionis peccatorum coniuncta: nec
ab ea magis diuelli poſſunt quàm ca-
lor ab igni, & radius à ſole. Vnde
apparet iniuriam fieri nobis á papi-
ſtis cùm dicunt nos abolere bona
opera, & laxare frena hominibus,
quia dicimus homines ſola fide iuſti-
ficari. Non enim intelligunt nos diſ-
cernere inter beneficium Chriſti pro-
prium, & noſtrum debitum officium,
quod cum fide remiſsionis peccato-
rum coniunctum eſt. Sed de iuſtifi-
catione plura dicemus uolente Deo in
poſtremum huius pſalmi uerſum, di-
ſtinctis ordinibus teſtimoniorum quę
in hac controuerſia agitari ſolent.

Tertium locum in applicatione
ſacrificij Chriſti tribuimus ſacramen-
tis, quæ non ſolum ut uerbum offe-
runt

runt merita Christi sacerdotis: uerum etiam ut signacula obsignant, modo merita Christi cordibus impressa teneantur fide. Vt enim sine fine, uerbū non applicat merita Christi: ita sine fide (loquor de adultis) sacramenta nihil conferunt. Sunt autem duo sacramenta quæ Christus suæ Ecclesiæ commendat. uidelicet baptismus & cœna DOMINI: quorum ille initiationis Christianismi sacramentum est, ideóq; semel tantum sumitur ut Christus pro nobis semel mortuus est. Vt enim baptismus est mortis, sepulturæ, & resurrectionis Christi efficax symbolum: ita est sacramentum fœderis, quod Deus cum baptisato iungit, de purgatione peccatorum, & reconciliatione nostri facta per Christum. Item pœnitentiæ & crucis tessara, atq; adeò resurrectionis futuræ testimonium. Hæc uidelicet cœna DOMINI confirmationis Christianismi & conseruationis sa-

Coena cramentum est, adeoq; commemoratio fœderis sanciti per sanguinem Christi. Præterea cibus quo in corpore Christi spiritualiter nutrimur, quā ob causam eius usus frequentior esse debet. Summa huc redit, q; sacramentum noui testamenti sit & testimonium externum fœderis de gratuita reconciliatione nostri cum Deo per sacrificium Christi: & fidei & pietatis populi Dei erga ipsum testificatio & obligatio.

DE PERPETVO SACRIficij Christi usu.

ETsi autem usus sacrificij Christi magna ex parte in applicatione conspicitur: tamen efficacia & uirtus ipsius se offerunt magis cùm ueluti ad praxin reuocatur noticia. Hæc praxis locum habebit in conscienria cuiusq;, in toto uitæ cursu, & in mortis agone. Conscientia cuiusq; hominis

minis lethali uulnere ſaucia eſt, donec ſanatur applicatione medicinæ, quam ſolus Chriſtus medicus adhibet, per uerbum ſuum & ſpiritum. Quam ob cauſam ſe etiam animarum medicum nominat. Cùm ergo conſcientia percellitur cogitatione peccati, ſananda eſt fide ſacrificij Chriſti: quæ ſi uiua fuerit, perfundit conſcientiam ſuauiſſimo quodam balſamo ſpiritus, quo ſanatur & redditur tranquilla, ut quæ antea turbata & triſtis fuit, iam ſit iucunda & læta, & ueluti exultet in cruce Chriſti. Vnde illa exultantis conſcientiæ uox in Bernhardo. De remiſsione, inquit, peccatorum teneo ualidiſsimum argumentum, Dominicam paſsionem, uox ſiquidem ſanguinis eius inualuit multò plus, quam uox ſanguinis Abel, clamans in cordibus electorum remiſsionem omniũ peccatorum. Traditus enim eſt propter peccata noſtra. Nec dubium eſt quin potentior & efficatior ſit mors

illius in bonum, quam peccata nostra in malum, huiusmodi conscientia nec legis minis frangitur, (scit enim se sub lege non esse sed sub gratia,) nec Diaboli suggestionibus cedit, (siquidem principem mundi huius condemnatum esse nouit,) nec rationis argumentis turbatur, (nouit enim potentiam eius qui promisit, cui & gloriam tribuit.) Breuiter in Christo secura quiescit, expectans plenam redemptionem per aduentum filij Dei, qui transfigurabit nostra contempta corpora, ut sint conformia ipsius glorioso corpori in omni æternitate. Vnde autem sit tanta fiducia sanatæ & tranquillæ conscientiæ docet Epistola ad Heb: 13. Confidimus, inquit, quia bonam conscientiam habemus in omnibus rectè uolentes conuersari. Vt ergo causa & fundamentum bonæ conscientiæ est, non nostra dignitas: natura enim sumus peccatores & indigni: non meritum, quia nullum me-

ritum

ritum niſi mortis habemus ex nobis ipſis: Non uirtus ulla noſtra, quia omnes iuſticiæ noſtræ ſunt ut pannus menſtruatæ mulieris: ſed ſola fiducia Chriſti purgantis eam ſuo ſanguine à mortuis operib: per quem pacem habemus cum Deo: Ita eius propoſitum eſt uelle in omnibus, cum omnibus & in õibus actionibus rectè cõuerſari, declinando uidelicet quod malum eſt, & faciendo quod bonum eſt. Semper enim meditatur nouitatẽ uitæ in Chriſto Ieſu, ſemper odio habet tunicam quæ à carne commaculata eſt, ſemper delectatur candida illa ueſte quam in baptiſmo induit. Quotquot enim baptiſati ſumus, Chriſtũ induimus, Id quod Dauid per ſpiritum uidit cũ caneret. Lauabis me & ſupra niuẽ dealbabor, ornatu ſcilicet iuſticiæ Meſsiæ tanꝗ ueſte candidiſſima, purgatus prius à peccatis per ſanguinem ipſius. Ex hac fide & conſcientia deleti peccati naſcitur in Da-

uide ſtudium recti iuxa illud. Inclina-
ui cor meum ad facienda ſtatuta tua
in æternum. Et Paulus inquit, Milita
honeſtam militiam retinens fidem &
bonam conſcientiam.

In totius uitæ curſu uſus ſacrifi-
cij Chriſti conſpicitur maximus &
ſuauiſsimus, cùm in aduerſis, tum in
proſperis. In aduerſis, quidem nullũ
eſt efficacius remedium, quàm ſacri-
ficium Chriſti. Nam ut aduerſitas ad-
monet te peccati tui, uel latentis uel
manifeſti: Ita ſacrificium Chriſti fide
apprehenſum, & de remiſsione pecca-
torum te certificat, unde oritur con-
ſolatio ſpiritualis in omni afflictione,
& de conformitate electorũ cum filio
Dei. Nam ita placuit ſapientiæ Dei
quod uelit ſuos electos conformes
fieri filio ſuo, cùm in cruce, tũ in glo-
ria. Huc illud pauli. Si unà cum Chri-
ſto patimur, una cum illo regnabi-
mus. huc pertinet imitatio exempli
Chriſti in cruce, quod Petrus hiſce
uerbis

uerbis nobis commendat. Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens nobis exemplum, ut inſequamini ueſtigia ipſius. Vide quæ in hunc locũ annotauimus 1. Pet: 2.

In proſperis maius eſt periculum. Licet enim permultos frangit aduerſitas, tamen multò plures extollit proſperitas, iuxta poetam. Luxuriant animi rebus plerumq; ſecundis. Item. Neſcia mens hominum fati ſortiſq; futuræ, Et ſeruare modum rebus ſublata ſecundis. Quid hic faciet pius? Quatuor faciet. Primum, æſtimet res huius ſæculi quæ proſperæ uidentur, & uideat quales ſint in ſe. Secundò perpendat quàm periculoſa ſit rerum proſperarum poſſeſsio, ubi uera pietate animus non eſt imbutus: Tertio conferat omnia huius mundi commoda cum ea fœlicitate, quam Chriſtus nobis comparauit ſua morte. Quartò perpendat, utrum utilius ſit his mundi rebus afflui cum periculo ani

mæ, quàm ijs renunciare, si res postulat propter Chistum. Cùm igitur caro nostra prosperis rebus titilatur, & ueluti indomitus equus ferocire incipit, cogitet pius, primum, quàm sit prosperitas huius mundi fluxa, caduca, mortalis, temporalis, uolatica, transitoria, qua multi abundantes reuerà sunt miserrimi. Secundo, cogitet eam plus habere deceptionis, quàm delectationis. Est enim uoluptas quæ inde nascitur ueluti serpens, interfector animi, superbus & uanus consultor, spiritus solicitudinis & crapulæ. Hic serpens in profundissimis animi recessibus latens, nihil quærit nisi ut occidat. Hinc apparet quòd multò periculosior animo sit res prospera, quàm aduersa corpori. Tertiò cogitet pius tantum esse reuera discriminis inter fœlicitatem quam Christus suis proponit, & mundi prosperitatem, quantum est inter momentum temporis & æternitatem, inter

inter mortem & uitam, inter miseriam & beatitudinem. Nam ut prosperitas huius uitæ, baculo arundineo nititur: Ita promissa fœlicitas in Christo ueritate Dei constantissima fulcitur, ut fieri non possit ut ea frustrentur qui in timore Dei perseuerant usq; ad finem. Quartò pius ex his colligat, multo utilius esse & beatius renunciare his caducis rebus, quatenus cum pietate & confessione ueræ doctrinæ stare non possunt, quàm propter illas se periculo animæ obijcere. Breuiter nihil efficacius erit, ne fœlici successu efferamur, & abducamur à Deo, quàm cogitare humiliationem filij Dei in cruce, qui ideo humiliatus est, ut nos exaltet modò in hac uita sub potenti manu Dei nos humiliauerimus, & non puduerit nos crucis Christi. Nam & omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Cauendum est proinde ne caro nostra fœlici rerum successu, nos

ueluti eſca quadam captos fallat & occidat. Nam ſerpens ille qui Æuam ſeduxit calliditate ſua occaſionem quamuis arripit, ut nos á Chriſto abducat, & potiſsimam hominis partem inuadit, ut eam fœlici rerum ſucceſſu euertat. Vnde illud Pauli. Videte uocationem ueſtram fratres, quod non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles. His enim tribus rebus potentia, ſapientia, & nobilitate, (ex quibus naſcitur & uoluptas corporis, & ſuperbia animi) quorum adeptione ſtulti ſe fœlices & beatos putant, abutitur Diabolus in perniciem hominũ. Quarè huic tentationi opponito crucem Chriſti, ſine qua omnis ſapientia ſtulticia eſt: Omnis potentia, infirmitas: Omnis nobilitas, ignominia & omnis uoluptas eſca mortis eſt. Nam iſta omnia, quibus multum amaritudinis annexum eſt, terminantur cum hac uita. Si ergo quæris

uæram ſapientiam, ueram potentiam, ueram nobilitatem, ueram uoluptatẽ & gloriam, ea in ſolo Chriſto quærito, & inuenies, in quo omnes theſauri cæleſtium bonorum ſunt abſcõditi.

In mortis deniq; articulo aſpectus ſacerdotis Chriſti cum ſuo ſacrificio tollit omnem metum mortis, facitq; ut non magis formides mortem, quàm ſomnum ſuauiſsimum. Vnde fit ut pius mortem expetat non ſecus atq; tranſitum ex his miſerijs ad uitam immortalem. Tum demum uerum eſſe ſentias dictum DOMINI. Qui ſermonem meum ſeruauerit, non guſtabit mortem in æternũ. Hinc illa alacritas in multis Martyribus qui Chriſtum non mortuum ſolum, ſed rediuiuum cogitarunt, cuius uirtute nos reſurgemus ad immortalitatem. & animæ noſtræ interea, hoc eſt, uſq; ad extremum diem cæleſtibus gaudijs fruentur cum caſtiſ

ſimis

Christianorũ sacrificium.

ſimis ſpiritibus, ac tum demum iun-
ctæ corporibus conſpectu Dei, &
gloria, immortalitatis perpetuó fru-
entur. Quarè non immerito Apoca-
lypſis ait. Beati qui in DOMINO
moriuntur. Et Dauid. præcioſa in
conſpectu DOMINI mors ſancto-
rum eius. Hactenus diximus de pro-
pitiatorio ſacrificio Chriſtianorum,
atq; de ijs quæ ad eius perſpicuam
declarationẽ facere uidebantur. Nunc
breuiter de altero Chriſtianorum ſa-
crificio quod Euchariſticon nominant
ſpiritu Chriſti aſpirante, dicemus.

DE EVCHARISTICO
Chriſtianorum ſacrificio.

PEtrus Apoſtolus accommodat
conuerſis ex Iudæis & gentibus
promiſsionem DOMINI quæ eſt
Exod: 19. In hanc ſententiam. Si au-
dieritis uocem meam, & cuſtodieri
tis pactum meum, eritis mihi pecu-
lium

lium de cunctis populis. Mea est enim omnis terra, & uos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta, populus acquisitionis (id est peculium,) ut uirtutes annuncietis eius qui de tenebris uos uocauit in admirabilem suam lucem. Ex hisce uerbis ut alia prætercam, manifestum est, quòd omnes Christiani sint sacerdotes ad offerendum Deo sacrificia in laudem & gloriam ipsius. Primum itaq; omnium tenendum est, quòd qemadmodum natura sumus peccatores, & filij iræ: Ita nostris uiribus, dignitate, & merito nihil planè apud DEVM obtinere possimus. Quarê ut unico sacrificio Christi reconciliati sumus: Ita ipsius gratia ordinamur in sacerdotes, illicq; consecramur ad nos nostraq; omnia Dei gloriæ dedicanda. Hæc autem inauguratio nostri in sacerdotes & ordinatio, quia planè spiritualis est & interna, perficitur arcano quodam modo, qui qualis sit ex

comparatione ueritatis ad umbram aliquo modo ostendi potest. Vt igitur ex Leuitica tribu futuri sacerdotes primum lauabant corpora aqua. Secundo induebant uestes diuinitus imperatas. Tertio ungebant capita sua. Quarto implebant manus. Ita futuri sacerdotes in nouo testamento spiritualiter ordinantur. Primum enim Christus summus sacerdos lauat eos & aqua & sanguine purgat nos (inquit Paulus) lauacro aquæ per uerbum (scilicet instituentis Dei & ordinantis baptismum.) Et Iohannes in Apocalypsi, Dilexit nos & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit regnum & sacerdotes Deo & patri suo. Deinde idem Christus uestibus nos ornat spiritualibus, quæ Leuiticis illis uestibus multo sunt candidiores. Nam Christi innocentiam ut candidissimam uestẽ induunt Christiani. Sic enim Paulus ait. An nescitis quod quicunq; baptisati

De sacrificio christiano;

ptiſati ſumus Chriſtum induimus: Hunc induti apparemus candidi coram Deo, hoc eſt iuſti & ſancti. De hoc indumento loquitur pſalmus cum ait. Sacerdotes eius induantur iuſtitiam & ſancti eius exultent. Tertio unguntur non externo oleo & caduco, ut leuitici ſacerdotes, ſed interno, ſpirituali, & immortali, de quo Paulus 2. Corinth: 2. Qui confirmat nos in Chriſto, & qui unxit nos Deus eſt, & qui ſignauit nos, & dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris. Ex hac unxione qua Chriſtus nos ungit Chriſtiani dicimur & ſacerdotes, imo & reges & Prophetæ. Huius ſpiritualis unctionis mira uis eſt. Nam ut olei, quo ungebantur ueteres ſacerdotes natura eſt lucere & ardere: Ita Spiritus ſanctus quo nos in ſacerdotes ungimur illuminat mẽtem & inflammat cor, ut & mens intelligat quæ bona & ſalutaria ſunt, & cor eadem ardentiſsimè appetat.

Hoc

Hoc autem fit, cùm ex prædicatio-
ne uerbi fide concepta toti rapiamur
in admirationem misericordiæ magni
Dei, qui nos è tenebris in admirabi-
lem suam lucem uocat. Postremò im-
plent manus, hoc est, se paratos si-
stunt ad offerendum Deo. Nam am-
plius sui iuris non sunt, sed conse-
crati Deo sibi uiuere desinent, & om-
nes uitæ actiones destinabunt in ob-
sequium Dei.

Hoc modo ordinati sacerdotes
habemus etiam pactum certum inter
DEVM & nos initũ quod quale sit ex
uerbis Malachiæ ostendã. Sunt autem
hæc Prophetæ uerba. Pactum meum
fuit cum eo uitæ, & pacis, dediq; ea illi
ob timorem. Timuit enim me, & à
facie nominis mei contritus ipse. Lex
ueritatis fuit in ore eius. In pace
& æquitate ambulauit mecum, &
multos reuocauit ab iniquitate. La-
bia enim sacerdotis custodiunt scien-
tiam, & legem requirunt ex ore eius.

Quia legatus DOMINI exercituum est. Etsi autem Propheta hic loquitur de Leuiticis sacerdotibus: tamen rectissimè accommodatur Christianis omnibus, qui longè digniores coràm Deo sunt sacerdotes, utpote regales, quàm Leuitici fuerunt. Ex Prophetæ uerbis hæc pacti ratio concluditur. Vt DOMINVS uitam & pacem promittit: Ita timorem ex fide uicissim postulat. Vt enim in omni pacto est mutua obligatio, ita & hic Deus promittit pacem & uitam, quæ duo opponuntur iræ Dei, & morti æternæ. Verum partes pacti à parte nostra plures hic ponuntur quæ tamen natura sunt coniunctæ, Quarum prima est timor Dei sincerus ex fide natus, de quo loquitur Propheta cùm ait. Initium sapientiæ timor DOMINI. Item timor Dei sanctus manet in sæculum sæculi. Lex ueritatis in ore eius, hoc est, doctrina uera, sancta, & pura. Tametsi autem non omnes

Christiani habent publicum munus docendi. Tamen cognitio doctrinæ, atque confessio omnibus Christianis necessaria est. Tertia, & iniquitas non est inuenta in labijs eius, hoc est, falsam & fucatam doctrinam fugit, atque adeò ut pestem detestatur quicquid doctrinæ ex ore DOMINI non hausit. Ideo DOMINVS dicit omnibus. Cauete à falsis Prophetis. Quarta, in pace & æquitate ambulauit. Hoc est studuit uitam suam componere ad normam iusticiæ meæ seruando pacē & æquitatem cum proximis. Hanc partem fœderis Christus & Apostoli omnibus Christianis accommodant. Quinta, & multos reuocauit ab iniquitate. scilicet, uerbo, facto, & exemplo, quod esse Christianorum omnium nemo non agnoscit. Breuiter ut Deus promittit uitam & pacem, ita nos illi obligamur fide & obedientia.

Porro cum sacerdotio hoc Christiano-

ſtianorum, plura coniuncta ſunt quæ ad eius dignitatem & excellentiam cognoſcendam faciunt. Præcipua uero ſunt quæ Petrus enumerat. Videlicet quod Chriſtiani ſint domus ſpiritualis, ſanctum & regale ſacerdotiū, genus electum, gens ſancta, & peculium Dei, & quod omnium maximum eſt, quôd ſint & uocentur filij Dei. De hac ſumma dignitate Chriſtianorum loquitur Iohannes cùm ait. Dedit illis qui in nomen eius credunt hanc dignitatē, ut ſint filij Dei, quam ſententiam uerè & eleganter reddidit Nonnus hiſce uerſibus.

Οὐρανίην πάντεσσι μίαν δωρήσατο τιμὴν
Τέκνα θεοῦ γενετῆρος ἀειζώοντος ἀκούειν

Hoc eſt ut uerbum uerbo reddam.

Cœleſti cunctos uno donauit honore.

Vt patris æterni gnati ſint atque uocentur.

Hic honos quem nemo ſatis præ

 dicauerit

dicauerit merito nos ab omni turpitudine indigna templo Dei, indigna regalibus ſacerdotibus, indigna gente ſancta, indigna peculio Dei, adeoq; filijs Dei, reuocaret, & nos ad cultum Dei, & ad offerendas hoſtias ſemper Deo acceptas per Ieſum Chriſtum inuitaret. Hoc enim conſecratio noſtri in ſacerdotes ſuo iure poſtulat. Siquidem ſacerdotes ſumus ut ſacrificia offeramus: Non quidem propiciatoria, quod eſt ſolius noſtri ſummi ſacerdotis Ieſu Chriſti: Sed Euchariſtica, eaq; perpetua iuxta illud Ezechielis 46. Sacrificium Deo legitimum, iuge & perpetuum. Non ergo ut leuitici certis diebus, & certis horis offerebant iuxta legem Moſi, & poſtea ad tempus expectabant uicem ſuam iuxta ordinationem Eccleſiaſticam Dauidis: Ita Chriſtiani ſacerdotes, intermittant ſacrificia, ſed ſemper & indeſinentèr impletas habebũt manus, & ſacrificabunt Deo perpetua ſacrificia.

Quid

Quid est sacrificium Eucharisticon? Sacrificium Eucharisticon Christianorum est omnis actio, & passio diuinitus imperata, separata à prophanis mundi actionibus & passionibus fide, qua etiam tanquam sale condita, Spiritu sancto tanquam igni cœlesti accenditur & sanctificatur, atque merito Christi Deo accepta fit in gloriam Dei per eundem Iesum Christum. Dicitur autem hoc sacrificium Eucharisticon à fine proprio, quia est oblatio nostræ gratitudinis. Siquidē reconciliati Deo per piaculare sacrificium Christi offerimus ei obedientiam nostram, honoramus, & laudamus ipsum, perpetuóque illi gratias agimus. Nam Christus fide apprehensus, dat Spiritum sanctum qui creat in nobis nouum cor, & spiritum spontaneum, ut hanc nostram gratitudinem Deo offeramus.

Cur autem obedientia nostra dicatur sacrificium operepretium est

perpēdere. Nā huius appellationis explicatio acres ſtimulos habet ad excitandū in nobis ſtudiū obedientiæ. Dicuntur itaq; opera Chriſtianorū ſacrificia comparatione quadam ad ueteris populi ſacrificia. Nā ut illa mandabantur diuinitus ſacerdotibus, deligebantur, applicabantur, ſanctificabantur, atq; adeò accepta erant: Ita in noſtris ſacrificijs requiritur mandatum, delectus, applicatio, ſanctificatio, & acceptio diuina. In ueteri teſtamento non licebat offerre ſuem, aut ullum aliud lege immundum animal. ſed tantum munda iuxta legem: Ita opera quæ Chriſtiani offerent, non erunt immunda, id eſt, uel opera lege Dei prohibita, uel hypocritica, uel ſuperſtitioſa: ſed diuinitus mandata. Ideo dicit DOMINVS apud Prophetam, In præceptis meis ambulate. Secundo ut agnus purus qui offerri debuit ſegregabatur à reliquo grege: Ita fide noſtra opera debent ſeiungi à pro-

Ratio appellationis

Prophanorum hominum operibus e=iuſdem generis. Phariſeus dedit elee=moſynã, & Cornelius aulicus: ſed iſti=us immunda erat, huius autem mun=da: ut quæ ſeparata fuerit á Phariſei Eleemoſyna per fidẽ. Tertió ut uicti=ma ceremonialis applicabatur aræ im=poſita ſacerdotis manu: Ita noſtra o=pera applicabuntur aræ Chriſto, cu=ius contactu ſanctificantur. Quartó ut illa uetera ſacrificia cremabantur igne cœleſti, & ſanctificabantur, a=deóq; accepta erant: ita noſtra ſacri=ficia merito Chriſti, incenſa Spiritu ſancto, cœleſti igne ſanctificantur, & ſunt accepta propter Chriſtũ ut Petrus ait. Nã cùm omnis noſtra obedientia eſt imperfecta, & in quouis opere par=tim omitẽdo partim cõmittendo de=linquimus: (Nunq; enim integra & plena eſt noſtra obedientia) fieri nõ po=teſt ut per ſe accepta ſint noſtra ſacrifi=cia. Quare ut Chriſti merito ſanctificã=tur: Ita etiam per Chriſtum, ut Petrus

ait, accepta ſunt. Nam Chriſtus no-
ſtræ obedientiæ gratiam conciliat, &
meretur ut noſtra obedientia cùm in
cruce, tum in lege ſacrificij laudem
habeat. Non ergo accepta ſunt no-
ſtra ſacrificia præſtantiæ merito, ſed
propter Chriſtum in quo Deus æſti-
mat noſtra opera, ut ea tanquam
gratiſsima ſacrificia acceptet. Nam
ut hoſtia uicioſa ueteris populi quæ
per errorem ad aram peruenit, & atti-
git altare, non mutabatur meliore,
ſed correcta ſanctàq; habebatur con-
tactu loci ſancti: Ita noſtra opera,
etſi multum uicij habeant, munda ta-
men, & apta ad hoſtiam ſanctam, de-
óq; acceptam reddũtur contactu aræ
noſtræ, hoc eſt Chriſti qui contactus
fit per fidem. Etſi autem ſumma do-
ctrinæ de ſacrificijs Chriſtianorum
ex ijs quæ dicta ſunt intelligi poteſt:
tamen quo res fiat clarior, particu-
latim de eiſdem dicemus, ut ordo eo-
rum & conſecutio conſpiciatur.

Pri-

Primum inter ſacrificia Chriſtia-norum locũ habet oblatio noſtri quæ fit in baptiſmo, & reſpondet ablutioni quæ fiebat in cõſecratione Leuiticorũ ſacerdotum. Nã per baptiſmũ ſeparamur uiſibiliter & ſacramẽtaliter à prophano mundo, applicamur Deo, imponimur altari Ieſu Chriſto, ſãctificamur renũciando Sathanæ, & operibns eius, & promittendo Deo obſequium in ipſius gloriã. Secundo loco in adultis ſequitur ueluti iugis quædã oblatio & perpetua, qua nos ipſos totos, & noſtra omnia Deo offerimus. De hoc ſacrificio loquitur Paulus ad Rom: 12. Vbi ſic ait: Obſecro uos fratres per miſerationes Dei, ut ſiſtatis corpora ueſtra (id eſt uos totos,) hoſtiam uiuam, ſanctam, acceptam Deo, rationalem cultum ueſtrum, & ne configuremini ſæculo iſti, ſed transformemini per renouationem mentis ueſtræ, ut probetis quid ſit uoluntas Dei bona, accepta & perfecta. Hic Paulus

pulcherrimè explicat quid holocautomata uetera adumbrant. Vt enim holocautomata igni sacro tota adolebantur, sic per Spiritum sanctum ignem diuinum totos cremari Deo animos nostros necesse est, Vt quicquid est carnis & mundi paulatim aboleatur, atque ueluti in mortuos redigatur cineres, & quicquid est spiritus & mentis, ui illius ignis cœlici uerè spirituale & cœleste reddatur. Hoc etiã adumbrabatur interdicto esus porci, & mactatione pecudum. Nam ut porcus immundiciem notat, à qua abstinendum est, & mactatæ pecudes beluinas affectiones mactandas adumbrarunt: Ita renouanda est mens, & uoluntas ut probet, appetat, & agat quæ sunt Deo placita. Quia autẽ omne sacrificiũ Christianorum debet fide tanquám sale condiri & imponi in aram id est Christũ, Ideo Paulus iustificatis fide commendat hoc sacrificij genus. Attendatur hoc loco quàm con-

concinnè huc quadret ſacrificij nomẽ, & quam appoſitè Paulus illud appli- cat. Primum requirit ſeparationem noſtri per fidem à prophanis genti bus cùm ait. Ne configuremini ſæ- culo iſti. Secundo uult nos applicari Deo cùm ait. Sed transfiguremini per nouitatem mentis ueſtræ, quæ transfiguratio fit ſpiritu renouationis. Tertio uult ut ſiſtamus nos hoſtiam uiuam ſuper altare noſtrum unicũ quod eſt Chriſtus. Nam ut unũ tan- tum altare ſacrificiorum fuit in terre- na Ieruſalem: Ita in cœleſti ſimiliter unum eſt, ſuper quod offerimus quã- do nitimur merito Chriſti, ut ſit ſa- crificium noſtrum ſanctum, & Deo acceptum id quod quarto loco in ſa- crificijs noſtris requiri ſupra docui- mus. Sed quænam cauſa eſt cur De- us hoc ſacrificij genus à nobis poſtu let? Neceſse eſt ut mortem quam no- bis peccata intulerunt nos uiciſsim peccatis inferamus uirtute mortis Chriſti

Christi, atq; in nobis ipsis prauos affectus occidamus. Nam si Christus sic nostri causa mori uoluit, quanto magis debemus nos in eius gratiam hoc sacrificium animo propẽso offerre? Quòd mortuus est ait Apostolus, peccato mortuus est semel: Quod autem uiuit, uiuit Deo: Ita & uos existimate mortuos esse peccato, ut uiuatis Deo in Iesu Christo. Hæc mors peccati, à Christo nominatur abnegatio nostri, à Paulo hostia. Quam autem hoc sacrificij genus sit necessarium indicat DOMINVS cùm ait. Si quis uult post me uenire, abneget seipsum, & tollat crucem suam quotidiè & sequatur me.

Tertium locum inter sacrificia Christianorum tribuo sacrificio laudis: quod à superioribus separari non debet. de quo psal: 49. Sacrificiũ laudis honorificabit me. Item Immola Deo sacrificium laudis. Et Oseas 14. Soluimus uitulas labiorum nostrorum.

rum. Eſt autem ſacrificium laudis, cûm DEVM omnis boni fontem agnoſcimus, cùm ipſum uitæ innocentia, & confeſsione laudamus & celebramus. Quo ſacrificij genere adimitur carni omnis gloria meriti, ſapientiæ, iuſticiæ potentiæ, &c: & ſoli Deo tribuitur. Hoc laudis ſacrificiũ tum demum ritè fit, quando laus illa, à laude qua Phariſeus DEVM laudat, ſeparatur per fidem, & per eãdem adducitur Deo, & imponitur altari noſtro, hoc eſt, nititur merito Chriſti. Vnde & accepta Deo eſt, & grata. Partem huius ſacrificij feci confeſsionem fidei, præſertim tempore perſecutionis, quæ confeſsio propter quatuor neceſſaria eſt. Primum ut honoretur Deus. ſecundo ut ueritas defendatur. Tertio ut pij exemplo confirmentur. Quarto ut infideles cõſtantiæ piorum moti conuertantur ad DEVM & ſaluentur. propter has cauſas Paulus pronunciat, Ore fieri confeſsionem ad ſalutem. Quar,

Quarto loco collocetur ſacrificiũ inuocationis quod ſignificabatur thymiamate ueteris legis, ſicut Dauid interpretatur cùm inquit. Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in cõſpectu tuo. Eleuatio manuum mearum ſacrificium ueſpertinum. Et Iohannes in Apocal: 24. Seniores habebant phialas plenas thymiamatis quæ ſunt preces ſanctorũ. Et Micheas 6. Quid dignum offeram DOMINO? Curuabo genu Deo excelſo. Inuocatio proinde quæ fit in agnitione & fiducia filij Dei, dicitur ſacrificium omni thymiamate fragrantius. Sacrificij nomen ideo Chriſtianorum orationi quadrat, quia fide ſeparatur ab orationibus Iudæorum, Mahometiſtarum, & Prophanarum gentium, & per eandem adducitur & ſiſtitur Deo, & imponitur altari Chriſto, dum eius merito nititur, & crematur ardenti ſpiritus affectu. Vnde & accepta fit Deo, & exauditur.

Quin-

Quinto loco ſuccedat ſacrificium pœnitentiæ. Nam cum ſancti quotidie labuntur opus habent quotidiana pænitentia, qua & agnoſcunt ſuos lapſus, & confugiunt rurſus fide ad propitiatorium, & conantur in poſterum ſe ab omni macula conſeruare. Sic Dauid commiſſo adulterio pœnitentiam agit, offert Deo ſacrificium ſpiritus còntriti & cordis humiliati. Ita enim ait Pſal: 51. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum ne deſpicias: Et Eſaias. habitans cum contrito, & humili ſpiritu. Item ad quem reſpiciam niſi ad miſerum & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos. hanc contritionem & humiliationem internam intelligo, uidelicet cum uerè tangimur ſenſu peccati, & uerè humiliamur ſub potenti manu Dei, qui peccatis noſtris comminatur iram & maledictionem. Hanc uerbi Dei uirtutem duplici collatione oſtendit Ieremias

mias Propheta capit: 23. Nunquid uerba mea quaſi ignis ait DOMINVS, & quaſi maleus conterens petram? Porro hæc contritio cordis & humiliatio tum demum fit ſacrificiū quo Deus honore afficitur, quando fide ſeparatur à dolore mundi, qualis fuit Cain, Achitophel, Iudæ, & eadem aræ Chriſto imponitur, cuius merito ſanctificatur & fit accepta, ut in Dauide cernimus. Hic enim in medijs pauoribus fide ad miſericordiam confugit, & ſtatuit peccatum remiſſum propter uictimam Chriſti. Hoc ſacrificij genus omnibus miſeris peccatoribus qui magnitudine ſuorum peccatorum uerè afficiuntur uberrimam conſolationem proponit. Nam cûm monet Deo gratum eſſe cor contritum, & humiliatum, perinde atque ſacrificium bonæ fragrantiæ, clariſsimè ſignificat & Deo gratam eſſe pœnitentam noſtram, & ſeriô pænitentiam requirere, & quòd uelit pœniten-

nitentes omnes in gratiam recipere. Caueamus ergo ne cum Cain dicamus. Maior est iniquitas mea, quàm propiciatio. Sed potius cum Augustino qui ait. Mentiris Cain. Maior est enim misericordia Dei, quám omnium peccatorum miseria. Proinde offeramus Deo sacrificium cordis contriti & humiliati, contriti quidẽ malleo legis, humiliati uero sub potenti, manu Dei & statuamus DEVM uerè ignoscere omnibus pœnitentibus propter merita Christi.

Sextum sacrificij genus sit obedientia in cruce & quauis afflictione externa, hæc obedientia etiam sacrificij titulo ornatur, ut sciamus eam Deo gratissimam esse. Vt enim obedientia Christi in cruce fuit sacrificium Deo gratum: Ita nostra obedientia in quauis afflictione Deo Placet, non per se, sed propter fidem qua separatur à supplicijs impiorum, imponitur aræ Christo, cuius conta-

ctu ſanctificatur, & fit accepta Deo. Sic Iob ſuam afflictionem ſeparat fide ab afflictionibus impij mundi, & ſiſtit eam Deo per eandem. Atq; ſuper altare Chriſtum eam immolat dũ Chriſti merito nititur, quod ſe feciſſe appertè teſtatur cùm inquit. Scio quòd redemptor meus uiuit, quæ uox fidei eſt, qua tanquàm ſale condita fuit obedientia Iob ſub cruce.

Septimum ſacrificium piorum ſit iuſticiæ iuxta illud. Sacrificate ſacrificium iuſticiæ. Per iuſticiam autem intelligo uniuerſalem iuſticiam & particularem, quibus communi incolumitati conſulitur. Miſericordiam anteponit DOMINVS ſacrificijs legalibus cùm ait: Miſericordiam uolo & non ſacrificium. Et Epiſtola ad Heb: Beneficientiæ autem & communionis nolite obliuiſci, talibus enim hoſtijs delectatur Deus. Caſtitas Ioſeph huic generi ſubijcitur. Ioſeph enim ſuam caſtitatem ſeparat à caſtitate Zeno-

cratis per fidem, & per eandem sistit eam Deo, & sale fidei conditam ponit super altare Christum. Vnde & sanctificatur, & accepta fit Deo, & ornatur ingentibus premijs.

Octauum locum occupat sacrificium uocationis cuiusque. Nam cum uocatio cuiusque legitima exercetur gnauiter ex fide in gloriam Dei, & utilitatem proximorum, pars iusticiæ est quam Deus dignatur sacrificij titulo. Scipio pugnat pro patria, pugnat & Dauid pro patria, sed Dauid separat sua bella sibi diuinitus demandata à Scipionis bello per fidem, & statuit suos militares labores propter promissum Mesßiã gratos, & acceptos Deo esse.

Præter enumerata sacrificiorũ genera quæ sunt omnibus Christianis cuiuscunque sunt ordinis & status communia, unum est reliquum, ministris Euangelij peculiare. De quo Paulus ad Rom: 15. Sic ait. Data est mihi gra-

tia ut ſim miniſter Euangelij Chriſti apud gentes, ſacrificans Euangelium Dei, ut fiat oblatio gentium accepta & ſanctificata per Spiritum ſanctum. Hic Paulus alludens ad miſteria ueteris populi, quæ à ſacerdotibus Leuiticis peragebantur, dicit ſe ἱερουργεῖν Euangelium Dei. Hoc eſt, ſe ſacerdotem in Euangelij miniſterio facit, dum uidelicet audientes Euangelium abducit à prophanitate mundi, ſubijcit Deo, imponit ſuper altare Chriſtum cuius ſanguine purificantur, obedientia iuſtificantur, ſpiritu ſanctificantur ut eorum oblatio ſit accepta Deo per Ieſum Chriſtum. Cùm autem eadem ratio ſit omnium miniſtrorum Euangelij, & idem ſcopus, uidelicet adducere homines ad Chriſtum relicta prophanitate mũdi, ut per Spiritũ ſanctum ſanctificentur, quó fiat illorum oblatio ſancta, & Deo accepta per Chriſtum, manifeſtum eſt quód ſacerdotes aptiſsimê dicantur, quo titulo

& ipſi admonentur de dignitate ſui miniſterij, de efficatia uerbi, de fortitudine animi & conſtantia quæ in tam auguſto officio requiritur, & auditores uberrimam conſolationem accipiunt, dum intelligunt ſuam obedientiam erga Euangelium ornari ſacrificij titulo. Vnde quám grata ſit peccatorum conuerſio ad DEVM facilè intelligitur. Quoties ergo miniſtri Euangelij per ſanam doctrinam uel conuertunt homines infideles ad Chriſtum, uel errantes reuocant, uel lapſos erigunt, uel pertinaces conuincunt, uel ſomnolentes & tardos excitant, ſacerdotio Dei funguntur, & iuſtè merentur dici ſacerdotes. Qui ut Leuitici ſacerdotes ſub uno ſummo ſacerdote: Ita ſub uno Chriſto, unico placatorio noſtro ſacerdote myſteria ſacra peragunt docentes Euangelium Chriſti. Ceterum tum demum digni ſunt hoc auguſto titulo cùm & doctrina ſana, & uita ſancta regnum diabo-

li inuadunt, & templum Dei extruunt. Nam non solum ministrorum Dei est uoce docere, uerumetiam sanctis moribus alijs prælucere, ut tanquàm duobus luminaribus prætensis uidelicet sinceritate doctrinæ, & innocentia morum educant homines è regno tenebrarum, in regnum lucis. Debent igitur ueritatem Euangelij uoce docere, & eandem monstrare sanctitate uitæ, ut foris obijciatur oculis in exemplo, quod uoce transmittitur ad animum. Nam cùm rectè quidem docent, & uita non respondet doctrinæ, horribilibus peccatis se inuoluunt. Exponunt enim Euangelium Christi ludibrio hostiũ: ipsum Christum derident: docentes alios seipsos condemnant: consolantes alios seipsos deijciunt, comminantes occidunt, & cùm forma gregis esse deberent luem illis perniciosissimam affricant. Prætereo grauissimam obiurgationem quæ est in Psal: 50. qua

ipſe DOMINVS prophanos docto-res uerbi grauiſsimè obiurgat. Sunt autem hæc Pſalmi uerba. Impio autẽ dixit DOMINVS. Quarè tu enarras ſtatuta mea, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum. Tu uero odiſti diſciplinam meam, & proieciſti ſermo-nes meos retrorſum. Cogitent pro-inde qui hoc ſacro miniſterio fun-guntur, & qui ad illud aliquando uo-candi ſunt, quàm graues rationes ſint Deo reddituri, ſi obliti honoris quo diuinitus ornati ſunt, non fecerint of-ficium ſuum fideliter, ſincerè docen-do, & ſanctè uiuendo, & contrà quòd ornandi ſint olim maximis præmijs, ſi ea ſedulitate, & pietate qua par eſt officio ſuo perfuncti fuerint iuxta illud Danielis 12. Qui docti fuerint fulge-bunt quaſi ſplendor firmamenti, & qui ad iuſticiam erudierint multos quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. pergamus.

4 Beati qui habitant in domo tua,
perpetuò laudabunt te.

Hic uerſus tria docet. Primum ꝙ Eccleſia Dei ſit fœlix & beata. Secundum, quo cultu potiſsimum DEVM celebrare debeat Eccleſia. Tertium quod Eccleſia ſit perpetua & immortalis manſura. Quod cum primo coniunctum eſt. Quoniam autem de domo Dei (quæ eſt Eccleſia) ſuprà diximus in primum uerſum, nolo hic eadem copioſius repetere.

Verum quia hic uerſus proponit ſummum bonum, ad quod naturæ inſtinctu aſpirat homo (quod Philoſophi conſtanti conſenſu ἐυδαιμονίαν uocant, theologi nunc fœlicitatem, nunc beatitudinem,) libet hic quadã in medium adferre de uera hominis beatitudine: ad quam & primum conditus eſt, & deinde redemptus. Id quod & formatio noſtri ad imaginem Dei, & inſtauratio eiuſdem imaginis per

per Christum manifestè indicat. Etsi autem omnes consentiunt perfectissimum humanæ naturæ statum eius finem esse, quem ubi nacta fuerit perfecta & beata censetur: Tamen in definiendo perfectissimo statu hominis, in quo posita est eius beatitudo horribiliter erratum est à Plærisque philosophorum. Quarè diuersissimæ & inconstantes sunt ea de re Philosophorum sententiæ: Quæ omnes simul concident præter unam platonis, ubi ueram beatudinis definitionem tradiderimus, & monstrauerimus cui rei potissimum natus sit homo.

Cùm miser, & beatus opponuntur, dubitari non potest, quin is rectè & uerê beatus dicatur, qui non solum expers est omnis molestiæ, ac doloris, uacatque metu impendentis mali cuiusuis, uerumetiam qui ita abundat bonorum copia, ut nihil desideret amplius, certus de bonorum quibus abundat, perpetua possessione

ac fruitione. Hæc definitio abſolutæ & perfectæ beatitudinis eſt: ad quã & qui tendit recto curſu beatus ob euentum dicitur. Ex hac definitione patet, quod Deus primûm uerè & per ſe beatus ſit. Nam ut is per ſe expers eſt omnis miſeriæ, metuq; mali uacat, ita omni bono abundat. (Eſt enimipſe eſſentialis quædam bonitas, ἀυτάρκης πρὸς ἐυδαιμονίαν, ut Plato loquitur,) nec metuit mutationem ullam. Secundo loco, quia Deus finxit hominem ad imaginem ſuam, uult eam per communicationem & participationem ſuæ beatitudinis beatum eſſe. Quemadmodum enim in præſtanti corpore forma principalis qnædam, & primaria in uiuenti uerèq; ſubſiſtenti facie eſt: ſecundum uerum locum ab hac obtinet id, quod ad imitationem eius in imagine atq; ſimulachro oſtenditur: Ita natura humana, quæ eſt effigies & imago ſupernæ beatitudinis, optimè

mè habet cùm huius beatitudinis pos-
ſeſsione fruitur: quæ ſanê non eſt ca-
duca, uolatica, temporaria, ſed con-
ſtans, perpetua, immortalis. Rectè
proinde definies finem hominis eſſe
quod illum perfectum & beatum red-
dit. Cuius finis conditiones plures
ſunt, ut proprius ſit homini, ut toti
conueniat, ut præter illum nihil de-
ſideretur, ut expers ſit omnis mole-
ſtiæ, ut ſit perpetuus, ne timeatur
quod auferri poſsit. In hoc fine ſitam
eſſe ueram hominis beatitudinem ex
uerbo Dei, quod teſtatur hominem
creatum ad imaginem Dei, & in para-
diſo collocatum, manifeſtum eſt. Id
quod etiam naturalis appetitus oſten-
dit in omnibus. Nam omnes, ut aït
Cicero, beati eſſe uolumus. Verum
cùm primi noſtri parentes libera ſua
uoluntate peccarunt, obtemperantes
diabolo, excidimus in illis & cum il-
lis hac beatitudine. peccatum enim,
ut aït Peropheta, diuiſit inter uos &

DEVM

DEVM ueſtrum. per paccatum proinde facti ſumus ê beatis extremè miſeri, atq; adeo cœci, ut per nos non uideamus, aut intelligamus perfectum humanæ naturæ ſtatum ad quem condita fuit. Vnde tot diſputationes cœcorum Philoſophorum de fine bonorum omnibus ætatibus extitere. Quarè Deus ex immenſa ſua bonitate miſertus noſtri miſit filium ſuum eſſentialem imaginem, ut per illum recuperemus imaginem ad quã conditi eramus. Monſtrat enim hic filius uiam, qua ad beatitudinẽ amiſſam redire liceat, reparata imagine Dei in nobis: qua ut Iohannes loquitur, conformes Deo erimus in omni æternitate coniuncti ſummo bono nempe Deo ipſi, in quo qui extiterit abſq; omni dubio ſempiternè beatus erit, id eſt abſq; omni dolore, & metu mali abundabit bonitate & gloria quibus nunquam ſpoliari poterit.

Quid? an non DOMINVS ait?

Beati

Beati qui lugent. Beati qui per secutionem patiuntur? Certè ubi luctus & persecutio, ibi quoq; molestia est, ibi boni inopia, & metus maioris mali. Discernendum est inter uiam beatitudinis, & eiusdem plenam fruitionem. Dum in terris uersamur in uia sumus, uel sempiternæ miseriæ, uel æternæ beatitudinis, resuscitatis tandem corporibus erimus uel æternum miseri, uel æternum beati. Vnde uitæ nostræ ratio uel beata uel misera dicitur propter euentũ. Quam ob causam nulla uerior beatitudo huius uitæ est, quàm quæ incipit sempiternam beatitudinem, & nulla uerior miseria, quàm quæ ducit ad æternam miseriam. Cûm igitur Christus dicit beati qui lugent, Beati qui persecutionem patiuntur propter me, loquitur de ijs qui in uia sunt ad sempiternam beatitudinem, qua olim plenè fruentur, quando regnabunt una cum filio Dei in cœlo, cum quo passi sunt

Beatitudo pij hois

si sunt in terris. Hinc promptum est colligere quid sibi uelint locuciones in quibus beati prædicantur homines pij, uidelicet quia in uia sunt & tendunt ad ueram beatitudinem quã hic incipiunt. Vnde Dauid. Beati immaculati in uia. Possunt autem docendi gratia quatuor gradus huius uiæ statui, de quibus ordine agemus.

Primus, habere & audire uerbum Dei, hoc est legem & Euangelium Iesu Christi. Illa docemur quàm miseri simus propter peccatum quod diuisit inter nos & DEVM nostrum fontem omnis boni: Hoc quàm beati futuri simus, si uerbo monstranti Christum unicam beatitudinis uiam auscultauerimus. Sine hoc gradu nemini quantũuis sapienti, quantumuis potenti, quantumuis nobili, quãtumuis diuiti, quantumuis delicijs & uoluptatibus abundanti licebit speculam beatitudinis attingere. Cùm ergo

go DDOMINVS dicit. Beati qui audiunt uerbum Dei, & custodiunt illud. Et Dauid. Beatus qui meditatur legem DOMINI die ac nocte. Item beati qui scutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum, hunc beatitudinis gradum primum monstrant.

Sit sanè magna laus Philosophiæ & sapientiæ huius mundi. Quid tamen est, si conferatur cum hoc uerbo quod nos ducit ad sempiternam beatitudinem? Philosophia & sapientia mundi quid quæsò aliud potest quàm utcunque regere hanc caducam uitam, quam naturæ uocamus, quæ admodum exigua temporis dimensione continetur? Verùm sapientia cœlestis uitam gratiæ monstrat, quæ est immortalis, & sempiternæ beatitudinis inchoatio, hinc ergo monstretur & æstimetur doctrina Ecclesiæ, quæ omnibus monstrat uiam æternæ uitæ & beatitudinis. Verùm hic ratio huma-

na impingit, cùm enim uidet multas populorum nationes hoc tempore carere uerbo, fingit parcarum tabulas, & somnijs stoicis abripitur, ut contra uerbum Dei statuat DEVM esse προσωπολήπτηρ, & non uelle omniũ salutem, sed paucorum tantum. Hoc cùm Paulo obijceretur ita respondit. Nonne audiuerunt? atqui in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrarum uerba eorum. Euangelium ergo sonuit per totum orbem terrarum: quo facto testatus est Deus q omnium hominum salutem serio uelit. At hodie multi non habent, non audiunt Euangelium? Verum quidem hoc est. Sed huius rei rationem habes Math: 21. Vbi DOMINNVS ita ait. Auferetur à uobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Causa hic exprimitur apertè summa ingratitudo hominum erga DEVM. Cùm enim ille salutem offert, isti uicissim mini-

ſtris eius necem inferũt, & Chriſtum contumelia afficiunt. Quarè iuſtè eos punit auferendo ingratis ſalutis medium. Non ergo nationes populorum quæ carent uerbo Euangelij docebunt nos parcarum tabulas exarare, ſed potius hæc duo: Primum, ut cogitemus maximam iram Dei eſſe in contemptores Euangelij, unde fit, ut ſæpè ſinat uerbum ſuum prorſus auferri ingratis, & illorum poſteris qui ſimul cum parentibns fouent impietatem. Alterum ut cauciores facti aliorum exemplo ſimus Deo grati pro ſuo Euangelio, edentes dignos Euangelio fructus, quod niſi fecerimus ſimul & fortè grauiores ſubibimus pœnas, id quod monet parabola de uinea Math: 21. Quomodo autem muniendi ſint animi noſtri aduerſus ſtoicas imaginationes de particularitate alibi à nobis dictum eſt præſertim ad Rom: 9. Et Epheſ: 1. Neq; tamen hoc ita intelligi uolo quaſi uer-

bum ſimpliciter ſit gradus ad beatitudinem ſed cum adiuncto, uidelicet cùm uerbo creditur. Niſi enim uerbo audito creditur, uox Euangelij fit nobis odor mortis. Id eſt, uia ad ſempiternam miſeriam, non quidem ſua natura, ſed noſtrápte culpa, & deteſtanda ingratitudine. Quod autē noticia uerbi & fiducia in primo gradu coniungenda ſint indicat DOMINVS cùm ait, Hæc eſt uita æterna, ut agnoſcant te uerum DEVM, & Ieſum eſſe Chriſtum quem miſiſti. Nam agnitio & noticiam ex uerbo, & fiduciam conſequentem noticiam complectitur. Ideo cùm dicitur. Beati qui audiunt uerbum Dei, accipiendum eſt cum conditione fidei. Cur autem ſint beati audientes uerbum & credentes docet Paulus Rom: 4. cum ex Pſal: 32. ſic ait. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates. Qui ſic? Quoniam qui credunt uerbo Dei offerenti gratuitam reconciliationem habent

remiſsionem peccatorũ, qui habent remiſsionẽ peccatorum ſunt iuſti: Iuſti autẽ uiuent uel legis ſententia æternã uitam, quam hic inchoãt: Viuentes æternã uitam ſunt beati. Proinde qui credunt Euangelio, ſunt beati, ut qui in recta uia iã ſint, & ad beatitudinẽ tẽdãt

Secundus, per obedientiam erga DEVM in uia progredi, iuxta regulam uerbi, & ſpiritum fidei. De hoc gradu loquitur Dauid cùm ait. Beatus uir qui timet DOMINVM, & in mandatis eius uolet nimis. Item beati immaculati in uia, qui ambulant in lege DOMINI. Et DOMINVS Math: 5. Beati mites, beati pacifici, beati mũdo corde, beati miſericordes. Hæ locutiones non cauſas beatitudinis ut papiſtæ autumant, continent, ſed qualitates & ſtudia eorum qui iam fide facti ſunt hæredes regni Dei, deſcribunt. Ea enim fidei natura eſt, quód nos in quibus eſt, excitet ad præſtandam Deo obedientiam. Seu,

ut Paulus loquitur ad seruiendum Deo per iusticiam, postq̃ onus peccati à nobis sublatum est, & iusti facti sumus iusticia Christi, qui est impletio legis in iusticiam omni credenti. Perperam igitur faciunt papistæ cùm non rectè cum Paulo distinguunt inter beneficium Christi proprium, & obsequium nostrum debitum. Ita enim Paulus ait ad Ephes: 2. Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex uobis, Dei donum est, non ex operibus ne quis glorietur. Hactenus de beneficio Christi proprio, sequitur de nostro debito officio, & eius causa: Ipsius enim factura sumus creati in Christo Iesu ad bona opera quæ præparauit Deus ut in illis ambulemus, quid quæso apertius dici proterit?

Tertius. ire rectà, cùm res postulat, per uallem lachrimarum. Siquidem ut in actis Apostolicis dicitur. Per multas afflictiones oportet intrare

intrare in regnum Dei. Et Paulus. Omnes qui uolunt piè uiuere in Christo, persecutionem patientur. Fieri proinde non potest, quin pij tendentes ad ueram beatitudinem, multa incommoda sustinere cogantur. De hoc gradu loquitur Iob qui ait: Beatus uir qui corripitur à DOMINO. Increpationem ergo omnipotentis ne reprobes, quia ipse uulnerat & medetur, & manus eius sanabunt. Nam, ut Paulus ait, cùm iudicamur à DOMINO corripimur, ne cum hoc mundo condemnemur. Et Christus beati qui persecutionem patiũtur propter iusticiam. Beati cùm conuiciati uobis fuerint homines. Causam subiungit, Quia scilicet illorum est regnum coelorum, ad quod tendunt dum patienter ferentes crucẽ sequuntur Christum: quæ crux nequaquam est causa regnandi, sed uia tantum regni pe Christum.

Quartus, cursum huius uitæ piè

conficere uſq; ad extremum uitæ halitum. De hoc gradu loquitur DOMINVS cùm ait. Qui perſeuerauerit uſq; ad finem, hic ſaluus erit. Id eſt beatus. Et in Apocalypſi. Beati qui in DOMINO moriuntur. Moriũtur autem in DOMINO, qui in fide, & inuocatione DOMINI hinc diſcedunt. Cuius fidei finis, ut Petrus ait, eſt ſalus animarum. Hinc perſpicuũ eſt quòd omnibus ſuperioribus gradibus tribuatur beatitudo cum conditione perſeuerantiæ uſq; ad finem. Ideo Paulus ait. Si non dimoueamini à ſpe Euangelij. Et DOMINVS apud Iohannem. Si manſeritis in me, & uerba mea in uobis manſerint. Et ad Heb: 2. Participes facti ſumus Chriſti, ſi modo perceptam fiduciam uſq; ad finem firmam teneamus. Hi gradus ſunt uiæ uitæ, & ſempiternæ beatitudinis, quia continent nos in uia ad Chriſtum, qui uia eſt unica beatitudinis. Qui igitur recta uia in-

gredi-

greditur, qui rectà pergit, qui rectà cõficit die ac nocte in aduersis, & prosperis cursum huius uitæ ad propositam beatitudinem, beatus dicitur propter euentum, quia ad beatitudinem rectà tendit.

Porro extinctis corporibus, animæ iustorum usque ad extremum iudicium recipiũtur ministerio Angelorum in Paradisum, ut ibi sint cum Christo beatæ, iuxta promissionem: Hodie eris mecum in Paradiso. Hinc uotum illud Pauli. Cupio dissolui, & esse cum Christo. Et uox in Apocalypsi. Beati qui in DOMINO moriuntur. Etiam dicit spiritus, quoniã requiescunt á laboribus suis, & opera eorum sequuntur eos. Etsi autem hæc ineffabilis beatitudo animarum est: tamen non est plena. Quia plena beatitudo non est partis, sed totius humanæ naturæ, ut supra ostendimus, qualis erit in extremo die, resuscitatis corporibus. ob quam cau-

ſam extremum quoddam iudicium diuinitus decretum eſt: in quo hæc plena beatitudo conferetur ſanctis. Sancti igitur quorum corpora in puluere dormiunt, acceperunt quidem ſingulas ſtolas, ſed non ueſtientur duplicibus, donec & nos ueſtiamur cum illis. Stola prima eſt ipſa fœlicitas, & requies animarum in Chriſto. Secunda uerò erit immortalitas & gloria corporum, quæ conformia erũt glorioſo corpori Chriſti in omni æternitate, Philip: 3. Atq; ita demum perfectè beati erimus iuncti Deo ſummò bono perfecto amore, & reformata in nobis imagine Dei, ad quam primum conditi ſumus, & deinde redempti. In hac imagine fulgebit perfecta iuſticia, perfecta ſanctitas, perfecta libertas, perfecta ſapientia, perfecta claritas & gloria. huc reſpexit Dauid cùm diceret: Satiabor cùm euigilauero ad ſimilitudinem tuam. Nulla enim erit hic in terra ſacietas.

Id quod & Solomon testatur cùm ait. Non saturatur oculus uisu, nec auris auditu impletur. Quo dicto significat Solomõ, nihil sufficere homini priusq̃ ad DEVM perueniat, eo fruatur, inq; eo fœlicitet acquiescat. Tãta est siquidẽ homini appetitio diuinitus indita, ut nullum bonum illi sufficiat præter summum: quod cùm nactus fuerit, in eo acquiescit sũmè beatus. Vnde perfectissimus hominis status erit æterna beatitudo, quã hic in terris inchoamus, & in æterna uita possidebimus perfectam. Huc illud prosperi dictum. Futura uita creditur beatè sempiterna & sempiternè beata, ubi est certa securitas, secura tranquillitas, tranquilla iucunditas, fœlix æternitas, æterna fœlicitas, ubi est amor perfectus timor nullus. Hic beatitudinis status in uisione Iohãni oblatus est in Apocalypsi. Vidit enim sanctã ciuitatẽ Ierusalem tanq̃ sponsam ornatã uiro suo Christo, in qua neq; luctus,

Vita æterna.

neq; clamor, neq; mors erit, sed gaudium, pax, quies, uitaq; sempiterna, cuius muri ex lapide precioso, ipsa aurum mundum, Templum eius Deus omnipotens & agnus, claritas Dei illuminat eam, & lucerna eius est agnus. Non egebunt lumine lucernæ neq; lumine solis, quoniam DOMINVS Deus illuminat eos, faciem Dei intuebuntur, & nomen eius in frontibus inscriptum gerent. Hæc imago ueræ beatitudinis, quam expectamus, repræsentatio est tenuis, nō plena, sed talis proponitur, ut nos magis excitet in eius desiderium, utq; rectà in pietatis stadio curramus, donec ad metam promissæ beatitudinis perueniamus. Verè enim Paulus post Esaiam at. Oculus non uidit, nec auris atdiuit, nec in cor hominis ascenderun, quæ præparauit Deus ijs qui diligunt ipsum. Et 1. Corinth: 13. Cernimus nunc per speculum in ęnigmate, tuncautem facie ad faciem cerne-

cernemns. Viuamus ergo nos ex fide. In ſpiritu ambulemus. Quæ ſurſum ſunt quæramus, ſciamus hanc uitam peregrinationem eſſe: in qua in alteram ſempiternam tendimus. Obliuiſcamur eorum quæ à tergo ſunt, ad ea uerò quæ à fronte ſunt contendamus, ſcopum uerſus feramur, ad palmam ſupernæ uocationis Dei per Chriſtum Ieſum. Cogitemus nullum poſſe excogitari malum peſtilentius, aut exiciabilius quàm per peccatum à Deo ſeparari, à perhenni beatitudinis fonte ad pernicioſiſsimam conuerti miſeriam, & à dulciſsima uita in acerbiſsimam mortem.

Ex his iam promptum erit uanitatem Philoſophorum redarguere, qui ſecus quam nos hominis beatitudinem definiunt. Nam ſi uera hominis beatitudo eſt perfectiſsimus eius ſtatus, in quo nec quicquam miſeriæ eſt, aut timetur, nec quicquã boni deſideratur aut unquam deeſſe

pote-

poterit, qualis erit in æterna uita ad quam hic in terris pietate properamus, profecto omnes toto cœlo errãt, qui ullis rebus huius uitæ beatitudinem, & finem hominis ultimum & proprium metiuntur, quocunq; tandem magistro utuntur. Nam Puluis & cinis, imo nihil sunt, si conferuntur ad eum magistrum nempe DEVM, in cuius solius uerba nos iurauimus.

Epicurus Dux Epicureorum iucundissima uita finem metitur. Supremum enim bonum solam uoluptatem corporis, quæ in delicijs cibi & potus, & rebus uenereis sita est, docuit. Sed quibus usus est magistris Epicurus? Pecoribus. Voluptatẽ enim ideo asseruit summũ bonũ, quod eam unam bestiæ expeterẽt & sequerentur. Sed Epicurus nec acutè satis aut rectè usus est magisterio bestiarũ, quemadmodum est à stoicis reprehensus, neq; enim uoluptatem primũ expetunt beluæ, sed sui conseruationem.

nem. Hinc uoluptatem ueluti ratio-
ni conſentaneam. Quàm autem in-
dignum ſit homini hoc impurum E-
picuri dogma nemo non uidet, qui
uel cõmuni ſenſu prædítus eſt. Quid
enim quæſo eſt quod æquè & uigo-
rem mentis debilitet, & robur corpo-
ris infringat, ut uoluptas corporis na-
turæ leges excedens? Quippe uires
omnes corporis & mentis opere, &
labore uegetantur: Ocio autem &
delicijs uoluptatis langueſcunt. Vt
rectiſsimè ſit dictum â quodam. Vo-
luptatem corporis nihil aliud eſſe,
quàm dulcem perniciem carnis ſequi.
Siquidem uoluptati naturaliter con-
iunctus eſt dolor. Corruptionis e-
nim, quæ quidem eſt dolor, uoluptas
quæ ſenſibus percipitur, eſt cauſa.
Vnde Cicero, & Solomon eam iuſtiſ-
ſimè meretrici comparant. Cicero e-
nim uoluptatem in conſilio uirtutum
eſſe Perſimilem ait meretrici in cœtu
matronarum, blanditijs enim ſuis per-
niciem

niciem homini adfert. Solomon autē. Fauus diſtillans labia meretricis, nouiſsima autem eius amara ſunt ſicut abſynthium. Nam ut apes primò mel perfundunt, & protinus aculeo pungunt: Ita uoluptas corporis, (cuius modos tres faciunt Epicurei, Delicatè commedere, ſuauitèr bibere, & rem ueneream exercere. Reliqua autem quæ his ſeruiunt, ut quæ uel oculos, uel aures demulceant, uel corpus irritent quouis modo ad uoluptatis uſum uocant προσθήκας) præ ſe fert ſpeciem boni, dum ſuis animum titillat illecebris: Sed demum pænitudinem grauiſsimam adfert. Nam uon ſolum uerbum Dei uoluptatem corporis damnat, ut perniciosiſsimam homini: Verumetiam ſaniores philoſophi. Antiſtenes enim uoluptatem corporis ſummum malum appellauit. Critolaus peripateticus non modo ſummum malum, ſed multorum inſuper aliorum ma-

lorum

lorum causam & originem dictitabat. Architas Tarentinus, referente Cicerone, dicit nullam capitaliorem pestem quám uoluptatem corporis â natura datam esse hominibus. Voluptas enim impedit consilium, rationi inimica, & mentis perstringit oculos. Nec habet ullum cum uirtute commercium. Aristoteles uoluptatem corporis magis conuenire pecudi, quàm homini dicebat. Rationes omnes quas habet familia Epicuri pro stabilienda hominis beatitudine in uoluptate insulsæ & ridiculæ sunt ijs, qui norunt ex ijs quæ perficiunt naturam, non ex ijs quæ destruunt, naturæ finem & statum perfectum spectandum esse. Remittamus ergo Epicurum ad porcos suos magistros seu ad procos penelopes, à quibus suam Philosophiam didicisse uidetur, & meminerimus dicti Ziracidæ: Qui uoluptatibus resistit coronat uitam suam.

Pindarus Dux Lyricorum suis principibus adulatus ita definit beatitudinem hominis. Sciat se nactum esse â Deo beatitudinem qui habet cum diuitijs gloriam. Nam homini non conceditur aliam speculam pedibus attingere. Sed cùm diuitiæ res externæ sint, & gloria uana, & mutationibus subinde obnoxia, quem quæso poterunt beatum efficere? præsertim cùm miser sit omnis qui metuit ullum malum.

Simonides Poëta ait optimum esse homini ut bene ualeat. Proximũ ut bona sit forma. Tertium ut sine dolo sit diues. Hic etiam sensuum potius quàm rationis rectæ magisterio est usus. Quod autem talis non sit beatus uel ex eo manifestum est, quod obnoxius sit fortunæ uicissitudini, quam & timet.

Aristoteles Dux Peripateticorũ usus est populo magistro, magno erroris Patrono, & peruerso ueri interpre-

terprete. Hic quidem rectè cum Stoicis fœdam uoluptatem Epicuri reiecit, tanquàm pecudi magis quàm homini congruentem: Sed duo alia bonorum genera quærit cum sanioribus è uulgo: in quibus non sine errore collocat beatitudinem hominis. Vnũ ciuile uocat, alterum contemplationis. His addit tria genera bonorum tanquám συμφέροντα, uidelicet animi, corporis, & externa. His uerò indigere ait utrumq; uidelicet ciuilem & contemplantem, sed magis ciuilem, contemplantem uero minus. Deinde collocat beatitudinem, ciuilis quidem in uirtute, contemplantis uerò in contemplatione. Hoc est in actione mẽtis cellissima: sed utramq; prosperis rebus ornari & augeri, aduersis obscurari, & diminui & sæpe etiam tolli. Hanc Aristotelis opinionem maximis argumentis stoici agitarunt, & quod bona nominaret quæ non essent talia, & quod externa momenti ali-

quid adferent ad beatitudinem, præsertim cùm ipse perfectionem illius in animo collocasset. quod si illic est perfecta, non poterunt res externæ illam mutare, quæ ad animum non pertingent. Sed ipse animus prout de rebus externis statuerit. Quid multis? Cùm Aristotelica beatitudo contraria est pietati nostræ, atq; adeo rectæ rationi, quis eam ut ueram recipiat? Quæ quæso uirtus perfecta sine pietate? Quæ contemplatio non erronea sine luce uerbi cœlestis? quæ bona fortunæ non sunt momentanea & incerta? Profecto si amitti beata uita, ut rectè Cicero ait, potest, beata esse non potest. Qui semper metuit mutationem, expers doloris non est. Viderit ergo Aristoteles qualis sit beatitudo quam suo ciuili & contemplãti pollicetur. Taceo quod longè aliud sit finis naturæ humanæ, quam functionis, homini ad tempus impositæ.

In libro Iob cap: 28. quinq; numerantur in quibus sapientes huius mūdi summam beatitudinem collocant. Videlicet in liberorum multitudine, in opum abundantia, in bona corporis ualetudine, in ædificiorum magnificentia, & in nominis celebritate. Hæc si simul coniunguntur beatum putantur hominem reddere. Sed quia qui his abundant, inter spem & metum suspensi sunt, uerè sunt miserrimi. Semper enim timent ne quid amari accedat & mutetur fortunæ facies, quare misera est, ut ita dicam, illorum beatitudo, quæ tot casibus obnoxia est, & cuius finis est sempiterna miseria, quemadmodum docet psalmus 37 & 73. Horum omnium uanitatē uel hoc unico argumento euertere licebit. Nihil est tam magnū, tam cumulatum in hac uita, quod sufficiat ei qui amplius requirit, iuxta illud Senecæ. Fortuna multis nimium dedit, nemini satis. Immerge te uoluptati-

bus, abunda delicijs, uince Sardana-
palum, ſupera Epicurum, aliud quid-
dam flagitabit animus impurus. Con-
gere quantum uis opum. Vince Cre-
ſos, ſupera Craſſos, aliquid adhuc de-
ſiderabit animus tuus. Quantum uis
profer imperij metas, ut uel uni-
uerſum orbem ſubegeris, alius
quæretur orbis quem ſuperes. In cæ-
teris omnibus aut non aſſequimur
quantum uolumus, quod immenſæ
ſint cupiditates: aut pænitet aſſecutos
& ut plurimum fortunam blandam
excipit, uel aliquis triſtis caſus, uel
conſcientia mordax: Nec quicquam
tam fortunatum eſt in hac uita, quin
ei multum mali & amari ſit admixtum
ut uериſsimè dixerit pindarus. ἓν παρ
ἐσθλὸν πημ ατα συν δυο: Hoc eſt, V-
num bonum cùm adeſt, duo incom-
moda habet coniuncta. Et Apuleius
in floridis, Vbi uber ibi tuber.

Socrates, quem ſuperioribus om-
nibus Philoſophis præferendum iu-
dico,

dico, non pecudes, nõ populũ ſtultũ, non Creſos, nec ullos qui in hac uita uidentur fortunati, ſed ipſam naturã ſecutus ducẽ, non in hac uita collocãdã eſſe hominis beatitudinẽ, ſed in altera ſtatuit, hoc argumento uſus. Naturalis appetitus, cui deſtinatur cognitio, nõ eſt uanus. Omnes autẽ homines naturaliter beatitudinem expetunt. Igitur hic appetitus non eſt uanus. Verum nulli hanc beatitudinem aſſequuntur in hac uita. Nihil enim in hac uita hominem perfectum reddit. alibi eſt igitur quærenda. Hactenus rectiſsime Socrates: ex cuius ſententia Plato diſcipulus eius nunc contemplationem optimi, ut uiam ad beatitudinem: nunc amorem & imitationem Dei finem hominis facit & ſummum bonum, ut in quo ſumma hominis beatitudo cõſiſtat. tametſi autẽ proximè ad ueritatem accedunt Socrates & Plato, tamen quia ſcintillula illa ueritatis ſæpe opinionibus & diſ-

putationibus obruitur. ut ueluti in cœnum ſubmerſa eſſe uideatur, nos agnoſcamus ingens Dei beneficium, qui uerbo ſuo nobis uiam monſtrat, tum ad noticiam ueræ beatitudinis, tum ad eius perpetuam poſſeſsionem & fruitionem. Verbũ enim Dei monſtrat nobis unicum illud margaritum, ſummum illud bonum in quo humanus acquieſcit animus: cuius dulcedinem qui ſemel guſtarit, (deguſtatur enim & in hac uita, etiamſi non ad plenum,) is protinus omnia iſta faſtidit, quæ miſerum uulgus & potentes mundi, tantopere mirantur. Verûm ut ad huius boni tutiſsimam fruitionem perueniatur, id ſola pietas, cuius gradus ſuprà aſsignauimus, præſtat: quæ nos mirè Deo copulat, & ita copulat, ut unum efficiamur cum eo, illi uicturi conformes in omni æternitate. In qua uita ſuprà oſtendimus ſummam hominis beatitudinem poſitam eſſe. Contrà malos & incredu-

los impietas ipſa à Deo ſegregat, ut à ſummo bono alienati Diaboli membris aggregentur. Breuiter, ut beatus eſt Populus cuius DOMINVS Deus eius eſt: Ita miſerrimus eſt qui ſine Deo eſt, etiamſi fortuna uideatur ipſum in ſinu fouere. Nam quò blandior eſt fortuna eò fallacior, & quem nimium fouet ſtultum facit.

Hæc poſtquàm de beatitudine diximus, redeamus ad pſalmi uerba. Beati, inquit, qui habitant in domo tua. Sed quarè beati? Quia inceperunt ſempiternam illam beatitudinem ad quam tendunt, & ad quam primū creati, & deinde redempti ſunt.

Sed qui nam habitant in domo Dei? Per peccatum excluſi ſumus omnes domo Dei cum parentibus noſtris Adam & Eua: ſed fide promiſsionis rurſus in eam introducimur, uocati per uocem Euangelij, & eius poſſeſsio nobis ſacramentis tanquàm ſigillis diuinis obſignatur, donec non

in fœdere perſtamus, id eſt in fide & obedientia erga DEVM. Et quia magna eſt imbecillitas noſtra, unde fit ut uel ſepties in die iuſtus cadat, diſcernendum eſt inter ea peccata quæ nos non excludunt de domo Dei, & ea quæ nos expellunt & ſeperant à familia Dei, ſathanæq; regno ſubijciũt. Multæ ſunt infirmitates in ſanctis, multi oriuntur praui affectus, ſæpe delinquũt ignorantia, ſed donec retinent fidem & bonam conſcientiam manent in domo, non ut domeſtici Dei tantum, ſed etiam ut lapides uiui ex quibus domus extructa eſt. At cúm peccant uolentes & ſcientes, uaſtant conſcientiam, & faciunt naufragiũ fidei, atq; adeo eijciuntur a familia Dei ſpirituali, donec redeunt per pænitentiam. Nam tanta eſt bonitas Dei & miſericordia, quòd pænitentibus omnibus ſemper pateat hæc Dei domus.

Quoniam autem hæc domus Dei

Dei, eſt templum in quo Deus coli uult, ideo Dauid nominat præcipuũ cultum cùm ait: Perpetuò laudabũt te. Vt autem hæc laus Dei fundamentũ habet bonitatem & miſericordiã Dei iuxta dictũ pſalmi: Confitemini DOMINO quoniã bonus quoniã in æternum miſericordia eius. (Bonitati & miſericordiæ ſubijciuntur omnia opera, omnia beneficia, omneſq; promiſsiones Dei, ut ex pſalmo 136. colligere promptum eſt.) Ita conſiſtit in uera noticia Dei, in cogitatione mirabilium Dei, In firma fiducia promiſsionum diuinarum, in uera obedientia, in inuocatione, in prædicatione bonitatis & miſericordiæ Dei, in confeſsione, &c: Non ergo laus Deo præſtari poteſt, niſi ab habitatoribus domus ipſius, Id eſt uerè pijs, quorum laus ſola Deo grata & iucũda eſt: cuius aures non ad os, ut Auguſtinus loquitur, ſed ad cor, non ad linguam, ſed ad uitam laudatoris pa-

tent. Proinde nequaquàm laudatur Deus ab impijs, quia aliud ſonat lingua, aliud indicat uita: nec ab hypocritis, quia facies animi, ut ita dicam, cœno quodam abominabili propriæ laudis fœdata eſt, & ſub prætextu laudis Dei propriam laudẽ quærunt: nec à mercenarijs, qui uentrem ſuum potius quàm DEVM laudant: Sed tantum ab ijs qui ex fide uiuunt, quorum omnes cogitationes & actiones bonę, ſunt laudes Dei. Vnde Auguſtinus. Quicquid egeris benè age, & laudaſti Deum. Quod autem opera Dei, Sol, Luna, ſtellæ, piſces maris, fulgura, & tonitrua dicuntur laudare DEVM metomynia eſt, quia homines ad laudandum DEVM excitant ſua pulcritudine & multiplici utilitate quã inde percipiunt homines. Quod cymbalis, tympanis, & uaria muſica laudabatur Deus in ueteri teſtamento, ut ſæpe in pſalmis uidere eſt, ſymbolicum fuit. Nam concentu dulci &

harmonia ſonorum doctrina ſincera, & moribus pijs laudandum eſſe DEVM in nouo teſtamẽto adumbrabat. Organa & muſica in templis Chriſtianorum retineantur, quatenus ornant & iuuant miniſteriũ, & non impediũt: Sed his detrahatur iudaica perſuaſio de opinione cultus. Idẽ iudicium eſto de cantionibus pſalmorum & lectionibus alijs in templis. Porro cùm pſalmus dicit. Perpetuo. ſignificat Eccleſiam perpetuò manſuram: Ita tamen ut ex hac uita trasnferatur ad immortalitatis gloriam, & iungatur ſummo bono, in quo etiam beata erit in omni æternitate. Atq; hic eſt finis religionis noſtræ, quæ ſola reducit nos ad originem à qua egreſsi ſumus: ſola reſtituit nos perfectioni & beatitudini, ultra quam nihil deſiderabimus, quandoquidem hoc demum eſt perfici & beari, unumquodq; finem cui conditum eſt nanciſci, & in eodem quieſcere, optiméq; habere.

Vſus proinde huius uerſus erit triplex. Primus, ut DEVM patrem in Chriſto Ieſu per ſpiritum ſanctum ex uerbo cœleſti cognoſcere ſtudeamus, ut in eius domum per fidem nos includamus, atq; in ea maneamus, ut DEVM quem nouimus, & in quem credimus, corde & opere laudemus, laudatum amemus, amatum exprimamus, atq; imitemur, atq; imitantes eodem fruamur, ut fruentes immortali beatitudine potiamur, ut deniq; immortales & beati effecti, in ſummo bono perpetuó acquieſcamus, canentes Deo cum omnibus electis ipſius, perpetuos hymnos. Hæc æterni Dei ſempiterna celebratio coniunctam habebit puriſsimã, ſanctiſsimam, & dulciſsimam uoluptatem. Iuxta Pſalmi dictum: exultabit Iacob, & lætabitur Iſrael. Et in alio pſal: Delectationes in dextera tua in perpetuum. Secundus, ut ſumamus hinc conſolationem in quauis cruce & afflictio-

flictione, ex eo quod & in domo Dei simus, & quod beati Spiritus sancti testimonio pronunciemur: quantumuis uideamur mundo extreme miseri. Nam nocte præterita sequetur clara lucis reuelatio. Beatitudinis proinde promissio sit nobis remedij loco aduersus acerbitatem crucis. Tertius, quod qui extra hanc domum Dei sunt, quantumuis abundant pulcherrima liberorum multitudine, diuitiarum copia, externa pace, fœlici rerum successu, atque adeo humanis oculis uideantur beatissimi, tamen summè miseri sunt, ut qui recta properent ad sempiternam miseriam. Vnde nec Epicurus, nec Zeno, nec Aristoteles suam uindicabit familiam, quam uana beatitudinis spe miserrimè lactauerunt.

DE SECVNDA PARTE Psalmi.

SEcunda pars psalmi quæ absolui⸗tur tribus uersibus . Videlicet 5. 6. & 7 describit conditionẽ doctorum Ecclesiæ . Sunt autem sex membra huius descriptionis. Primum de for⸗titudine & armis quibus munitos es⸗se decet doctores Ecclesiæ. Secun⸗dum, quo animo & studio par sit mi⸗nisterium Ecclesiæ accedere. Tertium quod per uallem lachrymarum sint transituri in propagando & dilatando regno Dei. Quartum allegorica pi⸗ctura ministrorum uerbi. Quintum promissio benedictionis, & successus in ministerio. Sextum, causa finalis huius successus. Vt appareat quod ministerium uerbi, præsentia & po⸗tentia Dei in Ecclesia conseruetur.

5 Beatus uir cui tu Fortitudo es.

Hoc primum descriptionis mem⸗brum doctores Ecclesiæ aduersus re⸗gnum diaboli, & omnes inferorum portas

portas armat. Cuius rei perſpicuum exemplũ in Apoſtolis cernitur, quos Chriſtus miſit in mundum prædicatum Euangelium. Miſit enim infantes ad diſertiſsimos & eloquẽtiſsimos, ſimplices ad aſtutos, inermes ad armatos, imbelles ad bellicoſos, inopes ad imperiũ populi Romani, & populos alios ditiſsimos, placidos ad rabioſiſsimos hoſtes, ut tamen hi superiores euadunt, & regnum Chriſti latiſsimè extendunt, adeo quòd in omnem terram breui tempore exierit ſonus eorum in fines terrarum. Sed unde hoc tantum robur? A Deo ipſo, qui ſemper in miniſterio uerbi efficax eſt. Potentia enim Dei armati pugnam cum mundo ingreſsi ſunt: Vnde Paulus, 2. Corinth: 10. Arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed Dei poteſtate ualida, dum ratiocinationes euertimus, omnemq; ſublimitatem quæ extollitur aduerſus cognitionem Dei, & captiuam ducimus omnem cogi-

cogitationem ad obediendum Christo. Hac fortitudine muniti ministri Euangelij præualent portis inferorũ. Quam ob causam beati pronunciantur propter infallibilem beatitudinis spem, quam & ipsi habent, & monstrant alijs. Hanc fortitudinem Deus omnibus temporibus confert ministris Ecclesiæ. Hanc DOMINVS contulit discipulis cùm ait. Accipite Spiritum sanctum, quorumcunq; remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorumcunq; retinueritis, retenta sunt. Est proinde Spiritus sanctus fortitudo illa, qua ministri uerbi muniti audent se opponere portis inferorum. Hoc spiritus Dei robur, & animos doctorum reddit confidentes, & uerbo efficacitatem tribuit, ut efficax sit in cordibus audientium Euangelium. Testatur etiam hoc spiritus robur doctrinam Ecclesiæ non commenticiam esse, sed uerè diuinam. Est enim ingens miraculum, quod totus mun-

mundus, & potentissimum illud imperium Romanũ non potuerint paucissimos illos DOMINI discipulos impedire, quin sparserint semen Euangelij per orbem terrarum. Martinus Lutherus sanctissimæ memoriæ annos 45. hoc spiritus robore armatus imperio Romano, & toti regno antichristi se opposuit, & tametsi solus fuit Lutherus in principio, & habuit tam potentes hostes, quorum antesignanus fuit Dux tenebrarum diabolus, tamen ita præualuit ꝙ ne pilum quidem capitis ipsius tota potentia diaboli, & rabies antichristi attingere potuerit. Tanta est fortitudo qua DOMINVS suos armat ministros.

Quid? An omnes ministri Euangelij habent Spiritum sanctum? An non (proh dolor) multorum uita partim ambitiosa est, partim flagitiosa? Quid Spiritus sanctus habet commune cum ambitione & flagitijs? Discernendum est inter ministerium ip-

ſum, & miniſtros qui miniſterio funguntur. In miniſterio ſemper efficaciter adeſt Spiritus ſanctus. Siquidem quod in pane eſt uis qua alimur, hoc in uerbo eſt Spiritus ſanctus quo mouemur ad credendum, quoq; renaſcimur. Ita enim decreuit pater cœleſtis quód uelit cũ uerbo & in uerbo præſentem & efficacem eſſe ſpiritum filij. Hinc eſt quod miniſtri noui teſtamenti ab Apoſtolo dicantur miniſtri non literæ, ſed ſpiritus. Quicunq; ergo reſiſtit uerbo Euangelij, à quocũq; tandem prædicatur ſiue digno ſiue indigno, Spiritui ſancto reſiſtit. Non enim pendet tanta res uel à dignitate, uel ab indignitate miniſtrorum. Prædicat Iudas, prædicat & Petrus, baptizat uterq;: Sed uerbum & baptiſmus Chriſti ſunt, in quibus ſpiritus ipſius eſt efficax. Poteſt & hoc modo reſponderi ad quæſtionẽ, quod omnes præcones uerbi rectè docentes Euangelium habeant Spiritum

ſanctum, ſed diuerſimodè. Nam quorum uita reſpondet doctrinæ habent ſpiritum ut doctorem & ſanctificatorem ſimul: At ſi uita doctrinæ non reſponderit, habent quidem Spiritum ſanctum ut doctorem, & non ut ſanctificatorem: idq; culpa propria qui Spiritui ſancto contumaciter reſiſtũt. Moſes ſanctiſsimus habuit Spiritum ſanctum ut uaticinatòrem & ſanctificatorem ſimul. Quia quemadmodum uaticinia ipſius fuere uериſsima, ita uita eius erat ſanctiſsima. Balaam autem habuit ſpiritum uaticinantem & docentem, qui uerè fuit Spiritus ſanctus: Sed non hàbuit Spiritum ſanctificantem. Nam ambitioſus & auarus fuit, qui propterea ab aſina in qua ſedebat, eſt reprehenſus. Petrus habuit Spiritum ſanctum & docentem & ſanctificantem, quia uita eius congruebat cum ſinceritate doctrinæ. At Iudas quia auarus & fur fuit, habuit quidem Spiritum ſanctum ut docto-

rem, non autē ut sanctificatorē. Quia spiritui auaritiæ, id est Sathanæ magis obediuit, quã spiritui Dei. Porro quantũ ad spiritũ docentem attinet sciendũest, quód ut duplex est uocatio, uidelicet immediata & mediata: ita duplex est probatio spiritus docentis. Nã si uocatio est immediata, hoc est per ipsum DEVM, & Iesum Christũ, & nõ per homines ordinario more, qualis fuit prophetarũ, & Apostolorũ, spiritus docens absq; omni dubio est ipse spiritus sanctus, quicùm uerax sit, eius doctrina etiã uera, firma, & diuina est, ut cui nulli errores sint admixti. Habet etiam miracula diuina quibus doctrinæ ueritas obsignatur. At si uocatio est mediata probandi sunt spiritus, num à Deo sint, & tantispet agnoscendus est Spiritus sanctus docere, donec à uoce Euangelij, à Prophetis, Christo & Apostolis tradita, non discedit. Anathema sit igitur nobis oportet qui aliud Euangelium prædicat,

Quæ in doctore Ecclesiæ requiruntur:

cat, quàm quod Apoſtoli ex mandato Christi prædicauerunt, & habet teſtimonium à Prophetis. Proinde fruſtra prætenditur autoritas Spiritus ſancti, ubi à uoce Euangelij fit defectio: ET IN CORDE EIVS SEMITÆ TVÆ: Hoc ſecundum deſcriptionis membrum de animo & ſtudio miniſtrorum Euangelij, ad cognitionem doctrinæ cœleſtis, ad ſenſum eiuſdem in corde, & ad directionem ſeu regulam, qua præcones uerbi populum ſibi commiſſum regant, refertur. Primùm igitur requiritur in doctoribus Eccleſiæ, cognitio doctrinæ cœleſtis: Quæ doctrina ideo ſemita ſeu uia Dei dicitur, quia homini eſt tanquám uia à Deo ſtrata, & monſtrata, qua itur à morte ad uitam, ab huius mundi ærumnis ad beatam immortalitatem. In præceptis meis, ait DOMINVS apud Prophetam, ambulate. Item pſalmo 119. Beati qui ambulant in lege DOMINI

Porro cognitio huius uiæ, id est cœlestis doctrinæ, aliâs infunditur occulto afflatu, & secreta quadam inspiratione diuinitus sine hominis labore & cura, ut in prophetis & Apostolis uidere est. Aliâs acquiritur labore & cura hominis. huius laboris duæ sunt partes, quarum prima & præcipua est ardens & assidua Dei inuocatio, ut ipse dirigat nos in sua ueritate, ipse doceat nos, ipse eluminet oculos mentis nostræ. nisi enim DOMINVS ædificauerit domum, in uanum laborant qui ædificant eam. Secunda pars est acre doctrinæ cœlestis studium. ad quod studium ut rectê instituantur homines sex ordine requiruntur, de quibus breuiter dicemus.

Primum, Lectio scripturæ assidua, ad quam requiritur linguarum, quibus scriptura nobis tradita est, cognitio: sine qua nec genus sermonis, nec phrases intelligi possunt. Requiri-

quiritur dialectica, ut ordo & series rerum percipiatur. Requiritur & aliarum artium cognitio, & præcipuè physices. Hoc asiduæ lectionis studium commendat Paulus Timotheo cùm ait. Attende lectioni.

Secundum Præcipuorum doctrinæ cœlestis capitum notatiò & ordinatio, sine qua lectionis labor parum admodum prodest. Siquidem ut in omnibus disciplinis & artibus necessaria est hec cura ad solidam cognitionem: Ita etiámin sacra scriptura parum admodum promouebit qui præcipua religionis capita non obseruat, atqꝫ omnia quæ legit, tanquam ad proprias classes uocat.

Tertium est axiomatum, & sententiarum communium obseruatio, quæ sunt ut regulæ & theses, ex quibus sumetur iudicium cûm de rebus dubijs quæritur, quemadmodum rhetores iudicium de hypothesibus & causis quærunt ex thesibus, quas ideo

consultationes uocant. Huc facit etiã exemplorum obseruatio, ex quibus sæpissimè petuntur rerum contrauersarum determinationes.

Quartum. Firma superiorum omnium apud animum conseruatio, ut cùm opus sit, ex thesauro memoriæ depromi possint.

Quintum. θεωρία qua ueluti uno mentis intuitu uniuersam scripturam contemplamur. Hac conferimus similia & dissimilia: Hac ἀντιλογίας conciliamus: Hac definitiones, hac diuisiones, distinctiones, interpretationes obscurorum dictorum rimamur, atque adeò σύστημα corporis doctrinæ componimus.

Sextum: παράδοσις, id est traditio maiorũ. Hæc indicat quid sancti patres de qualibet re senserint, hæc παράδοσις si demonstrata fuerit ex uerbo Dei, autoritatem & pondus ex uerbo habet. Ideo amplectimur firma fide simbola, Nicenum, Athanasianum,

num, Ambrosianum, & quod dicitur Apostolicum, quia sunt euidentes demonstrationes ex uerbo Dei. Verùm si demonstrata non fuerit traditio, tunc est uel contra uerbum & eam detestabimur tanquàm serpentis uocem quæ Euam seduxit: Vel est Præter uerbum, & eam recipimus propter autoritatem eorum qui ita tradiderunt, donec ab hostibus ueræ doctrinæ trahatur in malam consequentiam.

Cum hac cognitione cœlestis doctrinæ coniunctus esse debet, ut in omnibus, ita & in ministris Euangelij, sensus uiuus in corde. Sine quo doctrina nihil planè prodest, Sed obest magis: idq; hominis uicio, hic uiuus sensus est fidei, & aliorum motuum congruentium cum lege Dei, quos excitat Spiritus sanctus in credentibus. Et dicitur hic sensus semita Dei quia ut Deus illum postulat, ita nos DEVM per eundem accedimus, eiq;

iungimur. Hæc proinde duo, hoc est cognitionem & sensum simul requirit Paulus cum ita scribit Philippēsib: Illud oro, ut charitas uestra magis ac magis abundet in cognitione omniq; sensu, ut probetis utiliora, ut sitis sinceri & ἀπρόσκοποι in diem Iesu Christi, pleni fructibus iusticiæ per Iesum Christum ad gloriam & laudem Dei. Finis proinde cognitionis est ut iudicemus, exploremus, approbemus quæ sunt utiliora, & præstantiora. Sensui subijcitur sinceritas quæ est bona conscientia coram Deo, innocentia uitæ, ne simus ulli offendiculo, &plenitudo fructuū iusticiæ fidei, qui proficiscūtur ex gratia Iesu Christi, &tēdunt in laudem & gloriam Dei. Si hic uiuus sensus cum cognitione doctrinæ cœlestis in doctoribus Ecclesiæ non fuerit, nihil illis in mundo tristius esse potest. Nam cùm accusant aliorum peccata, seipsos condemnant: Cùm alios consolatione

ne erigunt, ſe ipſos deijciunt: cùm alios monent, ſeipſos confundunt. Breuiter quicquid in miniſterio ſibi commiſſo faciunt, propriam damnationem obſignant. Sunt enim perſimiles fabris arcæ Noæ. Nam ut illi, extructa arca in qua Noë cum familia ſeruatus eſt, in diluuio perierunt: Ita hi, ſeruatis illis qui uerbo ab ipſis prædicato crediderunt, peribunt in diluuio ignis gehennæ. Cogitent igitur cùm qui ſunt in miniſterio, tum qui ad illud aſpirant quám grauis pœna illis immineat, ſi ſenſus in corde & uita doctrinæ non reſponderit, & contrà quanta gloria illis propoſita ſit, ſi utraq; manu, hoc eſt doctrina & exemplo Eccleſiam Chriſti ædificant, de qua gloria poſtea dicetur:

Debent præterea doctores Eccleſiæ hominibus errantibus ſemitas DOMINI monſtrare, quam ob cauſam duces gregis in ſcripturis dicuntur, ut præeuntes doctrina & uita, ui-

am parent, & alios ad ſequendum animent. Ideo apud Eſaiam dicitur. Viam facite populo meo, calcate, calcate ſemitã, lapides colligite ex lapide, exaltate ſignũ ad populos. Sciant proinde pręcones uerbi, quod ut alios bonæ uitæ exemplo, & ſincera doctrina antecedere debeant: Ita oporteat eos primos periclitari. Vnde ſequitur in pſalmo.

6. Qui tranſit per Vallem lacrimarũ

Hoc tertium deſcriptionis membrum commonefacit præcones uerbi de periculo & difficultate in miniſterio. Nam eos tranſituros eſſe affirmat per uallem lachrymarum, hoc eſt, propagaturos regnum Dei non ſine maximis perſecutionibus. Nam ea rabies eſt diaboli & membrorum eius, ut toto impetu ferantur in pios uerbi miniſtros, ut flumine ſanguinis eorum, curſum Euangelij impediant, atq; adeo Eccleſiam aboleant, ſed ſpe ſua fruſtrabuntur. Fortior enim eſt qui

qui à parte ministrorum uerbi stat, quàm omnes inferorum portæ. Si Deus, ait Apostolus, pro nobis quis contra uos. Porro hanc allegoricam locutionẽ sumpsit Dauid ab occasione præsenti. Nã cùm in exilio esset, & uideret quantacũ difficultate in festis diuinitus ordinatis Populus ascenderet Ierusolymã sacrificaturus. oculis spiritualibus uidit eorũ pericula & durã cõditionẽ, qui regnũ Christi essent olim propagaturi. Est ergo hic sensus ut populus Dei per sitientes ualles & ob id ad fletũ potius & lachrymas prouocãtes quàm ad gaudiũ, proficiscebatur Ierusolimã in summis festis sacrificaturus: Ita Doctores Ecclesiæ, Apostoli & alij, per uarias afflictiones, tentationes & persecutiones, tãquàm per ualles siccas spargunt Euangeliũ oblaturi Deo populos qui Eungelio obtemperant. Quanta fuerit persecutio Pauli, ut de hoc uno exempli causa dicam, licet uidere 2. Corinh: 11.

Sciant

Sciant ergo ministri Euangelij se non ad uoluptates & delicias uocari, sed ad ingentia certamina, & certissima pericula, & quó magis securi esse uidentur, eò propius sunt insidiæ. Diabolus enim hostis est Ecclesiæ, quarè eius fundatores & architectos primum adoritur, ut illis oppressis Ecclesiam facilius tyrannide & mendacio subruat.

Porro quia de cruce ministrorum uerbi atquè adeo totius Ecclesiæ singulorumq; membrorum eius dictum est alias & â nobis & â multis, hic tantum differentias crucis á finibus sumtas asscribã, & singulis subijciam consolationes & remedia: Est autem Crux ut in Ecclesia accipitur hæc uox quicquid quouis modo cruciat & affligit siuè intus siue foris. Et numerantur eius differentiæ quatuor á finibus proprijs sumptæ. uidelicet. λυτον (frijkors) τιμωρια (straffkors) δοκιμασία (prøfuekors) & μαρτυριὸν (uindekors;)

Lύτρὸν

Crux eiusque differentia

Λυτρον in genere est precium datum & solutum pro redemptione à captiuitate. Et quia duplex est captiuitas, uidelicet corporalis & spiritualis, Duplex erit & λύτρον, uidelicet corporale, & spirituale: Sed in Ecclesia potissimũ de spirittuali loquimur, quod definitur esse crux quæ suscipitur & irrogatur pro pœna æterna & culpa humani generis expianda. Et est solius Iesu Christi cruciatus omnis usq; ad mortem crucis. Hic enim causam nostram in se suscipiens luit pœnas, non pro suis, sed pro nostris delictis. Vt nobis imputetur in debitæ penæ & culpæ solutionem, id est in præcinm redemtionis, ut non amplius rei habeantur fideles, nec captiui teneantur à Diabolo propter peccatum, sed sint iusti, liberi, & æternum beati. De hoc crucis genere loquitur DOMINVS cùm ait: Filius hominis non uenit ut sibi administraretur, sed ut ministraret, & daret a-

nimam

nimam ſuam λυτρον pro multis, & ita eriperet homines à poteſtate diaboli, ſoluto precio Deo, quem homo offenderat. Nam homo per peccatū & Deo & diabolo obligatus erat, ſed diuerſimodè. Poſtquàm enim culpa ſua DEVM offenderat, & ab eo defecerat, factus eſt captiuus diaboli, non ut iudicis, ſed ut tortoris, idq; iuſtiſsimo Dei iudicio propter offenſam in ipſum commiſſam. Deinde quoad pœnam, homo obligatus erat Deo tanquam iudici & parti offenſæ. Hanc pœnam ſubijt filius Dei, & redemit nos à mortis & damnationis ſententia, ſoluto redemptionis precio. Atq; ideo dicitur ſanguinem ſuū obtuliſſe Deo in preciū redemtionis. Et hanc ob cauſam Paulus non dicit Chriſtum redemiſſe nos à Diaboli poteſtate, ſed eripuiſſe à poteſtate Diaboli tanquam è manu tortoris. Sed de hoc crucis genere ſuprà diximus, & oſtendimus quantas conſolationes

in quauis afflictione hinc hauriant fideles.

Τιμωρία (quam Plato dicit esse τῆς ἀδικίας ἀκόλουθον) Est crux quam quis iustè patitur pro certis sceleribus: uidelicet, cùm pœna iusta proportione respondet culpæ. Hac uoce usus est autor Epistolæ ad Heb: capite 10. Vbi ait. χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας id est, acerbiore dignus censebitur supplicio: Christus pependens in cruce λύτρον soluit, latrones autem qui à lateribus Christi pendebant τιμωρίαν sustinebant, id est pœnam quam debebant legibus pro malefactis suis. De hac loquitur Ezechiel. Cap: 7. Secundum uiam eorum faciam eis, & secundum iudicia iudicabo eos, & scient quia ego DOMINVS. Hæc τιμωρία irrogatur uel mediatè per hominem, uel immediatè per DEVM ipsum.

Sed quid faciendum erit homini qui pro certis delictis plectitur? Qua-

tuŏr ordine faciet. In diabolo mendacium & homicidium perpendet: in seipso peccatum & miseriam ponderabit: In Deo iudicium & misericordiam uenerabitur: in Euangelio consilium & auxilium quæret.

Primum, in diabolo mendacium & tyrannidem perpendet, qui ut primos nostros parentes mendacio occidit: Ita nunc omni momento mendacio & tyrannide insidiatur toti humano generi. Nam ut Petrus ait: Circuit ut leo rugiens, quærens quem deuoret. Quærit quidem omnes, sed eos tantum deuorat, quos mendacij laqueis inuoluerit. Perpetuò enim conatur impurus iste spiritus alios omnes impuros secum reddere. Mẽtem mendaci & erronea doctrina inficit. Cor prauis affectuum tempestatibus commouet. Voluntatem spectro utilitatis fascinat. Deniq; totã hominis uitam flagitijs conspurcare nititur, ut hominem tandem spiritua-

ritualiter occisum, socium æternæ dã-
nationis habeat. Hæc cogitatio studij
maligni istius spiritus hostis Dei &
humani generis odium peccati exci-
tabit, & abominationem turpitudinis
eius in animis hominum pariet.

Secundò, in seipso peccatum &
miseriam æquis lancibus ponderabit,
cogitabitq; miseriam quam patitur,
esse peccati commeritam pœnam, &
ex miseriæ magnitudine æstimabit
peccati enormitatem, turpitudinem,
& multitudinem. Cogitabit se pecca-
to suo offendisse summum & infini-
tum bonum. Vnde concludet cala-
mitatem præsentem esse uiam ad sem-
piternam miseriam, nisi aliũde succur-
ratur. In hac cogitatione totus homo
contremiscit. Cuius rei imagines mul-
tas offert psalmorum lectio, ex qui-
bus unam pro multis adferam ex
psalmo 38. Vbi Dauid suos dolores
ac pauores ob peccatum describit in
hunc modum. Quoniam sagittæ tuæ

infixæ ſunt mihi, & manus tua pre-
mit me. Non eſt ſanitas in carne mea
à facie iræ tuæ, non eſt pax in oſſi-
bus meis à facie peccatorum meorũ.
Quoniam iniquitates meæ ſuper-
greſſæ ſunt caput meum, & ſicut o-
nus graue grauatæ ſunt ſuper me,
putruerunt & corrupta ſunt uulnera
mea propter inſipientiam meam, de-
preſſus ſum, & curuatus ualde; tota
die contriſtatus ingrediebar. Quoniã
lumbi mei impleti ſunt plaga, & non
eſt ſanitas in carne mea: Reſolutus
ſum & concuſſus ualde, rugiebam á
gemitu cordis mei. Item cor meum
ſenſit palpitationem, derelinquit me
uirtus mea, & lumen oculorum meo-
rum non eſt mecum. Hic Dauid in
ſua perſona pingit affectus & crucia-
tus hominum, qui iuſta lance ſua pec-
cata ponderant. Non enim ut hypo-
critæ & ſecuri æſtimant peccata ſua
proprio ſenſu & iudicio: Sed Dei
potius offenſi maieſtate, peccati tur-
pitudine

pitudine, & pœnis peccato debitis iuxta legis sententiam. Etsi autem huiusmodi motus rari sunt in mundanis hominibus, quales fuerunt in Dauide & Ezechia, tamen necesse est, ut qui affligitur propter certa peccata, tangatur uero dolore ob peccatum sine hypocrisi. Cauendus est hoc loco error papistarum, qui huiusmodi dolorem conceptum propter peccata, mereri ueniam docent. Nam tametsi hic dolor præcedit ueniæ petitionem: tamen nequaquàm est causa propiciationis seu ueniæ. Verum qui in hac ponderatione peccati & miseriæ persistit, & non ultrà progreditur absorbetur desperatione, ut Cain, Saul Iudas, & multi alij.

Tertio in Deo iudicium & misericordiam uenerabitur. Iudicij quidē Dei iustißimi est in omnibus hominibus peccata punire: Misericordiæ uerò punire, non ut perdat, sed ut saluet, modo medicinam non contē-

pserimus: Iudicij est paulatim gradibus pœnarum hominem peccantem castigare, donec ad extremum uenerit. Et quia se medicum animarum profitetur, imitatur quasi peritos medicos, qui in sanando certos gradus medicinæ adhibendæ faciunt. Initiū sumunt à lenioribus. & si parum successerit primus conatus, asperiora remedia uulneri adhibent. Et ut hypocrates ait: Quoscunq; morbos medicamenta non sanant, ferrum sanat: quos ferrum non sanat, ignis sanat: quos uerò ignis non sanat, hos scito incurrabiles esse. Sic Deus scelera hominum, nunc uerbo accusat, si hoc non iuuat, morbis, infamia, carcere domat. Si neq; hoc proficit accendit in animis hominum iudicij ignem, & eos percellit metu æternorum cruciatuum, si neq; hoc pacto cancrum illorum sanauerit, relinquit eos ut incurabiles, & tradit eos in reprobam mentem, ut nec rectum iudicium habeant

beant de rebus, nec ullo dolore, propter cœnum peccatorum in quo uoluuntur, afficiantur. Breuiter Deus punit iudicio, ut miſericordia ſaluet. Hoc eſt quod Eſaias ait: Alienum opus facit, ut faciat ſuum. Id eſt, occidit & mortificat, ut uiuificet & ſaluet. Hoc iudicium, & hanc miſericordiā Dei coniungit Dauid, quoties de ſuis peccatis conqueritur, ut uidere eſt pſalmo 51. Et in alijs multis, & præſertim in pſalmis quos uocant pœnitentiales.

In uerbo Euangelij quærat conſilium & rēmedia. Latro pendens â dextro latere Chriſti, agnoſcit ſuum peccatum & miſeriam, ſentit diaboli mendacium & tyrannidem, iudicium quoq; Dei iuſtum ueneratur. Ita enim ait pendens in cruce, Pro noſtris facinoribus, nos iuſtè patimur, digna factis recipimus. Adhæc miſericordiam Dei prædicat confugiens ad Chriſtum quem intuebatur ma-

dentem ſanguine Chriſti & conſpurcatum ſputis militum: quem tamen agnoſcit medicum & ſaluatorem mũdi, & in quem credens ſanatur á morbo animæ, etſi non liberatur à pœna corporis. Audit tamen hanc dulciſsimam uocem. Hodie mecum eris in paradiſo. Ad eundem modum omnes qui cum latrone inſuis ſupplicijs commeritis ſe ad Chriſtum conuertunt recipiuntur & ſanantur, quantumuis in infinitum rei ſint, & peccata eorum ſuperent numerum arenæ maris, quemadmodum Manaſſes de ſuis peccatis teſtatus eſt. Nam ut miſericordia Dei in Chriſto eſt infinita, & λυτρον immenſi & infiniti precij eſt: Ita medicus Chriſtus qui affirmat ſe ueniſſe, ut ſeruet quod perierat, omnibus ſe offert promiſcuê, omnes uocat ſine diſcrimine ad pœnitentiã. Ita enim ait. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, ego reficiam uos. Hic uocat omnes laborantes

tes & onustos, quantumuis infinitis sceleribus, & nullos excludit, sed omnes admittit ad pœnitentiam, & omnes se curaturum recipit, qui se illi committunt, eiusq; opem cum latrone implorant. Nam primum tollit crucis causam uidelicet peccatum, Cùm homo ad uocem Euangelij pœnitentiam agit, cùm pœnitentis conscientiam aspergit sanguine suo, ac abluit eam à mortuis operibus, simulq; pœnitenti imputat suam iusticiam, ut ea iustus in conspectu Dei appareat, etsi pœnas peccati sui luit coràm mundo. Hic simul afflictionē præsentem mitigat interna consolatione per spiritum suum, & addit robur animi, ut commeritam crucem patienter ferat, quod cùm sit crux præsens quantumuis abominabilis est coram oculis hominum, quantumuis iustissima est pœna, tamen fit sacrificium Deo longè gratissimum, ut uidemus in latrone & Dauide. Latro

plectitur pro suis enormibus facinoribus. Dauid pœnas adulterij & homicidij patitur. Sed & latro suam crucem à cruce sinistri latronis, & Dauid suam crucem á Saulis supplicio separat spiritu contritionis. Et cûm eam cruci Christi, tanquam aræ applicat, consecratur, & fit hostia Deo longè gratissima. de hoc crucis genere uide plura in annotationibus nostris in psalmum 25.

Δοκιμασια est crux non qua punitur certa culpa, sed qua fit probatio & exploratio fidei & constantiæ in confessione. Hæc δοκιμασια fit diuersissimis modis, adeò ut certis generibus facile concludi non possit. Nunc enim aduersis, nunc prosperis, nunc internè, nunc externè fit hæc fidei exploratio. Abraham tentatur exilio, fame, periculo uxoris, dilatione promissi seminis, sterilitate uxoris, mandato mactandi filium unicum Isaach quem suæ uitæ prætulit. Hæc

omnia uidebantur ex diametro pugnare cum illa magnifica promiſsione terræ Canaan, & ſeminis multiplicandi inſtar arenæ maris. Sed quomodo eluctatur Abraham, & fit ſuperior in hiſce grauiſsimis tentationibus? Fide ſola. Hac enim ut DEVM ueracem, ita tam potentem eſſe ut promiſſa præſtare poſſet, ſtatuit. Hac dedit gloriam Deo. Hac occurrit ordini naturæ. Hac prætulit obedientiã erga DEVM uitæ filij. Hac ſe in quauis calamitate ſuſtentauit. Ioſeph tentatur & á ſiniſtris & á dextris. à ſiniſtris quidem fratrum inuidia, exilio, ſeruitute, illecebris adulteræ, carcere &c: A dextris uero dono interpretandi ſomnia, dignitate, fauore regio, eminentia ſupra ſatrapas, & dexteritate in tota gubernatione. Sed rectà pergit nec ad ſiniſtram nec ad dextram declinans, ſola fide perſiſtens immobilis. Iob ſimiliter & in aduerſis & proſperis tentatur, Primũ fœlici

lici rerum ſucceſſu, liberorum copia, opum abundantia, amicorum præſtantia. Deinde ſubitanea morte liberorum, ſpoliatione fortunarum, hulcere peſsimo uermibus ſcatente, uxoris maledicæ petulantia, amicorũ defectione. Hiſce iactatus procellis ſanctiſsimus Iob, tametſi interdum uacillare eſt uiſus, tamen fide ſe erexit, & oppoſuit præſentibus ærumnis uitam illam beatam, & gloriam, quã ſuis promiſit qui mentiri nequit. Scio, inquit, quòd redemptor meus uiuit & in nouiſsimo die reſurgam. Atq; hoc eſt quod Iohannes ait. Quod natum eſt ex Deo uincit mundum, ut ſit teſtimonium (ſicut Bernhardus loquitur) cœleſtis generationis. Hæc exploratio fidei confertur exploratio ni auri. Sapient: 2. Vt aurum igne probatur: Ita homines probantur in fornace afflictionis. Et petrus 1. pet: 1. Per uarias tentationes affecti, ut τὸ δοκιμὸν fidei ueſtræ fiat multo preciosius

ciosius auro, ut enim igni exploratur aurum, an purum sit nec ne: Ita cruce fides exploratur an sit sine scorea hypocriseos.

Quid? an non iudicium Dei est secundum ueritatem? Quæ est iusticia affligere homines sine culpa? Etsi crux interdum sine culpa speciali cōtingit, nunquam tamen fit sine causa. Nam habet hæc crux probationis causas plures, easqȝ grauissimas uidelicet explorationem fidei, excitationem cordis ad inuocandum DEVM, meditationem diuinorum eloquiorū, sensum præsentiæ diuinæ in cruce, contemplationem æternæ beatitudinis, præseruationem à grauioribus malis. Tametsi igitur crux per se est mala, tamen quia sanat & uenena prohibet utilis est, ut autor Epistolæ ad Heb: docet. Nam ut myrrha, tametsi acris & amara est, tamen sanat uulnera, & prohibet putrefactionem: Ita crux sanctorum etsi carni insuauis

est & molesta, tamen nequaquam est excitialis, sed salutaris potius, & ut aquæ quæ erant amarissimæ in Marah, iniecto ligno factæ sunt dulcissimæ, sic nulla non crux sanctis in hac uita fit suauissima si lignum crucis Christi addatur, ceu condimentum. Idem si auferatur amarissimæ fiunt aquæ, nec possunt gustari. Id est, quæuis crux est peracerba, & intolerabilis, nisi cruce Christi ueluti temperetur, exempla plurima huius δοκιμασιας legantur in 11. cap: Epistolæ ad Hebreos.

Μαρτυριόν est crux qua testimonium redditur ueritati doctrinæ Euāgelij, cuius finis est, ut illa tanquam ueritatis Dei sigillo plures inuitentur ad amplectendam religionem Christianam. Augustinus nominis rationem in psalmum 119. Scribens, sic explicat, testimonia græcè martyria nuncupantur quo uerbo iam utimur pro latino. Vnde illos qui propter testimonium Chri-

Christi diuersis passionibus humiliati sunt, & usque ad mortem pro ueritate certarunt, non testes, quamuis latinè utique possemus, sed græcê martyres appellamus. Sunt autem duo modi quibus filij Dei in hoc mundo exercentur, opprobrium & cruciatus. Sapient: cap:2 Contumelia & cruciatu eum examinemus. Et 1. Timoth: 4. In hoc laboramus & persecutionem patimur, & probris afficimur, quia speramus in Deo uiuēte. Quid boni ex martyrio sanctorum proueniat, perpulchrè explicat Theodoretus cùm ait. Vt quondam rubus ille quem uidit Moses, ardore ignis non est absumptus: Ita nec Christianos impiorum bellis petitos tela hostilia consumserunt, quin potius sicut lignatoribus syluam cædentibus multò plures pullulant propagines ā radicibus, quam sunt rami qui inciduntur: Ita nunc quoque pijs quampluribus interfectis multò plures quotidie ad

doctri-

doctrinam Euangelij accedebant, cruorq; cæsorum corporum irrigatio quædam erat, nouis in Ecclesia emergentibus plantulis. Martyr ergo cùm patitur, non solum sibi, ut ait Ambrosius, patitur, sed etiam cuilibet. Sibi enim patitur ad præmium, cuilibet ad exemplum: sibi ad requiem, cuilibet ad sanitatem.

Etsi autem unus timor Dei causa est sufficiens cur martyres adeò forti animo supplicia perferant. (Nam hoc præstare timor Dei debet, ut omnes alios timores contemnamus, exemplo Apostolorum DOMINI qui primum acriter cæsi flagellis non dolent, sed gaudent, non tristantur sed exultãt quòd digni habiti sint pro nomine Iesu contumeliam pati,) tamen ueteres quatuor martyrij causas hoc modo, numerant, Charitas Christi imperat, Fortitudo metum uincit, Fides confirmat animum, patientia sustinet.

Verùm

Verùm ego hæc ordine in martyre requiro. Primum firmam doctrinæ Ecclesiæ noticiam & demonstrationem. Secundum, Viuam in Christum fiduciam. Tertium, Constantem doctrinæ confessionem & defensionem. Quartum, fortitudinem animi in ferenda cruce. Quintum obedientiam seu patientiam sub cruce. Sextũ, Inuictam spem. Septimum, inuocationem Dei, cui unà cum causa animam commendare debet. Quæ omnia in stephano protomartyre cernuntur. Neque enim possunt, ut ait Augustinus, habere martyrum uitam, qui Christianorum non habent uitam, cùm martyrem non faciet pœna sed causa. Non ergo Anabaptistarum & pertinacium hæreticorum pœna est martyrion, sed iustum supplicium Deo & legibus debitum. Quòd autem multi phanatici intrepidè accedant ad supplicia, ideo fit quòd decepti sint à Sathana qui supplicijs eo-

rum erroneas opiniones confirmare molitur in destructionem Ecclesiæ. Quarè rectè causa suscepti martyrij perpendatur, ne præstigijs diabolicis illudamur & fascinemur. Non enim persecutionem pati, non teneri, non flagellari, non includi, non occidi laus est, sed habere causam bonam, hoc laus est. Laus enim est in causæ bonitate, non in penæ acerbitate. Neq; ego uelim quenq; propter conceptam aliquam opinionem non pugnantem cum fundamento se periculo obijcere, præsertim si piorum sententiæ conuenientium in fundamento sunt diuersæ, quæ possunt tamen stare immoto fundamento, id est articulis fidei.

Hic fortè aliquis iudiciorum Dei scrutator quærat, quî fiat quòd Deus iustissimus sinat suos sanctos, quos intimè amat, tam horrendis modis lacerari, tantisq; contumelijs affici & deformari, idq; à Sathana & eius mēbris?

bris? Hic non oculus rationis, sed fidei aperiēdus est: Non sensus carnis, sed sensus spiritus Dei consulendus est, ut ueritatem ipsam clarê cernamus, sciamusq; nihil sanctis Dei accidere absq; prouidentia eius, sub cuius umbraculo teguntur. Fateor equidem diabolo pulchrum esse spectaculum Abelem trucidari à fratre: Danielem obijci leonibus: Iobum spoliari fortunis, & scatere uermibus: Stephanum lapidibus obrui, atq; adeò sanctos omnes cruciatu & probo interfici: Sed fateor quoq; Deo qui preciosam mortem sanctorum suorum testatur, longè pulchrius esse spectaculum. Non quidem in se, sed propter euentum. Vterq; igitur Deus & diabolus uolunt sanctorum supplicia, at non eodem, sed diuersissimo affectu & consilio. Siquidem Deus ex bonitate permittit affligi sanctos suos, Diabolus ex malicia eos persequitur: Deus ut coronentur, diabolus ut cō-

fundantur: Deus ut pater, diabolus ut tyrannus & carnifex: Deus in suã gloriam, diabolus in suam ipsius confusionem: De his causis Augustinus in hunc modum. Vnusquisq; malus apud se habet uoluntatem nocendi, ut autem posit nocere, non habet in sua potestate, ut uelit iam reus est, ut posit occulta dispensatione prouidẽtiæ Dei, in alium permittitur ad pœnam, in alium permittitur ad probationem, in alium permittitur ad coronam. Ad pœnam quomodo permissi sunt ἀλλοφ λοι id est alienigenæ, capere populum Israel quia peccauerunt in DEVM. Ad probationem permissus est diabolus in Iob. Probatus est autem Iob, Confusus est diabolus. Ad coronam uerò permissi sunt persecutores in martyres. Multis proinde modis fœliciores sunt martyres in suis tormentis, quàm potentissimi monarchæ in suis delitijs, opibus, honoribus & uoluptatibus.

bus. Quod etiam teſtatur Auguſtinus cùm ait. Sæculi homines infœliciter fœlices, Martyres fœliciter infœlices erant. Erant enim ad tempus infœlices, ſed æternum beati. Iuxta illud DOMINI dictum. Beati qui perſecutionem patiuntur propter me. Hic euentus martyrum pulcherrima imagine in pſal: 126. deſcribitur. Qui ſeminant in lachrymis, in exultatione metent, euntes eunt, & flentes portant precioſum ſemen, uenientes autem uenient portantes manipulos ſuos. Atq; hinc eſt quòd ſancti Dei martyres mentem & oculos referant non modo ad tempus ſationis, & ad diaboli conſilium, uolentis Eccleſiam Dei fluminibus ſanguineis prorſus obruere, ſed multò magis ad lætiſsimum tempus, quo manipuli cum exultatione colligentur, & ad adorandam prouidentiam Dei uolentis hoc pacto ſuo ſapientiſsimo conſilio ſanctos in hac uita exerceri, ut fiant conformes

Martyru cultu

filio suo & in cruce, & in gloria. Unde sancti Dei martyres in medio cruciatuum se erigunt. Sciunt enim, quẽadmodum scribitur 2. Cor: 4. Quòd leue momentum tribulationis huius adferat pondus æternæ gloriæ: Et quòd, ut est in Epistola ad Heb: cap: 12. Castigatio adferat exercitatis fructum pacificum iusticiæ. Huc illa exhortatio Petri pertinet. Tanquàm communicantes passionibus Christi gaudete, ut & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultãtes. Huius prouidentiæ Dei cogitatione muniamus animos nostros aduersus scandalum crucis, & cogitemus de euentu lætissimo. Videlicet quòd qui in hoc mũdo ferant Christo testimonium sint futuri cum Christo æternum beati.

Quæri præterea potest quo cultu martyres sint colẽdi, præsertim cùm uideamus templa erecta esse quibus martyrum & aliorum sanctorum nomina sunt imposita & festa ordinata in

in ipſorum honorem & cultum? Ad hanc quæſtionem ex Cyrillo calumnias Iuliani refellente, ſic reſpondeo. Sanctos martyres non Deos eſſe dicimus, neq; adorare conſueuimus. Laudamus autem eos ſummis honoribus, quod pro ueritate ſtrenuè certarunt, & fidei ſinceritatem ſeruarunt. Et Auguſtinus, Non ideo proponuntur nobis ſanctorum exempla ut ab eis iuſtificemur, ſed ut eos imitantes ab eorum iuſtificatore nos quoq; iuſtificari ſciamus. Si proinde uel templa eriguntur ſub nominibus martyrum, uel feſta inſtituuntur in ipſorum memoriam, non reprehendo, modò iſta non fiant cultus cauſa, ſed propter retinendam memoriam eorum & commemorandam hiſtoriam, ut alij Deo gratias agant pro illorum conſtantia, & imitentur exempla, ſi quãdo neceſsitas id poſtulare uidebitur. Fabulæ planè & impoſturæ ſunt quæ traduntur à monachis: Martyres in

hora martyrij petijsse â Deo, ut qui-
cunq; suæ passionis memores sunt, &
ieiunijs ac ferijs se colunt, à morbis
certis liberentur. Quibus mendacijs
nihil impudentius dici potest. Nam si
id petijssent sancti martyres blasphe-
mi omnino fuissent in DEVM. Fin-
gunt quoq; papistæ martyres Dei pro-
pter tres causas inuocandos esse. Qua-
rum prima est nostra inopia. Secunda
martyrum gloria. Tertia Dei reue-
rentia. Sed hæ putridæ rationes om-
nes prosternuntur quasi fulmine diui-
no hoc DOMINI dicto, Math: 4.
DOMINVM DEVM tuum ado-
rabis, & ipsum solum coles. Si ergo
inopia te premit, imitare Dauidem
qui ait. Auxilium meum à DOMI-
NO qui fecit cœlum & terram. Nam
hoc est DOMINI dictum. Inuoca
me in die tribulationis. Et ueritas ip-
sa ait. Quicquid petieritis patrem in
nomine meo dabit uobis. Quód au-
tem dicunt gloriam sanctorum inno-
tescere

tescere per inuocationem illorum, dum uidelicet impetramus quod petimus per eorum suffragia, manifesta blasphemia, & contumelia est in filiũ Dei, atq; adeo turpissima idololatria, quam omnes sancti abominantur. Nec magis firmum est quod dicunt reuerentiam erga DEVM postulare ut peccator qui DEVM offenderat non DEVM ipsum compellet sine patrono. quasi uerò non sufficeret patronus illle, quem habemus in cœlo, Iesus Christus iustus. Ita enim Iohannes ait. 1. Ioh: 2. Si quis peccauerit aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse propiciatio est pro peccatis nostris, non pro nostris tantum, sed pro totius mundi. Proinde papistæ & decipiunt, & decipiuntur à Sathana, qui sanctorum cultum inuexit in mundum uidelicet ut officium mediatoris nostri unici Iesu Christi, uel prorsus aboleret, uel saltem obscuraret, ut

ſanctos Dei ignominia afficeret, utq; idololatras ſanctorum cultores ſocios æternorum ſupliciorum haberet. Omiſsis ergò fabulis & præſtigijs diaboli, ſanctorum exempla in omni uirtutis genere imitemur, præparemus nos ad diſcrimina pro ueritate Dei ſubeunda quàm diu ſuper hanc terram militamus. Hunc uerum uſum eſſe memoriæ ſanctorum teſtatur etiã Auguſtinus cum ait: Ad erudiendum Dei populum nullorum eſt utilior forma quàm martyrum: ualidiora ſunt exempla quàm uerba, & plus eſt opere docere quàm uoce.

Quæri etiam ſolet, an liceat cuiquam ſe opponere tyrannis defendentibus idola, præſertim cùm iubeantur Chriſtiani etiam obedire diſcolis? Ita enim petrus ait. Subditi eſtote in omni timore DOMINIS ueſtris, nõ tantum bonis & modeſtis ſed diſcolis & iniquis. Præceptũ hoc apoſtoli quo iubemur obedire etiam diſco-

lis, non ita accipiendum eſt, quòd oporteat nos obedire ipſis contra ſalutem noſtram, ſed tantiſper eſt ijs obtemperandum, donec præcipiunt aut ea quæ honeſta ſunt, aut ea certe quę licet iniqua ſunt, non tamen reddunt nos impios, ſed afflictos tantũ. Ideo Policarpus ait. Magiſtratui tribuendus eſt honor qui non eſt religioni cõtrarius. Si ergo præcipit ut contra religionem facias. Reſponde cum petro. Magis eſt obtemperandum Deo quàm hominibus. Siquidẽ ideò obtẽperamus Magiſtratui, quia Deus hoc præcipit. Quarè ſi quid mandat quod Deus prohibuit, mandato ſuperioris nempe Dei excuſantur, & liberantur ab obligatione inferioris, nempe hominis quantumuis potentis. Polycarpus

Verùm hic ſciendum eſt quòd duplex ſit modus opponendi ſe tyrannis. Vnus cùm ſubditi impia decreta detrectant, ut tres illi uiri apud Danielem adorare ſtatuã tyranni recuſarunt

An subditi possint religionis causa se magistratui opponere

runt, & potius uoluerunt in ardentem fornacem mitti quàm impio decreto obedire. Nam hoc mandatum Dei, Fugite idola, abligat omnes homines cuiuscunque fuerint status aut ordinis. Alter modus opponendi se tyrannis est cùm subditi ad arma confugiunt, quibus iniusta decreta a se depellunt.

Hic quæritur num subditis religionis defendendæ gratia, liceat se opponere magistratui, & armis impia decreta prohibere? Hic destinguo inter subditos qui sunt sub supremo aliquo capite, siue rege siue imperatore, siue quauis monarcha. Alij enim sunt subditi simpliciter. Alij sunt magistratus proximi à summo magistratu, qui uocantur populares magistratus, quales olim Ephori apud Lacedemones, Demarchæ apud Athenienses, & apud Romanos tribuni plebis, Hodiè septemuiri electores in Romano imperio, senatores in regnis

nis ſupremi, & regibus proximi. Hi quia ſunt ordinati à Deo, Primùm ut ſint cuſtodes primæ & ſecundæ tabulæ, quantum quidem ad hæc duo attinet, ut maneat ueræ doctrinæ profeſsio, & ut ſeruetur honeſta diſciplina: Deinde ut moderentur & refrenent, ſi res poſtulat, monarcharum & regum libidinem ſtatuentiũ aliquid contra leges & religionem, poſſunt & debent primum conſilijs, quantum quidem fieri poteſt, opponere ſe tyrannis, & ſua ſapientia impedire illorum ſtultos conatus. Verùm ſi conſilijs ſapientibus nihil effecerint, ſed magis irritauerint tyrannos, debent armis tueri pios ſubditos, & idola tollere, & ueram religionem ipſis reſtituere, quod ſi non fecerint fraudulenter faciunt opus ſuum. Et tametſi Eccleſia non propagatur armis, tamẽ externa uis quæ fit contra ueram religionem à tyrannis, poteſt per magiſtratum qui eſt medius inter ſum-

mum caput, & priuatos homines, armis repelli. Id quod & natura dictat, & ratio officij popularis magiſtratus poſtulat, & exempla ſanctorum cōprobant. Sit igitur dictum DOMINI magiſtratui & moderatori ſupremi capitis in conſpectu. Reddite quæ ſunt Cœſaris Cœſari, & quæ ſunt Dei Deo.

ET FONTEM FODIT: Hoc quartum deſcriptionis membrū doctorum Eccleſiæ, allegorica pictura eſt officij miniſtrorum uerbi. Hæc dulciſsima allegoria de pluribus rebus nos admonet. Primum enim nos mittit ad ipſum fontem, nempè DEVM ipſum. Dicitur autem Deus fons, & quòd à ſeipſo omne bonum habeat, & quòd inde communicet creaturis abſq; omni iactura ſua. Nā Deus miniſtrat omnibus, nullis egēs, nihilq; à quoquam recipiens. De hoc fonte loquitur pſalmus. Sitiuit ad

DEVM fontem uiuum anima mea. Et Ieremiæ 2. Duo mala fecit populus meus. Me dereliquerunt fontē aquæ uiuæ, & fecerunt sibi cisternas dissipatas quæ continere non ualent aquas. Et DOMINVS in Euangelio se fontem uocat. Aqua autem manās ex hoc fonte, est & ipsa donatio spiritus sancti: Vnde Propheta: Effundam de spiritu meo super omnem carnem: & ipsa doctrina Euangelica seu promissio Christi. hæ uerè salutares aquæ sunt, quibus animæ æstuantes & afflictæ conscientiæ refrigerantur. Est autem doctrina illa non inflans sed spiritualis, & cor ipsum simul refrigerans à cupiditatibus sæculi, & inflammans amore Dei. Has salutares aquas Petrus uerba uitæ æternæ uocat cùm ait. DOMINE ad quem ibimus, uerba uitæ æternæ habes. Vnde Christus in Apocalypsi: Ego sitienti dabo de fonte aquæ uiuæ gratis. Vt autem hæc aqua uiua offertur

tur per Euangelij prædicationem: Ita fide hauritur & sumitur iuxta illud DOMINI dictum Iohan: 6. Qui credit in me non sitiet in æternum. Huc illud Esaiæ dictũ pertinet: haurietis aquas cum gaudio de fontibus saluatoris, & dicetis in die illa. Confitemini DOMINO & inuocate nomen eius. Deinde significat homines planè esse immundos & siccos nisi irrigantur aquis huius fontis & potantur. Quia nemo, ut ait Bernhardus, mundus est à sorde, necessarius est omnibus fons misericordiæ, & pari uoto ad hunc fontem Noë, Daniel, & Iob, properare debent. Et DOMINVS, Iohan: 4: Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. De hac aqua prædixit & Zacharias cap: 14. Et erit in die illa exibunt aquæ uiuæ de Ierusalem, hoc est doctrinæ Euangelicæ sermo qui cùm profectus sit ex Iudæa & Ierusalem, disseminatus est postea in omnem terram.

Ter-

Tertio auocat nos à lacunis & cisternis quæ uel aquam nullam habent, uel si habent est lutosa & imműda, atq; adeo uenenis infecta. Hoc est, auocat nos ab humanis & diabolicis doctrinis, quæ suo ueneno haurientes enecant.

Porro Dauid in hac allegorica pictura respicit ad typum ministerij Euangelij, quæ proponitur Genes: 2. Vbi fons dicitur ascendisse de loco uoluptatis, & irrigasse uniuersam superficiem terræ. Christus DOMINVS uiuus ille fons sepultus est in terra, sed ascendit de corde terræ uiuus & fons uitæ ut omnem terræ superficiem irrigaret id est omnes qui habitant super terram aquis dulcissimis sui Euangelij recrearet, ut non sitiant in æternum. Deinde respexit ad fontem illum aquæ, qui fluxit de durissima petra, & sequebatur populum. Quæ petra ut Apostolus docet typus erat Christi. cuius aquæ adum-

brabant dulcissimũ Euangelij liquorem. Tertio respicit ad conditionem hominum sui sæculi qui remotius habitabant à Ierusalem. Hi enim per ualles siccas proficiscebãtur Ierusalẽ in summis festis, & in itinere magno cum labore foderunt terram, ut aquam inuenirent sedandæ siti. Quarè uidebat Dauid per spiritum significari maximum laborem ministrorum qui non sine maximis molestijs & persecutionibus haurirent aquas de fontibus salutis, quibus sitientes salutem refocillarent.

CERTE BENEDICTIONIBVS CORONABITVR DOCTOR.

7. PERGVNT DE VICTORIA IN VICTORIAM.

Hoc quartum descriptionis membrum continet promissionem benedictionis doctorum Ecclesiæ, & suc-

ſucceſſus in miniſterio. Promiſsio hæc ut doctrinam uberrimam, ita conſolationem dulciſsimam continet. Doctrina eſt quòd miniſterium uerbi futurum ſit efficax. De hac efficatia uerbi loquitur Eſaias cap. 55. cùm ait: Quemad: deſcendit imber & nix de cœlo, & illuc non ultra reuertitur, ſed inebriat terram, & concipere eam facit & germinare, & dat ſemen ſerenti & panem comedenti: Sic erit uerbum meum, quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me uacuum, ſed faciet quæcunque uolui, proſperabitur in ijs ad quos miſi illud, Quaſi dicat. Verbum promiſſionis quod ex meo mandato prædicabitis ſemper efficax erit. Vt enim pluuiæ quæ meo iuſſu terram irrigāt, & fœcundam faciunt, ut ex paucis ſeminibus tantam meſſem agricolæ colligant, ut non ſolum inde cum ſua familia uiuant, uerum etiam ſemen in ſequentem annum habeant: Ita & ſe-

men uerbi mei efficax erit, & prosperabitur, ut copiosissimum fructum seminatores uerbi referant. Deinde cũ addit PERGVNT DE VICTORIA IN VICTORIAM Significat doctores Ecclesiæ habituros qui ipsis aduersabuntur, quibus tamen superiores erunt uirtute Dei, qua sunt armati. Porro hostes cum quibus cõfligunt milites Ecclesiæ hoc est præcones uerbi, sunt diabolus, & eius satellites, tyranni, sophistæ, hypocritæ, & Epicurei. aduersus hos hostes prodeunt in certamen ministri Euangelij armis spiritualibus armati. De quibus armis suprà diximus. Diabolus insidiatur doctrinæ & uitæ ministrorum uerbi, ut uel altero uel utroq; modo nos euertat. Contra hunc hostem pugnandum erit sinceritate doctrinæ, innocentia uitæ, & ardenti inuocatione DOMINI Zebaoth. Subditi, ait Iacobus, Deo: Resistite diabolo, & fugiet à uobis. Vt autem

ſubditus eſt Deo qui ipſius uerbo credit, & iuxta uerbum uiuit: ita diabolo reſiſtit uerbum & uitam inuadenti qui retinet ſinceritatem doctrinæ, uiuit innocenter & ardenter DEVM inuocat. Verùm cum hoc illi non ſuccedit, hoc eſt, ſi nec doctrinam nec uitam corrupere poteſt, fugit & ſe uictum agnoſcit. Et quia potentior multo eſt homine, promiſsio hæc imo cordi infigenda eſt. Et fugiet â uobis. Id eſt, nihil uobis nocebit, non euertet uos ſuis technis, donec in fide manſeritis fundati. Fides enim uictoria mundi eſt, id eſt, diaboli & omnium ſatellitum eius. Verum quia irreconciliabile eſt bellum inter Sathanam & Christi Eccleſiam, omnium maximê armatos nos eſſe oportet, quando uidetur fugiſſe. Non enim fugit quaſi deſperabundus de pugna ſed ut alia uia in pugnam ex inſidijs redeat inſtructior. Nam ut eſt uafer & callidus, atque multorum annorum

experientia doctus: Ita nunc hac, nũc illa uia ministros Euangelij adoritur, & sæpe magnam cladem facit, ut uidere est in hæreticis omnium temporum, inter quos fuere multi uiri doctissimi & pij, sed retibus Sathanæ & argumentis rationis cœcæ irritati & excœcati occubuerunt. Quare fortiter milites Dei, & duces Ecclesiæ Christi stabunt in acie aduersus diabolum, sub uexillo Christi, retinendo fidem & bonam conscientiam per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu, & in ipso uigilantes omni sedulitate, ut ipsis detur sermo in apertione oris cum fiducia, ut notum faciant mysterium Dei pro quo legatione funguntur.

Tyrranni hostes doctrinæ tametsi ministros Euãgelij rabiosè persequuntur, & multos iugulant & è medio tollunt: Tamen non tam uincunt quám uincuntur. Nam ut poti-
or pars

or pars eorum, uidelicet animus tur-
pibus affectibus succumbit uictus:
Ita animæ sanctorum in medijs cru-
ciatibus triumphant exultantes. Si-
quidem & constanti gloriæ propositæ
expectatione se consolantur, & mi-
seram ruinam tyrannorum se perse-
quentium oculo fidei intuentur. De
qua ruina Dauid psalmo 52. Sic ca-
nit. Deus destruet te in æternum,
cōteret te & euellet te de tabernaculo,
& radicem tuam de terra uiuentium.
Videbunt iusti & timebunt, & super
eum ridebunt. Ecce homo qui non
posuit DEVM fortitudinem suam,
sed sperauit in multitudine diuitiarum
suarum, & præualuit in iniquitate
sua. Ego autem sicut florens in domo
Dei speraui in misericordia Dei in æ-
ternum, & in seculum seculi. Nero
igitur iugulans Paulum Apostolum
miserrimè superatur à Sathana, cuius
instinctu Apostolum persequitur &
occidit: Sed Paulus benedictionibus

Quæstio de fuga

coronatur, & pergit de uictoria in uictoriam. Nam non solum corona iusticiæ à iusto iudice donatur, uerumetiam sanguis ipsius fit tanquam irrigatio quædam agri Dominici, unde magis magisq; Ecclesiæ plantulæ germinant.

Verùm hic quæstio de fuga se offert. Num tempore persecutionis liceat pijs doctoribus Ecclesiæ fuga sibi consulere, ut euadant manus tyrannorum, præsertim cùm contraria in speciem & dicta & exempla in scripturis occurant? Dicta hæc in speciem pugnant. Si persecuti uos fuerint in una ciuitate, fugite in aliam. Et, mercenarius fugit cùm uidit lupũ uenientem. Exempla. Christus fugit in Egyptum. Paulus demissus per corbem fugit persequentium manus. Contrà uerò & Christus & Paulus, atq; adeo infiniti martyres & doctores Ecclesiæ se sponte in manus persequentium tradiderunt. Horum

dictoru

dictorum & exemplorum ἀντιλογία facilè reconciliatur consideratis causis. Qui fugiendo quærit quæ sua sunt, & non quæ sunt Iesu Christi, in culpa est. Contrà uerò qui fugiendo quærit quæ Christi sunt, & n onquæ sunt sua, extra culpam est. Vnde Augustinus. Seruus Dei non peccat si secesserit in alium locum uidens furorem persequentium se, aut quærentium in malum animam suam, modo oues pastori in cœlo sedenti orationibus commendat, se autem in utilitatem eorum fugiendo seruat. At his contrarium uidetur præceptum DOMINI. Nolite, inquit, timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Iam autem quid quæso aliud est fuga quàm animi timor? Si ergo prohibetur timòr, prohibetur & fuga. Respondeo. Comprehensus á tyranno debes contemnere mortem iuxta præceptum DOMINI. Nolite timere eos qui

occidunt corpus. Non comprehensus debes fugere persequentem, non tam tui quàm ouium causa, modo fuga tua non sit ouium proditio. Persecutorem enim qui prouocat facit: corrigit qui declinat. Quarè hæc Augustini destinctio libro Epistolarum Epistola 180. tenenda est. Premente persecutione fugiendũ est Christi ministris, quãdo ibi aut plebs Christi nõ fuerit cui ministetur aut etiã fuerit & potest impleri per alios necessariũ ministerium, quibus non est eadẽ fugiendi causa. Cùm autẽ plebs manet, & ministri omnes fugiunt, ministeriũq; subtrahitur, quid erit nisi mercenariorũ fuga damnabilis, quibus non est cura de ouibus? Verum si tyranni persequuntur promiscuè omnes ministros Euangelij, & parcunt plebi, quid tum faciendum erit? Ad hanc quæstionem respondet Augustinus, quòd facta precatione sorte segregentur qui fugiant quiq; remaneant. Nam

hac ratione conſulitur Eccleſiæ præſenti, & in futurum illi proſpicitur, ut non ſemel trucidatis Eccleſiæ doctoribus ipſa deſtituatur miniſterio.

Sophiſtæ & ſycophantæ ſapientia huius mundi inflati doctoribus Eccleſiæ aſtutiſsimè inſidiantur. Horum ſcopus eſt ut fontibus Iſrael uel obrutis, uel turbatis, hoc eſt, ut doctrina cœleſti uel prorſus abolita, uel humanis & diabolicis doctrinis deprauata, Eccleſia cuius uita eſt puritas uerbi Dei, opprimatur. Horum ars ſophiſtica rectè confertur moroſæ fœminæ, quam qui cohibet uentos cohibet, & oleum manu retinere conatur, ut Solomon ait. Eſt enim ſophiſtica infinita. Vnde fit ut qui uelit omnia ſophiſmata refutare, perinde faciat ac ſi uentos reti capere uelit. Quid ergo faciendum? quomodo aduerſus ſophiſtas pugnandū? paſtores Ecleſiæ qui in hac lucta uictoriā quærunt, debent ante omnia firma

testimonia & perspicua de singulis doctrinæ capitibus tenere, á quibus se non sinent abduci ulla sophistica, quibus multum profuerit si in uera dialectica rectè instituti fuerint. Secundo debent ardenti precatione à Deo precari, ut ipse suo uerbo uirtutem aduersus sophisticen largiri dignetur, ne ueritas antiqui serpentis spiris implicita suffocetur, id est, ne sophistica uel prorsus euertatur, uel saltem deprauetur. Tertio improprias loquendi formas, & Ecclesiæ inusitatas, quas Paulus καινοφωνίας uocat, uitabunt, contenti simplicitate orationis quam ueritas amat. Quarto si ita instructi non possunt tamen ad omnia sophismata respondere acutè, sint contenti simplicitate doctrinæ quæ exprimitur claris dictis, & consentientibus scripturæ testimonijs cõfirmatur. Hoc modo instructi ministri Euangelij non difficillimè reportabunt uictoriam aduersus lubrici serpentis

pentis calliditatem. Cuius rei pulcherrimum exemplum ex Ecclesiasticæ historiæ libro 13. adſcribã ſecutus uſitatam uerſionem. Quantam (inquit) habeat uirtutem fidei ſimplicitas etiam ex his quæ inibi geſta referuntur agnoſcimus. etenim cùm pro ſtudio religioſi imperatoris ex omni terra ſacerdotes Dei coiſſent, opinione commoti philoſophi quoq; & dialectici ualde nobiles & opulentiſsimi conuenerunt, in quibus quidam inſignis in arte dialectica per dies ſingulos conflictus ſummi certaminis cum Epiſcopis noſtris, uiris in dialectica nõ improbabiliter eruditis, mouebat. Et fiebat ingens ſpectaculum conuenientibus ad audiendum doctis, & literatis uiris, nec tamen ullo genere Philoſophus concludi à quoquam poterat aut conſtringi, tanta enim dicendi arte obiectis quæſtionibus occurebat, ut ubi m. xime uideretur aſtrictus, uelut anguis lu-

bricus laberetur, ſed ut oſtenderet Deus, quod non in ſermone regnum Dei, ſed in uirtute conſiſtit, quidam ex confeſſoribus ſimplicisſimæ naturæ, & nihil aliud ſciens quam Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum, inter cœteros auditores Epiſcopus aderat. Qui cum uidiſſet philoſophum inſultantem noſtris, & calliditate ſe diſputationis arte iactantem, poſcit ab omnibus, locũ. Ait ſe uelle paucis cũ philoſopho iſto colloqui. Tum uerò noſtri qui ſimplicitatem uiri & imperitiam ſermonis nouerant, pauere & ueluti pudorem quendam pati cœperunt, ne fortè apud calidos homines riſui exponeretur ſancta ſimplicitas, perſtitit tamẽ ſenior, & hinc mouit ſermonis exordiũ. In nomine, inquit Ieſu Chriſti Philoſophe audi quæ uera ſunt. Deus unus eſt, qui fecit cœlũ & terram, quiq; hominiquem de terræ limo formauerat ſpiritum dedit, uniuerſa quæ uidẽtur & non uidentur

uirtute Verbi sui creauit, & spiritus sui sanctificatione firmauit: Hoc uerbum ac sapientia quem nos filium dicimus humanos miseratus errores ex uirgine nascitur, Et per passionē mortis à perpetua nos morte liberauit, Ac resurrectione sua æternam nobis contulit uitam, quem & expectamus iudicem omnium quæ gerimus esse uenturum. Credis hoc ita esse philosohe? At ille uelut si nunquam ullum sermonem contradicendi didicisset, ita obstupefactus uirtute dictorum mutus ad omnia hoc solum potuit respondere, ita sibi uideri, nec aliud uerum esse quam quod dixerat: Tum senior. Si hæc, inquit, ita esse credis, surge & sequere me ad Demonicum, & huius fidei signaculum suscipe. Et philosophus conuersus ad discipulos suos & ad eos qui audiendi gratia conuenerant. Audite, inquit, O eruditi uiri, donec uerbis mecum res gesta est, uerba uerbis
oppoſui,

opposui, & quæ dicebantur dicendi arte subuerti, ubi uerò pro uerbis uirtus processit ex ore dicentis, non potuerunt resistere uerba uirtuti, nec homo aduersari potuit Deo. Et ideo si quis uestrum potuit in his quæ dicta sunt sentire quæ sensi, credat Christo, & sequatur hunc senem in quo locutus est Deus: Hæc historia pulchrè docet quibus armis uictoria aduersus sophistas acquiri poterit, nempe certa fundamenti doctrinæ persuasione seu demonstratione, simplicitate orationis, & ardenti uoto, ut Deus suo uerbo robur tribuat, acsi ipse illud suo sanctissimo ore proferret.

Vt hypocritæ fabularum actores personati non agnoscuntur esse qui sunt, sed alienam personam induunt & representãt, seu, ut Augustinus loquitur, qui tegunt sub persona quod sunt, & ostentant in persona quod non sunt: Ita scriptura transſlato uocabulo

Hypocrite

cabulo propter ſimilitudinem eos hypocritas uocat qui externis geſtibus & factis pro ſanctis ſe uenditant, cùm interim animus eorum ſit profanus & impius. Hoc eſt cùm externus homo ouis placida apparet, cùm internus ſit lupus rapax. Hac enim imagine Chriſtus hypocritas doctores depinxit Math: 7. Hinc hypocriſis externa pietatis ſimulatio ſub animo profano & impio. Duplex proinde eſt iniquitas in hypocriſi, uidelicet Impietas & mendacium, quarè etiam dupliciter damnantur, uidelicet ut impij aduerſus DEVM, & mẽdaces coram hominibus. Conuenit proinde rectiſsimè dictũ illud Ariſtotelis de Senocrate in hypocritas. χεῖρες μὲν ἁγναί, φρὴν δὲ ἔχει μιάσματα. Hi quia non hoſtes ſed ciues, non inimici ſed amici, non extranei ſed domeſtici Eccleſiæ haberi uolunt, imperitiores & minus cautos citius obruunt quàm aperti hoſtes. Veriſsimè e-

nim dicitur. Tuta frequensq; uia est per amici fallere nomen. Quantum autem damni hypocritæ Ecclesiæ intulerint omnibus temporibus historiæ Ecclesiæ abundè docent. Nam cùm pugnant externa superstitione, & cæremonijs, quibus maxima mouetur imperita plebecula, & cùm superstionem suam palleant ieiunijs, orationibus prolixis, eleēmosynis, & ficta faciei tristicia, doctrinam iustificationis gratuitæ inuadunt, eamq; ueluti fascinis quibusdam obscurare uolunt, ut uidere est in omnium monachorum sectis. At huic hypocrisi opponenda est prudens simplicitas, quæ constat ueri cognitione, amore boni, & pia actione. Deinde quantum fieri potest detrahenda est docēdo hypocritis larua, ut lupus, quem tegunt, appareat, ut sordes conspiciantur, ut fraus detegatur. Deniq; ut impietas interna prodatur, quò discant omnes non in externis ritibus,

non in cæremonijs, non in fucata facie ſed in animi uera pietate ſitum eſſe regnum Dei.

Epicuræi quoq; inſultant doctrinæ Eccleſiæ eamq; perſequuntur, uoluptates, diuitias, & gloriam mundi uoluntati Dei, cœleſtibus opibus, & æternæ ſanctorum gloriæ præferentes. Obijciunt Eccleſiæ crucis Chriſti ſcandalum: obijciunt paucitatem uerè credentium Euangelio: Obijciunt ſplendorem regni pontificij: obijciunt ſapientiam aduerſariorum: obijciunt hæreſes & ſchiſmata, quibus dilaceratur Eccleſia. Sed horum ſannas facilè contemnit is qui rectê didicit Ieſum Chriſtum, & qui beatitudinem hominis non metitur doloſa humanæ ſapientiæ menſura, ſed ueritate doctrinæ cœleſtis, & euentu ſeu exitu utrorumq;, hoc eſt, piorum & impiorum. De quo euentu legantur pſalmi 37. & 73.

Quoniam cum his aduerſarijs con-

congrediuntur Ecclesiæ doctores, quorum munitiones armis spiritualibus demoliuntur, & frangunt uires aduersariorum, dicuntur pergere de uictoria in uictoriam.

Porro ex doctrina de qua nunc dictum est concluditur consolatio dulcissima, qna se erigant ministri uerbi in conflictu cum enumeratis hostibus. Primum enim se ex eo consolabuntur, quòd non suam sed Dei causam agant. Secundo, quòd non carnalibus armis, sed cœlestibus muniti in certamen prodeant. Tertio, quód habeant præsentem regem seu ducem sub quo militant, uidelicet Christum ipsum qui uictor est totius regni tenebrarum. Quarto respiciant ad coronam iusticiæ ipsis propositam ab Agonothete Christo immarcescibilem. Quinto, quòd pugnæ catastrophe sit futura lætissima & periucunda, in qua Deus ipse se præsentē exhibebit, de qua re sequitur in descriptione.

tione. VT APPAREAT DEVS IN ZION.

Hoc ſextum & poſtremum deſcriptionis præſentis membrum continet cauſam finalem uictoriæ militum Eccleſiæ, uidelicet ut Deus ſuæ Eccleſiæ defenſor & cuſtos præſens agnoſcatur iuxta promiſsionem. Non præualebunt aduerſus eam portæ inferorum, huc precatio illa pertinet quæ eſt in pſalmo 115. Non nobis DOMINE non nobis, ſed nomini tuo da gloriam, ſuper miſericordia tua & ueritate. Quarè dicent gentes ubi eſt Deus eorum? Ac ſi dicat. Iſtam blaſphemiam hominum negantium te habere curam Eccleſiæ tuæ reprime, ædito teſtimonio præſentiæ tuæ in Eccleſia: Etſi autem Deus ſuam præſentiam in toto mundo teſtatur prouidentia, gubernatione, & conſeruatione naturæ rerum, tamen peculiaribus quibuſdam modis ſe præſentem in Eccleſia, & in ſingulis ſanctis exhi-

bet, uidelicet conseruationem mini- sterij uerbi & sacramentorum, habi- tatione in sanctis per fidem, consolatio- ne interna, defensione miraculosa ad- uersus furores diabolorum & homi- num, de hac præsentia testantur se- quentia testimonia nu: 14. At audi- ent Egyptij quòd eduxeris in uirtu- te tua populum istum de medio eorum dicentque habitatori terræ huius, & quód tu DOMINE oculo ad oculum uisus sis. Iosue 3. Scietis quòd DOMNVS Deus uiuẽs in medio ue- stri sit. 1. Reg: 17. Vt sciant omnes qui sunt in terra quòd sit Deus in Israel. Tobiæ 8. ut cognoscat uniuer- sitas gentium quòd tu es solus Deus in uniuersa terra. Esaiæ 37. Et nunc DOMINE Deus noster salua nos de manu Synacherib, ut cognoscant omnia regna terræ quod tu solus sis DOMINVS. Hæc præsentia Dei in Ecclesia duplicem finem propositũ habet. Quorum unus ad domesticos

Ecclesiæ: Alter ad extraneos & prophanos pertinet. Quantum autem ad pios seu domesticos fidei attinet, hic finis est præsentiæ Dei in Ecclesia uidelicet ut pij confirmentur in fide, ut gratias agant Deo sub cuius umbraculo securi sunt, nt uiuant in timore Dei in cuius conspectu ambulant, ut sub cruce DEVM quem habent præsentem inuocent, ut per patientiam expectent uictoriã aduersus diabolum & mundum. Hinc illa fiduciæ plena consolatio Numeri 14. DOMINVS nobiscum est, nolite metuere. Quantum autem ad extraneos & prophanos spectat hic finis est præsentiæ Dei in Ecclesia, ut se uel adiungant ueræ Ecclesiæ per pœnitentiam, abnegata omni profanitate & impietate: Vel si hoc non fecerint, ut habeant proprias conscientias testes suæ iustissimæ condemnationis. Nam futurum est tandem ut iuxta psalmi dictum, Erubescant &

conturbentur in seculum seculi, & confundantur & pereant, & cognoscant quòd nomen tibi DOMINVS, quodq; solus sis altissimus super omnem terram, & ut alius psalmus habet. Destruet te in finem & euellet te & migrare te faciet de tabernaculo tuo, & radicē tuam de terra uiuentium detrahet, uidebunt iusti, & ridebunt dicentes. Ecce homo qui nō posuit DEVM adiutorē suū, sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum, & præualuit in uanitate sua. Nullū igitur excogitari potest malū pestilentius aut exitialius quám per peccatum a Deo separari, à perenni omnium bonorum fonte ad perniciosissimam conuerti malorum camerinam, à dulcissima uita in acerbissimam mortem, deniq; à uera beatitudine ad sempiternam miseriam.

TERTIA PARS.

TErtia pars psalmi precatio est in qua petit Dauid defensionem Ecclesiæ, & absoluitur hæc pars 8. 9. 10. & 11. uersibus, & constat propositione & confirmatione de quibus ordine dicemus.

8. DOMINE DEVS ZEBAOTH EXAVDI ORATIONEM MEAM, AVRIBVS PERCIPE Deus Iacob.

Hæc precationis propositio duabus rationibus fulcitur, quarum prior præcedit, altera sequitur propositionem. Non enim solent petitiones simpliciter & nudè proponi, sed sæpius uestiuntur argumentis suasorijs, sæpe epithetis rei quæ petitur appositis ornantur, ut magis moueant. Prior ratio seu compellatio continetur hisce uerbis: DOMINE Deus Zebaoth: Et sumitur à facultate, quasi dicat: Cùm tu sis DOMINVS ille

Zebaoth omnipotens cui nihil poteſt reſiſtere, ſed omnia tuo cedunt imperio, facillimum tibi fuerit Eccleſiam tuam aduerſus omnis generis hoſtes conſeruare & tueri. Quarè rogo ut hanc tuam potentiam exeras in Eccleſiæ defenſione aduerſus rabiem diabolorum & hominum, qui partim ex inſidijs, partim aperto marte Eccleſiam tuam aggrediuntur. Poſterior ratio qua ueſtitur & fulcitur petitio hæc eſt, Deus Iacob. Hæc ratio à uoluntate Dei erga Eccleſiam ſumitur. Nam cùm Iacob meminit, reſpicit ad promiſsionem factam Iacob nepoti Abrahæ & ſemini eius, id eſt, omnibus qui fide promiſsionis recipiuntur in familiam Iacob, hoc eſt, in Eccleſiam. Eſt autem promiſsio facta Iacob fundata in benedicto ſemine Ieſu Chriſto, quarè perinde eſt ac ſi dixiſſet. Auribus percipe orationẽ meam propter DOMINVM mediatorem noſtrum Ieſum Chriſtum has du-

as causas in omni inuocatione nostra intueamur, quarum prior docet quód Deus possit præstare quæ petimus, Altera quód uelit, idq; propter promissionem paternam. Has ipsas causas coniungit DOMINVS in forma præcandi quam suis commẽdat discipulis, cùm ait: Precantes dicite. Pater noster qui es in cœlis. Nam cùm dicitur, Pater noster, significatur paterna Dei uoluntas erga filios suos, hoc est credentes omnes. Cum uero additur. Qui es in cœlis, indicatur Maiestas diuina & potentia qua potest quicquid uult. Vult autem omnia quæ promisit. Promissio enim uoluntaria est & gratuita. Ex his præterea duo colliguntur. Primùm quod soli illi rectè & efficaciter orare possunt, qui habent promissionem, hoc est, qui credunt. Deinde quód orationis uis non ex dignitate hominis pendeat, sed ex bonitate Dei promittentis se exauditurum inuocantes ex fide pro-

missio-

miſsionis: De DOMINO Zebaoth, de pugna ipſius, exercitibus, & triumphis, uide quæ annotauimus in primum huius pſalmi uerſum.

9 PROTECTOR NOSTER aſpice Deus & reſpice in faciem Chriſti tui.

PEtitionis repetitio eſt ſimiliter ueſtita duabus rationibus, quarum prior continet utramq; ſuperiorem, eſt enim & á potentia & uolũtate Dei ſumpta. Nam cùm dicit, Protector ſeu clypee noſter, & potentiam qua poteſt, & uoluntatem qua uult Deus iuuare inſinuat. Cùm autem addit, reſpice in faciem Chriſti tui: Ratio ſimiliter à uirtute promiſſionis ſumitur. Nam cùm Deus Dauidem in regem ſui populi ungeret, ſimul promiſit ipſi auxilium quoties e ex fide inuocaret. Vnde in pſalmo 32. Tu es refugium meum in tribulatione.

ne. Conserua me ut seruatus laudem te. huiusmodi sunt dicta plurima in psalmis.

Porro hæc ratio rectè accommodatur cuilibet pio in sua legitima uocatione. Nam ut Dauid fuit diuinitus uocatus ad regnum, Atq; ideo petit á Deo defensionem ut suam ordinationem tueatur: Ita quilibet legitimè uocatus ad quamuis functionem siue politicam siue Ecclesiasticam, statuet diuinitus uocationem factam esse, atq; ideo DEVM uelle suam ordinationem tueri, & inuocantes ex fide exaudire. Hac consolatione carent qui functiones quaslibet inuadunt per fraudem sine legitima uocatione.

10. QVIA MELIOR EST Dies una in atrijs tuis super millia. Elegi abiectus esse in domo tua magis quàm habitare in tabernaculis impiorum.

Ratio

RAtio propositionis proximæ, respice in faciem Christi tui, hoc est, fac ut ego qui á te sum in regem creatus restituar dignitati meæ regię. Etsi autem possem in hoc meo exilio fauorem uicinorum regum mihi conciliare, ac cum illis habitare & suauiter uiuere: tamen pluris facio Ecclesiam Dei, ubi uerbum Dei sonat, & iuxta uerbum Dei fiunt preces & sacrificia, quam pallatia regum: Atqꝫ ita omnino affectus sum quòd malim infimum & uilissimum ministerium in Ecclesia Dei obire quàm florere opibus, potentia, honoribus, & uoluptatibus extra Ecclesiam in palatijs impiorum regum, qui DEVM Israelis non agnoscunt & inuocant. Hic proinde locus docet quantum sit decus esse ciuem Ecclesiæ Dei, adeòut potius uilissima functio in Ecclesia Dei sit expetenda, quàm summa gloria regum & principum mundi, qui extra familiam Dei uel seruiunt idolis,

lis, uel prorſus ſunt cyclopes, nullũ numem præter uentrem agnoſcentes. Sed unde hic affectus in ſanctiſsimo rege Dauide? Ratio huius affectus non cernitur oculis corporeis ſed fidei tantum, nec diſcitur in aulis & palatijs regum mundi, ſed in ſanctuario Dei, ut ipſe Dauid teſtatur cùm inquit. Cogitabam ut ſcirem, hoc ſcilicet (cur Eccleſia premitur cruce & impij florent,) ſed difficile erat in oculis meis donec irem in ſanctuarium Dei & animaduerterem in nouiſsima eorum. Siquidem in lubrico poſuiſti eos, & deieciſti eos in interitũ. Quomodo facti ſunt in deſolationẽ? Quàm ſubito defecerunt? Perierunt propter iniquitatem ſuam, ſed ego ſemper tecum, tenuiſti manum dexteram meam, & in conſilio tuo deduxiſti me, & cum gloria ſuſcepiſti me. Dauid igitur oculis fidei non ſolum intuetur gloriam Eccleſiæ, & futuram beatitudinem ciuium Eccleſiæ, uerumetiam

am cogitat de tristissimo exitu eorum qui DEVM in Ecclesia non inuocāt. De utroq;, hoc est de gloria Ecclesiæ & exitu impiorum canit ipse Dauid in hunc modum. Ecce qui elongant se à te peribunt, perdes omnes qui fornicantur abs te. Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in DOMINO Deo spem meam, ut annunciem omnes laudes tuas in portis filiæ Zyon.

Sed quid causæ est quòd plærique potentes in mundo & sapientes non animaduertant in nouissima sua: quò rectius uitam instituant? Huius rei tres causæ numerantur à Paulo, uidelicet mentis uanitas, cœcitas intelligentiæ, & obduratio cordis: Vanitas mentis facit ut ea quæ ueluti per somnium honesta iudicantur eligenda mox sine fructu euanescant. Cœcitas intelligentiæ trāsuersos eos rapit, ut ex principijs honesti in natura impressis nihil nisi errores sequantur. Ob-

duratio cordis facit, ut nullo timore Dei tangantur. Vnde fit, ut reproba mente pro uerè bonis fucata bona amplectamur, pro ueris diuitijs falsas, pro uera gloria inanem, pro ueris uoluptatibus pecuinas & fœdissimas, pro uera potentia inanem arrogantiam: De hac uanitate, cœcitate, & obduratione loquitur DOMINVS apud Ieremiam cap: 4. Stultus populus meus me non cognouit, filij insipientes sunt & uecordes, sapientes sunt ad faciendum mala, benè autem facere nesciunt. Vnde etiam fit ut iuxta dictum Solomonis lætentur cùm malè fecerint, & exultent in rebus pessimis. Quibus Esaias lamẽtabilem uocem Væ acclamat cùm inquit. Væ uobis qui sapientes estis in oculis uestris & coram uobis prudentes. Nam iustissima ira Dei olim oppressi æternis pœnis subijcientur. Verum Epicuræi contemnunt iram Dei suis uoluptatibus indulgentes,

uel quia non putant DEVM esse, uel quia, si uel maximè sit Deus, non putant illum irasci cùm sit clementissimus. Vel si irascitur, quia mora inducit obliuionem. Sed hanc uanissimam uanitatem dies extremus in conspectu omniũ creaturarum diabolorum, Angelorum, & hominum refutabit. Et conscientia quæ est testis futuri iudicij manifestissimè illorum uanitatem arguit.

11. QVIA SOL ET SCVTVM DOMINVS Deus gratiam & gloriam dabit DOMINVS, non priuabit bonis eos qui ambulant in innocentia.

ÆTiologia est. Reddit enim rationem cur potius elegat abiectissimus esse in domo DOMINI, id est in Ecclesia, quàm summis frui uoluptatibus & delitijs in tabernaculis impiorum. Sumitur autem hæc

ætio-

Bona ecclesiæ propria

ætiologia ab enumeratione bonorum ſeu commodorum quæ ſoli ciues Eccleſiæ percipiunt, quibuſqꝫ extranei non modo carent, ſed contrarijs malis inuoluuntur. Quare per antitheſin illuſtranda ſunt, ututrumqꝫ appareat, uidelicet & quantum ſit decus Eccleſiæ, & contra quanta ſit miſeria eorum qui ſunt extra Eccleſiam.

Primum bonum ſeu commodũ Eccleſiæ eſt quòd ipſe Deus in ea ſit tanquam ſol lucidiſsimus, id quod refero & ad claram noticiam Dei, & ad affectus congruentes cum noticia, & ad multiplices conſolationes quas pij concipiunt per illuſtrationem huius ſolis. Vt enim ex ſole hoc aſpectabili eſt mundo lux, calor, & radij quibus omnia uiuificantur & fouentur: Ita ex Deo qui eſt ſol inuiſibilis eſt Eccleſiæ ſplendor, id eſt clara Dei noticia, eſt calor hoc eſt, affectus ſpe, fide, dilectione ardentes, & radij qni ſunt multiplices conſolationes

quibus anima fidelis uiuificatur, fouetur, & exhilaratur. Hic sol ut timentibus DEVM oritur: Ita negligentibus, pernitiosè uiuentibus & securis occidit. Cauendum proinde est sumopere, ne pij sinant hunc solem sibi obscurari & occultari. Nam ut hic sol aspectabilis si uisus fuerit ægroto in somnijs occultari aut obscurari, periculum est instare, ut ait Hypocrates, ægroto certissimam mortem: Ita si sol noster Christus obscuratur nobis abolita uel corrupta doctrina, mors animæ certissima impendet. Hoc ergo sole quia destituuntur omnes qui sunt extra Ecclesiam Dei non possunt non esse miserrimi. Nam & in tenebris ignorantiæ densissimis palpitant cœci & ignari Dei, & horrenda animorum consternatione percelluntur, cùm se peccatum in illorum conscientijs prodit. Etsi autem in multis cōscientia ueluti cauterio adusta uideatur, ac si esset expers omni sensus peccati,

expergiſcetur tamẽ in agone mortis & miſerã animam in deſperationẽ adiget.

Secundũ commodũ Eccleſiæ eſt quòd ipſe Deus qui ſol eſt, ſit ei quoq; loco ſcuti quo cinguntur, defenduntur, & tuti ſunt Eccleſiæ domeſtici aduerſus regnum tenebrarum. De hoc ſcuto loquitur pſalmus 5. Cùm ait. Lætabuntur omnes qui ſperant in te, in æternum exultabunt & habitabis in eis, & gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum. Quoniam tu benedices iuſto DOMINE ut ſcuto bonæ uoluntatis coronas nos: & pſal: 18. Et dediſti mihi ſcutum ſalutis tuæ, & dextera tua ſuſtentat me. Ita enim Deo beneplacitum eſt quòd non ſolum ſuos corona bonæ ſuæ uoluntatis cingere uelit, uerumetiam perpetua benedictione fœlices eſſe. Cùm Paulus ſcribit Epheſijs, aſſumite ſcutum fidei quo poſsitis omnia iacula maligni illius ignita extinguere, ſignificat tum demum nos cingi fidei

clypeo quando fidem inconcussam doctrinæ cùm fiducia misericordiæ & bona conscientia retinentes, militamus honestam militiam. Hoc scuto quia carent hostes Dei, quid quæso poterit illis esse miserius? Siquidem in eos rex tenebrarum plenum obtinet imperium, & eos de uno scelere in aliud præcipitat, donec ipsos funditus perdiderit.

Tertium & quartum commoda sunt Gratia & Gloria. Ita enim ait. Gratiam, & Gloriam dabit DOMINVS. Gratia est fauor Dei remittẽtis peccatum credentibus propter mortem filij, & ornantis Ecclesiam ueste mundissima quæ est Christi obedientia seu iusticia. Hac gratia quia placent fideles non possunt non esse fœlices & beati, At qui sunt extra Ecclesiam huius gratiæ salutaris expertes sunt, rei & damnati propter suã iniquitatem. Gloria est adoptionis adeptio, Spiritus sancti inhabitatio, &

& æternæ beatitudinis hæreditaria possessio. Verùm qui sunt extra Ecclesiam mancipia sunt Sathanæ, Spiritu sathanæ agitantur, & sempiternæ ignominiæ reseruantur.

Quintum bonum seu commodũ Ecclesiæ quo carent impij est de quo ait psalmista. Non priuabit bonis eos qui ambulant in innocentia. Hic ex fructu iudicium fit de arbore: Arbor enim bona profert bonum, & utilem fructum, Contrà uerò putris arbor non potest nisi noxium & insuauem fructum producere. Ambulare in innocentia seu in integritate, siue in perfectione (uocem enim hebraicam qua hic utitur psalmista, sæpe perfectionis uocabulo reddunt interpretes) est cùm homo fide iustificatus anteponit obedientiam erga DEVM omnibus rebus mundi uel suauissimis. Hæc definitio probari potest ex 22. Cap: Genes: Est autem duplex perfectio Christiana uidelicet impu-

tationis & obedientiæ. Perfectus imputatione est qui credit in Iesum Christũ iuxta illud. Christus est perfectio legis in iusticiam omni credenti. Perfectus obedientia est qui obedientiã erga DEVM omnibus rebus mundi anteponit. Neq; tamen hæc perfectio est cõsumatio operis iuxta regulã legis, sed est in uoluntate propositum, conatus, & studium quo quis quotidie ulterius progreditur ad perfectionem. Hoc studium approbatione diuina perfectum dicitur. Quòd autem ad uoluntatem & cordis affectum & studium referenda sit hæc perfectio Christiana testantur sequentia testimonia: Iosue 24. Timete DOMINVM & seruite DOMINO corde perfecto. 1. paral: 28. Et tu Solomon serui Deo corde perfecto. Hoc se fecisse testatur Ezechias apud Esaiam, 38 Cap: Cùm ait. Obsecro Iehouah, recordare quæso quòd ambulauerim coram te in ueritate & corde

perfecto, & quod bonum eſt in oculis tuis fecerim. hanc perfectionē requirit Paulus cùm ait. Milita honeſtam militiam retinens fidem & bonam cōſcientiam. Fide enim obtinetur obedientia Chriſti quæ eſt perfectio legis. Conſcientia obediendi alacritate conſeruatur, qua pius anteponit omnibus rebus obedientiam erga DEVM, etſi eam iuxta regulam legis præſtare non poſsit.

Porro cùm pſalmiſta ait. Non priuabit bonis eos qui ambulant in innocentia, Sententia intelligenda eſt de remuneratione obedientiæ ex fide præſtitæ. Non enim hic loquitur de cauſis ſalutis, ſed de effectu fidei qua iuſtificati ſaluamur. Itaq; retexenda eſt hæc ſententia & ſimiles quales plurimæ occurrunt in ſcriptura in hunc modum. Qui ambulant in innocentia non priuabuntur bonis, quarè ita? Quia ambulantes in innocentia

credunt. Credentes autem ſunt iuſti Chriſti iuſticia ſibi imputata, Iuſtis proponitur uita & omnium bonorum abundantia adeò ut nihil illis deſidererur ad plenam beatitudinem. Proinde qui ambulant in innocentia non priuabuntur bonis. Eodem modo ſimiles ſententiæ retexendæ ſunt, ut ducamur ab effectu proprio ad cauſam propriam & rurſus concludamus ex cauſa propria alia effecta adiuncta & conſequentia, ut cùm dicitur. Beati qui perſecutionem patiuntur propter Chriſti confeſsionem, non hic fit mentio cauſæ beatitudinis, ſed effectus fidei, & eius quod neceſſario fidem conſequitur. Quarè ita explicanda eſt ſententia. Beati ſunt qui perſecutionem propter Chriſti confeſsionem patiuntur. Qui ſic? Quia credunt. Eſt enim fidei effectus proprius confeſsio fidei tempore perſecutionis. Verûm credentes iuſti ſunt obedientia Chriſti, iuſti autem uiuunt & ſunt

ſunt beati ſpe æternæ fœlicitatis. Proinde qui patiuntur perſecutionẽ propter confeſsionem Chriſti ſunt beati. Loquitur autem hoc modo ſcriptura duas ob cauſas. Primum ut fiat iudicium de uera & uiua fide ex ſuis naturalibus proprietatibus ne uidelicet laruam fidei ſeu ſpectrum pro uera fide amplectamur. Deinde ut nos promiſsione remunerationis obedientiæ excitemur ad alacrius præſtandum officium, & non ſegneſcamus propter difficultates quæ plurimæ incidunt, & multos reddunt lãguidiores. Verũ de hoc loco ſuprà copioſius diximus, ubi perſtrinximus errores pontificiorum qui perperam confundunt cauſas & effecta, & ſæpe ex qualitatibus, affectibus, & actionibus ſanctorum, faciunt cauſas iuſtificationis & ſalutis, quorum errores euertit precium meditatoris noſtri unici. Nam ex diametro cum merito mortis Chriſti pugnat omne humanum meritũ cûm nego-

nègocium iustificationis agitur. Porro cûm impij qui hærent in suis peccatis, militantes sub sathana hisce bonis quibus sola Ecclesia fruitur priuabuntur, nihil sanè poterit miserius esse quàm uagari extra Ecclesiam Dei, & ferri de peccato in peccatum donec ruatur in sempiternam miseriam.

QVARTA PARS Psalmi.

QVarta pars Psalmi Epiphonema est per admirationem, in qua ueram causam beatitudinis Ecclesiæ mõstrat esse firmam in Deo fiduciam.

12. DOMINE ZEBAOTH, Beatus Homo qui confidit in te.

HActenus ex qualitatibus, affectibus, & actionibus uarijs ostendit qui nam sint ciues Ecclesiæ, quibus proposita est, beatitudo & salus: Nunc

Nunc autem in hoc epiphonemate ipſam cauſam iuſtificationis & beatitudinis clarè ponit ob oculos, uidelicet fiduciam in miſericordiam Dei, quæ in ſolo Chriſto rata eſt. Beatus, inquit, homo qui confidit in te. Hæc fiducia ex noticia naſcitur iuxta dictũ Pſalmi: Confident in te qui nouerunt nomẽ tuum, quoniam non dereliquiſti quærentes te DOMINE. Sed quarè beatus eſt qui confidit in DOMNVM? Quia uitæ æternæ eſt hæres. Quarê uitæ æternæ hæres? Quia eſt iuſtus. Cur iuſtus? Quia in Chriſto eſt, & à Chriſto habet quod lex requirit, nempe iuſticiam, iuxta illud. Chriſtus eſt finis legis in iuſticiã omni credenti. fiducia proinde pendet à promiſsione gratuitæ miſericordiæ. Gratuita miſericordia dependet à paterna bonitate. Paterna bonitas fundatur in merito filij. meritum filij eſt λυτρον pro peccatis totius mundi, quod lytron fide applicatur homini.

Vt enim remedium ſine applicatione ad locum affectum, nullam utilitatem ægroto adfert: Ita promiſsio miſericordiæ gratuitæ in Chriſto Ieſu etſi per ſe uera & rata eſt, tamen homini ſine fide qua fit applicatio non prodeſt. Neq; tamen exiſtimandum eſt applicationem per fidem fieri propter eius meritum, aut dignitatem, ſed propter Ieſum Chriſtum, quem fide apprehendit homo, ut eius ſanguine à peccato purgetur, ut eius iuſticia donetur, & ſit Deo acceptus. Nam lex nihil habet quód in credentibus accuſet: Quia habent iuſticiam, quam ipſa requirit cuiq; uitam promittit. Cæterum poſtq; homo fide iuſtificatus eſt, debet ex uirtute ſpiritus fidei uiuere. Fieri enim non poteſt ut homo ſimul & uerè credat, & uiuat ſecundum carnē. Quare Paulus ad Rom: 8. ait, Si Chriſtus in uobis eſt, Corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, Spiritus autem

uita est propter iustificationem. Hîc Apostolus, effectum duplicem Christi in nobis habitantis per fidem, ponit. uidelicet mortificationem & uiuificationem. Vbicunque igitur uiua & salutaris fides est, ibi sunt quoque eius naturales proprietates, atque inde est quód scriptura sæpius iudicium fidei facit ex eius proprietatibus, idque ideo ne quis se spectro fidei fallat. Vt ergo corporis uitam ex eius motu dignoscimus, ita & fidei uitam ex operibus bonis percipimus. Sed interea accuratè cauendum est, ne ipsam fidem qua apprehenditur Christus uel cum proprietatibus ipsius confundamus, uel cum qualitatibus, affectibus, aut actionibus iustificatorum misceamus. Qui enim hoc faciunt doctrinã gratuitæ iustificationis peruertunt. Porro hæbraica uox, qua hoc loco significatur fiducia, dubitationi opponitur, & declarátur pluribus uocibus apud Paulũ inter quas suut

hæ.

hæ. ἔλεγχος cùm mens conuincta firmiſsimis rationibus de ueritate Dei, acquieſcit: ὑπόστασις qua animus credentis opponit ſe omnibus obſtaculis fidei ſeu tentationibus: πληροφορία qua pleno curſu pius fertur in beatitudinis portum: πεποίθησις confidentia, ex qua naſcitur παῤῥησία. Has ob cauſas confertur fides cinctorio renum Eſaiæ 11. Scuto ad Epheſeos 6. Symbolo deſponſationis Oſeæ 2. Auro quod igne probatur 1. pet: 1.

DE IVSTIFICATIONE.

QVandoquidem Dauid hoc loco, eos qui confidunt in Deo, beatos eſſe pronunciat, & nemo beatus eſſe poterit, niſi idem iuſtus fuerit (nam ideo credentes ſunt beati, quia iuſti: ſiquidem nemini unquam

con-

contigit, aut continget beatitudo ſine iuſticia, quæ iuſticia cauſa uitæ atq; adeo ſalutis & ueræ beatitudinis exiſtit) libet huc breuem doctrinæ de iuſtificatione hominis coram Deo, declarationem, adiungere. Etſi autem hæc doctrina iuſtificationis perſpicuè traditur, & in ſcholis, & in templis huius regni: Tamen quia ſubindè tenebræ admiſcētur huic clariſsimæ luci, præſertim à politicis hominibus & hypocritis: quorum illi quidem foro ciuili ſe accommodantes, metiuntur iuſticiam menſura rationis: hi uerò laruam iuſticiæ induentes, iuſti & ſancti haberi uolunt: Neutri ergò rectè norunt diſcernere inter ea ſcripturæ teſtimonia, quæ propriè agunt de iuſtificationis cauſis, & alia dicta quæ aliò ſunt referenda, prout circumſtantiæ locorum & analogia fidei poſtulat: Volo quatuor ordines teſtimoniorum ſcripturæ, quæ ſolent in hac materia agitari, proponere: Vn-

de clarissimè patebit, quænam sit uera sententia Ecclesiæ Dei, de iustificatione hominis coram Deo, & quo in loco habenda sit obedientia piorum erga Deum.

Sunt autem hi ordines testimoniorum.

Primus sit de summo iure legis, iuxta normam iusticiæ diuinæ.

Secundus, de dulcissima ἐπιεικεία Euangelij, secundum promissionem gratiæ.

Tertius, de fructibus fidei proprijs & necessarijs, atque adeò de proprietatibus, qualitatibus, & actionibus iustificatorum.

Quartus, de mercede & remuneratione bonorum operum, iuxta promissiones diuinas. Hoc discrimine testimoniorum cognito, facilè erit iudicare de tota hac doctrina.

DE PRIMO ORDINE

PRimus ordo agit de ſummo iure legis iuxta normam iuſticiæ diuinæ, quæ ipſa lex eſt. Eſt autem ſummum ius legis diuinæ, nemini uitam & ſalutem, niſi qui ſit legis ſententia perfectè iuſtus, conferre, ſed omnes ſine diſcrimine maledictioni, iræ Dei, & æternis pænis adiudicare, qui non pręſtiterint legi puram, perfectam, & perpetuam obedientiam. Hoc ius legis, in promiſsionibus & comminationibus legi Dei additis, continetur. Et ſumma redit ad hæc duo dicta Moſis: maledictus omnis qui nõ permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis, ut faciat ea: Et, qui fecerit ea homo, uiuet in eis. Hoc eſt, ut Deus condemnat legis tranſgreſſorem, ita legis impletorem iuſtificat. Nam ut condemnare, eſt DEVM, accuſante Moſe ſeu lege, propria hominis conſcientia atteſtante, hominem legis tranſgreſſorem reum dicere, iniuſtum pronunciare, ac

morti æternæ, ut maledictum à Deo, adiudicare: Ita iustificare legaliter est DEVM, defendente Mose seu lege & propria hominis cõsciẽtia excusante, hominem legis impletorem, innocentem dicere, iustum pronunciare, ac uitæ æternæ, ut benedictum à Deo, adiudicare idq; ex pacto diuino. His ita constitutis, demonstrationem proponam, unde constabit neminem mortalium, post lapsum primorum parentum, legaliter iustificari posse coram tribunali Dei, excepto uno Iesu Chisto, qui Deus & homo est, purus ab omni peccato, & perfectè iustus secundum legem. Est autem hæc demonstratio.

Quicunq; legem Dei perfectè implet, iustus est lege & hæres uitæ æternæ ex pacto diuino. Et contra, qui legem non impleuerit, maledictus est, iræ Dei, & æternis pœnis subiectus, iuxta legis sententiam.

Sed nemo mortalium, post lapsum

Pelagij error:

ſum primorum parentum, excepto uno Chriſto, inuentus eſt, qui legem diuinam implere potuit.

Igitur nemo iuſtus legis ſententia & hæres uitæ æternæ ex pacto diuino niſi unus Ieſus Chriſtus, qui ſolus liber à contagione peccati, perfectè legem præſtitit; ſed omnes alij præter ipſum natura ſunt maledictioni, iræ Dei & æternis pœnis ſubiecti.

Maior concluditur ex ſummo iure legis, hoc eſt, ex promiſsionibus, & comminationibus legis diuinæ. Hanc omnes pariter recipiunt, ut ex uerbo Dei demonſtratam. Sed minor eſt κρινόμενον Nam Pelagiani & Papiſtæ, minorem, ut falſam reijciunt: Sed non eodem utriq; fundamento nituntur. Pelagius, quia peccatum originis ſuſtulit, & docuit peccatùm in poſteros Adę, non propagatione: ſed imitatione ſolummodo, tranſmitti, tantum tribuit humanis uiribus, quod

homines per se naturalibus uiribus, posſint implere legem Dei, & bonorum operum meritis, acquirere uitam æternam. Et quia falſo putauit Christum hominem tantum eſſe, & nihilominus legi perfectam præſtitiſſe obedientiam, concluſit etiam alios homines, ſi uelint, legem implere poſſe, eaq; iuſtificari & ſaluari. Sed quàm debile, imò falſum ſit fundamentum Pelagij, ſcriptura multis in locis euidenter oſtendit. Quod n: dicit peccata in poſteros Adæ, imitatione tantum tranſmitti falſiſsimũ eſt, id quod Paulus clariſsimè docet ad Rom: 5. Vbi hoc ipſum argumentum tractat, uidelicet, quòd non imitatione ſed propagatione, rei ſumus: per unum, inquit, hominem, peccatum in mundum intrauit, ac per peccatum mors, & ſic in omnes homines mors peruaſit, quia omnes peccauerunt. Item, regnauit mors ab Adam uſq; ad Moſen, in eos quoq; qui non peccauerunt

ad ſimilitudinem tranſgreſsionis Adam. An non hoc dictum, ex diametro pugnat, cum ſententia Pelagij, qui imitatione tantum tranſmitti peccatum autumat? Item unius delicto, multi mortui ſunt, id eſt, omnes propagati ab Adam, iuxta communem naſcendi legem. Rurſus, per unum qui peccauerat, uenerat mors & condemnatio ex uno delicto ad condemnationem. Item, per unius delictum mors regnauit, per unum. Item per unius delictum propagatum eſt malum in omnes homines ad condemnationem, & per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi. Quid his dictis apertius? Dauid quoq; ait: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. Hîc non loquitur Dauid de aliquo parentum peccato, quaſi opus coniugale eſſet peccatum, quod conſtat eſſe ordinationem Dei ſanctam & legittimam: ſed de conta-

gione, qua omnes polluti & concipimur & naſcimur, propter primorum parentum lapſum, in quibus tota humana natura corrupta eſt & rea. Ideo Paulus dicit ad Eph: 2. Eramus natura filij iræ ſicut & cæteri. Sublato igitur fundamento Pelagij, ſua ſponte ruit ædificiũ, quod ſuper eo extruxerat. Cum ergo ſic colligit Pelagius: nos naſcimur ſine peccato originis, & imitatione ſola peccantis Adam, efficimur rei, igitur naturæ uiribus poſſumus legem præſtare: conſtantiſsimè negandũ eſt antecedens, ut quod pugnet cum totius ſcripturæ, & omnium ortodoxorum perpetuo conſenſu. Quod autem dicat idem Pelagius, Chriſtum tantum hominem fuiſſe, & nihilominus præſtitiſſe legi plenam obedientiam, atq; ideo cæteros etiam idem præſtare poſſe, friuolum eſt, & totius ſcripturæ conſenſu euertitur: nam tota ſcriptura, Chriſtũ DEVM & hominem, nobis commendat, ſal-

uatorem

uatorem unicum prædicat, inſpecto-
rem cordium agnoſcit, & ubiq; præ-
ſentem fatetur.

Papiſtæ, qui minorem noſtræ de-
monſtrationis negant, alio nituntur
fundamento, nempe falſa definitione
legis diuinæ: Nam cum Phariſæis
putant legem tantum cohibere manū,
ut loquuntur, & requirere ſolummo-
do externa ciuilia opera, quæ cum
faciunt homines, dicunt eos iuſtos
fieri coram Deo, & mereri ſua obe-
dientia uitam æternam, abolito pec-
cato originis per mortem Chriſti. Vn-
de iuſtificationem impij definiunt eſſe
remiſsionem peccatorum, & conſum-
mationem bonorum operum. Quam
autem uana & futilis ſit hæc Papiſta-
rum nugatio, primum lex ipſa, quæ
prohibet concupiſcentiam, coarguit.
Deinde Paulus Rom:7. Confert le-
gis naturam, & hominum, ut quæ ſi-
bi maximè aduerſentur: ſcimus, in-
quit, quod lex ſpiritualis ſit, ego au-

Papisti in definitio.

tem carnalis. Quo dicto significat Paulus hominem carnalem non posse, quatenus carnalis est, præstare legi spiritualem obedientiam. Vocat autem Paulus, carnalem hominem quem aliâs ψυχικὸν appellat, qui spiritum non habet, ut Iudas interpretatur, hoc est, non renatum per spiritum sanctum. Adhæc, lex ipsa, requirit dilectionẽ Dei & proximi perfectam, puram & perpetuam: quæ sanè dilectio non est externum & ciuile opus, sed internum & spirituale, requirens purissimos affectus, quales in hominibus non renatis, nequaquam inueniuntur. Postremò, interpretatio Christi quam ipse opponit Pharisæis Matth: 5. satis refutat Papistarum commentum.

Porrò, ostenso errore Pelagij & Papistarum, quatuor firmas demonstrationes, ex Paulo colligam, quibus confirmabo assumsionem nostræ demonstrationis: uidelicet, quòd nemo

mor-

Quaestio an aliquis possit legi Dei satisfacere

mortalium poſsit legi Dei perfectam obedientiam præſtare.

Prima ſumitur à communi naturæ humanæ prauitate: Omnes n: à natiuitate, immundi & rei ſumus: nunc autem, cum ex impuro & fœtido fonte, non poteſt niſi impurus & fœtidus riuus manare, fieri non poteſt, ut immundus homo, mundam & puram præſtet obedientiam. Ita n: Solomon ait, Eccleſ: 7. Profectò non eſt quiſquam in terra qui faciat bonū, & non peccet. Iob 14. Quis dabit mundum de immundo? ne unus quidem, ſcilicet excipitur. Nam omnes de maſſa peccatrice prouenimus. Nō n: poteſt effectus præſtantior eſſe ſua cauſa. firma ſtat igitur hæc demōſtratio: quicunque ſunt immundi, mundam obedientiam præſtare non poſſunt. Omnes homines natura ſunt immundi, præter unum Chriſtum, qui ex communi lege naſcentium exemptus eſt. Igitur nulli poſunt mun-

dam

dam obedientiam legi Dei præstare.

Secunda ſumitur ab uniuerſali experientia, ſeu pœna reatus in omnibus hominibus. Quicunq; morti, quæ eſt pœna uiolatæ legis diuinæ, ſubiacent, præuaricatores legis diuinæ ſunt: alioqui Deus iniuſtus iudex eſſet, ut qui puniret inſontes: nunc autem Paulus dicit: ſcimus quod iudicium Dei ſit ſecundum ueritatem. Sed omnes homines, morti, ut pœnæ uiolatæ legis ſubiacent, id quod omnium hominum triſtiſsima experientia, omnibus temporibus teſtatur. Proindè omnes homines præuaricatores legis diuinæ ſunt. Quomodo ergo iuſti lege eſſe poterunt?

Tertia ſumitur ex ſcripturæ teſtimonijs, quæ ſunt ipſa uox Dei, in Pſalmis, Moſe, Prophetis, Euangelicis & Apoſtolicis ſcriptis. In Moſe ſcriptũ eſt Gen: 6. Vidit Deus quod multa malicia hominum eſſet in terra, & omne figmentum cogitationum

cordis

cordis ipsorum, tantummodo malum
esset. En iusticiæ humanæ fontem.
Iob 9. Verè scio quód ita sit, & quo-
modo iustificabit se homo cum Deo,
si uoluerit contendere cum eo, non
poterit ei respondere unum pro mil-
le. Idem, si iustificare me uoluero, os
meum condemnabit me. Et psalmo
13. corrupti sunt, & abominabiles fa-
cti sunt in studijs suis, non est qui fa-
ciat bonum, non est usq; ad unum.
Itē, DOMINVS de cœlo prospex-
it super filios hominum ut uideat an
sit intelligens aut requirens DEVM
Omnes declinauerunt, simul inutiles
facti sunt, non est qui faciat bonum,
non est usq; ad unum. Et psalmo 18.
Delicta quis intelligit. Et psalmo 130.
Si iniquitates obseruaueris ò DO-
MINE quis stabit, id est, quis sub-
sistet in conspectu tuo. Igitur Dauid
psalmo 142, Precatur in hunc modum
non intres in iudicium cum seruo tuo
quia non iustificabitur in conspectu
tuo

tuo omnis uiuens. Et Solomon pro-
uerb: 20. quis poteſt dicere, mundū
eſt cor meum, purus ſum à peccato?
Eſaiæ 64. Facti ſumus ut immundus
omnes nos, & quaſi ueſtimentum
pollutum omnes iuſticiæ noſtræ, &
decidimus uelut ſolium, & iniquita-
tes noſtræ tanquàm uentus abſtule-
runt nos. Prædicatio pœnitentiæ in
Euangelijs, teſtimonium eſt reatus
totius generis humani, Et DOMI-
NVS ait, quod natum eſt ex carne,
caro eſt. Ex Epiſtolis Apoſtolorum
unum tantum teſtimonium ex Paulo
aſcribam, qui ita ait ad Rom: 3 Antea
inquit, probauimus & Iudæos &
Græcos omnes eſſe ſub peccato, ſic
ſcriptum eſt: Non eſt iuſtus, ne unus
quidem, non eſt qui intelligit, non
eſt qui exquirat DEVM: omnes de-
flexerunt ſimul inutiles facti ſunt,
non eſt qui exerceat bonitatem, non
eſt uſq; ad unum. Sepulchrum aper-
tum guttur eorum, linguis ſuis ad
dolum

dolum usi sunt, uenenum aspidum sub labijs eorum quorum os diris & amarulentia plenum est, ueloces pedes eorum ad effundendum sanguinem: contritio & calamitas in uijs eorum, & uiam pacis non cognouerunt, non est timor Dei coram oculis eorum. Ex his & similibus testimonijs, manifeste concluditur nostra propositio, uidelicet quod nemo legem Dei perfectè impleat.

Quarta sumitur, à necessitate & fine mediatoris dati inter DEVM & homines. Si enim homo suis naturalibus uiribus legem Dei implere potuisset, mediatore nequaquã opus habuisset. siquidem ipse legis operibus fuisset iustus, & ex pacto Dei uitam æternam obtinuisset. Est autem pactum Dei: qui fecerit ea homo, uiuet in eis. Nunc autem cum homo opus habet mediatore & reconciliatore, profecto legis transgressor est, reus, iniustus, maledictus. Vniuersa igitur

tur ſcriptura, quæ continet, uel pro-
miſsionem, uel exhibitionẽ Meſsiæ,
arguit humanum genus tranſgreſsio-
nis, & mittit ad mediatorem, placa-
torem, & interceſſorem. Atq; hinc
Paulus petit argumentum ad Gal: 2.
cum inquit: ſi per legem eſt iuſticia,
Chriſtus fruſtra mortuus eſt, hoc eſt
filius Dei fruſtra humana natura aſ-
ſumpta, humiliauit ſe uſq; ad mortem
crucis, ſi homo ex lege iuſtificari po-
terit, cum ideo filius Dei factus ſit
homo, ut aboleat peccatum, adducat
iuſticiam ſempiternam, ac in illo ad-
optemur in filios Dei. Accipiant Pa-
piſtæ hoc loco legem pro quacunq;
parte illis libitum fuerit: tamen eadẽ
uis conſecutionis erit. Siue enim per
legem moralẽ, ſiue per iudicialẽ, ſiue
per cæremonialem ſiue per omnes ſi-
mul, ſiue per ſingulas eſt iuſticia, ſe-
quitur, idem abſurdũ, uidelicet, quòd
Chriſtus fruſtra ſit mortuus. Si fruſtra
mortuus, fruſtra & natus & omnia
ipſius

ipſius beneficia iacent. Hiſce quatuor euidentiſsimis rationibus confirmatur ſententia Eccleſiæ ſtatuentis cum uniuerſa ſcriptura, neminem operibus legis iuſtificari poſſe, quia nemo legi, puram, perfectam & perpetuam obedientiam præſtat.

Porro, cum hoc ita ſe habeat, uidelicet, quòd nemo poſsit legem Dei implere, & ex operibus legis iuſtificari coram Deo, quæri ſolet, quiſnam ſit uſus legis: Neceſſe eſt enim fateri legem non fruſtra eſſe latam. Ad hãc quæſtionem ita reſpondendum eſt. Etſi legis operibus nullus iuſtificatur coram Deo, eó, quod nemo legi ſatiſfaciat: Tamen eius uſus eſt multiplex, qui pro conditione ſtatus hominum ſpectandus eſt. Omitto externum & politicum uſum, qui eſt mores externos, diſciplina cum lege congruente regere: Siquidem nunc agimus de uſu legis in conſciẽtia hominis coram tribunali Dei. Ante ergò iuſtificatio-

nem & regenerationem, hic uſus eſt legis in conſcientia hominis: uidelicet, quòd doceat, accuſet, damnet. Docet quid faciendum, & quid fugiendū ſit illi, qui uitam per legem quærit. Accuſat tranſgreſſorem, reum pronunciat & damnat. Idq; in hunc finem ut agnito peccato, conſiderata ira Dei, & propria miſeria, peccator quærat ex gratia, quod naturæ uiribus ex lege obtinere non ualet. Atq; ita lex fit homini ſaucio occaſio quærendi medicum Chriſtum: Atq; hac occaſione dicitur lex pædagogus ad Chriſtum. Huc illud Pauli ad Gal: 3. Deus concluſit omnia ſub peccato, ut promiſſio detur credentibus ex fide. Hoc ipſum docet DOMINVS parabola quadam de debitore Math: 18. Vbi rex quiſpiam iuſtè debitum, decies mille talentorum, à ſeruo exigit, quem ſciuit non eſſe ſoluendo, etſi iure debuit: ſed ideo hoc facit, ut ſeruus agnoſcens ſuam inopiam, ad

gratiam

gratiam DOMINI confugiat, quo totius debiti condonationem impetret. Hac parabola pingitur usus legis diuinæ in Conscientijs hominum, ante gratuitam totius debiti, iuxta legis præscriptum, condonationem & iustificationem. Vt enim hic debitor nihil soluit ex debito, sed gratuitam condonationem percepit: Ita lex in iustificationis actu planè ociosa est ut quæ nec causa, nec pars sit iusticiæ nostræ, quatenus à nobis fiat. At post iustificationem adeptam, legis usus spiritualis est, ut quæ ad hominem spiritualem pertineat, normamq; spiritualis cultus Dei præscribat. Atq; ita promissiones legis fiunt ratæ in fidelibus per Christum. His in hunc modum cognitis, non erit difficilè argumenta eorum refellere, qui ex operibus legis contendunt homines iustificari coram Deo. Cum igitur obijciunt ex Mose: qui fecerit ea homo, uiuet in eis: igitur operibus legis

iuſtificatur homo. Reſpondendum eſt, & neganda eſt conſequentia. Nequaquam enim æſtimandum eſt ex præceptis Dei, quid ualeat homo, ſed quid requirat ſummum ius legis, ſeu iuſticia Dei: Vt agnita noſtra inopia, confugiamus ad miſericordiam: præſertim cum conſtet, neminem legem implere poſſe. Sed magis adhuc urgent, ac DOMINI dictum nobis obijciunt: ſi uis ad uitam ingredi, ſerua mandata. Hinc concludunt obſeruationem mandatorum Dei, iuſtificari atq; adeò ſaluari homines. Sed quid uelit DOMINVS hoc præcepto, docet ipſe parabola Math: 18. cuius ſupra meminimus. Vt enim illic exigit rex à ſuo debitore, decies mille talenta, & non habenti quod ſoluat, ſed confugienti ad miſericordiã condonat totum debitum: Ita DOMINVS ait ſuperbo hypocritæ: Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata. ut hypocrita in ſeſe deſcendens, agnoſceret

ceret

ceret ſuas ſordes & inopiam, ac ita confugeret ad ueniam: quod ſi feciſſet, audiuiſſet cum peccatrice, Lucæ 7. remiſſa ſunt tibi peccata tua. Eſt ergò fatendum, quòd uia uitæ æternæ iuſtiſsima & rectiſsima, & à Moſe, & à Chriſto pronuncietur eſſe obſeruatio mandatorum Dei: ſed per nos ſtat, quo minus, ea uia, etſi rectiſſima uitam ingrediamur. Nam conditio nobis planè eſt impoſsibilis, quemadmodum ſupra demonſtratum eſt. Ex præceptis igitur non concluditur effectus, quia non ſeruatur conditio, quæ eſt, ſi legem feceris, ſed potius defectus omnium hominum: ut agnito defectu noſtro, confugiamus ad gratiam. Atq; hæc eſt doctrina Pauli Apoſtoli de uſu legis ante conuerſionem: per legem, inquit, eſt agnitio peccati. neq; hæc agnitio peccati eò pertinet, ut in peccatis noſtris moriamur, ſed ut quæramus Chriſtum, ſicuti Paulus ait Rom: 11.

Conclusit omnia sub contumacia, ut omnium misereatur. Et Gal: 3. Conclusit scriptura, omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi, detur credentibus. Proinde ideò requiritur legis obseruatio ad iusticiam, ut agnoscamus nos nihil habere iusticiæ, nec in nobis, nec à nobis: & ut fide confugiamus ad Christum, qui est finis legis, in iusticiam omni credenti de qua re dicendum erit.

DE SECVNDO ORdine

SEcundus ordo testimoniorum scripturæ, de iustificatione hominis coram Deo, est Euangelicus in quo dulcissima ἐπιείκεια, iuxta promissionem gratiæ, peccatoribus pænitentibus proponitur: Videlicet, quôd Christus Iesus uenit in mundum peccatores saluos facere, sicuti ipse DOMINVS ait: Veni uocatum peccatores

ad pænitentiam, id est conuersionem: idq; iuxta promissiones patribus factas, & Ecclesiæ Dei stupendis miraculis commendatas. Priusq; autē exponam sententiā ueræ Ecclesiæ de hac causa, diluam illorum opinionē, qui cū Pharisæis, iusticiā Christianam componunt ex operibus & fide tanquam ex causis seu partibus, ne ipsorū præindicium ueræ sententiæ obstare uideatur. Est siquidē admodum plausibilis politicis hominibus, & ignaris Euangelij, ista copulatio legis & Euangelij, seu operū & fidei, in iustificatione hominis corā Deo. Ita enim dicunt: debitores sumus legis, agnoscimus in nobis magnum defectum, quē supplet Christus. Quare nos faciamus quātum possumus: reliquum â Christo petamus. Atq; Ita partem iusticiæ tribuūt proprijs operibus & meritis: partem uerò, meritis Christi Ita, ut alij plus de meritis Christi participēt, alij minus, prout uel ipsi abundant operi-

bus uel deficiunt. Qui ſic ſentiunt, reuera gratia Chrſti excidunt, ut ſacrilegi, qui partim officij Chriſti, quod eſt ſaluare, ſibi arroganter uendicant quibus tota ſcriptura, & conſenſus totius ueræ Eccleſiæ, aduerſatur. Sed hoc loco tantum ijs opponamus Paulum Apoſtolum doctorem gentium, qui in multis locis, contra iſtam phariſaicam opinionem diſputat. Vt ad Rom: 3. Iuſticia Dei manifeſtata eſt ſine lege. Et ad Rom: 4. Non per legem promiſsio Abrahæ, aut ſemini eius, contigit, ut hæres mundi eſſet: ſed per iuſticiam fidei. Si enim qui ex lege ſunt, hæredes ſunt, inanis facta eſt promiſsio. Hîc Apoſtolus clariſsimè iuſtificationem adimit legi atque adeo, omnibus operibus, & tribuit eam ſoli fidei, docens promiſsionem Dei eſſe irritam, & fidem inane commentum, ſi ullis operibus iuſtificemur coram Deo, hoc eſt, ſi opera legis ſint uel cauſæ, uel partes iuſtificationis

noſtræ

Refutatio propositi erroris

noſtræ coram Deo. Ad Rom: 10. Ignorantes iuſticiam Dei & ſuam quærentes ſtatuere, iuſticiæ Dei non ſunt ſubiecti. Et capite 11. opponit gratiam & opera in cauſa ſalutis, ita ut ſimul ſtare non poſsint, ut cauſæ uel partes iuſticiæ ſeu ſalutis. Si ex gratia, inquit, iam non ex operibus: alioqui gratia, non eſt gratia. Si uero ex operibus, iã non ex gratia: alioqui opus, non eſſet opus. Nam, ut Auguſtinus ait, gratia eſt nullo modo, quæ non eſt gratuita omni modo. Huc & illud ad Eph: 2. Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex uobis, Dei donũ eſt, & non ex operibus, ne quis glorietur. An quicquam potuit dici clarius? Non dicit hîc Paulus cum Papiſtis, ex fide & operibus: ſed excludit opera, ut gratia, ſit gratia, ut ſalus ſit donum, ut nemo glorietur coram Deo, tanquam aliquid meriti adferens, quo motus Deus, ipſum iuſtificet. Hanc gloriationem etiam ad Rom: 4.

Excludit Apostolus, ubi ait: Vbi est ergo gloriatio? Exclusa est. Per quam legem? factorum? non: Sed per legem fidei. Arbitramur igitur iustificari hominem per fidem, absq; operibus legis. Ex his, luce clarius, esse existimo, errare eos, qui compingũt iusticiam Christianam, ex fide & operibus simul, tanquã ex causis siue partibus. Porrò, ijs qui licentiam peccandi uenantur ex gratuita iustificatione, respondebitur, uolente Deo, in tertio ordine testimoniorum. Nunc autem, monstratis erroribus de ἐπιεικεια Euangelij dilucidè tradam, & exponam quæ sit uera iustificandi ratio secundum uerbum Dei, hoc est, Euangelium. Est itaq; iustificare, iuxta Euangelium, DEVM, intercedente sacerdote Christo, hominem credentem, à reatu agnito absolutum, atq; à maledictione legis redemptum, liberũ dicere, propter λυτρον à mediatore solutum, iustum efficere, mediatoris iusticia

iusticia illi imputata: deniqȝ uitæ æternæ, ut filium dilectum in dilecto, gratis propter Christum mediatorem adiudicare. Vt ergo aliquis, sit iustus coram Deo, requiruntur tria: Primũ, ut absolutus à peccato, & redemptus à maledictione legis, liber sit. Secundum, ut habeat iusticiam, qua iustus reuera sit & censeatur. Tertium, ut iustus effectus, adoptetur in filium, sitqȝ Deo acceptus & Charus, ut dilectus in dilecto. Hæc bona conferre, nemo potest, nisi Deus: atqȝ ideò iusticia Christianorum, nunc Dei iusticia dicitur, quia ipse Deus est qui iustificat: nunc Christi, quia Christi propria obedientia nostra sit iusticia, dũ nobis imputatur: nunc fidei, quia gratuita est, ut quæ fide apprehenditur, cùm creditur Euangelio. Ideo DOMINVS ait: oportet prædicari in nomine meo, conuersionem & remissionem peccatorum, omnibus gentibus. Remissio peccatorum, est

Quomodo contingat nobis iustificatio

ipsa absolutio á reatu, redemptio à maledictione libertatis. Huic remissioni, coniuncta sunt reliqua duo, uidelicet, iusticia, & adoptio seu acceptatio gratuita ad uitam æternam. Huc & dictum Angeli ad uirginem: Vocabitur nomen eius Iesus, quia ipse saluabit populum suum à peccatis eorum. Hîc una uoce saluationis, omnia mediatoris beneficia, intelliguntur. Sed de his particulatim dicemus ut quemadmodũ hæc beneficia Christi nobis contingunt, distinctius & clarius, intelligatur.

Acceptatio

Saluatio:

Primum itaq; remissionem peccatorum accipimus, ut Paulus ait, per sanguinem Christi. Obedientia enim Christi in cruce, est preciũ quo satisfactum est iusticiæ Dei pro peccatis omnium eorum, qui per fidem conuertuntur. Ita enim Paulus ait Rom: 3. Quem (scilicet Christum) proposuit Deus propitiatorem, per fidem in sanguine eius. Est igitur meri-

meritum sanguinis Christi, expiatio peccatorũ, qui sanguis ideo sufficiens λυτρον est, quia est sanguis filij Dei. Ideo in actis dicitur Deus acquisiuisse sibi Ecclesiam sanguine suo. Quod autem is qui habet remissionem peccatorum, id est, qui absolutus est à reatu peccati, sit & redemptus á maledictione legis, & donatus libertate filiorum Dei, testantur hæc dicta. Christus nos redemit de maledictione legis, factus pro nobis maledictũ. Item, qui facit peccatum, seruus est Joh. 8 peccati: at si filius uos liberos reddiderit, uerè liberi eritis. Quicunqꝫ igitur alij cuicunqꝫ rei, præter sanguinẽ Christi, tribuunt uel minimum meritum expiationis peccatorum, prophanant sanguinem Christi, & extenuant meritum mortis DOMINI: cuius meriti, tum demum efficimur participes, quando credimus in Iesum Christum. Ideo Paulus ait: per fidem in sanguine eius, id est, cùm homo, intel-

intellecta promiſsione gratiæ, uerè ſtatuit peccatum ſibi remiſſum eſſe, propter ſanguinem Chriſti, uerê particeps eſt meriti mortis DOMINI, per quod à peccatis abſolutus eſt, à damnatione legis redemptus, & â ſeruitute peccati & diaboli liber.

Cum remiſsione peccatorum, coniuncta eſt iuſticia, qua credens iuſtificatur, id eſt, uerè fit & cenſetur iuſtus coram Deo. Atq; hæc iuſticia alterum beneficium Chriſti eſt, in iuſtificatione noſtri. Eſt autem hæc iu-

Iuſtitia: ſticia nihil aliud, quàm perfecta legis impletio, à Chriſto quidem facta ſed nobis credentibus donata, & imputata. Sic enim Paulus ait ad Rom: 10. Chriſtus eſt finis legis in iuſticiã omni credenti, id eſt, omnis qui credit, habet quod lex requirit, nempe iuſticiam: Non quidem à ſe factam, ſed ſibi imputatam. Ad Rom: 4. Ei qui non operatur, ſed credit in eum qui iuſtificat impium, imputatur fides e-

ius

ſus ad iuſticiam. Quod autē hæc iuſti-
cia, quæ nobis imputatur, ſit Chriſti
obedientia, teſtatur collatio paulina
ad Rom: 5. Quemadmodum, inquit,
unius (Adam) inobedientia, multi
conſtitutī ſunt peccatores: Ita per u-
nius Chriſti obedientiam, multi con-
ſtituentur iuſti, id eſt, quotquot cre-
diderint. Et 2. Cor: 5. Eum qui non
nouit peccatum, fecit peccatum ut
nos fieremus iuſticia Dei in eo, id eſt
Chriſtus factus eſt peccatum pro no-
bis, hoc eſt, peccator, nempe ex
omniū peccatorum noſtrorum reatu
ipſi imputato, ut nos fieremus iuſtī
apud DEVM: & quidem iuſticia,
non nobis inhærente: ſed quæ, cum
in Chriſto ſit, nobis per fidem á Deo
imputatur. Sic ergò ſumus iuſticia
Dei in ipſo, Vt ille eſt peccatum in
nobis nempe, ex imputatione. Atq;
hoc eſt quod Auguſtinus ait: noſtra
delicta, ſua delicta fecit, ut ſuam iuſti-
ciam, noſtram iuſticiam, faceret. Cum
his

his consentiunt, Moses, Psalmi, & Prophetæ. Moses ait: semen mulieris conteret caput serpentis. Item, benedicentur in semine tuo (id est Christo) omnes cognationes terræ. Hæc benedictio non potest esse sine remissione peccatorum, Iusticia & approbatione diuina. Si ergo benedictio per Christum, per illum quoq; erit liberatio à maledictione, per remissionem peccatorum, imputationem iusticiæ, & acceptationem diuinam. Psal. 22. Annunciabunt iusticiam eius (Christi) populo. hoc est, Ecclesia prædicabit non iusticiam humanam per opera aut cæremonias: sed iusticiam Christi, quæ omni credenti imputabitur ad iusticiam. Esaiæ 53. In scientia sua iustificabit ipse iustus seruus meus multos, & iniquitates eorum ipse portabit. Hoc testimonium illustre est: docet peccata expiari uictima Christi: docet Christum iustum, alios sua iusticia iustos efficere: docet applicatio-

cationem fieri, per ſcientiam ipſius Chriſti, hoc eſt, per efficacem noticiam Chriſti. Eſt autem efficax noticia, quando mentis noticiæ adiungitur fiducia in corde. Hier: 23. Hoc eſt nomen quo uocabunt eum, DOMINVS iuſticia noſtra. Hîc Propheta, & diuinitatem Chriſti prædicat: & nos iuſticia ipſius iuſtificari pronũciat. De applicatione loquitur idem Propheta, Cap: 17. Benedictus homo, qui confidit in DOMINO, & erit DOMINVS fiducia eius. Confidit autem in DOMINO, qui ſtatuit ſe ipſius iuſticia iuſtificatũ placere Deo. Nam obedientia Chriſti, Dei & hominis, perfectiſsima impletio legis diuinæ eſt: quæ ideo omnibus ſufficit, quia eſt iuſticia hominis, qui eſt Deus. Hoc indicat Propheta cum ait: Iehouah eſt iuſticia noſtra. Tenendum eſt igitur toto pectore, quòd iuſticia, qua ſumus iuſti coram Deo non ſit in nobis qualitas aliqua, aut actio: ſed

obedientia Christi, quæ credentibus imputatur ad iusticiam. Ita Paulus disertissimè distinguit inter iusticiam humanam & Christi, ad Philip: Cap: 3. Omnia duco, inquit, pro excrementis, ut Christum lucrifaciam & comperiar in eo non habens meam iusticiam, quæ est ex lege: sed eam, quæ est per fidem Christi, hoc est, iusticiam quæ est ex Deo, per fidem.

Iam, si remissionem peccatorum habemus, & iusticiam per fidem, uidelicet perfectissimam iusticiam, quæ est Christi Iesu, profecto non amplius sumus sub damnatoria legis sententia, uidelicet: maledictus omnis, qui non fecerit omnia quæ scripta sunt in libro legis. Atq; hoc est quod Paulus ait: non sumus sub lege (scilicet damnante) sed sub gratia (scilicet iustificãte) Quare? quia sicut per unius (scilicet Adæ) delictum uenit, scilicet reatus in omnes homines, in condemationem: sic & per unius (sci-
licet

licet Christi) iusticiam uenit, scilicet gratia, in omnes homines in iustificationem. Hoc est, sicut Adæ peccatū, causa est comdemnationis ad æternā mortem: Ita Christi iusticia causa est iustificationis ad æternam uitā. Nulla proindè, ut idem Paulus ait, condemnatio est ijs, qui sunt in Christo Iesu. Nam liberi sunt, à iure peccati & mortis per liberatorem Christum. Tertium quod requiri diximus, ut homo iustus censeatur coram Deo, est ut Christi iusticia ornatus, adoptetur in filium & acceptetur ad uitam æternam. Nam, ut fide obtinet remissionem peccatorum & iusticiam: Ita etiā eadem fide, adoptionis ius, & dignitatem filiorum Dei, consequimur, iuxta illud Iohannis: Dedit potestatem filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomen eius. Hoc est, contulit hunc cœlestem honorem credentibus ut sint & censeantur filij Dei. Et Paulus: Nòn accepistis spiritum seruitutis ite-

rum ad timorem; sed spiritum adoptionis, in quo clamamus abba pater. Ipse autem spiritus testimonium reddit cum spiritu nostro, quód simus filij Dei: quod si filij, etiã hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Porrò, hæc adoptio nostri spectatur dupliciter: uidelicet, ut est inchoata in hac uita per fidem & ut consumabitur resuscitatis corporibus. Vtraq; hæc adoptio, habet suam gloriam. Per inchoatam enim adoptionem habemus pacem cum Deò quæ est, & reconciliatio nostri cum Deo, & tranquilla conscientia in Christo Iesu: habemus accessũ ad DEVM, per DOMINVM nostrum Iesum Christum. Habemus firmam fiduciam, quòd nostri, ut filiorum curam, ita habeat Deus, ut omnia cooperentur nobis in bonum, etiam ea quæ uidẽtur aspera: Vnde fit, quód sancti, uel in cruce, qua conformes redduntur filio Dei unigenito, glorientur: iuxtâ illud Pauli: glo-

li: gloriamur in tribulationibus, ſcientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio uero ſpem, ſpes autem non confundit, quia Deus diligit nos. De conſummāda adoptione noſtri loquitur Paulus ad Rom: 8. Nos ipſi apud nos gemimus adoptionem expectantes redemtionem corporis noſtri. Hanc redemtionem corporum, paulo anteà in eodem capite, definit Apoſtolus eſſe libertatem gloriæ filiorum Dei, hoc eſt, plenam gloriam, qua filij Dei, ab omni malo liberi, dulciſsimo fruentur conſpectu Dei in omni æternitate beati. De hac gloriæ expectatione loquitur etiam Apoſtolus ad Rom: 5. cum ait: Gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei. Cum hac adoptione, quæ conſummabitur in extremo iudicio, coniuncta erit iuſticia formalis, qua conformes erimus Deo in æterna uita: quam iuſticiam Apoſtolus nos expectare affirmat, cum

ad Gal: 5. Nos ſpiritu ex fide ſpem iuſticiæ expectamus. Qualis autem futura ſit illa iuſticia, explicat Iohãnes 1. Iohan: 5, Cum ait. Scimus quod cum apparuerit, ſimiles ei erimus, id eſt, ſancti, iuſti, caſti & beati in omni æternitate.

Ex ijs quæ hactenus de iuſtificatione hominis, compoſitionis methodo congeſsimus, hæc definitio extruitur. Iuſtificatio hominis coram Deo, eſt hominis credentis abſolutio à peccato, imputatio iuſticiæ Chriſti, & acceptatio ad uitã æternam gratis propter Chriſtum.

Iam, ut plenior ſit hæc iſtificationis noſtri expoſitio, ordine cauſas, ſed breuiſsime, uideamus. Cauſa igitur præparans eſt prædicatio legis, quæ facit ut agnoſcamus & ſentiamus noſtram inopiam, & iuſtam condemnationem, quem ſenſum Paulus uocat ſpiritum timoris, quia ad prædicationem legis excitatur in homini-

minibus per Spiritum sanctum. Petrus in Actis suos contribules Iudæos die pentecostes, reos peragit uiolatæ utriusque tabulæ: Vnde concipitur in ipsis spiritus timoris, hoc est, ingens dolor & cordis contritio, seu compunctio propter sua peccata. Hos posteà perplexos & dubios atque desperantes iubet conuerti & baptizari in nomine Christi, id quod concio fuit Euangelij. Conuersio autem hæc, fit per fidem, quam homines concipiunt per Spiritum Sanctum, quando audiunt Euangelium. Hac fide concipitur totus Christus, qui nobis natus est à Deo, sapientia, iusticia, sanctificatio, & redemtio, ut qui gloriatur, in DOMINO glorietur, eumque in omni æternitate prædicet. Atque hæc est illa scientia salutis à sapientibus huius mundi abscondita, & reuelata Ecclesiæ, per uerbum Euangelij.

DE TERTIO ORDINE.

FRuctus Iusticiæ fidei, etsi nunquam separandus diligentissimè tamen, ab ipsa iustificatione nostri distinguendus est. Nam aliud est beneficium Christi proprium, quod sola fide obtinemus: aliud obsequium nostrum debitum, quod ex fide, per quam regeneramur, & nascimur filij Dei, tanquam fructus ex arbore, nascitur. Vnde, ut de arbore ex fructu, ita de fide uiua, ex eius naturalibus proprietatibus fit iudicium. Ex quo fit, ut in hoc ordine testimoniorum, Iustificandi uerbum, aliud significet, quàm in superioribus ordinibus. Nam Hîc iustificare, significat iustum ostendere & declarare. Vt in Iacobi Epistola, homo dicitur iustificari operibus: eò, quòd per opera ostenditur & declaratur esse iustus. Et sæpissimè in scripturis pronũciantur beati, qui bonis operibus incumbunt: non quòd bona opera sint causæ aut merita beatitudinis: sed quia sunt certa indicia suæ

causæ,

cauſæ, hoc eſt, fidei ſeu ſpiritus fidei. Qui enim ducuntur ſpiritu Dei, hi ſunt filij Dei. Atq; hinc eſt quòd DOMINVS dicat apud Matth: Beati mites, beati miſericordes, beati pacifici, beati patientes. Hæ enim uirtutes, ſi germanæ ſunt & non laruæ uirtutum, proficiſcuntur ex fide, qua apprehenditur iuſticia, & ſunt certiſſimæ notæ filiorum Dei, ex quibus adoptio demonſtratur. Tenenda eſt igitur hæc regula. Cùm effecta diuerſa, pariter pendent ex una eademq; cauſa, ualet conſequentia ab uno effectu ad alium, propter communem dependentiam. Lucæ 7. dicitur de peccatrice: remiſſa ſunt illi peccata multa quia dilexit multum. Quoniã autem utrumq;, hoc eſt, remiſsio peccatorum, & dilectio, pendent ex fide, tanquam a cauſa propria, ualet conſequentia à dilectione ad remiſsionem peccatorum propter communem dependentiam. Sophiſtæ qui putant

Regula

Chriſtum à cauſa ad effectum deſcendere, & facere dilectionem cauſam remiſsionis peccatorum, peruertunt ſententiam Chriſti: quemadmodum ex parabola quam DOMINVS in medium adducit, manifeſtum eſt. Erant, inquit, duo debitores cuidam creditori, quorum unus debebat denarios quingentos, alter uero quinquaginta. Cùm autem non haberent quod ſoluerent, condonauit utriſqꝫ, uter igitur horum dic, eum plus dilexit? Reſpondens Simon dixit, exiſtimo quòd is, cui plus donauit. Deinde mulieri dixit, fides tua te ſaluam fecit, uade in pace. Nonne hîc DOMINVS apertè condonationem peccatorum antecedere dilectionem indicat, & utramqꝫ, hoc eſt, condonationem & dilectionem pendere ex fide, tanquam ex propria cauſa? Sæpe etenim tribuuntur eidem cauſæ effecta, quorum alia aliorum ſunt conſequentia, quæ tamen ad ſuam propriã cau-

ſam

ſam referri debent, ne fiat cauſarum & effectuum confuſio. Huc pertinet regula Auguſtini, quoties, ait, in ſcripturis, occurrunt huiuſmodi loca, quæ uideantur iuſticiam tribuere operibus, ſpectandum eſt quonã ex fundamento proficiſcuntur. Cùmq; ea naſcuntur ex fide, ei radici ſunt aſcribenda. Exempli gratia, beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem, in die malo liberabit eum DOMINVS. Hîc nequaquam ſtatuitur miſericordia erga egenos & pauperes, cauſa beatitudinis. Eſt enim miſericordia particulare opus quo non ſatisfit legi diuinæ. Sed ideò ſic loquitur Dauid, propterea quòd effectus certiſſimum ſuæ cauſæ indicium exiſtit. Ideò ergo miſericors erga egenos eſt beatus, quia credit: Iam autẽ quia fide placet, placet & opus, non ex ſui perfectione: ſed ex diuina dignatione, quia perſona non eſt ſub lege, ſed ſub gratia.

Quòd autem necesse sit opera, quæ Deo placebunt, proficisci ex fide, manifestum est. Nam quicquid non fit ex fide, peccatū est, Rom: 14. Impossibile est placere Deo sine fide. & DOMINVS ipse ait: sine me nihil potestis facere Iohan: 15. Sicut enim palmes non potest fructum facere, nisi in uite manserit: Ita homo nihil potest salutare præstare, nisi in Christo per fidem fuerit. Nam ante regenerationem, malæ arbores sumus, quarum fructus non poterit esse nisi malus, Matth: 7. Filij iræ sumus & mortui peccatis, ad Eph: 2. Caro sumus, cuius φρονημα inimicicia est aduersus DEVM, ad Rom: 8. Animales sumus, qui non percipimus quæ sunt spiritus Dei, 1. Corinth: 2. Quicquid ergo Deus promittit, bona facientibus, necesse est illud promitti, non promiscuè omnibus: sed tantum filijs obedientibus ex fide. Nam cum iusti fide placent, fructus

fructus iuſticiæ fidei, hoc eſt, bona opera neceſſariò edunt, quæ non poſſunt magis â fidei iuſticia ſeparari, quàm proprietas naturalis á ſuo ſubiecto. Idcirco, ut à ſubiecti alicuius ſubſiſtentia, ad eius proprietatem naturalem, perpetuò uálet conſequentia: & contra, poſita proprietate, neceſſe eſt ſubiectum exiſtere: ita poſita fide iuſtificante in homine, neceſſariô ponuntur bona opera quæ ſunt proprietates ſpiritus fidei. Et rurſus, poſitis bonis operibus, neceſſe eſt fidem poni, á qua manant. Et contra, ut ſublato ſubiecto tolluntur proprietates: Ita ubicunq; non eſt fides, nec ſunt bòna opera: Et ubi non ſunt bona opera, neq; fides exiſtit eorum effectrix. Ideô Paulus ait: milita honeſtam militiam, retinens fidem & bonam conſcientiam. qua, quidam, repulſa, circa fidem naufragium, fecerunt. Quoties proindè promiſsiones adiungi uidentur bonis operibus recurren-

currendum eſt ad radicem & fundamentum, uidelicet fidem. Nam ut duo ſunt principia rerum, unum ut ſint, alterum ut cognoſcantur: Ita fides ut principium exiſtentiæ, facit ut ſis iuſtus: Opera autem, ut principium cognitionis, faciunt ut cognoſcaris iuſtus. Ideo DOMINVS in extremo die proponet principium cognitionis iuſticiæ fidei, quod incurret in oculos omnium creaturarum. Ita enim dicet, ut eſt Matth: 25. Venite benedicti patris mei, & poſsidete regnum uobis paratum à conſtitutione mũdi: Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes fui, & collegiſtis me: nudus fui, & operuiſtis me: infirmus eram & uiſitaſtis me: In carcere eram, & ueniſtis ad me. Hic DOMINVS nõ uult opera miſericordiæ erga ſua mẽbra, eſſe merita regni cœleſtis: ſed ex certis inditijs oſtendit filios Dei, quibus regnum Dei conferetur gratis propter

propter Christum, sine omnibus humanis meritis. Ita enim Paulus ait: Gratia autem Dei, uita æterna in Christo Iesu DOMINO nostro. Etsi autem ex his quæ hactenus diximus, non difficile erit iudicare, quomodo nostra doctrina de bonis operibus, à Papistarum commentis differat: tamen, ut distinctius & particulatim hoc discrimen conspiciatur, nonnulla huc adijciam: idque duabus de causis. Primum, ut ostendam quanta sit uanitas eorum, qui cum audiunt, & nos, & Papistas requirere bona opera, putant non esse inter nos rerum certamina, sed uerborum solummodo, ex superbo contradicendi studio orta. Qua profectò re satis ostendunt se plane nihil intelligere, de hac tanti momenti controuersia, in qua cardo salutis nostræ uertitur. Deinde ut pij auditores de hac causa & necessaria doctrina rectè instituantur: habeantque in promptu quid responden-

dum

dum sit ijs, qui nostram sententiam conuellere conantur, eamq; sine ratione, uel ex malicia mera, uel fortè ignorantia crassa, calumniantur. Est itaq; discrimen inter nos & Papistas, de bonis operibus, in quatuor positũ: uidelicet, in materia operum, in causis efficientibus, in forma, & in finibus. Hoc si claris rationibus ostenderimus, nemo non fatebitur, modo ueritati potius rei, quàm uanitati mentis suæ cedere uelit, nos iustis de causis moueri ad hoc certamen.

Primum ergò discrimen, ex materia operum, sumitur. Siquidẽ Papistæ præcipua opera & cultus collocant in humanis Traditionibus, quas anteponunt mandatis Dei: quæ tamen traditiones partim sunt suo genere indifferentes, ut stata ieiunia, Cantiones nonnullæ: sed usu & fine fiunt impiæ. Quia in ijs fiduciam collocant dum putant se illarum obseruatione mereri remissionem peccatorum. Partim

tim ſunt ſuperſtitioſæ & planè Ethni-
cæ, ut conſecratio aquæ, ignis, herba-
rum, candelarum, cum infinitis alijs
huiuſmodi nugis, quibus etiam uim
abolendi peccata, & fugandi dæmo-
nes tribuunt. Partim ſunt maniſeſtè
impiæ, ut quæ ex diametro pugnent
cum mandatis Dei: ut inuocatio ſan-
ctorum, nundinatio miſſarum, cul-
tus ſtatuarum, circumgeſtatio & ado-
ratio panis. Has & ſimiles traditio-
nes, ferro & igni tuentur Papiſtæ,
parum aut nihil curantes tranſgreſ-
ſiones mandatorum Dei, quod in ip-
ſis pœnis cernitur. Nam multo atro-
cius punitur in papatu contemptus
miſſæ idololatricæ, quam adulterium
aut inceſtus. Multo maius flagitium
eſt Papiſtis ueſci carnibus die uene-
ris, quàm trucidare hominem quo-
uis die. Quæ res ſatis oſtendit Papi-
ſtas anteponere ſuas traditiones man-
datis Dei: id quod propria nota eſt
Antichriſti. Nam ut ſententiam Chri-

ſti contra Phariſæos latam: uideli-
cet, fruſtra me colunt mandatis homi-
num, contemnunt: Ita temere arro-
gant ſibi authoritatem condendi leges
in Eccleſia Dei. quod ſanè nihil aliud
eſt, quàm extollere ſe ſupra DEVM,
qui ſibi ſoli uendicat authoritatem
condendi leges in ſuo regno. At nos
ſubijcimus nos Deo, cuius mandata
regulas bonorum operum, & iudica-
mus, & docemus. Mandata autem
hominum & traditiones, cultum Dei
non agnoſcimus: ſed doctrinam po-
tius dæmoniorum cum Paulo Apo-
ſtolo, pronunciamus. Hoc enim Dei
mandatum, quod eſt apud Hieremi-
am cap: 20. Anteferimus authoritati
omnium hominum & angelorum.
In præceptis, inquit, meis ambulate,
& non in præceptis patrum ueſtro-
rum. Ex his iudicet pius lector, utrũ
Papiſtis an nobis cedendum ſit, cum
de materia ſiue ſubſtantia bonorum
operum agitur. Ego profecto nemi-
nem

nem puto adeò insanum esse, ut non potius iudicet obtemperandum esse Deo, qui fallere non potest, quam hominibus qui & fallere, & falli possunt.

Secundum discrimen ex causis efficientibus petitur. Papistæ bona opera, cum Pelagianis, ex libero arbitrio proficisci autumant. Docent enim quòd homines ante regenerationem, puris naturalibus uiribus, possint bona opera facere (quæ merita congrui uocant, illisq; mereri gratiam: quorum error euidentibus rationibus ex uerbo Dei petitis, supra refutatus est) nos autem, cum Christo, Prophetis & Apostolis, affirmamns nulla bona opera, ut cultus Dei, fieri posse ante regenerationis gratiam. Christus enim dicit: sine me nihil potestis facere. Moses & Prophetæ cor hominis natura prauum esse pronunciant. Paulus ad Philip: 1. Confido, quod qui cæpit in uobis bonum opus, per-

ficiet usq; in diem Iesu Christi. Item Cap: 2. Deus est qui operatur in uobis & uelle & perficere pro bona uoluntate. Hæc dicta manifestè testantur, bona opera proficisci non ex natura: sed ex gratia: quod quomodo fiat, breuiter declarabimus. Tria itaq; requiruntur ad uirtutis, siue boni operis actionem: uidelicet, mentis iudicium, uoluntas, & conatus seu uires. Mentis iudicium Deus sua luce, hoc est, uerbo, in quo efficax est Spiritus sanctus, illustrat: ut intelligamus & quæ Deo placent, & quæ displicent: quorum quædam summa in decalogo proponitur, & fusius omnia declarantur in Propheticis & Apostolicis scriptis. Atq; hoc est, quod Dauid ait: Lucerna pedibus meis uerbum tuum. Secundo, uoluntatem ex mala, bonā facit, dum eam suo spiritu, in regeneratis, renouat. Voluntas, ut ipsa est naturalis facultas, qualitatē in se nullam habet; sed talis omnino fit, quale

est,

eſt illud, quod amplectitur. Si bonum, bona: contra uero, ſi malum, mala. Quare recte definitur á Damaſceno, quòd uoluntas ipſa ſit naturæ: ſed uarijs modis uelle, perſonæ eſt. Et Chryſoſtomus: Voluntas inſita eſt nobis & innata, & eſt à Deo. Huius autem, uel illius rei uoluntas noſtra eſt, & noſtri iudicij: hoc eſt, non naturæ, ſed perſonæ. Nunc autem, cùm uariat ſtatus perſonæ, uariari quoq; qualitatem uoluntatis, neceſſe eſt. Quòd autem perſona ſit impia, inimica Deo ſerua peccati: ut quæ ducatur ſenſu carnis, & non intelligat, quæ ſunt ſpiritus Dei, ante regenerationem, ſuperius demonſtratum eſt. Quare, uon dubium eſt, quin uoluntas perſonæ non iuſtificatæ, ſit mala, hoc eſt, impia, aduerſa Deo, ſerua peccati: tametſi liberè agit, & non coactè. Nam ſponte ſua mala præ bonis eligit. Hæc hominis uoluntas, ante regenerationem, omnino uellet DEVM ſua

peccata, aut uindicare non poſſe, aut nolle, aut ea neſcire. Vult ergo eum non eſſe DEVM: quæ, quantum in ipſa eſt, uult eum aut impotentem, aut iniuſtum, aut inſcium. Crudelis planè & omnino execranda malicia, quæ Dei potentiam, iuſticiam, ſapiẽtiam, perire deſiderat.

Cæterum, quoniam in iuſtificatione, homo ſimul regeneratur, & fit noua creatura in Chriſto Ieſu: pro huius noui ſtatus ratione, uoluntas perſonæ, qualitatem accipit nouam: ut, quæ ante regenerationem fuit mala, ſerua peccati, inimica Deo: iam ſit bona, libera, amica Deo, ut quæ ipſius prœceptis delectetur. Nam illuminata mente per uerbum, & purificato corde per fidem, uoluntas imperat ea, quæ mentis ſanum iudicium ſuadet, & ad quæ puri affectus mouent. Vt ergo homo regeneratus, noua creatura eſt: ita uoluntas noui hominis, de nouo creatur per ſpiri-

tum

tum ſanctum, quemadmodum & Dauid indicat, cum ait: cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum firmũ innoua in uiſceribus meis. Per cor intelligit, & affectus puros, & uoluntatem puris affectibus obtemperantem. Per ſpiritum firmum intelligit uoluntatis προαιρεσιν & propoſitũ in bono. Quod ergo uoluntas fiat de mala, bona, Spiritus Dei opus eſt: quæ bona effecta libere agit (etſi ex gratia) & non coactè: alioqui uoluntas, non eſſet uoluntas.

Tertio loco, reformato iam iudicio mentis, per uerbum, & innouata uoluntate per Spiritum ſanctum, uires quoq; Paulatim reſtituuntur & creſcunt, pro fidei menſura, ut quædam Deo grata facere incipiamus: tametſi legi, iuxta eius rigorem in hac uita, nunquam ſatisfacere ualemus. Harum uirium reparatio fit uirtute mortis, ſepulturæ, & reſurrectionis Chriſti in fidelibus. Hæc uirtus Chri-

ſti pingitur quodammodo in bapti-
mo noſtro, quemadmodum Paulus
docet Rom:6. Porrò cũ perſona iuſta
ex fide retinet bonam conſcientiam,
& meditatur quotidianum profectũ,
boni conſulitur defectus: Non enim
eſt ſub lege, ſed ſub gratia.

Tertium diſcrimẽ inter Papiſtas
& nos de bonis operibus, ſumitur à
forma. Nam illi opus bonum iudicãt,
cùm fit externè quod præcipitur.
Non enim aliud requirunt ad boni o-
peris rationẽ, quam actionem ipſam.
Nos uero cum Auguſtino pronuncia-
mus, opus tum demum bonum dici
& cenſeri, cùm id quod præcipitur,
eo modo fit, quo fieri debet, ſecundũ
mentem præcipientis. Dat Phariſæ-
us hypocrita eleemoſynam: dat etiã
publicanus iam iuſtificatus, eleemoſy-
nam. Illius, hoc eſt Phariſei eleemo-
ſynam, Papiſtæ definiunt bonum o-
pus eſſe: cùm tamen ſit abominabi-
lis coram Deo. Nos uero publicani
Elee-

Eleemoſynam, bonum opus pronunciamus: non ſolum, quia præcepta eſt: ſed etiam, quia ex fide, qua iuſtificatus eſt publicanus, fit in gloriam Dei. Eſt proindè forma boni operis, cùm opus à Deo præceptum, fit à perſona fide iuſtificata, in gloriam Dei principaliter. Et opus ita factum, ſiue internum, ſiue externum ſit, cultus Dei ſpiritualis exiſtit.

Porrò, quòd ciuilia quædam opera, etiam ab ijs facta, qui non ſunt fide iuſtificati, ſunt utilia & proſunt multis, atq; ideo bona cenſentur: concedo iſta bona dici, & eſſe, ſed uſu & non cultu. Nam quicquid facit impurus, impurum eſt, & abominabile coram Deo. Et cùm huiuſmodi opera interdum ornat Deus præmijs, hoc propter uſum facit: non quòd ſint cultus illi placens, aut bona per ſe.

Quartum in quo nos â Papiſtis diſſentimus in doctrina bonorum o-

perum, est finium diuersitas. Illi enim alios fines bonorum operum statuūt, quàm nos, qui ductum uerbi Dei sequimur. Aiunt enim ideo bona opera facienda esse, ut gratiam mereamur, & operibus ipsis coram Deo iustificemur. Quàm autem falsa & absurda sit ista Pharisaica opinio, supra in primo ordine ostensum est. Non mereri gratiam ante iustificationem ulla opera, ex eo manifestū est, quòd mala arbor non possit edere bonum fructum. Quid ergo quæso potest homo non renatus, cûm sit impius, imimpurus, nihil intelligens, inutilis, mereri impuris operibus? Deinde, si homo iustificatur operibus coram Deo, necesse est ut hoc fiat, uel quia implet totam legem, iuxta normā diuinæ iusticiæ: uel propter particularem certæ legis obedientiam. Sed utrumq; falsum est: nam ut antea à nobis demonstratum est, nemo mortalium legem diuinam implere potest,

nec ante conuersionem, nec post. Deinde, particulari facto neminem iustificari manifestum est, cùm quia non est impletio legis, quæ requiritur ad iusticiam legis: tum quia qui in uno labitur, ut Iacobus ait, omnium reus est. Cùm ergo nec tota lege, nec parte iustificari quisquam potest: frustra contendunt Papistæ, finem legis esse, ut homines proprijs operibus iustificentur coram Deo. Nos autem ideo docemus bona opera facienda esse, ut fide iustificati, Deo debitum obsequium præstemus, tanquam filij charissimo patri. Vt inueniamur uiui palmites, & fructificantes, in uera uite, quæ est Christus Iesus. Vt homines uideant nostra bona opera, DEVM glorificent, & exemplo inuitentur. Vt per opera bona in recto cursu dirigamur in portum beatitudinis. Vt bonis operibus, tanquam certissima nota filiorum Dei, ostendamus nos hostes diaboli esse, quem in baptis-

baptiſmo abiurauimus. Vt augeamus gaudium angelorum in cælo, qui hominum pænitentia, & ſanctimonia uitæ delectantur. Vt ex operibus agnoſcamur & declaremur uerè iuſti: hoc eſt, ut non decipiamur ſpectro fidei, id quod hypocritis euenire ſolet, quemadmodum Iacobus cap: 2. oſtēdit: cui iuſtificari ſignificat agnoſci & declarari iuſtum coram hominibus. Abraham credidit & fides eius imputata eſt ei ad iuſticiam coram Deo. Verum cum ex mandato Dei, promptus fuit, ad mactandum unicum filium, obſequendi ſtudio declaratus eſt iuſtus, non ſolum aliȷs, uerumetiam ſibi ipſi. Nam uiua fides hanc habet indolem, quòd obedientiam erga DEVM anteponat omnibus rebus mundi, uel chariſsimis, ut in Abrahamo uidemus. Quicunqȝ ergo ſic affectus eſt, quod nihil habeat magis in uotis, quàm Deo obedire, & obedientiam erga ipſum omnibus aliȷs rebus præferre,

ferre,

ferre, habet certiſſimum indicium ui-
uæ fidei, & inhabitantis in ſe Spiritus
Chriſti quo agitatur. Qui enim agũ-
tur Spiritu Dei, ut Paulus ait, hi
ſunt filij Dei, ſcilicet per fidem, cuius
uera nota eſt motus ille ſpiritus, quo
mouemur ad præſtandam Deo obe-
dientiam ſumma cum promptitudine:
tametſi ſemper luctam carnis aduer-
ſus ſpiritum ſentimus, quæ ſanè lu-
cta, in hac uita nunq̃ ceſſabit. Sum-
ma diſcriminis huius, huc redit. Pa-
piſtæ opera ſalutis merita & cauſas
faciunt. Nos ea inter effecta fidei &
fructus iuſticiæ fidei, cum Paulo, nu-
meramus. Papiſtæ in operibus collo-
cant iuſticiæ perfectionem: nos ea
inchoatam obedientiam, placentem
Deo propter perſonam fide iuſtam,
definimus, quæ obedientia à gratuita
iuſtificatione non magis ſeparari po-
teſt, quam naturalis proprietas à ſuo
ſubiecto, ut, calor ab igni, ſicuti ſu-
pra oſtenſum eſt.

DE

DE QVARTO ORdine.

Quartus ordo, ut propoſuimus, eſt de mercede & remuneratione bonorum operum, iuxta promiſsiones diuinas, quas pij, extra iuſtificationem, licitè intuentur, & fide expectant quæ promituntur, ſicut Moſes ſcribitur fide expectaſſe remunerationem.

Porrò, merces promittitur pro operibus bonis aliâs ſimpliciter cuiuis homini: aliâs definita & ſpecialis huic uel illi homini pro particulari opere, quod eſt obedientia in re certa. Vt autem de huiuſmodi promiſsionibus, communibus & ſpecialibus, dextrè & ſine errore iudicemus, principium hoc tenendum eſt: uidelicet, quod omnes promiſsiones extra Chriſtum ſint irritæ. Nam, ſi omnes promiſsiones in Chriſto Ieſu, ut Paulus ait, ſunt etiam & amen, id eſt, ratæ & firmæ: ſequitur, nullas promiſsiones

extra Christum esse ratas & firmas. Ex quo & hoc concluditur, nullam obedientiam extra Christum, mereri mercedem. Hoc fundamento iacto, dicamus de promissionibus mercedis, iuxta distinctionē à nobis propositam.

Cum itaq; merces promittitur simpliciter seu in genere cuiuis homini, pro operibus bonis, ut cū dicitur in psalmis, & in Paulo: reddet unicuiq; iuxta opera sua: accommodabitur promissio per distinctionē. Habet enim huiusmodi promissio duplicē respectū. Aut enim ad non renatos, aut ad renatos, referri debet. Si non renatis, qui sunt extra Christū, accōmodatur: ex principio à nobis posito, sequitur eā nec ratam, nec firmā esse: quare ad primū ordinem testimoniorum refertur. Nā proponit iudicium legis, de pręmijs bonorum operum. Verū quia conditio annexa est impossibilis, nēpe: qui fecerit ea homo, uiuet in eis: fieri non potest quin dānatoriæ legis

ſententiæ, uidelicet: maledictus omnis, qui non fecerit ea, quæ ſcripta ſunt in libro legis, non renatos ſubijciat: tantum abeſt, ut ſalutare præmium inde expectent homines non renati. At ſi renatis huiuſmodi promiſſio accommodatur, in Chriſto fit rata & firma, in quo omnes promiſsiones ſunt Etiám & Amen. Sed hîc plura ordine expendenda ſunt. Primum, quòd rigor legis ſit renatis ſublatus: qui rigor in tribus conſiſtit. Videlicet, quôd obedientia non placeat, niſi perfecta: quòd uita non promittatur, niſi legi ſatisfacientibus: quôd damnatio denuncietur tranſgreſſoribus uel in minimo. Deinde cogitandum eſt, quòd homo iam credens, placeat Deo, ut dilectus in dilecto, & eſt hæres uitæ æternæ propter iuſticiã Chriſti, illi imputatam, quæ eſt uia uitæ & ſalutis, iuxta hanc ſententiam Pauli: Chriſtus eſt finis legis, in iuſticiam omni credenti.

Tertio

Tertio loco cogitandũ est, quód Deus à credente homine, & sibi accepto per Christum Iesum, obedientiam requirat: ac ut benignissimus pater promittat ei mercedem non ex debito propter bonitatem, seu preciũ operis: sed ex gratia propter bonitatem paternam, qua complectitur personam credentem in Christo Iesu. Quarto, cogitandum est, quod opera sic facta ex fide, sint testimonia fidei, non aliter quâm proprij effectus suæ causæ sunt certissima indicia. Atq; ideò, dicitur DOMINVS secundum opera reddere mercedem: ut cum dicitur à Paulo: reddet unicuiq; secundum opera sua: quæ opera uera indicia sunt fidei, & certissima testimonia timoris Dei. Horum operum ideò fiet mentio in extremo die, ut tota creatura de iusticia DOMINI in iudicando, testari possit. At si definita & specialis promissio sit obedientiæ in re certa (ut cum Tobias ait: Elee-

mosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam & uitam æternam. Et Danielis 4. peccata tua Eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordia pauperum: id enim sanitas erit pro errore tuo) tenenda est hæc regula, quæ dependet à principio quod supra posuimus. De facto particulari, uel ex qualitate facti: uel ex qualitate personæ iudicandum erit. Si ex qualitate facti instituetur iudicium, certissimnm est, quod nullum hominis factum, siue multiplex sit siue particulare, satisfaciat legi Dei, ut in primo ordine demonstrauimus: quare nec iusticiam, nec uitam mereri potest. At si ex qualitate personæ de facto iudicandum erit, uariabit iudicium prout uariant personæ. Nam persona operans, aut fidem habet, aut non habet. Si fidem habet persona operans, placet ipsius opus secundum legem Dei factum & imputatur in iu-

sticiam,

ſticiam, hoc eſt, cenſetur iuſtum propterea quòd placeat Deo propter perſonam. Verum, ſi perſona operans fidem non habet, fieri non poteſt ut opus placeat, donec ſteterit hæc regula Pauli: Quicquid non fit ex fide, eſt peccatum. Atq; ideo diligenter conſiderandum eſt, quid per ſe ualeant bona opera & quo in loco habenda ſint reſpectu perſonarum operantium. Per ſe nihil ualent, nihil merentur: quia nón ſunt legis impletio. Ante iuſticiã fidei ſunt σκυβαλα, ut Paulus loquitur, & abominationes. Verum poſt ſtabilitam fidei iuſticiam, non á ſuo merito æſtimationem habent bona opera: ſed à gratuita bonitate Dei recipientis opera propter perſonam fide placentem: qua quidem ratione, imputantnr in iuſticiam, id eſt, cenſentur iuſta: ut ſcribitur de zelo Phineæ transfodientis ſcortatores: & merentur præmia, ut Paulus loquitur, & in hac uita, & in futura. Iam

ad dictum Tobiæ redeamus, de quo primum dico, quod corruptissimè legatur in ueteri translatione, quam paulo antea adduxi. Ex græco sic legendum est: Eleemosyna seu beneficentia, uindicat á morte omneque peccatum purgat, facientes Eleemosynas & iusticias replebuntur uita. Hæc sententia, non potest accommodari Pharisæo aut ulli homini non renato. Nam, ut est particulare opus Eleemosyna, quæ hîc prædicatur: ita in non renatis, multis modis est contaminata. Ergo accommodabitur renatis: at illi habent remissionem peccatorum gratis propter Christum, cuius sanguine purgati sunt ab omni iniquitate, Sed extrema particula in dicto Tobiæ, uidelicet: replebuntur uita, id est longa & diuturna uita perfruentur, indicat, quôd non loquatur Tobias de purgatione peccati corã Deo: sed in hac uita tantum coram hominibus: apud quos prædicantur

boni

boni & iusti, qui sunt benigni & liberales erga egenos. Idem sit iudicium de dicto Danielis, quod sic integrè ex hebræo legitur: peccata tua iusticia redime, & iniquitates tuas miseratione pauperum, ecce erit longitudo seu productio pacis tuæ, id est, prosperitatis & fęlicitatis in regno tuo. Hîc necesse est Danielem loqui de fructibus pænitentiæ, qui sunt certissima indicia fidei & timoris Dei, & merentur mitigationem pænarum & prosperum rerum successum in gubernatione domestica & politica. Id quod significat Daniel cùm ait: Ecce erit longitudo tua, & productio pacis tuæ. Breuiter, omnes sententiæ ubicunq; leguntur in diuinis scripturis, de bonis operibus, accipi debent iuxta suã peristasin, & prout res postulat, his quatuor ordinibus testimoniorum accommodandi sunt. At, qui hos ordines confundunt, scripturam peruertunt, & sanguinem filij Dei, pedibus

conculcant: cum operibus tribuere conantur, quod est solius filij Dei, mediatoris nostri Iesu Christi: cui cum Patre & Spiritu Sancto, sit honor, laus & gloria, in secula seculorum, & in omni æternitate,

AMEN.

Vsus Psalmi.

Vt mortē uites miserā, uitamq; beatā
Obtineas, Christo iūgere, uiue Deo.

FORMA PRECANDI generalis.

OMnipotens, æterne, uerissime Deus Pater DOMINI & saluatoris nostri Iesu Christi, conditor cœli & terræ, unà cum filio tuo Iesu Christo, & Spiritu sancto, agimus tibi

tibi gratias toto pectore, quòd immensa misericordia te nobis patefecisti misso filio Iesu Christo, & prolato arcano & admirando decreto de redemptione generis humani, & colligis tibi æternam Ecclesiam per ministerium Euangelij, & Spiritum sanctum, & præbes hospitia Ecclesiæ, & res uitæ sustentationi necessarias. Hæc & alia beneficia confitemur uerissimè tua dona esse, & abs te nobis propter Filium tribui & conseruari.

Confitemur etiam multis nos peccatis multipliciter pollutos esse, & ueris atque ardentibus doloribus cordis deploramus, quòd contra normã iusticiæ tuæ peccauerimus, ac precamur, ut conuertas nos ad te, & condones nobis omnia peccata nostra, propter dilectum filium tuum Iesum Christum, & Spiritu sancto tuo accendas in nobis ueram fidem & ueram obedientiam, & regas nos, ut sicut

ſeriò nobis propoſitum eſt, auxilio tuo emendemus uitam, & tibi obediamus.

Oramus etiam propter Ieſum Chriſtum filium tuum dilectum, ut inter nos & in his regionibus perpetuò tibi colligas Eccleſiam, & in ea puritatem ueræ doctrinæ conſerues, ut te uera inuocatione colamus, & tibi obediamus, & in omni æternitate celebremus & diligamus. Ad hãc rem largiaris Eccleſiæ fideles doctores & Paſtores, qui recta docendo, & exemplo piæ uitæ gloriam tuam illuſtrent, & proſint Eccleſiæ.

Oramus etiam propter Ieſum Chriſtum filium tuum dilectum, ut in his terris largiaris piam, ſalutarem, & tranquillam gubernationem, & Regem noſtrum ac regni Conſiliarios & Senatores tuearis, ac Spiritu ſancto tuo regas, ut tota ipſorum gubernatio ſeruiat gloriæ tuæ, & ipſis ſubditis ſit tranquilla & ſalutaris.

Con-

Confirmes etiam omnes pios Reges, Principes & Nobiles in proposito tuam gloriam, ueram doctrinam, & honestatem disciplinæ conseruandi. Etiam Magistratus huius urbis clementer gubernes ac tuearis. Precamur etiam, ut res terra nascentes (quas largiris, ut in hac uita genus humanum sustentetur & te inuocet) foueas ac protegas, & panem quotidianum benignè nobis præbeas. Et quia tibi nota est ingens imbecillitas nostra, & promisisti te magnitudinem iræ aduersus peccatũ temperaturum misericordia propter intercessionem dilecti filij tui, oramus ut pænas, quas meritò sustinemus, clementer mitiges, & afflictos omnes, qui te innocant, consoleris Spiritu sancto tuo, ut in uera fide & uera inuocatione maneant constantes, & in omni æternitate misericordiam tuam celebrent, Amẽ.

ORATIO AD CHRISTVM.

DVlciſsime DOMINE Ieſu Chriſte filĳ Dei, ſine tua gratia mens noſtra dēſiſsimis offunditur tenebris Affectus omnes in flāmas cupiditatū feruntur: Voluntas mentis caligine inuoluta affectuum impetu abripitur: deniq; omnes actiones noſtræ interiores & exteriores, à norma uoluntatis tuæ longé aberrant. Tenebras igitur mentis noſtræ allato uerbi tui lumine dulciſsime Ieſu Chriſte diſcute: Cupiditatū flammas gratiæ tuæ fontibus clementer extingue: Voluntatem tua manu reformatam, tuo ſancto impelle ſpiritu, ut quæ mens illuminata rectè monſtrat: quæ affectus noui cordis piè ſuadent: Ea & uoluntas alacriter imperet, & omnes uires animi & corporis uoluntatis imperio obtemperantes, ſtudioſè exequantur: Tu enim ſolus es noſter propiciator, noſter Rex, noſtra fortitudo & uirtus, noſtra unica ſpes, unica ſalus, unica uia, & uita æterna.

Te

Te inuoco dulcissime Iesu Christe, ut nobis assistas, ne uel seducti à falsis Prophetis, uel pellecti à propria carne, uel persuasi à Diabolo, uel abducti prauis hominum moribus & exemplis, uel etiam offensi scandalis, relabamur in pristinas tenebras, & aberremus à te uia uitæ æternæ. Deduc obsecro nos fili Dei in lumine uultus tui, sustine nos, qui es dextera Dei Patris, ne cōcidamus: dirige nos, quò tandem te duce perueniamus recta ad gloriā immortalitatis, quā promisisti sperantibus in te dulcissime Iesu Christe: Tibi laus, confessio & gloria in secula seculorum AMEN.

PRECANDI FORMVLA pro persona propria.

DVlcissime DOMINE Iesu Christe, te inuoco: tu enim lux mea es: tu uita: tu salus: tu Deus meus

meus uiuus pater meus ſanctus: Deus meus pius: magiſter meus uiuus: Paſtor meus bonus: adiutor meus optimus: Te deprecor, tibi ſupplico, te rogo, ut per te ambulem, ad te perueniam, in te requieſcam: fac ut per tuum auxilium ſanctè, piè, & rectè uiuam: mentis meæ tenebras diſcute: cogitationes prauas cohibe: affectuũ malorum flammas extingue: uoluntatem peruerſam tuo reprime imperio: ac luce tua mentem illuſtra: cogitationes pias ſuggere: affectus bonos accende: & uoluntatem meam ad te conuerte. ut quæ tu uis, uelim & ego. Præterea, cum corpus meum domicilium ſit animæ meæ, fac queſo, ut illud tuo auxilio caſtum & mundum conſeruẽ: quo anima purgata in corpore mundo habitet: quo integer ſim, anima, ſpiritu, & corpore: & te perpetuo in corpore, & in anima mea glorificem: tibi paſtori meo, ac ſoli Deo, cum Patre & Spiritu Sancto ſit benedi-

benedictio & gloria, & sapientia, & gratiarum actio, honor & uirtus, & robur in secula seculorum,
Amen, Amen:
fiat fiat.

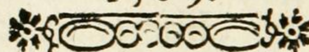
PRECANDI FORMVla pro familia.

QVoniam nulla domus nisi te, DOMINE Iesu Christe, conseruante, stare potest; te supplex rogo, ut domum meam, uxorem, liberos, & familiam, tua protectione conseruare digneris. Da, quæso, ut ego & uxor mea, liberi, ac tota familia secundum tuam uoluntatem, singuli nostrum officium faciamus. Cum enim tu nos pascis, nihil nobis deest: cum tu nos regis, securi sumus, & nemo nobis nocere potest; Cum tu nos laborantes adiuuas, fructum laborum percipimus uberrimum. Nobis igitur adesse digneris: pelle Diabolos,

bolos, hostes ordinationis tuæ: da nobis custodes, sanctos tuos angelos: ac rege nos semper tuo spiritu, ut perpetuò te in hac uita, & in futura celebremus, Amen Amen: Fiat, Fiat.

HAFFNIÆ
Excudebat Matthias Vinitor.
1569.

Impensis Balthazari Kaus, Bibliopolæ Haffniensis.

4
10
11

